Mező Gábor

Nyilasból kommunista besúgó

Egy „politikai prostituált” története

Édesapámnak

Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet

Budapest, 2016
ISBN 978-615-5364-13-6

„Úgy nézni mindazt, ami most történik – most? Örökké, halálig! –,
mint aki bíró és elítélt egyszerre."
(Márai Sándor, 1944[1])

Bevezető ösvény a mocsárba

„Politikai arculatát pillanatnyi érdekei szabályozzák. […] Azaz, egy politikai prostituált"[2] – állambiztonsági feljegyzés Kutasi Kovács Lajosról[3].

Tavaly – 2015 – tavasszal nyílt kiállítás Veszprémben *Kutasi Kovács Lajos életútja: Veszprém, Amerika, indiánok* címmel, majd néhány héttel a tervezett időpont előtt bezárták. Álszerénység lenne elhallgatnom saját szerepemet – cikkeim után került nyilvánosságra, hogy az emigráns író, újságíró hosszú évtizedekig a kádári hírszerzés fizetett ügynöke volt, emigrálása előtt pedig nyilasként írt antiszemita, uszító cikkeket. Nyilas múltja nem feltétlenül volt titok Veszprémben, de ez most már foglalkoztassa azokat, akik kitalálták, majd jóváhagyták a kiállítást. Engem a nyilassá, konzervatívvá, baloldalivá, majd fizetett ügynökké vált „politikai prostituált" titkos élete érdekelt. Kutasi Kovács Lajos története összefoglalja a huszadik század minden sötétségét, szennyét, árulását, megalkuvását; tiszta lapokat dossziéiban nem találtam, nem is találhattam.

„Denoix"[4] titkos ügynök elsődleges feladata a magyar emigráns értelmiség megfigyelése volt. Az állambiztonságtól havi fizetést és költségtérítést kapott, s miután a kádári hírszerzés elintézte könyveinek kiadását, a hetvenes években népszerű íróvá vált Magyarországon. Ő lett az indiános ember – ez volt az álca, talán saját magát is így látta a tükörben. Kevesen ismerték titkait, mindenkit kiadott, kiárusított, még családtagjait is felhasználta az állambiztonsági játszmákban. *„Nagyképűsködő, kellemetlenül nyájaskodó férfiú volt, és gyenge író"* – írta nekem néhány hónappal ezelőtt Sárközi Mátyás[5] a róla is jelentő ügynökről, de voltak, akik máshogy éreztek. Sokan kedvelték Kutasi Kovácsot, és a dossziékból

1 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 151. oldal.
2 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* Budapest, 1965. március 28. 40/6. melléklet (*az állambiztonsági iratokat betűhíven, elütésekkel és helyesírási hibákkal együtt közlöm munkafüzetem egészében*).
3 Kutasi Kovács Lajos (1920–1995) író, újságíró.
4 Kutasi Kovács fedőneve „Denoix" volt.
5 Sárközi Mátyás (1937–) író, újságíró.

kiderül, hogy „Denoix" tényleg értett a Sárközi által is kiemelt nyájaskodáshoz, bizalmaskodáshoz. Így került közel több ismert emigránshoz. Ők már nem tudják megírni a teljes igazságot, én sem, csupán felvázolom a nyilasból lett hírszerző portréját. Újságíró vagyok, nem történész. Szó sincs távolságtartásról, aki velem tart, menthetetlenül elmerül Kutasi Kovács sötét, álnok történetében. Ebben a munkafüzetben csak néhány jelentésrészlet fénymásolatát villantom fel, a többi dokumentum megtekinthető a Hamvas Intézet honlapján.

A legyek ura…

„Rabockai szerint K. K. L. egyedül maradt, magányossága és sikertelensége érlelte meg a hazatérés gondolatát" – „Dékány" titkos megbízott[6] jelentése 1968-ból[7].

„[…] mindig is haza akartam menni, amióta csaknem másfél évtizeddel ezelőtt, átléptem a magyar határt. Száműzött vagyok, vagy ha jobban szereted a romantikus kifejezéseket: bujdosó. […] Ráadásul nemcsak bujdosó vagyok, hanem író is. És tudod mit jelent: író a száműzetésben? Fojtogató idegenséget, egyedüllétet. Mindenki más könnyen hátat fordíthat tegnapi önmagának, a bujdosóból kivándorló, illetve bevándorló lehet. Csak az író nem. Mert az írónak nemcsak állampolgársága és anyanyelve magyar, hanem a vagyona, a kincse, a fegyvere, a szerszáma, az élete, mindene." – részlet Kutasi Kovács Lajos: *Hazamegyünk-e még?* című írásából[8].

„Bujdosó" – írta önmagáról Kutasi Kovács Lajos romantikus húrokat pengetve, bár valójában semmi köze nem volt a magyar történelem bukott hőseihez. Ne képzeljük el kehes lován, kettétört karddal Törökország felé poroszkálva. Nem a szabadságért küzdött, éppen az elnyomók zsoldosa volt. Fiatal korában a nyilas propagandagépezet bármikor lecserélhető uszító szakmunkásaként, később az állambiztonság kiemelten díjazott ügynökeként szolgálta az éppen aktuális rendszert. Ügyesen, pontosan, lelkesen dolgozott – ahogy az egy *„politikai prostituált"*-hoz illik.

6 Titkos megbízott: „Hazafias alapon" beszervezett, lojális ügynök.

7 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. február 24. 38. oldal.

8 Kutasi Kovács Lajos: *Hazamegyünk-e még?* In: Kutasi Kovács Lajos: *Vasárnapok hétköznapok*. Szerk.: Horváthy György. Veszprém, 2005.

178

- 5 -

"DENOIX" feladatai

"DENOIX" feladatait a következő 3 hónapra részben ismert, eddigi lehetőségei, részben pedig annak figyelembevételével határoztam meg, hogy 1976-ban nem tudott Hanák Tiborral találkozni, de ezt ez év áprilisában pótolni tudja.

A fentieknek megfelelően feladatai a következők:

1./ Áprilisban ujra megkisérli Bécsben felkeresni Hanák Tibort és igyekszik végrehajtani az 1976.juliusi találkozón vele kapcsolatban meghatározott feladatokat.

2./ Londonban tovább folytatja információszerző tevékenységét a Szepsi Csombor Kör, a BBC magyar részlege, és általában az irodalmi értelmiségi emigráció irányában.

3./ Felkeresi Ignótus Pált, elkéri tőle azt a tanulmányt, amelyet az idei József Attila évfordulóra irt. Ignótus tudomása nélkül másolatot készit az anyagról és az áprilisi találkozóra magával hozza.

4./ Miután a találkozókon "DENOIX" beszámolt arról, hogy Borbándi Gyulával sem sikerült kapcsolatba kerülnie, feladata, hogy a megbeszélt módszerrel /itthon megjelent könyvét dedikálva megküldi Borbándinak/ levelező kapcsolatot létesitsen vele.

5./ Hasonló módszerrel alakit ki levelező kapcsolatot az USÁ-ban müködő ITT-OTT Baráti Kör vezetőjével, Éltető Lajossal.

6./ Áprilisi bécsi tartózkodása idején felkeresi Klamár Gyulát, a BMH főszerkesztőjét és információkat szerez a lap anyagi, valamint általános helyzetéről.

7./ Figyelemmel kiséri a BBC Magyar Osztályán megüresedett státuszokba ujonnan bekerülő munkatársakat és személyükről információkat gyüjt.

8./ Rögziti a magyar emigráns körök Vlagyimir Bukovszky személyével és tevékenységével kapcsolatos véleményét.

9./ Amellett, hogy fenntartja kapcsolatát könyvének kiadása ügyében Molnár Józseffel, üzleti ajánlatot kér az ügyben Dékány Károly hollandiai kiadótól is.

10./ Továbbra is feladata, hogy a Gombos-féle lapokban az MNK érdekeinek megfelelő cikkeket irjon.

ÁBTL 3.2.1. Bt-3726/3 26.

Átlagos feladatterv, az ügynök nem unatkozott (Forrás: ÁBTL)

„Az emberek mint a fényre a legyek, úgy szálltak rá és szerettek vele együtt lenni" – emlékezett rá egy tavalyi interjúban[9] veje, Vásáry Tamás zongoraművész[10]. Mint a fényre a legyek – igen, csak nem látták, nem láthatták a légypapírt. Látni fogjuk, hogy Kutasi Kovács mindig is szeretett utazni. Fiatal nyilasként Magyarország tájait barangolta, később Európát járta, hogy utazó ügynökként begyűjtse a jelentéseket az összes behálózott városból. Látszólag szabad volt, de mindörökre fogoly maradt, a hírhedt Andrássy út 60.[11] rabja. Fiatalként oda járt be a nyilas *Összetartás* [12]szerkesztőségébe, majd Kádárék alatt már a ház új urait szolgálta. Nehéz eldönteni, mikor követett el nagyobb bűnöket.

9 *„Összefirkált térkép" – Kutasi Kovács Lajos kiállítás a Laczkó Dezső Múzeumban*. Készítette: EgyetemTV. Közzétéve: Youtube.com. Közzététel: 2015. április 8.

10 Vásáry Tamás (1933–) zongoraművész és karmester.

11 Előbb a nyilasok (a *„Hűség Háza"*), majd az ÁVÓ, ÁVH begyűjtőhelye és börtöne.

12 Nyilas heti-, majd napilap, 1937 és 1945 között jelent meg.

I. Megkörnyékezés és beszervezés

Egyedül, Brazíliában

Kezdjük a közepén. Kutasi Kovács Lajos a negyvenes évek végén emigrált Brazíliába, hogy miért és hogyan, arra később fény derül. Választott hazájában hamar beilleszkedett az emigránsok közé, több újságnál is próbálkozott, de a kezdeti derűsebb idők után a hatvanas évek közepére elmagányosodott. Ahhoz, hogy megértsük, miért adta el magát olyan könnyedén a Magyar Népköztársaság állambiztonságának, ismernünk kell életkörülményeit, félelmeit. A jelentésekből is kiderül, hogy a szélsőjobboldalról indult Kutasi Kovács az ötvenes évek közepén szép lassan balra tolódott. Hiába szerzett így új barátokat, politikai pálfordulásával sokak szemében hiteltelenné vált, és korábbi ismerősei egy részétől is eltávolodott. Három nagy gyerekét egyre nehezebben tartotta el, s az is megviselte, hogy műveit – mint mindenkiét az emigrációban – kevesen olvasták. Ezt a terhet csak az igazán kemény, gerinces emberek viselték el, és ő semmiképp sem tartozott közéjük. A magyar hírszerzés[1] természetesen folyamatosan kereste, kutatta a „gyenge láncszemeket", akiket érdemes volt megkörnyékezni. Kutasi Kovács tökéletes célpont volt.

Először „Dékány" titkos megbízott, azaz Léderer Róbert diplomata, korábbi venezuelai, később argentin nagykövet környékezte meg. Ő ajánlotta fel tippszemélyként[2] 1968-ban a magyar állambiztonságnak. „Dékány" jelentéséből kiderül, hogy Kutasi Kovácsot mindenképpen érdemes volt letapogatni: *„Visszakanyarodva K. K. L.-ra: egyik legközvetlenebb barátjával és tisztelőjével Rabockai Tiborral*[3] *egy hajnalba nyuló beszélgetésen keresztül sikerült az emigráns íróról szélesebb képet nyernem Raboczkai szerint K. K. L. elfáradt, csalódott ember, aki huszonegynéhány év után semmire sem jutott […] Rabockai szerint K. K. L. egyedül maradt, magányossága és sikertelensége érlelte meg a hazatérés gondolatát."*[4]

1 A Belügyminisztérium III/I. Csoportfőnöksége.
2 Beszervezésre alkalmas alany.
3 Talán azonos Rabóczkai (máshol Raboczkai) Tibor professzorral.
4 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. február 24. 38. oldal.

Persze nem csupán *„magányossága”* és *„sikertelensége”* miatt tűnt Kutasi Kovács beszervezhetőnek, az ekkor már baloldaliként ismert újságíró politikailag is egyre „megbízhatóbbnak” számított. *„K. K. L. politikai tevékenysége számunkra egyre pozitivabb, a levelemhez mellékelt anyaga is ezt bizonyitja* – jelentette „Dékány”. – *Van azonban egy elgondolkoztató momentum K. K. L. magatartásában – felismerésében és lojalitásában és tévedéseinek »beismerésében« odáig elmegy, hogy nemcsak korábbi elvbaráti, hanem jóismerősei is egyre inkább otthagyják. Kissé talán »tulságosan és tulzottan« pozitiv módon nyilatkozik.”*[5]

A szorgos „Dékány” is felismerte, hogy Kutasi Kovács végletes ember. Bár a szocialista „etika” szerint önkritikát gyakorolt, mégis túlzásba vitte, és ez mind életére, mind jövendő hírszerzői feladataira tekintve is ártalmas volt. Az állambiztonságot nem igazán érdekelte, hogy balratolódása mímelt-e vagy őszinte (nyilas múltja sem számított), de beépíthető, simulékony emigránsra volt szükségük. Agitátorból volt elég itthon is.

Felbukkan a nyilas vád

„Dékány” titkos megbízott 1968-as jelentése után az állambiztonságnál alaposan kielemezték a tippszemélyt. Amíg az itthoni jelöltekről először környezettanulmányt készítettek (kollégák, házmesterek, szomszédok etc. bevonásával), addig a „disszidensekkel” kapcsolatban elsősorban a régebbi dossziékra, korábbi jelentésekre hagyatkoztak. Így találtak rá egy 1964-es iratra, amely arról árulkodott, hogy Kutasi Kovács már négy évvel korábban felvette a kapcsolatot a Magyar Népköztársaság félhivatalos szervével. Az újságíró otthonába hívta a *Magyarok Világszövetségé*nek[6] (MVSZ) egyik vezetőjét, Komornyik Zoltánt, aki azért érkezett Brazíliába, hogy megnyissa a São Paulo-i *Kereskedelmi Kiállítás*t. Kutasi Kovács puhatolódzni akart az MVSZ-nél, és Komornyik őrnagy az állambiztonság rezidenseként[7] természetesen igent mondott az invitálásra. Ez munkaköri kötelessége volt.

---

5 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. február 24. 39. oldal.

6 Kutatásom alapján a „világ magyarságának összefogására” alapított szervezet a szocializmusban a hírszerzés egyik fedőszerveként működött, ez Kutasi Kovács történetéből is kiderül.

7 Csoportvezető titkos munkatárs.

„A meghatározott napon Mághori[8] kiséretében Szántó[9], Komornyik és Huszár[10] elvtársak keresték fel Kutasiékat […] Lakása – figyelembe véve három felnöt koru gyerekét – kicsi, két-szóba-hall öszkonfortos. […] A találkozás során jó benyomást akart magáról keltetni, »hazafiságát« hangsulyozta és – látszolag igyekezett további beszélgetések – és esetleges többi kérelmei teljesitésének lehetöségeit megteremteni […] a hazajövetel témáját is Kutasi hozta szóba.”[11]

Az utolsó félmondat az igazán érdekes: a házigazda hozta fel a hazajövetel gondolatát, egyértelmű, hogy ezért történt az egész meghívás. Tudjuk, hogy az újságíró ekkoriban a *Délamerikai Magyar Hírlap*[12] nál dolgozott, ahol „balra billegése” miatt már megromlott a viszonya a szerkesztőség több tagjával. Nem keresett igazán jól, a dossziéjában megőrzött levélváltásból kiderül, hogy másodállást kellett vállalnia az *„Amerikai Központi Kép és Hírszolgálatnál”*[13].

Az újságíró „amerikai kapcsolatára” egy „Szirtes” fedőnevű hírszerző hívta fel a figyelmet, amikor levélben figyelmeztette a brazíliai rezidentúrát[14] Magyarországról. Ez az irat is a tippszemély átvilágítása miatt került be „Denoix” dossziéjába: *„Bakos elvtársnak! […] Értesitem, hogy Vörös Gyula[15] brazil állampolgár, jelenleg Magyarországra visszatelepülö elmondása szerint: »Kutasi Kovács azért nem ir az utóbbi időben ellenséges hangu cikkeket a DMH-ban[16], mert az amerikaiktól havonta 150 dollárt kap, amiért hirekkel és egyes brazil ujságokba ‘becsusztatott’ cikkekkel fizet.« Kérem Kutasi személyére vonatkozó ellentétes jelzések miatt: a./ Nevezettel szemben a legnagyobb foku óvatosságot tanusitsák […] Aláírás: Szirtes.”*[17]

A válaszlevél sem késett soká: *„Palotás elvtársnak! […] Kutasy fizetése a DMH-nál nem fedezné családja megélhetési költségeit. Ezért nevezett másodállást vállalt el az Amerikai Központi Kép és Hirszolgálat alkalmazásában. Kutasy feladata különböző*

8 Mágori Varga Béla (1897–1988) festő.

9 Szántó Miklós (1916–2015) szociológus, emigrációkutató, a Magyar Hírek főszerkesztője, állambiztonsági kapcsolata nem bizonyított.

10 Feltehetően Huszár István konzul.

11 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1964. október 22. 40/1. melléklet.

12 A dél-amerikai magyarok független folyóirata, mely 1929-től egészen a kétezres évekig működött.

13 Az állambiztonsági iratokban USIS-ként (US Information Service) is említett szervezetről nem sok információt találni, valószínűsíthető, hogy az amerikai hírszerzés fedőszerve volt.

14 Hálózati személyek külföldi csoportja.

15 Beazonosíthatatlan személy.

16 DMH: Délamerikai Magyar Hírlap.

17 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* Budapest, 1965. január 14. 40/3. melléklet.

amerikai propaganda anyagok cikk és kép elhelyezése az egyes brazil ujságok felé. Kezdő fizetése 50 dollár volt, melyet most emeltek fel 150 dollára. /Fentieket dr. Andre Várady[18] *társadalmi kapcsolatunktól*[19] *tudjuk./ Másodállása révén Kutasy feltehetően jó kapcsolatokkal rendelkezik az amerikai USIS iroda felé, elképzelhető, hogy »egyéb szolgálatait« is igénybe veszik /tul-gyorsan emelték a fizetését/."*

Ezután valóságos kis portrét festenek Kutasi Kovácsról: *„Politikai arculatát pillanatnyi érdekei szabályozzák. Ugy lehetne jellemezni, hogy mindig olyan nézeteket vall, amilyenekre »szüksége van«, – az 1940-es években nyilas volt, amikor a papokkal dolgozik*[20]*, akkor az azoknak megfelelő módon foglal állást beszédeiben, cikkeiben, de amikor másokkal, például a követség munkatársaival, vagy a Világszövetség tagjaival beszél akkor azokhoz »igazodik«. – Azaz, egy politikai prostituált. […] A vele folytatott beszélgetés arra a benyomásra vezetett, hogy Kutasy nacionalista-soviniszta beállitottságu, de ennek őszinteségéről, mélységéről nem tudtunk kellő alapossággal meggyőződni.*[21]*"*

Itt már több sötétebb ecsetvonás eltorzítja a Kutasi Kovácsról készült festményt. Említésre kerül, hogy nyilas volt, majd *„politikai prostituáltként"* jellemzik. Az sem mellékes, hogy még ekkor is nacionalistának nevezték, pedig ekkor már túl volt politikai pálfordulásán. A hírszerzés mindenesetre elkészítette Kutasi Kovács belső használatra készült életrajzát, és ebben is felbukkantak a múlt szennyes foltjai:

„[…] 1942-ig a Veszprémi Hirlap[22] *szerkesztője volt, majd Budapestre költözött. 1943-45 között több ujságnak a szerkesztője és munkatársa volt. 1945-ben – feltehetően a felelősségrevonás elől – Nyugatra ment […] 1945 előtt »Énekes« fn. beutazó elmondása szerint nyilas ujságiró és katonatiszt volt. Felesége pedig nyilas motozónő.*[23]*"*

Nem tudjuk, hogy „Énekes" megegyezett-e Vörös Gyulával, a vád mindenképp dermesztő: nyilas katonatiszt és nyilas motozónő, így emlegette a Kutasi Kovács házaspárt. Személyes megjegyzés: ekkor kaptam először igazán a fejemhez.

18 A társadalmi kapcsolat Várady Endre, Várady András néven több más állambiztonsági iratban felbukkan.

19 Társadalmi kapcsolat: A szocialista rendszerhez hű személy, aki szóban, önként jelentett.

20 A Délamerikai Magyar Hírlap ekkoriban a magyar bencések tulajdonában volt.

21 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* Budapest, 40/12. melléklet.

22 Politikai hetilap (1893–1944).

23 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* Budapest, 1965. március 28. 40/5–6. melléklet.

Megtervezett jövő

A tippszemély átvilágítása sikerrel járt: tudták, hogy Kutasi Kovács feltűnően lojális lett a Kádár-rendszerhez, ismerték anyagi problémáit, elmagányosodását. Nyilas múltja csak akkor vált volna fontossá, ha erőszakkal kívánták volna beszervezni, és esetleg felhasználták volna a zsaroláshoz. Antihősünk esetében erről szó sem volt, „Dékány" következő, 1968 nyarán tett jelentése szerint Kutasi Kovács már egy kidolgozott tervvel is előállt:

„Megismételte korábbi elképzelését: huzamosabb ideig szeretne ugy Európában tartózkodni, hogy az év jelentős részét Magyarországon, másik részét pedig vejénél[24] *Svájcban töltené. Elképzelésének realizálásához azonban szüksége volna annak ismeretére, hogy a mai magyar irodalomnak szüksége van-e rá, tud-e valamit nyujtani irodalmi közéletünknek több mint két évtizedes távollét után."*[25]

Látszik, hogy az író, újságíró ekkor még kérette magát, de „Dékány" titkos megbízott nem hagyta elaludni a tűzet. A túlbuzgó diplomata már a magyarországi fogadás részleteit is kitalálta: *„[…] Az Irószövetségben Garai Gábor elvtárs*[26] *fogadja. […] mint magyarszármazású brazil irót a MVSZ*[27] *vezetői is fogadják."*[28]

Léderer Róbert (azaz „Dékány") jelentését Varga Mihály őrnagy értékelte, utóbbi természetesen egyetértett Kutasi Kovács hazahozatalával, de a módszert nem helyeselte. Itt már fedőnevén emlegették a célszemélyt: *„»Denoix« magyarországi tartózkodását, kellő előkészítéssel fel tudjuk használni egyrészt a közvetlen személyes kontaktus megteremtésére, másrészt személyes tanulmányozását megkezdve bemérhetjük az együttmüködésre – nem kizárólag ügynöki kapcsolatra gondolok – való hajlandóságát és alkalmasságát. […] »Denoix«-nak a hazai kulturális és sajtó vonalon történő tárgyalásainál biztositanunk kell a számunkra megfelelő fokozatosságot és a tárgyalások anyagának teljes ismeretét. A ki nem mondott függési viszony megteremtése érdekében javaslom első lépésnek a KÜM*[29] *fedésü kapcsolatfelvételt."*

Varga világosan megmagyarázta, miért van szükség erre a „ fokozatosságra": *„Dékány" tm. javaslatát nem tartom célszerünek, mert ezáltal »Denoix« tőlünk*

24 A már említett zongoraművész.
25 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. július 25. 46. oldal.
26 Garai Gábor (1929–1987) támogatott író, a szövetség egyik kádere.
27 Magyarok Világszövetsége.
28 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. július 25. 46. oldal.
29 Külügyminisztérium.

függetlenül fog eredményes tárgyalásokat folytatni és utólag a mi jelentkezésünknek nem lesz kellő sulya"[30]. Érthető, hiszen ők is kérni akartak valamit.

Júdás ezüstje: lakás, fizetés, publikáció

Kutasi Kovács Lajos ekkor még – számos emigráns mellett – tiltólistán szerepelt, de 1968 augusztusában elintézték neki az egyszeri beutazási engedélyt. Varga őrnagy a következő iratban már „Denoix" anyagi támogatását javasolta (már egy esetleges lakás is szóba került), noha a pénzzel amúgy igen szűken bánt a magyar állambiztonság. A felvetett díjazásból is látszik, hogy kiemelkedően fontos volt beépülniük a magyar emigráció értelmiségi köreibe:

„KÜM fedéssel személyes kapcsolatot létesitünk »Denoix«-szal. […] A személyes tanulmányozás kedvező alakulásakor megkezdjük fokozatos bevonását, melynek során érzékeltetjük, hogy a közel 30 éves távollét után Magyarországon nem talál más szervet, mint a KÜM, ahol az emigránsok hazatérésének és egyéb egzisztenciális ügyeinek intézésével intézményesen foglalkoznának. Másrészt kifejezésre juttatjuk, hogy a jelentős számú magyar emigráció sorsával csak ugy tudunk megfelelően foglalkozni, ha ehhez megfelelő segitséget, tájékoztatást kapunk egyes, erre alkalmas »hazánk fiától«." [Ó, a gondoskodó állam. – M. G.[31]]

Ha felvetéseinkre »Denoix« pozitiven reagál, vállalja, hogy az ujság [a Délamerikai Magyar Hírlap] *szerkesztésével célkitüzéseinket elősegiti, hajlandó a magyar emigrációval kapcsolatos rendszeres tájékoztatásra, felajánljuk, hogy eljárunk hazatérésének engedélyezése ügyében, segitjük elhelyezkedését képzettségének megfelelő munkakörbe. Ezenkivül érzékeltetjük vele, hogy lakásproblémájában is konkrét segitséget tudunk adni. Anyagi vonatkozású igényei esetén közöljük, hogy az elől sem zárkózunk el* [ez a részt aláhúzták], *de annak mértékét és formáját menet közben fogjuk megvizsgálni és javaslatunkat vele megbeszélni."*[32]

Bár Vargáék alaposan megtervezték a „Denoix-akciót", a sors közbeszólt. Kutasi Kovács '68 nyarán mégsem tudott hazautazni, mivel az állambiztonság egyik ismeretlen fogaskereke hibázott, így nem kapta meg időben az engedélyt. Bár a magyarázkodás szerint csupán adminisztratív hiba történt, ez sem csillapítot-

30 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. augusztus 5. 49. oldal.
31 Dőlt helyett „normál" betűtípussal különítettem el saját megjegyzéseimet a jelentéseken belül.
32 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Javaslat* Budapest, 1968. szeptember 9. 54–55. oldal.

ta az emigráns haragját, akinek még azt is el kellett tűrnie, hogy Brazíliában az ő felsülésén élcelődtek: *„KKL. tulajdonképpen még most sem nyugodott meg, sértett és láthatóan elégedetlen azért, mert a svájci nagykövetségünk beosztottjától dr. Birótól egyértelmű elutasítást kapott. Sértettségét csak sulyosbitja, hogy visszatérte után és késve kapta meg a beutazási engedélyt. Azóta a guny tárgya – ahogy elmondotta – a magyar emigránsok körében, akik szerint egy bencés pap előbb kap beutazási engedélyt, mint a »vösössé vedlett KKL«"* – olvasható egy 1968. november végi jelentésben[33]. Vörössé vedlett KKL – akár le is védethette volna.

Antihősünket persze nem kellett félteni, a pofon után hamar rámosolygott a szerencse. Bár 1969 tavaszán ismét megadták az egyszeri beutazási engedélyt, a megbántott „Denoix" inkább Anglia felé vette az irányt. Megtehette: feleségével az előző jelentésben már említett vejéhez – a róla most is szépen emlékező Vásáry Tamáshoz – költöztek.

Behálózás

Csákány őrnagy legendája

Állambiztonság tervez, isten végez: a svájci rezidentúra szerencsétlenkedése miatt Kutasi Kovács végül csak „kerülőúton", Londonba költözése után utazott Magyarországra. Az újságíró 1970 nyarán érkezett meg Budapestre, ahol a terv szerint brazíliai „barátja" „Dékány" titkos megbízott várta. Együtt barangolták be a régen látott várost, még az ekkor készült fénykép is megtalálható „Denoix" vonatkozó dossziéjában[34]. Percekig néztem a fotót, talán ez volt az utolsó pillanat, amikor megsajnáltam Kutasi Kovácsot, de ekkor még fogalmam sem volt későbbi tetteiről.

A városnéző túra után „Dékány" (Léderer Róbert) összeismertette Kutasi Kovácsot Csákány János őrnaggyal, akit a Külügyminisztérium munkatársaként mutatott be a jelöltnek. Csákány segítséget ígért, és meglebegtette Kutasi Kovács cikkeinek, könyvének megjelentetését. Ez volt a csali, a fausti alku leglényegesebb pontja, ha úgy tetszik, Júdás harminc ezüstje:

33 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1968. november 23. 57. oldal.
34 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. melléklet 78/14.

„Folyó hó 3-án a Berlin Étteremben megismerkedtem és beszélgetést folytattam »Denoix« fn. társadalmi kapcsolattal, aki a közelmultig Braziliában élt és a Dél-Amerikai Magyar Ujság szerkesztője volt. »Denoix«-nak »Dékány« fn. titkos munkatárs[35] *mutatott be, – mint a KÜM emigrációs vonalán dolgozó kollegáját – azzal a legendával, hogy munkakörömnél fogva esetleg elő tudom segiteni »Denoix« bekapcsolódását a hazai irodalmi életbe […] Egyéni helyzetével, terveivel kapcsolatban »Denoix« elmondta, hogy a közelmultban végleges szándékkal átjött Európába, de ha elképzeléseit nem tudja valóraváltani visszamegy Dél-Amerikába. Egyelőre veje Vásáry Tamás zongoramüvész biztositja lakását, megélhetését. Hosszu ideig azonban nem óhajt »eltartott« lenni.*[36]*"*

Ebből a jelentésből is látjuk, hogy Kutasi Kovács anyagilag kiszolgáltatott volt, és hamar kivillantotta Achilles-sarkát Csákányéknak. Az őrnagy már ezen az első találkozón ráállította a leendő ügynököt arra a szervezetre, amelyről (több más hasonló mellett) aztán évekig jelentett: *„A téma kapcsán megjegyeztem »Denoix«-nak, hogy véleményem szerint a magyar irodalmi életbe való bekapcsolódásra jó lehetőséget nyujthat a Londonban müködő Szepsi Csombor Kör*[37]*, amely az Angliában élő magyar irókat tömöriti […] »Denoix« tetszéssel fogadta az »ötletemet« […]"*[38]

Belép „Boldog" és „Békés" elvtárs

Kutasi Kovács nagy reményekkel, boldogan térhetett vissza Angliába, és levélben köszönte meg barátja segítségét (ebből a címzésből tudtam meg, hogy végig Léderer Róbert rejtőzött „Dékány" mögött): *„Kedves Róbert […] Mindenekelőtt nagyon-nagyon köszönöm kedvességedet, hogy szabadságodat megszakítva olyan szolgálatkészen rendelkezésünkre álltál és azt a rövid időt, amit Budapesten töltöttünk, valóban feledhetetlenné tetted azzal, hogy körbevittél minket a városban. De külön köszönöm azt is, hogy összehoztál azzal a rokonszenves fiatalemberrel, Csákány Jánossal, akivel olyan jól elbeszélgettünk és aki – azt hiszem – ép oly szívesen gondol vissza rám, mint én Őrá."*[39]

---

35 Titkos munkatárs: „Hazafias alapon" beszervezett, lojális, komolyabb feladatokkal megbízható ügynök.

36 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1970. augusztus 6. 73–74. oldal.

37 Londoni központú magyar szellemi műhely.

38 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* Budapest, 1970. augusztus 6. 74. oldal.

39 Kovács Lajos levele. In: ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. 78/10. melléklet.

A levelet olvasva könnyen ismét megszánhatjuk a *„kedves”*, *„szolgálatkész”* „Dékány” és a *„rokonszenves”* Csákány hálójába került írót. Tény, hogy az állambiztonsági szakemberei megérezték a vérszagot, így egyre szorosabbra húzták a hurkot. Londonban régi ismerőst állítottak Kutasi Kovácsra, a brazíliai látogatáskor megismert Komornyik Zoltán vette kezelésbe. Róla említettem, hogy a *Magyarok Világszövetsége* csak fedőmunkahelye volt, „másodállásban” „Békés” őrnagyként a londoni magyar rezidentúrát irányította. Ottani egyik beosztottja Beszédes Károly[40] volt, ők ketten foglalkoztak Kutasi Kovács ügyével, és ha leírom Beszédes fedőnevét – „Boldog” – akkor egyértelművé válik: volt humora az állambiztonságiaknak. „Békés” és „Boldog”, milyen harmonikus duó, „Denoix” ügyében még a jelentéseket is együtt írták, a munka nagy részét a „Boldog” végezte, „Békés” megjegyzéseivel segítette az állambiztonság munkáját.

„Békés” jelentése[41] szerint Angliában is Kutasi Kovács tette meg ez első lépést: *„Kutasi Kovács Lajos ez év szeptember 28-án meglátogatott a követségen. Nevezettet 1964-ben Braziliában, Sao Paulo-ban ismertem meg, amikor az M. V. Sz. képviseletében ottartozkodásom során a rioi nagykövetségünk javaslatára lakásán felkerestem. […] A beszélgetés során több kérdésről volt szó, számunkra az volt a legérdekesebb, hogy Kutasi az elmult hetekben igen sok itteni magyar iróval, költővel vette fel a kapcsolatot és minden jel szerint bekerült az itteni értelmiségi emigráció »vérkeringésébe«.”*

„Békés” jelentése biztató volt: Kutasi Kovács gyorsan beilleszkedett a londoni emigrációba. Ennél is fontosabb, hogy kezdte megérteni saját „értékét”, 1971 tavaszán már egészen nyíltan beszélt a hírszerző-diplomatákkal: *„[…] Arra a kérdésemre, hogy miben lehetünk a jövőben segitségére, »Denoix« ugy reagált, hogy a leglényegesebb kérdés, hogy kedvező módon, lehetőségeinkhez mérten segitsük elő a hazai szerveknél müveinek kiadását […] Ekkor felvetettem azt a gondolatot, hogy munkám elősegitése érdekében nekem, illetve nekünk is segitségre lenne szükségünk. Egyenlőre főleg az emigrációval, annak szervezeteivel, vagy hozzá kapcsolodó más intézményekről az ismereteink szélesitése céljából. »Denoix« ekkor megkérdezte, hogy milyen segítségre lenne szükségünk, mivel talán tudna segíteni. […] Megemlitettem, hogy hasznos lenne például a Free Europe* [más néven Szabad

---

40 Beszédes Károlyról a többi állambiztonsági tiszthez hasonlóan nehéz személyes információt találni, az biztos, hogy Moszkvában végzett és „régi motorosnak” számított.

41 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/1. *Jelentés* London, 1970. november 4.

Európa Rádió[42]] l*ondoni szekció megismerése, amellyel ugy tudom hogy Ő eléggé szoros kapcsolatban áll. »Denoix« további kérdezés, illetve tétovázás nélkül kezdett erről beszélni […]"*[43]

„Tétovázás nélkül" – ezt nem árt kiemelni. Beszédes Károly fedőnevéhez híven boldogan értékelt: *„»Denoix« kedvezően fogadta a Békés elvtárs által hozott viszonylag biztató hireket, de ugy tünt, hogy még határozottabb állásfoglalást várt […] A részünkre nyujtandó segitség kérdésének felvetésekor »Denoix« külsőleg nem árult el meglepetést, de beszélgetésünk során ugy tünt, hogy ez kissé megzavarta a beszélgetés légkörét […] Megjegyzés: […] A beszélgetés további részében szó esett »Denoix« anyagi helyzetéről is. Elmondotta, hogy jelenleg leánya tartja el oly módon, hogy bizonyos összeget biztosit számukra, ezenkivül Braziliából is hoztak néhányszáz dollárt és itt Angliában eddig kb. 700 dollárt keresett a SZER*[44] *és az Amerikai Magyar Népszavának*[45] *irott cikkeiből"*.

Az ígéretes értékelés „Békés" megjegyzésével zárult: *„Végül, javaslom a Központ valóban érdemben foglalkozzon a könyv kiadása lehetőségével, ezzel párhuzamosan küldjön konkrét hirigényt, amelyel »Denoix«et megfelelő adagolással foglalkoztathatjuk."*[46]

Ebből az iratból is láthatjuk, hogy Kutasi Kovács anyagi problémái továbbra sem oldottak meg. Lánya és veje segítette, és ez – annak ellenére, hogy ekkor és később is visszaélt ezzel a helyzettel – nyilvánvalóan zavarta. Másrészről mindig felhozta könyvének kiadását, világossá vált, hogy – a pénz mellett – ezzel lehetett megfogni. Ha eddig talán nem is sejtette, mi lesz az ára az együttműködésnek és a támogatásnak, ekkor már körvonalazódtak előtte a játszma szabályai.

Miután az állambiztonság rábólintott Kutasi Kovács könyvének kiadására, „Békések" közölték vele az örömhírt, miszerint az *„illetékes kulturális szervek /Kiadói Főigazgatóság/ minden szempontból jónak, megjelentethetőnek tartják kéziratait"*. Az utasításoknak megfelelve azt külön kiemelték, hogy Csákány János őrnagynak köszönheti a gyors ügyintézést: *„A KÜM pozitiv véleményt fog adni Denoixról s ebben jelentős szerepe van Cs. elvtársnak, aki kezdettől fogva igyekezett kedvezően*

42 A legendás Szabad Európa Rádió 1950-től 1993-ig sugárzott magyarul.
43 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* London, 1971. március 1. 95–96. oldal.
44 A Szabad Európa Rádió rövidítése.
45 Még a XIX. században alapított hetilap, amely a hetvenes-nyolcvanas években tulajdonosának, Gombos Zoltánnak köszönhetően feltűnően lojális volt a Kádár-rendszerhez.
46 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* London, 1971. március 1. 100–102. oldal.

befolyásolni Denoix könyvének hazai kiadatását. Ennek eredményeként várható, hogy 1972-ben sor kerül könyvének megjelentetésére és valószinű, hogy nyári beutazása alkalmával már megkötheti a szerződést."[47]

A nagykövet úr és az állambiztonság

„Beszőtték az alvók arcát, lábait s kezeit is, aztán villámgyorsan visszafutottak rejtekükre, hogy egy leheletfinom pókfonál rezdülésére várva majd újrakezdjék."[48]

„Denoix" beszervezése a terv szerint haladt. A tippszemélyről végül Házi Vencel londoni nagykövet írt többoldalas jellemzést. Házi elvtárs állambiztonsági funkciója nem ismert – talán nem is volt –, de sokatmondó, hogy milyen természetességgel készített hosszú elemzést a magyar hírszerzésnek. Később elnyerte jutalmát: külügyminiszter-helyettesként folytatta, de dolgozott washingtoni nagykövetként is[49]. A diplomata Kutasi Kovácsról írt anyaga azért is érdekes, mert elárulja antihősünk valódi motivációit, azt hogy, miért is kellett otthagynia Brazíliát:

„Hivatkozással a Központ másutas[50] *táviratára jelentem* [jelentem …], *hogy Kutasi-Kovács Lajos (Veszprém 1920. január 8. brazil állampolgár) iróval a nagykövetségünk illetékes munkatársa tart kapcsolatot […] Saját elmondása szerint* [korábban, még a második világháború alatt] *mint ujságíró a jobboldalhoz tartozott, amit az akkor irt cikkei és kis regényei is tükröztek.* [A következő, világkígyó hosszúságú mondat előtt nem árt venni egy nagy levegőt:] *A délamerikai jobboldali emigráción belül a különböző jobboldali politikai árnyalatok közötti harc, valamint az ottani magyar nagykövetséggel való viszonylag szoros kapcsolat következtében, illetve ennek hatására Kutasi-Kovács támadó és leleplező módon lépett fel a szélső jobboldali nézeteket képviselő katonai és vallási csoportok nézetei ellen és habár Kutasi nézetei visszhangra találtak a pozitivabb magyarság körében, a jobboldali emigráció vezetői nehezitették Kutasinak a lap szerkesztőségében végzett munkáját, majd végül elbocsájtották állásából és arra kényszeritették-*

47 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* London, 1971. március 25. 112. oldal.

48 Részlet Krasznahorkai László (1954–) író *Sátántangó* című regényéből. Magvető Kiadó, Budapest, 1985. 174. oldal.

49 Lásd: [online]<http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2011/02/06/kovacs_laszlo_mind_megette_reagan_kesudiojat/ és http://mult-kor.hu/20090629_husz_eve_bontottak_le_a_vasfuggonyt?pIdx=2>.

50 Rejtjeles, kódolt.

Kutasit, hogy visszavonuljon az emigrációba, akkor már pozitiv irányu szervezett tevékenységétől."[51]

Aki végig tudta magát rágni a nagykövet bekezdésekkel felérő (ebben, de csak ebben a tekintetben *krasznahorkais*[52]) utolsó mondatán, az megérti, hogyan lehetetlenítette el magát Kutasi Kovács Brazíliában. Azt is megerősíti a diplomata, hogy „Denoix" sokat köszönhetett lánya házasságának: *„Jelentős változást jelentett Kutasi életkörülményeiben az, hogy leánya kb. két évvel ezelőtt házasságot kötött Vásáry Tamás tehetséges zongoramüvésszel. Vásáry Tamás Budapesten végezte a Liszt Ferenc Zenemüvészeti Főiskolát, majd 1956-ban disszidált, azóta külföldön több nemzetközi versenyen dijat nyert. Vásáry lojális magatartást tanusit Magyarországgal szemben, állandó jellegü szoros kapcsolatot tart a magyar zenei élettel.* [Így igaz, Kutasi Kovács későbbi jelentése szerint még Aczél elvtárs is csak „Tomikámnak" szólította.[53]] *Mivel Kutasi-Kovács Braziliában az utóbbi években mindinkább egyértelmü lojális nézetei és magatartása miatt mint iró nem tudott érvényesülni, Vásáry és felesége azt tanácsolták Kutasinak, hogy települjön át Angliába, amihez anyagi támogatást is biztositottak számára."*

Ezt követően Házi elvtárs rátért a „Boldoggal" és „Békéssel" folytatott játszmára: *„Röviddel Angliába való jövetele után Kutasi felvetette a kapcsolatot a nagykövetséggel, néhány beszélgetés alkalmával tájékoztatott a délamerikai emigráció helyzetéről, felajánlotta kulturális jellegü segitségét* [költői leírása a besúgásnak] *az itteni lojális emigrációs szervezetek körében végzett munkánkhoz. Kutasi-Kovács a nagykövetséggel való kapcsolatfelvétel előtt Magyarországon járt, ahol a kultúra KKV-nál*[54] *beszélgetést folytatott Lénárt Judith elvtársnővel, melynek során felvetette a megirandó műveinek Magyarországon való kiadásának lehetőségeit. […] Amennyiben a hazaküldött kézirat megfelelő szinvonalu, javasoljuk hazai kiadását, mivel a könyv kiadásának ténye feltehetően pozitiv visszhangot váltana ki, a külföldön élő magyar irók körében és zavart idézne elő az irodalmi emigráció jobboldali köreiben."*[55]

---

51 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* London, 116–117. oldal.

52 Krasznahorkai László hömpölygő, az olvasót szinte elnyelő mondataival stílust teremtett.

53 *„Aczél elvtárs Vásárit csak Tomikámnak szólitotta".* In: ÁBTL 3.2.1 BT-3726/4 *Feljegyzés*, 1978. január 30. 41–42. oldal.

54 Minden bizonnyal a Kultúra Könyv- és Hírlapkereskedelmi Vállalat.

55 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* London, 118–119. oldal.

Házi Vencel írása igazi csemege (ezúttal is köszönjük, nagykövet elvtárs!), ebből az iratból is kiderül, hogy Kutasi Kovácsot leánya és veje vette rá a londoni költözésre, de ennél is fontosabbak azok a sorok, amelyek könyvkiadását érintik. Kettős nyereség „Denoix" tervbe vett műve az állambiztonságnak: itthon elégedettséget, külföldön zavart kelt. Úttörő lépésnek szánták, erről árulkodik az a tiltakozás, amelyet a történetünkben fel-felbukkanó – akár egy visszatérő betegség – Magyarok Világszövetsége jegyzett. (Zárójelben: úgy tűnik, ezek gittegyletek sohasem tűnnek el, a szöveg stílusa visszaköszön a hatalomhoz dörgölőző szervezetek mai közleményeiből):

„*Javaslatunk: Kutasi Kovács Lajos személyét és müveit közelebbről nem ismerjük* [lefordítva: ez egy senki, kérjük alássan!]*, így nem áll módunkban a könyve hazai kiadása kérdésében egyértelmüen állást foglalni* [nyíltan nemet mondani azért nem bátorkodunk]. *Fontosnak tartanánk azonban, hogy az erre illetékes szervek mérlegeljék, hogy vajon az MSZMP KB. Agit. Prop. Bizottságának*[56] *1970 február 2-i ülésének irányelve alapján az emigrációban élő magyar irók közül – tudomásunk szerint – elsőként az ő müvét adjuk-e ki Magyarországon. Ugy véljük, célszerübb lenne, ha az érintett szervek összeállitanák azoknak az emigrációban élő magyar iróknak a névsorát, akiknek müvei politikai és müvészeti szempontból egyaránt szóbakerülhetnének hazai kiadás tekintetében. Ezután kellene végleges döntést hozni a kérdésben.*[57]"

A visszafogottan megfogalmazott levélből fel-feltör az elfojtott kérdés: ki ez a Kutasi Kovács, és miért pont ennek a nímandnak kell kiadni az ostobaságait?

Jelentésekkel fűszerezett családi ebédek

Az MVSZ alaposan túlbecsülte magát, javaslatuk nem sok vizet zavart. Már csak azért sem, mert Kutasi Kovács egyre közelebb került a beszervezéshez. Az egyik következő jelentésből kiderült, hogy családostul összejártak „Békésékkel" és „Boldogékkal" (amit egyébként más ügyekben egyenesen tiltottak): „ *[…] az emlitett családi látogatás alkalmával »Denoix« megmutatta a Kultura KKV-ból kapott biztató levelet, amit Lénárt Judit irt és ezzel kapcsolatban megismételte, hogy válaszolt e levélre és irt Csákány elvtársnak is. A hazai hirek alapján könyvkiadását illetően rendkivül bizakodó és azt tervezi, hogy augusztus végén beutazik és ha lehet több hónapot*

56 Az MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztálya.

57 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Feljegyzés* Budapest, 1971. április 16. 120. oldal.

tölt Budapesten, illetve Magyarországon. Kérte, ha tudunk szervezzünk neki IBUSZ vendégszobát, a szállodát nehezen tudná kifizetni.”[58]

Kutasi Kovácsnak a nagy utazás előtt még át kellett mennie néhány vizsgán – egyfajta előfelvételin. A korábbiaknál nehezebb feladatot kapott 1971 júniusán, amikor közel kellett kerülnie a Szabad Európa Rádió (SZER) magyar osztályának három londoni munkatársához, olyan rádiósokhoz, akiket nem ismert igazán. „Boldog” őrnagy Halász Péterről[59], Szabó Zoltánról[60] és Garai Béláról[61] kért jellemzést. „Boldog” jelentése[62] szerint „Denoix” *„[…] vállalta, de megemlitette, hogy nem tudja, hogy a fenti személyekkel való kialakult viszonylag laza kapcsolat menynyire teszi ezt lehetővé […] Javasoltam, hogy hozzák létre a Halásszal való családi találkozót, amely elősegitheti a szorosabb kapcsolat megteremtését.”*

„Denoix” inkább a munkahelyén kereste fel a célpontot: *„Elmondotta, hogy még az akkori találkozásunk napján junius 11-én, a SZER magyar szekció helyiségében felkereste Halász Pétert, akivel az általam felvetett kérdésekről közel egy órát beszélgetett […] szükségesnek tartom megjegyezni, hogy »Denoix« a Halász iránt érzett bizonyos unszimpátia ellenére kérésemre megkereste Halászt és ugy tünik, hogy ugyancsak kérésemre elmélyitette vele a kapcsolatot, amelyet továbbra is fenn fog tartani.”* A hírszerzés számára a következő mondat lehetett ígéretes: *„»Denoix« képes bizonyos személyekkel való kapcsolat felvételére, a kapcsolat elmélyitésére, de a vele való foglalkozás során sulyt kell fektetni irányitására és a szempontjainknak megfelelő nevelésére.”*[63] Csiszolatlan gyémánt – mondanák a jó magyar futballszakértők.

Felkészült a beszervezésre

A hírszerzés jövendő ékszerét Csákány őrnagy, „Dékány” titkos megbízott, „Boldog” és „Békés” őrnagy csiszolgatták, hogy később tökéletesen képzett ügynökként mindig megtalálja a helyes ösvényt, módszert. Jelentések sorából látni, hogyan lökdösték, taszigálták, dicsérték, korholták a besúgásban, konspirálásban járatlan emigránst egészen addig, amíg megszületett „Denoix”. Az is egyértelmű, hogy társadalmi kapcsolatként sem volt ügyetlen, teljesítette felada-

58 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* London, 1971. április 7. 125. oldal.
59 Halász Péter (1922–2013) író, a SZER egyik legismertebb munkatársa.
60 Szabó Zoltán (1912–1984) író, 1951 és 1974 között a SZER munkatársa.
61 Talán elírás, mindenesetre a SZER-rel foglalkozó szakirodalom nem ismer ilyen nevű rádióst.
62 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* London, 1971. július 7. 157. oldal.
63 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* London, 1971. július 7. 159–161. oldal.

tait, *„unszimpátiája"* ellenére is közel került Halász Péterhez, s ezzel kiérdemelte „Boldogék" dicséretét. „Békés" őrnagyék érettnek tartották a beszervezésre, hétoldalas jellemzésükből néhány részlet:

„ […] Nagybritanniában való megérkezése után viszonylag rövid idő alatt felujitotta régi, addig levelezés útján és részben személyesen ismert kapcsolatait a Szepsi Csombor Kör vezetői és tagjai, a BBC magyar osztályának[64] *és a SZER magyar szekció munkatársai valamint a British Hungarian Fellowship*[65] *körében. Ezen felül felujitotta kapcsolatait Ignótusz* [talán inkább Ignotus] *Pállal*[66], *Tábori Pállal*[67] *és más kevésbé lojális neves magyar emigránsokkal. Vásáry Tamás révén jelenleg kapcsolatai vannak a magyar emigráns zenei körökben is. […]*

»Denoix« nem tudott néhány személlyel emberi kapcsolatot teremteni bizonyos unszimpátia miatt / Szabó Zoltán[68] *és mások/, visszahuzódott olyan személyekkel való baráti, vagy szorosabb kapcsolat kiépitésétől, akik kinyilatkoztatták szélső jobboldali vagy ellenséges nézeteiket Magyarországgal szemben […] Ekkor a vele való kapcsolattartás során azt sugalmaztuk, hogy nem célszerü kapcsolatkörének szükitése, amit »Denoix« elfogadott és ehhez tartotta és tartja magát jelenleg is. Sőt az utóbbi időben a Központ által küldött hirigénnyel kapcsolatban arra kértük, hogy Halász Péterrel, akivel »Denoix« egyébként nem szimpatizált, vegye fel a kapcsolatot. E »kérésünknek« »Denoix« eleget tett". […]*

Müvei esetleges kiadásáról és ez ügyben a Kultura KKV-al való kapcsolatáról tudomásuk szerint Siklós István[69], *Sárközi Mátyás, Szallai Tamás*[70], *Tábori Pál és feltehetően Ignótusz Pál tudnak. »Denoix« szerint ezeknél a tény közlése, illetve ismertetése nem váltott ki negativ reakciót. Jelenleg ezek a személyek érdeklődéssel várják a további fejleményeket."*

Ezután előtört „Boldog" elvtársból a pszichológus, mentségére szóljon, hogy meglátásom szerint elég jól rátapintott a lényegre: *„Ennél feltétlenül figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a külföldön élő magyar irodalmárok, így a jelzett személyek is ha nem is nyilvánosság előtt, de saját magukban eljutottak annak*

64 Az angol közszolgálati adó magyar osztályát is kiemelten veszélyes médiumként kezelték.
65 Angol–magyar Kulturális Munkaközösség.
66 Ignotus Pál (1901–1978) szerkesztő, író, a Szép Szó alapítója.
67 Tábori Pál (1908–1974) író.
68 Szabó Zoltán (1912–1984) író.
69 Siklós István (1936–1991) költő, műfordító.
70 Helyesen: Szalay Tamás (1929–) rádiószerkesztő.

felismeréséig, hogy a külföldön folytatott magyar irodalmi tevékenység gyakorlatilag ugynevezett »önfertözés«, mivel irodalmi termékeik nem a magyarországi olvasó közönség, hanem a külföldön hasonló helyzetben és körülmények között élő bizonyos értelmiségi réteg számára iródnak, ami nem elégitheti ki az iró igényeit, sőt nem jelenthetnek számára egzisztenciális forrást a kis példányszámban való megjelenés és a terjesztéssel kapcsolatos nehézségek miatt.[71]*"*

„Önfertőzés" – írta „Boldog" – azaz Beszédes Károly – az emigráns irodalomról, tollal, írógéppel végzett önkielégítésnek nevezve az alkotás folyamatát. Morbid megfogalmazás? – lehet, de sokan tényleg hasonlóan érezhették belülről: *„Nyelvünk is foszlik, szakadoz és a drága szavak / Elporladnak, elszáradnak a szájpadlat alatt. / A pillangó, a gyöngy, a szív nem az már, ami volt, / Amikor a költő még egy család nyelvén dalolt"* – írt sokkal gyönyörűbben erről a hiányról, űrről Márai Sándor a *Halotti beszéd*ben[72]. Ezt a csendet, némaságot nehéz volt ép ésszel kibírni, túlélni, érthető, hogy sokan elgyengültek, ha a magyarországi megjelenésre gondoltak. Így lehetett őket megfogni, Kutasi Kovács remek csali, tökéletes légypapír volt: látni fogjuk, hogy többen követték a példáját. És éppen ez volt a cél.

„Levél a kedveshez" – barátom, beszervezőm

Kutasi Kovács 1971 tavaszán igencsak fel lehetett dobva, nyári magyarországi útjára, könyvének kiadására készült. Nehéz szánakozás nélkül olvasni azt a két levelet, amelyet jóbarátainak, Csákány őrnagynak és „Dékány" titkos megbízottnak írt. Kezdjük utóbbival, amely kór- és kortünet: összes szereplője aktív vagy leendő állambiztonsági alkalmazott: *„Kedves Róbert, nagyon rég nem kaptam hírt Tőled, s ebben a hosszú intermezzoban egyetlen vigaszom az, hogy Te se kaptál hírt tőlem […] Csákány Jánostól nagyon biztató híreket kaptam Beszédes Károlyon* [a jó „Boldog" őrnagyunk] *keresztül. Valóban úgy nézi ki, hogy »megindultak a dolgaim« odahaza. Ez számomra azt jelenti, hogy lassan elmozdulok arról a holtpontról, mely egy emigrációban élő magyar író számára előbb vagy utóbb feltétlenül bekövetkezik. Ebben a vonatkozásban a legnagyobb hálával gondolok elsősorban Rád, akivel oly sokszor szót értettem Braziliában, amikor gyötrő uttalanságomban valami kiutat*

71 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Jelentés* London, 1971. július 8. 163–169. oldal.

72 Márai Sándor (1900–1989) író *Halotti beszéd* című verse 1950–1951-ben született Olaszországban.

kerestem. Egyébként hozzátehetem ehhez azt, hogy itt Londonban Beszédes Károly részéről kaptam meg minden jóindulatot, támogatást és segitőkészséget, hogy dolgaimat előbbre vigye. És Komornyik Zoltántól [„Békés" elvtárs], *aki legutóbb, amikor Pesten járt, személyesen is beszélt Csákány Jánossal az én ügyemről."*[73]

A másik levélben Kutasi Kovács Csákány segítségét kérte a hotelfoglaláshoz (előrelépés ez az IBUSZ-szobához képest): *„Kedves Barátom, közeledik utazásunk ideje s azt talán nem is kellene írnom, hogy milyen várakozással készülök Haza. Annak meg külön örülök, hogy augusztusban ép otthon lesznek közös barátaink, B. Károly és L. Róbert!* [újra itt van, újra itt van a nagy csapat!] *Mint előző levelemben írtam, augusztus elején utazunk el Londonból és Bécsből a »Sirály« nevü hajóval akarunk Budapestre menni [...] megkérlek Téged, hogy augusztus 15-re foglalj le részemre egy szobát (csak kétágyas, fürdőszobás szobák vannak, amugyis a Hotel Ifjuságban) számunkra."*[74]

„Denoix" alaposan megtervezte az utat, hamisítatlan gentlemanként hajóval kívánt érkezni, s nem adta alább a Rózsadombnál: a Hotel Ifjúság nevű förmedvény a város egyik legelegánsabb környékét torzított el. Mementó ma már az is – ahogyan ezek a levelek.

Budapesti találkák – Mefisztó születése

Kutasi Kovácsék végül megérkeztek Magyarországra (hogy a Sirállyal vagy sem, nem tudom), „Denoix" az első találkozón ismét anyagi problémáiról panaszkodott Csákány őrnagynak: *„[...] Arra számit, hogy a szerződés megkötésekor megkapja a tiszteletdij egy bizonyos részét, ebből fedezni tudja itteni költségeit. Egyébként anyagi helyzete nem a legjobb. Mindössze néhány száz dollár megtakaritott pénze van, de nincs biztos jövedelme. Londonban eddig veje, Vásáry Tamás zongoramüvész lakásában laktak, megélhetésüket pedig részben a SZER részére írt braziliai útijegyzetek tiszteletdijából fedezte. Beszélgetésünk során kesernyésen jegyezte meg, veje ugyan gazdag ember, nem számit nála néhány száz dollár – amivel őket segiti – őt azonban roppant zavarja, hogy 50 éves létére a veje tartja el.*[75]*"*

Csákány jelentésből is látni, hogy Kutasi Kovács ekkor még megőrzött valamit önérzetéből, mely a jelentések szerint később – a tisztességgel együtt

73 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Levél,* 1971. április 21. 170/4. melléklet.
74 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/1. *Levél,* 1971. április 21. 170/3. melléklet.
75 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. augusztus 31. 32. oldal.

KUTASI KOVÁCS LAJOS
9.Village Road
London N3 - England

London, 1971. július 8.

Kedves Barátom,

közeledik utazásunk ideje s azt talán nem is kellene írnom, hogy milyen várakozással készülök Haza. Annak meg külön örülök, hogy augusztusban ép otthon lesznek közös barátaink, B.Károly és L.Róbert!

Mint elözö levelemben írtam, augusztus elején utazunk el Londonból és Bécsből a "Sirály" nevü hajóval akarunk Budapestre menni. Augusztus 15-én érkezünk és október végéig szándékszom otthon maradni. Remélem, hogy ez alatt az idö alatt sikerül a könyveim ügyét letárgyalni, a szerzödést tetö alá hozni és az elözö levelemben említett törekvéseim is sikerrel járnak.

B.Károly barátunkkal beszéltünk pesti tartózkodásommal kapcsolatos problémákról és különbözö meggondolások alapján az az elhatározásom alakult ki, hogy a "Hotel Ifjuság" (II.Zivatar utca 1.T:353-331) lenne a legmegfelelöbb számunkra, ha ott tudnánk szobát kapni. A Károllyal folytatott beszélgetés során az alakult ki, hogy megkérlek Téged, hogy augusztus 15-re foglalj le részemre egy szobát (csak kétágyas, fürdöszobás szobák vannak amugyis a Hotel Ifjuság-ban) számunkra. Igen örülnék, ha Károly révén módot találnál arra még e hó folyamán, hogy értesíts: sikerült-e szobát biztosítani?

Kérlek, ne neheztelj meg, hogynilyen kéréssel zavarlak, de a nagy nyári túrista-forgalomra való tekintettel azt hiszem Te tudod csak elintézni ezt. Fáradozásodat valami módon viszonozni szeretném.

Abban a reményben, hogy a problémákat sikerül megoldanunk és otthoni tartózkodásom minden vonatkozásban eredményes lesz, ismételten elnézésedet kérem, hogy kedvességeddel visszaélve mindig újabb kéréssel terhellek, várom szíves értesítésedet és a xx viszontlátásig öszinte köszönettel és barátsággal üdvözöllek:

Kutasi Kovács

Bt-3726/1

Kutasi Kovács levele Csákány őrnagyhoz (Forrás: ÁBTL)

– végleg elszivárgott, elpárolgott belőle. Veje támogatása továbbra is kellemetlen lehetett, érthető, hogy függetlenedni akart, de ehhez kellett az állambiztonság segítsége.

Az ügynök vizsgája

Tanulmányok állambiztonsági megrendelésre

„Tudja, Pelikán elvtárs, egyszer majd kérni fogunk magától valamit" – mondta Virág elvtárs Őze Lajos[76] feledhetetlen alakításában *A tanú*ban[77], és ezt a kellemetlen jelenetet Kutasi Kovács sem kerülhette el. Szeptember *„3-án találkozót tartottam »Denoix« fn. társadalmi kapcsolattal* – írta későbbi jelentésében[78] Csákány őrnagy. – *A találkozó azt célozta, hogy tovább tanulmányozzuk »Denoix« operativ célu felhasználhatóságát és erre való hajlamát, – többek között oly módon, hogy emigrációs ismereteiről »tanulmányt« készittessünk vele [. . .] Felvetésemre »Denoix« pozitiven reagált, habozás nélkül vállalta a tanulmány elkészitését. Munkája megkönnyitése céljából elmondtam neki, hogy milyen szempontok szerint gondoljuk összeállitani az anyagot, majd megjegyeztem, hogy bár kapcsolatunk elvi alapokon nyugszik, készek vagyunk fáradozását anyagiakkal is méltányolni."*

Bár a fedőtörténet szerint a Külügyminisztérium rendelte meg az emigrációs anyagot, tisztességes ajánlatról szó sem volt – ezzel antihősünk is tisztában lehetett. Az anyagi ellenszolgáltatásnak mindenesetre örült: *„nem vette sértésnek az anyagiak kilátásba helyezését munkájáért, ellenkezőleg, jóleső érzéssel fogadta a szerény »tiszteletdijra« vonatkozó utalásomat"*[79].

Csákány – látva Kutasi Kovács megfelelő (*„jóleső"*) reakcióit – ekkor már azt sem rejtette véka alá, hogy titkos munkáról van szó: *„Beszélgetésünk befejezésekor kértem »Denoix«-t, hogy a két anyag részünkre történő megirásának tényét kezelje diszkréten és lehetőség szerint erről még felesége se tudjon. Azt válaszolta »ez csak természetes, és remélem, te is hasonlóképpen jársz el«."* Majd a szeptemberi találkozó végén – desszert gyanánt – a könyvkiadás is szóba került: *„Máskülönben »Denoix« könyvének hazai megjelentetése jó uton halad. Több izben tárgyalt ez*

76 Őze Lajos (1935–1984) színész.
77 Bacsó Péter kultikus filmje.
78 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 9. 36. oldal.
79 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 9. 36. oldal.

ügyben a Gondolat Könyvkiadó illetékeseivel, s valószínű, még ezen a héten megkötik a szerződést. Ennek alapján »Denoix« most 5000 Ft-ot kap, majd ha nyomdakész állapotban lesz a kézirat – ez szeptember végére várható – megkapja a honorárium 70 %-ának fennmaradó részét. Mindez nagy megelégedésére szolgált »Denoix«-nak. Mivel egyébként is jól érzi magát Budapesten és ráadásul most forintja is van, ugy döntött, meghosszabbitja itt-tartózkodását, és szeptember helyett csak októberben utazik el."[80]

Kutasi Kovács pénzhez jutott, így Magyarországon maradt. A következő találkozóra elkészítette „állambiztonsági vizsgamunkáját"[81] (*Magyarok Brazíliában*), amelyben kemény szavakkal bírálta az őt korábban befogadó, szerkesztőként alkalmazó bencéseket (is). „Denoix" sem ekkor, sem később nem kímélte korábbi szövetségeseit – emlékszünk még a *„politikai prostituált"* megjegyzésre? Tanulmányára később még visszatérek, de Csákány őrnagy elégedettsége most fontosabb: *„A braziliai emigrációról írt tanulmányát alapvetően jónak, operativ szempontból is használhatónak tartom. […] Javaslom, hogy a braziliai emigrációról szóló összefoglaló elkészitéséért adjunk »Denoix«-nak 1000 forintot, azzal a megjegyzéssel, hogy ezt elsősorban itteni jobb megélhetése érdekében adjuk."*[82]

Ugyanezen a „randevún" Csákány megbízta a következő feladattal, amelyben már egy konkrét szervezetet, a *Németországi Magyar Írók Munkaközösségét*[83] kellett elemeznie. „Denoix" az akkoriban alapított társasággal kapcsolatban is készséges volt: *„az általa ismert dolgokról szivesen ad tájékozatást"* – magyarázta. Ezután Csákány még nyíltabb lapokkal játszhatott: *„Arra való hivatkozással, hogy ismereteit és lehetőségeit jobban ki tudjuk használni, felvetettem, hogy jó lenne ismerni az egyes országokban lévő kapcsolatait és hozzájuk fűződő viszonyát. Ezért arra kérem, hogy országonkénti felsorolásban irja le jelentősebb kapcsolatait, megjelölve, hogy kihez, milyen baráti szálak fűzik, mennyire bizalmas a kapcsolatuk. Ezt »Denoix« elvállalta és megigérte, hogy a már korábban kért önéletrajzzal együtt szeptember 20–22-re elkésziti.*[84]*"*

---

80 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 9. 37. oldal.

81 Ez a „vizsgamunka" megtalálható „Denoix" első munkadossziéjában: ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 29–55. oldal.

82 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 20. 40–41. oldal.

83 A szervezet 1971-ben jött létre, védnöke Kerényi Károly (1897–1973) klasszika-filológus volt.

84 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 20. 39. oldal.

Tálcán felkínált barátok

Ha korábban lehettek is még kétségei arról, hogy hová, milyen gépezet fogaskerekei közé került, a szeptemberi találkozó után minden világossá vált. Arra utasították, hogy minden egyes ismerősét felsorolja, országok, a kapcsolatok bizalmassága szerint, emellett „ellenséges" emigráns szervezetekről írt tájékoztatót, s mindezért honoráriumot kapott. Csákány látta, hogy kétkedés nélkül engedelmeskedett, és ha kérték, „barátait" is kiárusította. Ez volt az utolsó lépés: *„ […] ujabb irásos anyag készitését kértem tőle, mégpedig a SZER általa legjobban ismert magyar alkalmazottainak részletes jellemzését – megadott szempontok alapján. Ezt »Denoix« vállalta és a legközelebbi alkalomra leirja Halász Péterre és Vajda Albertre*[85] *vonatkozó ismereteit […] megkérdeztem tőle, nem zavarja-e őt az, hogy olyan személyről is kérünk információt, akivel régóta jó baráti viszonyban van. Határozott nemmel válaszolt, majd hozzátette: Tény, hogy Vajdával – és néhány hozzá hasonló személlyel, akik bennünket érdekelhetnek – jó barátságban van. Ezt a barátságot – a személyi szimpátián tul – a közös emigráns sors és az egykor azonos politikai célok alakitották ki. Ma azonban már más a helyzet. Ő belátja korábbi »tévelygéseit« és másként itéli meg a dolgokat, mint barátai […] Ennek ellenére tartja velük a kapcsolatot, de nincsenek gátlásai, ha információkat kérünk róluk.*[86]*"*

Kutasi Kovács ismét átlépett egy határt, nem voltak gátlásai, átgázolt bárkin, barátón, munkatárson, ellenségen. Magyarázata is megerősítette, hogy egyike volt az örök érdekembereknek, *„közös emigráns sors"*, *„személyi szimpátia"* mit sem számított, felkészült már ez erkölcsi béklyók lepattintására. Látjuk, hogy az állambiztonság Frankenstein professzorainak nem is kellett megteremteniük a homunculust, készen kapták, csak alakítgatni, formálni kellett. S főleg jutalmazni: *„Amikor »Denoix« esetleges spanyolországi tartózkodásáról beszélgettünk, megjegyeztem, hogy jövő év elején – a pontos dátumot még nem tudom – Párizs felé vezet az utam és ekkor szivesen találkoznék vele a francia fővárosban. Megkérdeztem, át tudna-e jönni Párizsba, esetleg ugy, hogy előzőleg látogatást tenne az NSZK-ban*[87]*. »Denoix« azt válaszolta, elvileg ennek nincs akadálya, legfeljebb az, hogy jelenlegi anyagi helyzetében nem engedhet meg magának ilyen költséges »kirándulást«. Természetesen – mondtam – nem kivánom, hogy a felmerülő költségek őt terheljék,*

85 Vajda Albert (1919–1991) író, újságíró.
86 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 20. 43–44. oldal.
87 NSZK: Német Szövetségi Köztársaság (1949–1990).

amikor elsősorban az én érdekemben találkoznánk. Erre a megjegyzésemre »Denoix« nem válaszolt semmit, de látszott rajta, hogy ilyen feltételek mellett kész velem találkozni bárhol és nem utasitaná vissza költségtéritési ajánlatomat, ellenkezőleg, erre igényt tartana.”

Végre tiszta vizet öntöttek a pohárba: *„[…] Abból, hogy »barátom cimén« történő levél-kapcsolatot ajánlottam, »Denoix« világosan láthatja, érezheti, hogy kapcsolatunk több mint bizalmas jellegü. Megfelelő következtetéseket kell levonnia abból is, hogy találkozót kérek tőle külföldön és felajánlom költségeinek megtéritését. Annyira naiv nem lehet, ha ezeken elgondolkodik, hogy ne »jöjjön rá«, hogy mindez »komoly« érdekből történik.”*[88]

Csinos fizetés a magyar állambiztonságtól

Csákány novemberi jelentéséből[89] tudjuk, hogy „Denoix” október végén utazott el Budapestről, de előtte még új tartótisztet kapott. Az utolsó találkozókon már tényleg tabuk nélkül beszéltek: *„Közel 3 hónapos magyarországi tartózkodás után október 31-én elutazott Budapestről »Denoix« fn. társadalmi kapcsolatunk. Elutazását megelőző héten két alkalommal folytattam vele operativ jellegű megbeszélést. A másodikon részt vett Porosz Ottó r. ales. elvtárs is, bécsi rezidenturánk beosztottja, akinek bemutattam és további tartásra átadtam* [90] *»Denoix«-t. A megbeszéléseken »Denoix« ujólag kifejezte segitőkészségét irányunkban. Vállalta, hogy szivesen segít olyformában, hogy bizalmas értesüléseket szerez részünkre emigrációs vonalról. Ez után vázlatosan ismertettük vele azokat a főbb témaköröket, amelyekben számitunk információszerző tevékenységére.”*

Így: – a magyar emigráció un. csúcsszervezeteiről – mint pl. a Magyar Bizottság[91]*, az Amerikai Magyar Szövetség*[92]*, a Németországi Központi Szövetség*[93] *és Szabad Európa Bizottság*[94] *– működéséről, tevékenységéről és terveiről, – a jobboldali*

---

88 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. szeptember 20. 44. oldal.

89 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. november 4. 46. oldal.

90 Az ügynökök gyakran új „összekötőt”, tartótisztet kaptak, „Denoix” mellett (fölött) számtalan megfordult.

91 Az emigráció egyik csúcsszerve, 1958-ban alapították.

92 Az emigráns szervezetet 1906-ban alapították.

93 Valószínűleg a Németországi Magyar Szervezetek Szövetségéről van szó, amelyet a németországi magyar szervezetek és közösségek összefogására alapítottak.

94 A Szabad Európa Bizottságot 1949-ben alapították, néhány hónappal a Szabad Európa Rádió megalakítása előtt.

értelmiségi emigráció szervezeteiről és a jelentősebb emigráns lapokról, – a SZER müncheni központjáról és egyes országokban működő irodáiról, a SZER és a BBC magyar alkalmazottairól szóló bizalmas hiranyagok gyűjtése”[95].

Megtanították Kutasi Kovácsot arra, hogyan tartsa a kapcsolatot, miként tartsa be a konspiráció szabályait. Ekkor már szó sem volt barátkozásról, családi vacsorákról: *„Ezt követően rátértünk a kapcsolattartás módjára. [...] Most bemutatott kollégámmal ne a nagykövetség épületében, hanem a városban, nyilvános szórakozóhelyeken folytassák le a megbeszéléseket. Ha csak valamilyen rendkivül sürgős dolog nem indokolja, kollégámat telefonon se keresse a követségen.*[96]*”*

Kiemelten fontos volt, hogy a *„vörössé vedlett KKL”* megőrizze kapcsolatait azokkal a kritikus, gyakran konzervatív ellenzékiekkel, akik nem tagadták meg pálfordulása után, esetleg nem is tudtak arról. *„Nézeteltérésbeli különbségei ellenére ne szakitsa meg kapcsolatát a jobboldalhoz tartozó személyekkel, a velük való érintkezést használja fel információszerzésre”* – javasolták Poroszék „Denoix”-nak, hiszen éppen ezek az „ellenséges emigránsok” érdekelték leginkább a kádári hírszerzést.

A feladatok kiszabása után következett a jutalmazás, a jelentést olvasva könnyű elképzelni a gondolatban már a pénzt számolgató „Denoix”-t: *„Beszélgetésünk befejező részében közöltem »Denoix«-val, hogy a mi munkánk érdekében végzett »fáradozásai« elismeréseként módunkban áll bizonyos összegű havi juttatásban részesiteni őt. Ha ezt elfogadja, a részünkre végzendő munkája értékétől függően havi 2000-2500 schillinggel kivánunk hozzájárulni jobb megélhetéséhez. Természetesen ezen kivül megtéritjük azokat a felmerülő költségeit, amelyek az információszerzés érdekében végzett tevékenysége során keletkeznek. A felajánlt anyagi támogatást »Denoix« látható örömmel és hálás köszönetét kifejezve elfogadta.*[97]*”*

Az állambiztonsági játszma másik szereplője, a *Magyarok Világszövetsége* is elvégezte a feladatát. Az emigráció megfigyelésére, befolyásolására alakított *„Honfitársak rezidentura”* jegyezte a következő tájékoztatást, amelyből kiderül, hogy az MVSZ-nél – a maguk szocialista módján – tejben, vajban fürösztették a tékozló (fér)fiút: *„ A Központ utasitásának megfelelően és tervei szerint egyik fontos feladatunk volt K. K. »Kagylódomboktól a felhőkarcolóig« c. könyve hazai megjelentetésének előkészítése* [olvasva korábbi finom tiltakozásukat, ezt nyilván nem szívesen

95 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. november 4. 46. oldal.
96 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. november 4. 47. oldal.
97 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. november 4. 48. oldal.

tették] *K. K. a »Gondolat« Könyvkiadó Vállalattal történő szerződés megkötésére 1971. augusztusában hazánkba érkezett. Magyarországi tartózkodása alatt segitettük őt megfelelő lakás szerzésében, anyagi kölcsönnel* [reméljük, számlát írtatok róla!], *tartózkodási engedélye – valuta beváltás nélkül – meghosszabbitásában, országjáró és kulturális programok téritésmentes igénybevételével.*[98]*"*

Lakás, anyagi kölcsön, papírok intézése és *„országjáró programok"* – de jó sora volt a leendő ügynöknek.

Bécsi magány – „Denoix" nem találta a helyét

Kutasi Kovács a következő időszak nagy részét Bécsben töltötte – az állambiztonság megbízásából. Bár a jelentések szerint magányos volt az osztrák fővárosban, ekkor már nem maga döntött sorsáról. Ott volt rá szükség. A következő jelentést „Péteri" – Porosz Ottó fedőneve – 1971 novemberében adta a szomorkás ügynökről, aki a másfél órás bécsi találkozón Ignotus Pálról, Nagy Kázmérról[99], Halász Péterről és Illyés Gyuláról[100] jelentett. Utóbbiról – Nagy Kázmértól – megtudta, hogy angliai tartózkodása alatt részt vett a Szepsi Csombor Kör egyik összejövetelén, ahol felvették verseit, amelyeket le kívántak adni a Szabad Európa Rádióban. Ez a hír már fontos információ volt, nem véletlenül írta Csákány megjegyzésben, hogy Illyés nem először okozott kárt, s adott *„lehetőséget az ellenséges szerveknek"*. Ignotusszal telefonon beszélt „Denoix", és beszámolt a neves pályatársnak hazai fogadtatásáról. „Denoix" jelentése szerint Ignotus kifejezetten *„érdekesen reagált"*, *„kijelentette ugyanis, hogy nagyon örül a sikernek és ő is valami ilyesmit képzelt és szeretett volna megvalósitani"*[101].

A következő találkozón „Denoix" a jelentés szerint leginkább csak panaszkodott, arról hogy egyedül van, teljesen elmagányosodott. Mivel anyagi problémái is megmaradtak, ezért *„a találkozó végén felvetette, hogy szeretné, ha sor kerülhetne az otthon megigért anyagi segitségre*[102]*"*. Ezzel nem is lett volna gond, jóval kellemetlenebb volt, hogy az unatkozó újságíró a parancs ellenére közeledni próbált az állambiztonsági tiszthez. „Péteri" szerint „Denoix" többször meghívta őt magukhoz, és kérte, hogy tegyék nyilvánossá a kapcsolatukat, valamint ismer-

98 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1971. november 22. 53. oldal.
99 Nagy Kázmér (1920–1985) író, újságíró.
100 Illyés Gyula (1908–1983) író, költő.
101 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés* Bécs, 1971. november 17. 72–74. oldal.
102 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Bécs, 1971. december 8. 83. oldal.

tesse össze a nagykövetség más munkatársaival. Tudjuk, hogy éppen ellenkezőjére utasították korábban. Érthető, hogy „Péteri" végül már meg akart szabadulni a bizalmaskodó ügynökjelölttől, jelentése végén arra utalt, hogy talán másra kellene bízni „Denoix"-t.

Sajátos gyógyír: Csákány és négyezer schilling

Felettesei régi „kedves barátját", Csákány őrnagyot bízzák meg Kutasi Kovács eligazításával. *„1971. december 28-án Bécsben részt vettem »Denoix« fn. op. társadalmi kapcsolattal megtartott találkozón, amit az ottani rezidentura szervezett. […] »Denoix« a december 6-i találkozón felvetette Péteri elvtársnak, hogy szeretne a nagykövetség munkatársai közül másokkal – pl. a sajtó- és kulturattaséval – is megismerkedni, a külképviseletre bejárni, illetve Péteri elvtársat és munkatársait a lakásán vendégül látni. Ugyanakkor közvetett formában utalt arra is, hogy nem kiván kapcsolatba kerülni a Bécsben élő jobboldali magyar emigránsokkal és a SZER bécsi irodájának munkatársaival. Mivel idehaza megállapodtunk »Denoix«-val, hogy információszerzés céljából felveszi a kapcsolatot az emlitett körökhöz tartozó személyekkel, és Péteri elvtárssal konspirált formában tartja a kapcsolatot, szükségessé vált, hogy felvetett problémáit jelenlétemben tisztázzuk és a beszélgetés eredményétől függően döntésünk »Denoix« további felhasználása kérdésében."*

Az engedetlen és elbizonytalanodott ügynökjelöltet – ahogyan a kisbabát az anyatejjel – a pénzzel nyugtatták meg: *„Beszélgetésünk végén nyugta ellenében átadtuk »Denoix«-nak 4000 schillinget, november és december havi juttatás cimén. Majd Péteri elvárssal megállapodtak a következő találkozó időpontjában, január 25-e, és helyében. […] Értékelés: Véleményem szerint »Denoix«-val folytatott beszélgetésünk eredményes volt, elérte a célját […] Kissé nyiltabban fogalmaztuk meg az információszerzésre vonatkozó igényünket és jobban elmagyaráztuk a konspirált kapcsolattartás szükségességét. Igényünket és feltételeinket »Denoix« elfogadja, nem idegenkedik az együttműködéstől."*[103]

Hatott a vegyes módszer (feddés és jutalmazás), a következő találkozón „Denoix" már nem fukarkodott az információkkal. Érdekes – és sokat elárul lelkivilágáról –, hogy jelentését levélformában adta le Bécsben „Péterinek", de az irományt Csákánynak címezte. Talán könnyebb volt az állítólagos barátnak levélben

103 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1972. január 8. 90–93. oldal.

jelenteni? Lehetséges. Ekkor megint a jó tanuló felelt: az utasításnak megfelelően kapcsolatba lépett a Szabad Európa Rádió magyar osztályának bécsi munkatársával, Hanák Tiborral[104], valamint találkozott a *Bécsi Magyar Híradó* szerkesztőjével, Klamár Gyulával[105] is. „Denoix" a legérdekesebb információt a Magyar Népköztársaság egyik legveszélyesebb „ellenségéről", Mindszenty József bíborosról[106] adta: *„Klamár Gyulánál a szerkesztőségben jelen volt Révay István[107] és Fóthy József[108]* – olvashatjuk a munkadossziéban. – *Szóba hozták Mindszenty-t is. Helyzetéről az ezzel kapcsolatos véleményeikről az alábbiakat mondták: Nagyon sokan keresik fel. Fizikailag rossz állapotu, szellemileg friss. Denoix-nak arra a kérdésére, hogy milyen a »világszemlélete«, Klamár és Révay egyöntetüen azt bizonygatták, hogy tipikusan emigráns, aki gondolkodásmódban megállt kb. 20 évvel ezelőtt. Révay kifejtette, hogy szerinte ez baj, mert a bécsi, – egyébként is megosztott – magyar emigráció Mindszenty hatására jobbra tolódik, (Mindszenty maga is!), holott a »konzervativ« emigráns körök és hazajárók valamiféle »középutas« vonalon szeretnének maradni. Ez nehéz, mert Mindszenty olyan erőszakos mint volt. […] Denoix értékelése szerint Révay aki kifelé feltétlen hivének mondja magát, vagy Klamár, aki néhány cikket is jelentetett meg róla, a fentiek alapján ugyanakkor be nem vallottan terhesnek is tartják Mindszenty ittlétét.[109]"*

Az áskálódáson túllépve látjuk, hogy Kutasi Kovács – habár ekkor még nem volt beszervezve – egyre jobban belejött az ügynök szerepébe, elfogadta a szabályokat: teljesítette, amit kértek, és a házi feladat mellé még szorgalmit is írt. Nem volt visszafogott, mindig kérte a jutalmakat, ragaszkodott hozzá, hogy a könyvkiadásakor itthon legyen, saját műveit akarta hallani a Magyar Rádióban és szerepelni kívánt az Anyanyelvi Konferencián[110]. *„Szeretné irásait a Magyar Rádióban publikálni. Ehhez kéri segitségünket. Szeretné tudni, e téren mire számíthat"* – jelentette „Péteri". Úgy tűnt, hogy a tartótisztjéhez korábban közeledni próbáló ügynökjelöltre hatott Csákány korábbi fejmosása: *„Denoix ez alkalommal*

104 Hanák Tibor (1929–1999) újságíró, filozófus.
105 Klamár Gyula (1906–1979) újságíró, lapszerkesztő.
106 Mindszenty József (1892–1975) bíborost mind a nyilasok, mind a kommunisták bebörtönözték.
107 Révay István (1899–1989) történész, demográfus, politikus és újságíró.
108 Fóthy János (1899–1979) író, újságíró jóban volt Klamár Gyulával. Vagy róla vagy Bécsben élő testvéréről volt szó.
109 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés* Bécs, 1972. január 25. 75–77 oldal.
110 A mozgalmat 1970-ben indították, elnöke Lőrincze Lajos (1915–1993) nyelvész volt.

természetesen vette a találkozó konspirációs vonatkozásait. Az előzetes anyagátvételt, a csendesebb beszédre való kérést, a nyugta helyszínen való megirását stb.[111]*"*

Már korábban is láttuk, hogy Kutasi Kovács nem voltak gátlásai, így amikor régi barátja, Hamza D. Ákos filmrendező[112] (többek között az *Egy szoknya, egy nadrág* rendezője) Braziliából Ausztriába utazott, szemrebbenés nélkül lejelentette új urainak: *„Hamza Ákos Braziliából Bécsbe érkezett, s régi ismeretségük alapján megkereste őt. […] Denoix a vele folytatott beszélgetés alapján ugy látja, hogy Hamza a végleges hazatérés gondolatával foglalkozik, és mostani hazalátogatásának esetleg olyan célja is van, hogy körülnézzen, tájékozódjon otthon […] többek között olyan kérdést is feltett, hogy miként lehet otthon lakást szerezni."* „Péteri" hozzáfűzött javaslatából is látni, hogy „Denoix" ezúttal is érdekes információkat hozott: *„Javaslom megvizsgálni Hamza esetleges hazatérésének propagandisztikus kihasználhatóságát. Hamza ugyanis az ellenállás polgári (Bajcsi Zs. E.*[113]*) vonalának ismert alakja, Bajcsi, Kiss János*[114] *stb. volt társa. Péteri."*[115]

Bár a rendező és mások megbíztak Kutasi Kovácsban, biztosan voltak, akik sejtették, mi történt. Erre utal a következő rövidke jelenet[116]: Kutasi Kovács *„elköszönő látogatást tett Klamárnál és elmondta neki magyarországi utját, mire Klamár megkérdezte, hogy mit tett ezért. Denoix válasza az volt, hogy »jó könyvet irtam«".* Nagyképűség és arrogancia – hogyan is védekezhetett volna másképpen?

„Denoix" beszervezése

A kitanított *ügynökbojtárt* végül 1972 tavaszán szervezte be régi ismerőse, Csákány őrnagy, a javaslatot[117] Rajnai Sándor vezérőrnagy, a hírszerzés (III/I) főcsoportfőnöke hagyta jóvá. A következő iratból világosan kiderül, miért is volt olyan fontos „Denoix". Nem volt más ügynökük az *„irodalmi emigráció vonalán"*: *„Javasoljuk »Denoix« fn. 51 éves, magyar nemzetiségű, brazil állampolgár, iró-újságiró foglalkozású, Londonban élő – jelenleg Bécsben tartózkodó – op. társadalmi*

111 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. Jelentés Budapest, 1972. január 25. 98–99. oldal.
112 Hamza D. Ákos (1903–1993) filmrendező, festő és szobrászművész.
113 Bajcsy-Zsilinszky Endre (1886–1944) politikus, kivégzett nemzeti ellenálló.
114 Kiss János (1883–1944) altábornagy, a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának katonai vezetője.
115 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés* Bécs, 1972. március 19. 87–88. oldal.
116 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1972. március 18. 105. oldal.
117 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Javaslat* Budapest, 1972. március 24. 109–113. oldal.

*kapcsolat beszervezését információszerző ügynökké, az un. irodalmi emigráció vonalára […] Hirszerző lehetősége elsősorban az irodalmi emigráció vonalán mutatkozik, ahol ügynökkel nem rendelkezünk […] »Denoix« beszervezését KÜM fedéssel 1972 márciusában kivánjuk végrehajtani Budapesten. / Ekkora tervezi beutazását./ A bevonást elvi, személyi érdekeltség, és anyagi alapok kombinációjára építjük. Az elvi alapot képezi »Denoix« megváltozott politikai beállitottsága, rendszerünkkel szembeni lojalitása". [*A szokásos álságos, hazug mese. Ezután következett a valódi ok.] *A személyi érdekeltség lényege, hogy elősegitettük könyvének hazai megjelenését és ilyen támogatásban 1-2 év elteltével is részesitjük. Az anyagi alap pedig azt jelenti, hogy információszerző munkájáért havonta 100 dollár összegű juttatásban részesitjük, költségeit megtéritjük.* [Ez már világosabb beszéd.] *Beszervezését – technikai eszközökkel rögzitjük – Csákány János r. őrgy. et. hajtja végre."*

Íme az alku részletei: rendszeres fizetés, sorozatos könyvmegjelenések és költségtérítés. A jelöltről természetesen az őt leginkább ismerő Csákány írt többoldalas jellemzést[118], ő is megjegyezte, hogy Kutasi Kovács lojalitását a műveinek kiadásával biztosították: *„[…] tisztában van azzal, hogy támogatásunk nélkül könyve nem jelenhetett volna meg, azért velünk szemben elkötelezettnek érzi magát, többször kifejezte köszönetét és hálāját segitségünkért. Tudta azt is, hogy a nekünk tett »szolgálatai« alapján a jövőben is elő tudjuk mozditani a hazai irodalmi életbe való bekapcsolódását, irásainak itthoni publikálását."*

Ennyi. Kutasi Kovács fel akart kerülni a könyvespolcokra és Kutasi Kovács fel is mászott a könyvespolcokra. Csákány őrnagy április hatodikán jelentette „Denoix" beszervezését, az irat szerint[119] minden simán ment: *„Elolvasás után »Denoix« minden megjegyzés nélkül aláírta a »megállapodást«. Kijelentése szerint az abban foglaltakat megértette, valamennyi pontjával egyetért és a rá vonatkozó feladatokat magáévá teszi. Egyáltalán nem problémázott amiatt sem, hogy müvei hazai megjelentetésének igényéről való lemondást kértük tőle, átmeneti időre. […] »Denoix« jóleső érzéssel fogadta a részére felajánlott rendszeres anyagi támogatást is. Nem tartotta sértőnek az összeg nagyságát, sőt, jelentős hozzájárulásként értékelte megélhetéséhez. Azt azonban kicsit önérzetesen megjegyezte, hogy nem az anyagiak miatt vállalja az együttműködést, ezt elvi meggyőződésből teszi* [Ezzel őket vagy saját lelkiismeretét akarta megnyugtatni?] *Az alkalmat felhasználtam, és megkér-*

118 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Feljegyzés* Budapest, 1972. március 24. 118. oldal.
119 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1972. április 6. 122–123. oldal.

deztem »Denoix«-tól, hogy a felesége előtt hogyan legalizálja a tőlünk kapott pénzt. Elmondta, hogy a családon belül ő kezeli a pénzt és így feleségének nincs teljes betekintése az anyagi ügyekbe."

Íme az önérzetes ügynök: nem a pénzért árulja el barátait, régi szövetségeseit, ezt elvi meggyőződésből teszi. Látni fogjuk, csupán „elvi meggyőződésből" súgott be mindent és mindenkit, legyen szó konzervatív vagy szociáldemokrata, liberális vagy szélsőjobboldali emigránsról, Ignotus Páltól Zolcsák Istvánig[120]. Bár Kutasi Kovács szerint a pénz csupán másodlagos volt, azért megkérte Csákányt, hogy a jövőben mindig előre fizessenek. Az őrnagy – vajon vigyorgott belül? – természetesen beleegyezett és ki is fizetett háromhavi bért (300 dollárt) és 1500 forint *„rendkívüli juttatást"*. Utóbbit – ismét profi focistákra gondolva – nyugodtan nevezhetjük aláírási pénznek.

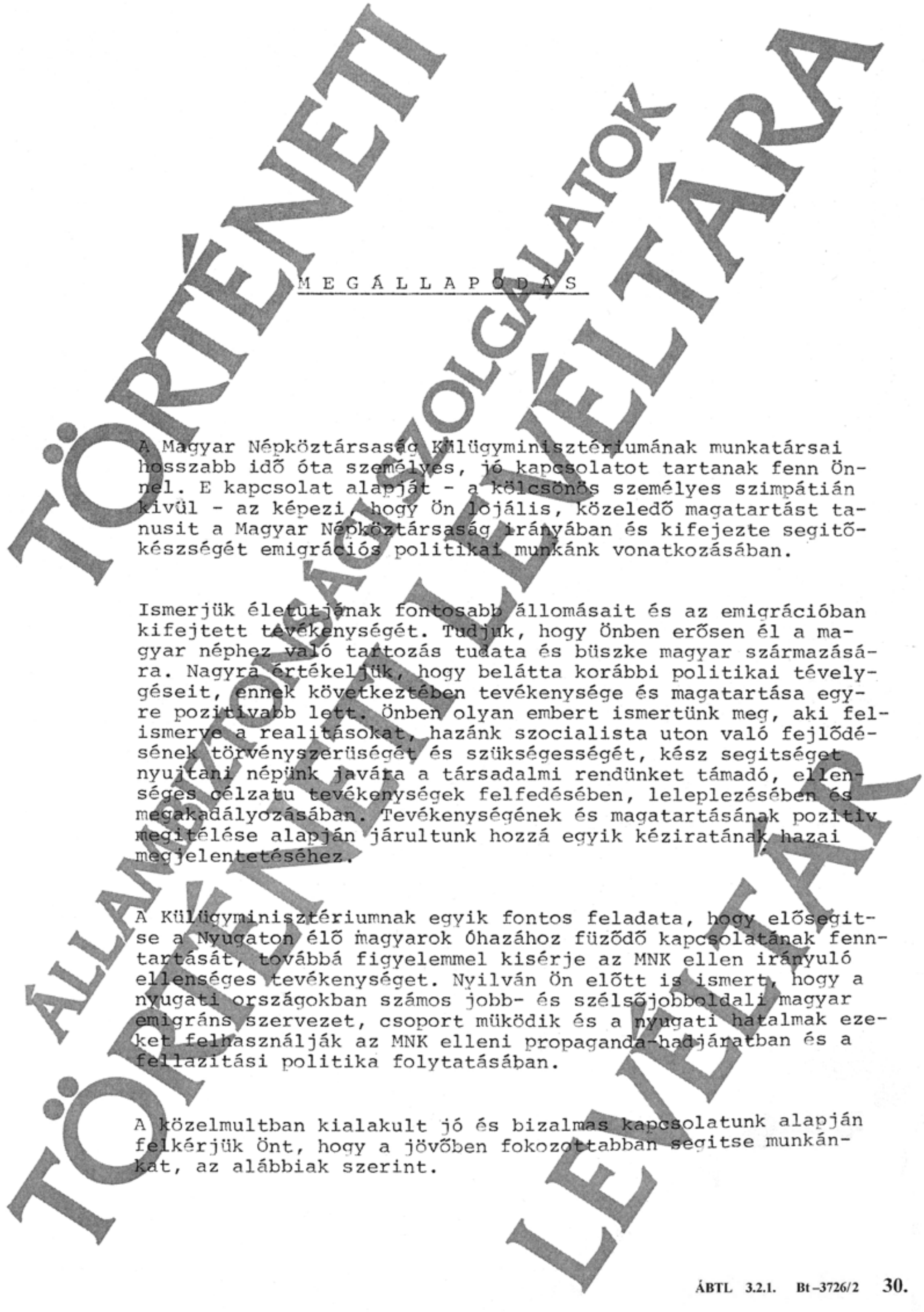
Nagy szerencse, hogy „Denoix" dossziéiban megőrizték a háromoldalas megállapodást[121], ritka kincs az ilyen irat. Az egész túlírtságát, abszurd jellegét remekül jellemzi az alábbi groteszk részlet: *„Nagyra értékeljük, hogy belátta korábbi politikai tévelygéseit , ennek következtében tevékenysége és magatartása egyre pozitivabb lett. Önben olyan embert ismertünk meg, aki felismerve a realitásokat, hazánk szocialista uton való fejlődésének törvényszerüségét és szükségességét, kész segitséget nyujtani népünk javára a társadalmi rendünket támadó, ellenséges célzatu tevékenységek felfedésében, leleplezésében és megakadályozásában. Tevékenységének és magatartásának pozitiv megitélése alapján járultunk hozzá egyik kéziratának hazai megjelentetéséhez."*

A tékozló fiú hazatért. Könyve megjelent.

Azért vannak a jó barátok …

Miután beszervezték, skizofrén helyzetbe került, innentől két személyiség, „Denoix" és Kutasi Kovács élt egyetlen testben. Kevés igazi bizalmasa maradhatott, hiszen szinte minden ismerőséről jelentett, és szószátyár, bizalmaskodó (Sárközi szavaival: *„nagyképűsködő, kellemetlenül nyájaskodó")* természetének köszönhetően még családtagjairól is rendszeresen beszélt, noha erre senki sem kérte. Nem maradtak olyan barátai, akikkel teljesen őszintén beszélhetett. Képzeljük el az ügynökírót, aki élete egyik legszebb időszakát éli. Utazgat, előadásokat

120 Zolcsák István (1921–2008) pilóta, mérnök, a *Magyarok Világszövetsége* alapítója.
121 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Megállapodás* Budapest, 1972. április 6. 125/1–3. melléklet.

M E G Á L L A P O D Á S

A Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának munkatársai hosszabb idő óta személyes, jó kapcsolatot tartanak fenn Önnel. E kapcsolat alapját - a kölcsönös személyes szimpátián kivül - az képezi, hogy Ön lojális, közeledő magatartást tanusit a Magyar Népköztársaság irányában és kifejezte segitőkészségét emigrációs politikai munkánk vonatkozásában.

Ismerjük életutjának fontosabb állomásait és az emigrációban kifejtett tevékenységét. Tudjuk, hogy Önben erősen él a magyar néphez való tartozás tudata és büszke magyar származására. Nagyra értékeljük, hogy belátta korábbi politikai tévelygéseit, ennek következtében tevékenysége és magatartása egyre pozitivabb lett. Önben olyan embert ismertünk meg, aki felismerve a realitásokat, hazánk szocialista uton való fejlődésének törvényszerüségét és szükségességét, kész segitséget nyujtani népünk javára a társadalmi rendünket támadó, ellenséges célzatu tevékenységek felfedésében, leleplezésében és megakadályozásában. Tevékenységének és magatartásának pozitiv megitélése alapján járultunk hozzá egyik kéziratának hazai megjelentetéséhez.

A Külügyminisztériumnak egyik fontos feladata, hogy elősegitse a Nyugaton élő magyarok óhazához füződő kapcsolatának fenntartását, továbbá figyelemmel kisérje az MNK ellen irányuló ellenséges tevékenységet. Nyilván Ön előtt is ismert, hogy a nyugati országokban számos jobb- és szélsőjobboldali magyar emigráns szervezet, csoport müködik és a nyugati hatalmak ezeket felhasználják az MNK elleni propaganda-hadjáratban és a fellazitási politika folytatásában.

A közelmultban kialakult jó és bizalmas kapcsolatunk alapján felkérjük Önt, hogy a jövőben fokozottabban segitse munkánkat, az alábbiak szerint.

ÁBTL 3.2.1. Bt-3726/2 30.

Dokumentumritkaság, a „Megállapodás" első oldala (Forrás: ÁBTL)

tart, könyveit kiadják, cikkei megjelennek, újra felfedezheti hazáját, Angliában és Ausztriában is szeretettel fogadják, de közben végig szerepet játszik. Hazudik, ügyeskedik, manipulál. Nyilván nehezen élte meg ezt a kettősséget, még akkor is, ha látni fogjuk, hogy fiatalsága súlyos, megbocsáthatatlan bűneit is el kellett titkolnia, így volt némi tapasztalata a szerepjátszásban, ámításban. Kihez forduljon, kiben bízhat meg, kinek adhatja át a leginkább magát? Gyerekeinek nem, ha nem akarta őket bűneivel terhelni, s levetni magáról a kellemes társasági ember, européer emigráns álcáját. Feleségének, vejének sem – ugyanebből a megfontolásból. Ki maradt? A tartótisztek.

Kutasi Kovács előtt ott volt a rossz példa: beszervezőjét, Csákány őrnagyot sokáig segítőjének, talán már barátjának hitte, így lélektanilag valahol érthető, hogy a következő tartótisztjeihez is megpróbált közel kerülni. Láttuk, hogy az ügyetlen Porosz „Péteri" Ottó képtelen volt kezelni a társadalmi kapcsolat törleszkedését, és Bécsben Csákány segítségét kérte. Akkor úgy tűnt, Kutasi Kovács megtanulta, hogy engedelmeskednie kell a konspiráció hűvös, rideg szabályzatához. Nem sikerült: *„Kért, vigyem ki magammal könyve levonatát és adjam fel postán német nyelvű kiadása forditójának címére* – jelentette Péteri 1972-ben[122], nem sokkal Kutasi Kovács beszervezése után. – *A kérés elől nem kivántam kitérni. »Denoix« közölte, hogy a közeli Városmajor u-ban lakik, ha arra megyünk, át tudja adni. […] »Denoix« bement a házba, majd egészen rövid idő mulva ismét megjelent. Kérte menjek mégis be, ugyanis emlitette feleségének, hogy ott vagyok. Ilyen körülmények között nem tudtam már elutasitani a kérést. Felesége igen szivélyes volt. Elmondta, sokat hallott már rólam* [na, ez volt a csúcs, még beszélt is róla a feleségének]*, de miután eddig ez nem történt meg, nagyon örül, hogy most személyesen is megismerhet. Kifejezte, reméli, hogy Bécsben feleségemmel együtt meglátogatjuk őket. Erre kitérő választ adtam. Szükségesnek tartom »Denoix« figyelmét felhivni arra, hogy a megállapodás értelmében ne kezdeményezzen ilyen jellegű összejövetelt és feleségével feltétlenül rendezze ezt a problémát."*

Porosz Ottó alezredes hiába próbálta menteni a menthetőt, jókorát hibázott, érthető, hogy felettese, Varga Mihály megdorgálta: *„Nem volt célszerü a lakás közelébe, majd oda bemenni. »Denoix«-t erről az oldaláról valamennyien jól ismerjük, ilyen meghivásra számitani kellett volna"* – körmölte tollal a jelentéshez Varga,

122 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1972. szeptember 18. 137–138. oldal.

amire az önérzetes Porosz gyerekesen (számunkra szórakoztatóan) reagált. Aláhúzta az *„erről az oldaláról”* részt, majd odaírta: *„Én nem ismertem erről az oldaláról, ha más igen miért nem szólt![123]”* Bár nem tisztem utólag is rendet tenni a torzsalkodó állambiztonsági tisztek között, Porosz azért jókorát lódított – ha valaki, hát ő ismerte Kutasi Kovácsot.

Kutasi Kovács bizalmaskodása és Porosz alezredes baklövése odavezetett, hogy megint Csákánynak kellett közbelépnie (biztosan unta már ezeket a pluszfeladatokat, de kinek panaszkodjon egy hírszerző?): *„Miután idehaza »Denoix« ismételten felvetette Péteri elvtársnak, hogy feleségével együtt szeretné őket vendégüllátni lakásán, ujból foglalkoznunk kell a konspiráció kérdéseivel, a kapcsolattartás módjával és formájával. Tájékozódunk »Denoix« közeljövőbeni beutazási szándékáról, és amennyiben azt nem találjuk kellően indokoltnak, konspirációs szempontokra hivatkozva, lebeszéljük”* – jelentette[124] 1972 novemberében.

A már megszokott hibák ellenére elégedettek voltak „Denoix” első ügynöki jelentéseivel, hiszen precízen dolgozott: *„igyekezett jól és pontosan eleget tenni a kapott feladatoknak. Egy témáról irásos jelentést készitett, a többiről pedig szóban számolt be […] Megállapitható, hogy »Denoix« munkája kezd egyre értékesebbé válni. Megbizatásait komolyan veszi, s tudatosan törekszik bizalmas adatok megszerzésére […] Apró momentum, de az együttmüködéshez való jó hozzáállását fejezi ki, hogy hangszalagra vett beszámolójához jegyzetet készített, rendszerezvén közölnivalóját.”*

Nem ez volt az egyetlen jó hír: *„Ugy tünik, könyvének hazai kiadása nem fogja túlságosan negativan érinteni »Denoix« hirszerző lehetőségét. Ugyanis az irodalmi emigrációban egyre több személynek a vágya az, hogy müvei idehaza megjelenjenek. Ilyen szempontból »Denoix« útját követendő példának tekintik, nem pedig megvetendőnek.”*[125]

Ebből a jelentésből úgy tűnt, bevált a terv: a beszervezett emigráns csaliként, légypapírként működött. Bomlasztó ékként mélyítette az emigráció amúgy is meglévő, mélyülő árkát. Az egyik oldal megvetette, a másik irigyelte vagy legalábbis kétkedve figyelte. Utóbbiakat kellett behálóznia. Kutasi Kovács később több olyan hálózati játszmában részt vett, amelynek célja egy-egy ismert értelmiségi hazahozatala volt. Többször sikerrel járt.

123 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1972. szeptember 18. 137–138. oldal.
124 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Feladatterv* Budapest, 1972. november 14. 143. oldal.
125 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Budapest, 1972. október 19. 132–135. oldal.

A kellemetlen ismerős útlevele

Történetünkben már felbukkant Kutasi Kovács *Összefirkált térkép*[126] című (ál)önéletrajzi munkája. Az állambiztonság rendelésére megírt mű sötét hátterét később megvilágítom, most fontosabb, honnan kapta a címét. Az író alkotás közben azt a noteszét forgatta, amelynek Európa-térképét az évek során összefirkálta – bejegyezve, aláhúzva, mikor merre járt. Dossziéiból kiderül, hogy a III/I-es Csoportfőnökség állta az utak egy részét, az ő támogatásukkal utazott rendszeresen Svájcba, Hollandiába, Ausztriába – jelenteni. Nem tudom, hogyan nézett ki az az Európa-térkép, amiről a nagy mesélő beszámolt, de készíthetett volna egy másik változatot is. Hasonlóan sűrűt, tele ábrákkal, nevekkel, megörökítve hírszerző körútjait.

Beszervezésekor három fontos külföldi „támaszpontja" volt: Anglia, Ausztria és Brazília, de a hetvenes évek közepén már Svájcot is összefirkálhatta. Kutasi Kovács egy 1973 telén, Bécsben tartott találkozón jelentette[127], hogy lánya meghívta, mivel *„férjével* [az apósával mindvégig gáláns zongoraművésszel] *délafrikai turnéra utazik és feltétlenül azt szeretnék, ha a villa ez idő alatt nem maradna felügyelet nélkül. Emellett Denoix-nak is előnyös, ha nem kell lakásra és az ezzel kapcsolatos kiadásokra költeni."*

Ez a lehetőség ismét kapóra jött Kutasi Kovácsnak, aki alaposan ki akarta használni a svájci hónapokat. *„Felmerült a kérdés, hogy három és fél hónapos svájci tartózkodása során milyen tevékenységet folytasson részünkre. Kértem tartsa a kapcsolatot levelezés útján londoni, kölni stb. ismerőseivel. Ezen kívül Svájcban élő ismerősei útján érdeklődik az ottani magyar irodalmi élet iránt. Ha adódik lehetősége, ami természetes és nem erőltetett, lépjen kapcsolatba érdekesebb emberekkel, próbáljon képet kapni a svájci magyar emigráció helyzetéről.*[128]*"*

Bár az ügynök elsőre lelkesnek tűnt, az utazást inkább pihenésként fogta fel, a jelentések szerint elkényelmesedett. „Péterinek" azt mondta, hogy elszigetelődött, nem is találkozott senkivel, inkább az írásra koncentrált. Ennek ellenére természetesen nem érkezett – nem érkezhetett – üres kézzel a találkozóra, leadta *„A Magyar Találkozó és az Árpád Akadémia*[129] *(Cleveland)"* című kilencoldalas

126 Az író 1987-ben jelentette meg részben állambiztonsági megrendelésre írt önéletrajzi regényét.
127 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Bécs, 1973. február 2. 151. oldal.
128 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Bécs, 1973. február 2. 151. oldal.
129 Clevelandben működő kulturális társulat.

jelentését, majd megígérte, hogy felveszi a kapcsolatot az író-költő Lökkös Antallal[130]. Emellett előállt egy egészen furcsa kéréssel:

„Otthoni megbeszélésre kéri, hogy Tamás vejének szüleit ez évben valamilyen indokkal ne engedjük kiutazni (az elmúlt évben ezt tudomása szerint már nem lehetett megakadályozni időhiány miatt). Miután otthon arra is hivatkoztak, hogy nem tudjuk adataikat, most közölte: V. József[131], 1890-ben született, feleségének leánykori neve Baltazár Erzsébet, kb. 1902-ben született. Kérését azzal indokolja, hogy V. Tamás el akarja adni azt svájci házat, amelyben jelenleg ők laknak, s egyébként is nagyon terhes lenne részükre az öregek kiutazása. Veje ugyan nem küld meghivólevelet, de esetleg bécsi rokon, vagy ismerős meghívása nyomán kiutazhatnak, ha mi nem segitünk."

Azért ez elég groteszk: Kutasi Kovács nyugodtan akart alkotni, ezért megkérte állambiztonsági cimboráit V. József, azaz Vásáry József „feltartóztatására". „Denoix" násza nem volt „akárki", Vásáry József kisgazda politikussal minden megtörtént[132], ami egy „ellenséges" személlyel megtörténhetett. Az idősebb Vásáry sorsát ismerve egyértelmű, miért nem akart vele találkozni a *„vörössé vedlett KKL"*. Az viszont, hogy egy ilyen kéréssel előállt, két dolgot bizonyít: magabiztosságát és aljasságát.

Vásáry Józsefék társaságában vagy sem, „Péteri" májusi jelentése[133] szerint „Denoix" a pihenés után feltérképezte a *Genfi Magyar Irodalombarátok Köré*t[134] és az *Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem*et[135], összeismerkedett a svájci magyarirodalmi emigráció meghatározó tagjaival (Lökkös Antal mellett például Dénes Tibor íróval[136]), sőt, még egy bécsi kiruccanásra is volt ideje. Az osztrák fővárosban meglátogatta régi ismerőseit, Klamár Gyulát és Hanák Tibort,

130 Lökkös Antal (1928–) költő, író.

131 Vásáry József (1890–1975) politikus.

132 A kisgazda politikust pártja „leszalámizása" idején több társával együtt kizárták a pártjából, s bár később megalapították a *Magyar Szabadság Párt*ot, az már 1947-ben feloszlott. Ezután államosították a földjét, őt és feleségét pedig kitelepítették, tehetséges fiúk, Kutasi Kovács későbbi veje csak Kodály Zoltánék közbenjárására úszta meg a büntetést. Vásáry Józsefre ezután is hideg napok vártak, egyrészt évekig megfigyelték, majd 1956 novemberében három hónapot töltött vizsgálati fogságban, hogy aztán külföldre távozzon. Életrajza szerint fiánál, Svájcban telepedett le, valószínűleg éppen abban a házban, ahol később Kutasi Kovács megpihent.

133 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Bécs, 1973. május. 160–166. oldal.

134 Az irodalmi társaság 1972 novemberében alakult meg.

135 A nyugaton élő magyarság szellemi műhelye, 1969-ben alakult meg.

136 Dénes Tibor (1907–1983) író.

159

207

- 4 -

Otthoni megbeszélésre hivatkozva kéri, hogy Tamás vejének szüleit ez évben valamilyen indokkal ne engedjük kiutazni (az elmult évben ezt tudomása szerint már nem lehetett megakadályozni időhiány miatt). Miután otthon arra is hivatkoztak, hogy nem tudjuk adataikat, most közölte; V. József 189o-ben született, feleségének leánykori neve Baltazár Erzsébet, kb. 19o2-ben született. Kérését azzal indokolja, hogy V.Tamás el akarja adni azt a svájci házat, amelyben jelenleg ők laknak, s egyébként is nagyon terhes lenne részükre az öregek kiutazása. Veje ugyan nem küld meghivólevelet, de esetleg bécsi rokon, vagy ismerős meghivása nyomán kutazhatnak, ha mi nem segitünk.

Már a találkozó befejezése után - távoztunk a vendéglőből - feltette a kérdést, hogy szükség esetén felhivhat-e engem Svájcból telefonon. Megkérdeztem, milyen szükséges, rendkivüli esetre gondol?, de csak azt tudta ismételni, hogy előre nem látott nagyon sürgős esetre gondol csupán.

Közöltem, hogy egy ilyen telefonnak semmi értelme nem lenne, ugy sem lehetne telefonon "fontos és sürgős", kettőnket érintő dolgokat megbeszélni. Hangsulyozottan sürgős esetre inkább azt tanácsoltam, hogy utazzon Bécsbe és itt keressen meg. Többször felhivtam figyelmét, hogy remélem ilyesmire nem kerül sor, de szükségesnek is csak valóban végső esetben itélje.

Utazási költségeinek téritéseként 2.ooo.- Sch-et (8o.- Dollár felkerekitett értékének felel meg) március félhavi, valamint - az utasitás értelmében - április és májusi juttatásaként 5.ooo.- Sch-et, összesen tehát 7.ooo.- Sch-et adtam át. Három darab nyugtáját mellékelten felterjesztem.

Megállapodtunk, hogy legközelebb május hó 16.-án Bécsben (határmenti találkozók nem megfelelőek bécsi kapcsolatainak meglátogatása miatt) találkozunk. Denoix részére nem jelent különösebb fáradságot ide utazni, viszont felkeresheti Hanákot, Klamárt, stb.

ÁBTL 3.2.1. Bt-3726/2 **14.**

Az ügynök furcsa kérése, a jelentés vonatkozó oldala (Forrás: ÁBTL)

így a Bécsi Magyar Híradóval és a Szabad Európa Rádióval kapcsolatban is tájékoztatta a hálózatot. Továbbra is lelkesen dolgozott.

Miután „Péterinek" beszámolt[137] évi – 1973-ban járunk – utazási terveiről, utólag is irigyelhetjük aranyéletét: *„További tervei a következők: beutazása után néhány hónapig (őszig) Magyarországon marad. Azt követően vagy átutazik rögtön Amerikába* [ahol egyik fia élt], *esetleg néhány hétig ismét Bécsben marad és azt követően utazik a tengeren tulra. Ha a svájci házat még addig sem adnák el, esetleg oda menne vissza átutazásáig. Amerikában tervei szerint mintegy fél évet tölt el, majd azután visszatér Európába. Ez esetben szeretne Bécsben egy üres lakást bérelni (ez olcsóbb) és azt a svájci ház butoraival berendezni. Bécset mint ideiglenes »támaszpontot« tekinti, ahonnan eljuthat Londonba, az NSZK-ba és könnyen beutazhat Magyarországra."*

„Támaszpont" – korábban éppen Kutasi Kovács miatt használtam ezt a kifejezést, így már egyértelmű, miért.

„Denoix" ügynök elkódorog

Közeledési kísérleteiből is láthattuk, hogy Kutasi Kovács nem mindig tartotta be az állambiztonsági szabályokat, időnként később is letért a számára kijelölt útról. Amikor 1973 nyarán hazalátogatott, az állambiztonság háta mögött egyezkedett a könyvei ügyében. Szegény, meggyötört Porosz alezredesét ezzel sem tette boldoggá[138]: *„Irói hiuságának kielégitése – valamint perspektivikus hazatérésére gondolva – felkereste többek között Illyés Gyulát, többször találkozott Péger Antallal* [Páger Antallal[139], akivel még Brazíliában barátkozott össze], *Veszprémben felkereste a helyi ujság szerkesztőségét. Velünk történt egyeztetés nélkül felkereste a Magyarország[140] c. hetilap szerkesztőségét, ahol publikálási lehetőséget kináltak fel neki. Utólagos beszámolásakor emlékeztettem a hazai publikálásra vonatkozó korábbi megállapodásunkra , s igy sikerült elérni, hogy – bár ez láthatóan fájt »Denoix«-nak – nem irt a lap részére, sőt többször fel sem kereste őket."*

Bár Kutasi Kovács tudta – hiszen aláírta –, hogy a könyvkiadásnak szigorúan megszabott üteme volt, ezt is megpróbálta kijátszani. A jelentés szerint a Gon-

137 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/2. *Jelentés* Bécs, 1973. május. 160–166. oldal.
138 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Jelentés* Budapest, 1973. október 15. 57–59. oldal.
139 Páger Antal (1899–1986) színész.
140 A hetilapot 1964-ben alapították és végül 1998-ban szűnt meg.

dolat Kiadóval megállapodott két kézirat (*Elveszett világ*[141] és *Az alkonyat népe*) megírásában, míg a Magvetőnek leadta *Vén hajó az Amazonason* című rövid regényének kéziratát. Szórakoztató olvasni, hogyan próbálta magát kimagyarázni[142] a korábban többször csőbe húzott Porosznál: *„Szóvátettem, hogy a fenti három könyv hazai megjelenésének terve eltér attól a korábbi elképzeléstől, hogy kb. 1975-ben egy ujabb könyve jelenjék meg itthon. »Denoix« azzal érvelt, hogy az Alkonyat népe nem jelentős, rövidebb munka a Vén hajó … egyrészt szintén rövid, másrészt egyáltalán nem biztos, hogy megjelenik-e, és ha igen akkor mikor. Indirekt módon, finoman emlékeztettem arra, hogy hazai publikálási lehetőséget a velünk meglévő kapcsolata, ill. a »KÜM« megfelelő segitsége nélkül nem igen kapott volna."*

A Csákány őrnagy mellett kifejezetten ostobának és ügyetlennek tűnő Porosz figyelmeztetése jókor jött az ügynöknek, ha azt hitte, hogy megkerülheti az állambiztonságot, akkor tévedett. Ha a hírszerzés úgy akarta, egy pillanat alatt leállíthatta a „Denoix"-akciót. Volt könyv, nincs könyv. Talán nem lett volna túlságosan nehéz megbeszélni a szilencium részleteit a Magvetőt vezető Kardos Györggyel[143], aki korábban az ÁVH[144] alezredeseként szolgálta a szocializmust.

Kutasi Kovács belátta, hogy hibázott, hátrébb lépett és élvezte a szerencsét, amely ismét rámosolygott. A nyári utazás után egy kisebb vagyon hullott az ölébe: *„Beszámolt »Denoix« arról, hogy vejétől a ház* [innen próbálta kitiltani Vásáry Józsefet] *eladását követően egy jelentős összeget kapott, ami fontos segitség anyagi helyzetének javitásához. Ez tette lehetővé azt is, hogy Bécsben megfelelő lakást tudott bérelni […] Veje, illetve lánya közölte vele, nem biztos, hogy decemberben – a tervezettek szerint – meghivják Londonba. »Denoix« elmondta, megérti, hogy egy jelentős anyagi támogatás után esetleg nem hivják meg. Nincs emiatt megsértődve, nem is kivánja erőltetni, mert nem akar terhükre lenni."*[145]

Azért ez kedves: *„nem akart terhükre lenni"*. Az önérzetes ügynök természetesen a könnyen jött támogatás ellenére sem mondott le jól megszolgált állambiztonsági fizetéséről. A novemberi találkozón osztrák valutában kérte juttatását, összesen hatezer-háromszáz schillinget kapott. Pénz, megfelelő lakás – „Denoix" felett kivilágosodott az ég.

---

141 Az *Elveszett világ* végül 1974-ben jelent meg.
142 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Jelentés* Budapest, 1973. október 15. 57–59. oldal.
143 Kardos György (1918–1985) újságíró, az ÁVH alezredese.
144 Államvédelmi Hatóság.
145 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Jelentés* Budapest, 1973. november 13. 67–72. oldal.

Kutasi Kovács, a nyilas pártszolgálatos

„Nyilas katonatiszt” és *„nyilas motozónő”* – talán már kevéssé emlékszünk a vádakra. Bevallom, én, ahogyan haladtam előre a dossziékban, és felfejtettem „Denoix” történetét, nagyjából el is felejtettem. Egészen addig, amíg egy 1974 szeptemberéből származó feljegyzés az egész kutatást megváltoztatta. Az irat alapjául szolgáló cikk a *Hídfő*ben[146] jelent meg, és egyértelmű, hogy olyan ember írta, aki jól ismerte fiatalként Kutasi Kovácsot. Túl jól értesült volt, túl alapos volt ez rágalomnak. A feljegyzést[147] a *„Brazíliai levél című írásból”* készítette a hírszerzés:

„Jelenleg a Braziliában élő egész itteni magyar kolónia Mindszenthyt várja. Itteni papjaink nem mernek nyilvánosan részt venni a fogadóbizottságban, mert félnek a Vatikántól. A brazil papság ugyanis a pápa mögött áll és ezért nem igen szivesen várja Mindszenthy esetleges braziliai látogatását.

Az első magyar lapot Csürös Zoltán[148] csinálta, aki anyagilag is támogatta az akkor még nagy nyilas hirében álló Kutasi Kovács Lajost. Mikor azonban elfogyott a kisemberek pénze és Csürös Zoltánnak sem állott módjában Kutasit tovább támogatni, akkor az máról-holnapra átment a papok újságjához[149]. Kutasi nemcsak a lapot, de inget is változtatott és márol-holnapra baloldali lett. Az egykori nyilas Kutasi valószinűleg információs anyaggal a tarsolyában megszaggatta ruháját, hamut hintett a fejére és visszament Budapestre.”

„Információs anyaggal a tarsolyában” – a szerző igen csak ráérzett a valóságra. Amikor először olvastam ezt az iratot, azt gondoltam, ennél veszélyesebb írás nem is jelenhetett volna meg „Denoix”-ról, hiszen a nyilas-vádnál nincs súlyosabb. Naiv voltam. Később Sárközi Mátyás írótól azt is megtudtam, hogy Angliában már évtizedekkel ezelőtt is nyílt titok volt antihősöm előélete: *„Azt mindig tudtam, azaz itt Londonban mindannyian tudtuk, hogy Kutasi Kovács Lajos 1944-ben újságíróként hogyan szolgálta a nyilasokat, és én ezért, ha csak tehettem, kerültem a társaságát”* – írta nekem e-mailben. Vajon mások is tudták? Azért nem véletlen, hogy az állambiztonság kivonatot készített az iratból, amelyet egy egészen különleges találkozó leírása követett.

146 A hungarista szellemiségű lapot Süli József alapította Londonban, később itt dolgozott a Szálasi-kormány egykori sajtófőnöke, Fiala Ferenc.

147 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Feljegyzés* Budapest, 1974. szeptember 23. 97. oldal.

148 Csűrös Zoltán újságíró, a Nyilaskeresztes párt egykori „Vezérlő Tanácsának” tagja.

149 A bencésekhez tartozó Délamerikai Magyar Hírlaphoz.

A következő jelzés[150] 1975-ből származott: azon a nyáron két ügynök ült egy asztalnál a Hungária étteremben, Kutasi Kovács „Denoix" Lajos és Szentiványi „Duna" Kálmán[151]. Mindketten írók (is). *„Bizalmas forrásból az alábbiakról értesültünk: »Kutasi-Kovács Lajos ujságíró, londoni lakos, aki jelenleg Budapesten tartózkodik a közelmultban feleségemmel együtt ebédre hivott a Hungária Étterembe […] Jelenleg valahol a Hegyalja ut körül IBUSZ lakásban lakik […] Veszprémben született 1920-ban, apja vendéglős volt. 1944 előtt többek között az Összetartás c. fasiszta lap munkatársa volt […] Többnyire a felszabadulás előtti évekről beszélgettünk, a régi barátokról, iskolatársakról. Az utóbbi 30 évről egész kevés szó esett. […] Barátságosan bucsuztunk el egymástól, de azt hiszem nem nyertük meg egymás szimpátiáját a 30 évvel előtti viszonylag jó ismertségnek szinte a nyoma sem volt.«"*

Szentiványi Kálmán történetét már korábban megírták – Kutasi Kovácshoz hasonlóan veszprémi kötődésű volt, jól ismerhette fiatalon, ha ő is azt jelentette, hogy az *Összetartás* munkatársa volt, akkor azt már feltétlenül komolyan kell vennünk. Sokat tudhatott a „kádárizálódott" Kutasi Kovács előéletéről.

Géppisztoly és nyilas egyenruha

Bár Kutasi Kovács kétségtelenül értelmes ember volt, korábbi cinkosaival, ismerőseivel szemben több hibát is elkövetett. A legokosabb az lett volna, ha egyszerűen hallgat az igazán éles vitákban, ehelyett több sajtócsatába beszállt kakaskodni, ennek köszönheti, hogy – ha jóval a halála után is – lebukott. A Kutasi Kovács nyilas múltját részletesen leleplező cikk szintén abban az évben, 1975-ben jelent meg a már említett *Hídfő*ben. A publicisztika előzménye egy szokványos sajtóvita volt. A Kutasi Kovácsot végül leleplező Halmi Dezső újságíró[152] ugyanebben az évben megjelentetett egy „őstörténeti" írást az *Amerikai Magyar Világ*ban[153], s az annyira felháborította „Denoix"-t, hogy azonnal közöltetett egy válaszcikket. Halmit Kutasi Kovács következő megjegyzése háborította fel: *„Halmi Dezső megjegyzésében Baráth Tiborra[154] hivatkozik. Ezzel kapcsolatban csak annyit, hogy a köz-*

150 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Jelentés* Budapest, 1975. március 118–119. oldal.
151 Szentiványi Kálmán (1921–1996) író, újságíró, állambiztonsági kapcsolatáról bővebben: Szőnyei Tamás: *Titkos írás 1-2*. Noran Könyvesház, 2012. Budapest.
152 Halmi Dezsőről csak annyit sikerült kideríteni, hogy a hetvenes években az argentínai Kis Újságnál dolgozott.
153 A clevelandi lap rövid ideig, 1973 és 1975 között jelent meg.
154 Baráth Tibor (1906–1992) történész, a hun–magyar és sumer–magyar elmélet egyik hirdetője.

ismerten szélsőjobboldali Baráth Tibor sumir-magyar őstörténetébe burkolt neonáci elmélete sem az otthoni, sem a külföldi mértékadó magyar tudósok, történészek körében nem talált hitelre, nem vették komolyan, vitára érdemesnek!"

Halmi gyomrát Kutasi Kovács *„szélsőjobboldali"*, *„neonáci"* jelzői feküdték meg, hiszen alaposan ismerte a vádaskodót. Nem is kímélte a *„vörössé vedlett"* egykori nyilast: *„E megjegyzés tudományos részére válaszolni nincs jogomban, mert a kizárólagos illetékes személy Baráth Tibor prof. ur, azonban a »szélsőjobboldali« jelzővel foglalkoznom kell* – írta Halmi. – *Emlékszik-e Kutasi-Kovács Lajos, amikor a 40-es évek elején Veszprémből az »Összetartás« jobboldali laphoz került és ott kapott alkalmazást? Hányszor kellett megfékezni, hogy szilaj nyilassága miatt ne kerüljön bajba!*

Emlékszik-e hogyan teltek napja Szombathelyen, hogy intézkedett, mint nyilas »ifjúsági vezér«? Emlékszik-e a szép egyenruhára, melynek mint elmaradhatatlan jellemző a bilgeri csizma, fekete, nyilas egyenruha, a széles nyilas karszalag és a zöld ing s nem utolsó sorban a nyakba akasztott géppisztoly? Emlékszik-e, amikor dr. Csonka Emillel[155] [Szálasi Ferenc „íródeákjára", kedves ifjúsági vezérére később még visszatérek] *röpiratok céljára, 2 vagon papír kiutalását követelték és a nemleges válasz után úgy kezdtek hadonászni géppisztolyukkal, mint annak idején Rózsa Sándor betyárai.*

Irodavezetőm két fiatal »hőst« ajánlott fel frontszolgálatra Beregfi honvédelmi miniszternek[156] *egyben kérve katonai járőr kiküldését, hogy az átadás nyomban foganasítható legyen. Emlékszik-e pánikszerű távozásukra, mily gyorsan »léptek olajra«, hagyták ott az irodát, felejtve papirt, röpiratot, csakhogy az irhájukat menthessék?*

De nem folytatom tovább. Nekem teljesen mindegy, hogy milyen pártnak volt a tagja, azonban az mégsem ildomos, hogy az ember felváltva piros, zöld, vagy barna szinekben diszelegjen. Becsülöm azt az embert, ki nyilas volt, a másikat ki kommunista és minden időben kitart elvei mellett. Ezek jellemes emberek. Én, a magam részéről nem tudok felmutatni szineket, egy pártnak sem voltam tagja, én csak magyar voltam, vagyok és maradok. Kár másokat szélsőjobb-, vagy baloldallal vádolni, el akarván palástolni saját hibánkat. A vaj nagyon hamar elolvad a napon. Halmi Dezső – USA."[157]

155 Csonka Emil (1923–1982) újságíró, nyilas ifjúsági vezető.

156 Beregfy Károly (1888–1946) vezérezredes, a Szálasi-kormány 1946-ban kivégzett hadügyminisztere.

157 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. 129–131. oldal.

„Ifjúsági vezér", „nyilas egyenruha", „bilgeri csizma", „géppisztoly" – Halmi Dezső sorai után az egész „Denoix-ügy" átalakult, különösen izgalmassá vált. Könnyű volt magam elképzelni a fiatal újságírót, ahogy Csonka Emillel megszöknek a frontszolgálat elől. Akár egy eltolt, kelet-európai börleszkfilmben. Ez a jelenet egyáltalán nem összeegyezhetetlen azzal a jellemmel, személyiséggel, akit összerakosgattam a dossziék, a művek és a visszaemlékezések alapján. Egy dolgom volt hátra: bementem a Széchényi Könyvtárba és kikértem az *Összetartás* 1944-es számait.

II. A gyűlölet és uszítás kismestere

„Öt szálloda van Hajmáskéren és két mozi. De egyetlen egy zsidó sincs! Pedig sokan talán el sem tudják képzelni a magyar falut a Mózsi kocsmája nélkül, ahol a magyar paraszt zsebéből olyan ügyesen tudják kivenni a pénzt. De falusi zsidó volt az is, aki a magyart a magyar ellen uszította, aki letörte a falu lakóiban a tekintélytiszteletet. A zsidó ugyanaz volt mindenütt: akár városban, akár falun, akár Magyarországon, akár a – tengeren tul" – részlet Kutasi Kovács Lajos cikkéből, megjelent az *Összetartás* 1944. március 22-i számában, *„Nincs zsidó – nincs háborúság"* címmel[1].

Menthetetlen: „Nincs zsidó – nincs háborúság"

Eljuthat-e valaki Szálasi Ferenctől[2] Mindszenty József bíborosig? Természetesen, létezik jellemfejlődés. Lehet az illető a kivégzett Szálasi „íródeákjából"[3], a nyilas puccs résztvevőjéből a Szabad Európa Rádió szerkesztője? Gond nélkül. Csonka Emilnek hívták. Újabb álkérdés: lehet valaki meggyőződéses antiszemitából, a „kiválasztott faj" gettósítását, eltávolítását ünneplő, gátlástalan anyagok, uszító cikkek szerzőjéből konzervatív, majd baloldali újságíró? Természetesen, a jellemfejlődés ugye. Elnézhetik az illetőnek a nyilas múltját, rendezhetnek neki kiállítást a XXI. században? Úgy fest. Ő az én, antihősöm, Kutasi Kovács Lajos.

„Én csak kisnyilas voltam Pelikán, azoknak meg lett bocsájtva" – magyarázta Csetneky Pelikánnak Bacsó Péter *A tanú*jában, és valahogy így történt ez Csonka Emillel és Kutasi Kovács Lajossal is. A két újságíró fiatalon az *Összetartás*nak (is) dolgozott, nem számoltam össze hány cikket írtak, hetente egy-két írással jelentkeztek. Engem elsősorban „Denoix" förmedványei érdekeltek.

„Nincs zsidó – nincs háborúság" – írta Kutasi Kovács 1944. márciusán, az az írástudó, aki két-három évtizeddel később a háborút, a holokausztot, a munkaszolgálatokat túlélő, zsidó származású magyarokról adott jelentéseket. Olyan

1 Kutasi Kovács Lajos: *Nincs zsidó, nincs háborúság.* In: Összetartás, 1944. március 22. 5. oldal.
2 Szálasi Ferenc (1897–1946) hungarista politikus, háborús bűnös.
3 Bíró-Balogh Tamás: Ismeretlenek. Forrás: [online]<http://www.litera.hu/netnaplo/ismeretlenek>.

emberekről, akik talán még a barátjuknak is hitték, mint például Ignotus Pál. Vagy olyanokról, akik elveszítették édesapjukat a vészkorszakban, mint például a Kutasi Kovácstól érthető módon viszolygó Sárközi Mátyás. Ott ült, és kedélyesen elbeszélgetett velük ez az egykori nyilas uszító. Asszociációk: először Sartre[4] művének címe (*Az Undor*), aztán Robert Merle[5] regénye (*Mesterségem a halál*) jutott az eszembe. Mindkettőt gimnazistaként olvastam, és Merle megdöbbentő jelenetét immár Kutasi Kováccsal képzelem el:

„Tehát – fordult újra hozzám – nem érez lelkiismeret-furdalást?

– Nincs okom, hogy lelkiismeret-furdalásaim legyenek – feleltem határozottan. – Lehet, hogy helytelen volt a kiirtást elrendelni, de nem én adtam rá parancsot.

Csóválta a fejét.

– Nem ezt akartam kérdezni… Amióta letartóztatták, eszébe jutott-e néha az a sok ezer szerencsétlen, akit halálba küldött?

– Igen, néha.

– No és ha rájuk gondol, mit érez?

– Semmi különöset.[6]"

„Semmi különöset" – mondja most az én elképzelt Kutasi Kovácsom, akinek kénytelen vagyok újra és újra elolvasni a cikkeit. Háborús bűnös volt? Lehet, hogy a jog a Kutasi Kovács-féle embercsavarokat nem tekinti annak, én kevésbé vagyok megengedő (nem mintha számítana az ítéletem). Írástudóként különösen nagy felelőssége volt. Ha lehunyom a szemem, halottakkal, megtört, kettéroppantott emberekkel ülök a tanúk padján, s vádlónak mellém ül a vádlott is. Igen, hiszen maga „Denoix" nevezte háborús bűnösnek a Szálasi-kormány helyettes sajtófőnökét abban a tanulmányban, amelyet az állambiztonság megrendelésére készített (*Magyarok Brazíliában*).

„A magyarországi demokratikus változásokkal mereven szembenálló bencések […] nem is titkoltan a negyvenes évek második felében érkező jobboldali és szélsőjobboldali emigránsokat úgy fogadták, mint egy vesztett »keresztes-háború« hőseit. Ezek között az első 45-ös emigránsok között »háborús bűnősök« is voltak, mint pl. Varga István, a Szálasi kormány h. sajtófőnöke, vagy Mudrony Gábor munkaszolgá-

---

4 Jean-Paul Sartre (1905–1980) francia író, filozófus, legjelentősebb regénye *Az Undor.*

5 Robert Merle (1908–2004) francia író, a *Mesterségem a halál* című regény szerzője.

6 Forrás: [online]<http://dydudu.hu/konyv/regeny/regeny.html>.

latos-keretlegény, Szilassy László színész[7]*"* – írta[8] Kutasi Kovács a bencések lejáratására, de most látjuk, ezzel is önmagát járatta le.

A hosszúra nyúlt bevezető után ugorjunk vissza az időben. Nem tudom, hogy a fiatal újságíró pontosan mikor került a nyilas *Összetartás*hoz, valószínűleg 1943 legvégén vagy 1944 legelején lehetett. A róla található hivatalos életrajzokban mindig homályosan fogalmaztak. A veszprémi *Laczkó Dezső Múzeum* tavaly kiállítással, 2005-ben vaskos könyvvel tisztelgett a város híres szülötte előtt, ott ez szerepel[9]: *„Huszonkét évesen segédszerkesztő a Veszprémi Hírlapban, majd két év múlva Budapesten újságíró, ahol regénye és számos novellája látott napvilágot"* – írta a kötet szerkesztője Horváthy György[10], aki előszava szerint a hetvenes években barátkozhatott össze Kutasi Kováccsal. *„Budapesten újságíró"* – fogalmazott, s más oldalakon, lexikonokban[11] is ezzel a két szóval találkozhatunk. (Át lesznek írva valaha?) Utólag persze gyanús ez a szűkszavúság, ha a helyi *Veszprémi Hírlap*ot ilyen büszkén hirdeti az életrajz, mire ez a fővárosi homály? Senki sem nézett utána, hol is dolgozott a fiatal újságíró 1944-ben? Éppen 1944-ben… Vagy éppen rákeresett, de amire rátalált, az méltatlan volt a „nagy alkotóhoz", nem fért bele a képbe?

Látni fogjuk, hogy valószínűleg ez a helyzet. Kutasi Kovács ugyanis nem csupán az *Összetartás*t segítette 1944-ben, hagymázas cikket írt a *Veszprémvármegyé*nek is. Ahogy ezt Veress D. Csaba[12] történész, a Laczkó Dezső Múzeum munkatársa – igen, ugyanaz a múzeum … – már a hetvenes években megírta, *„veszprémi nyilas újságíró"*-ként jellemezve Kutasi Kovácsot[13]. Így fonódnak össze a szálak. Így készülnek a teljesen hiteltelen életrajzok, egy elhallgatás itt, egy finom átírás ott, s máris kész a legenda, az átrajzolt portré.

7 Szilassy László (1908–1972) színész.

8 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 29–55. oldal.

9 Kutasi Kovács Lajos: *Vasárnapok hétköznapok*. Előszó. Szerk.: Horváthy György. Veszprém, 2005.

10 Horváthy György (1942–2010) újságíró.

11 Például a Magyar Katolikus Lexikonban. Forrás: [online]<http://lexikon.katolikus.hu/K/Kutasi%20Kov%C3%A1cs.html>.

12 Veress D. Csaba (1933–2014) történész.

13 Veress D. Csaba: *A balatoni csata. Veszprém megye felszabadításának katonai története*. Veszprém Megyei Tanács, Veszprém, 1976. 281. oldal.

Szerda, 1944. március 22. — Összetartás — 5

SZINHÁZ

TÁNCOLÓ SZAZADOK
Nijinsky Romola a világ áncairól

ISMÉT EMELIK AZ ÖREG SZINÉSZEK NYUGDIJPÓTLÉKÁT

FRATER ERZSÉBETET, MADÁCH TRAGIKUSSORSU FELESÉGÉNEK SZEREPÉT SZÖRÉNYI ÉVA ALAKITJA

MEGKEZDŐDTEK A „HATTYULOVAG" PROBÁI A PESTI SZINHÁZBAN

ADOMÁNYOK A FŐMÉLTÓSÁGÚ ASSZONY SEGÉLYMOZGALMARA

Rádió

Britindiai arcvonal:

A visszavonuló angol csapatok élén álló hinduk átpártoltak a felszabadító hadsereghez

A zsidók vezére Churchillben reménykedik

Bolgár válasz:

„Angolok, hagyjátok el Angliát"

Nincs zsidó – nincs háborúság magyar és magyar között az ezeréves Hajmáskéren

Hiába próbálkozik a Conti-utca

Falu zsidó nélkül

KUTASI KOVÁCS LAJOS

Ha pontatlanul kézbesitik az Összetartást, azonnal irj egy levelezőlapot a kiadóhivatalnak

SPORT

VALÓSZINŰ, HOGY A BÉCS–BUDAPEST MÉRKŐZÉS HELYETT A FERENCVÁROS–UJPEST MÉRKŐZIK VASÁRNAP

ELMARADT AZ UKULVIVÓ SZENT LÁSZLÓ KUPA KEDDI FORDULÓJA

Rövid sporthirek

Ezt minden gazdának tudnia kell

Vállalhatatlan írás, megjelent az Összetartásban (Forrás: Széchényi Könyvtár)

„Colonial – Zsidómentes kávéház"

Maradjunk a tényeknél: Kutasi Kovács nevére az *Összetartás* 1944. január 9-i számában bukkantam először[14]. Érdemes felidézni a nyilas napilap eltorzult arculatát, hogy mit is tartottak fontosnak azon a napon. *„A kereskedelem a zsidó kezekből lassan a magyarokéba megy át"* – olvashatták a nyilván elégedett olvasók a lapszám hetedik oldalán, de nem ez volt az egyetlen „örömhír": *„Jó fogás a Szent István városban – Letartóztatták a Terminus-kávéházban[15] kártyázó zsidókat"*. Értjük a célzást ugye? Amíg a derék magyarok (köztük szegény nagyapáimmal) a fronton hullatták vérüket, addig ezek a kártékony emberek itthon lődörögtek.

Nagy szerencse, hogy voltak „tisztességes" kávéházak is: *„Colonial – Zsidómentes kávéház[16] Esténként Bogár Gabi és Kassai Iván zongora virtúóz"* – szólt a hirdetés, egy másik reklám pedig esti olvasnivalót ajánlott: *„Ki a zsidóbújtató, strohmann, átvállalkozó, jogosulatlan iparüző. Megmondja Önnek Dr. Belányi László új könyve. ZSIDÓBUJTATÁS[17]"*. Ennél a lapnál lelt otthonra Kutasi Kovács.

Első cikke – későbbi írásaihoz képest – tulajdonképpen visszafogottabb volt, kedves témájáról, a Balatonról írt, de azért megfűszerezte egy kevéske gyűlölettel. Stílusa a szokásos, *ködkárpit, multbahullás, fehérsipkás* – ezek a negédes/romantikus (a jelző választható) szavak, szóképek végig jellemzőek maradnak írásaira: *„A téli Balaton fehérsipkás ruhájában hallgatja a percek multbahullását. Reggelente csodálatos színek vibrálnak a Magyar Tenger felett. Széthasad az ég ködkárpitja és véres sugarak zuhognak az égre"* – kezdte az újságíró[18]. Értjük, érezzük, hogy minden tökéles lenne, ha nem lebegne súlyos árnyék a fehérsipkás Balaton felett: *„A legnagyobb problémája a Bakony-Balatonvidéknek, csakugy mint a fővárosnak a – lakáskérdés. […] a lakosságtöbblet az otthonkeresésében leszívódott a Balaton mellé. Ösztönből fogva a villák dolgozó magyaroknak nyújtanak hajlékot. Ahol nemrég festett zsidó asszonyok lopták a napot az elmaradhatatlan bridgepartiban, ma kis családok húzodnak meg az összetakarított tüzelő melegénél. Ez az új idők szele"* – lelkendezett, s ez volt a belépője a gyűlölködők klubjába.

14 Kutasi Kovács Lajos: *Tél a Balatonnál*. In: Összetartás. 1944. január 9. 7. oldal.
15 Budapesti kávéház, még 1865-ben alapították.
16 Szintén fővárosi kávéház a Podmaniczky utcában.
17 Az említett mű is szerepel azon a listán, amelyet az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945-ben betiltott.
18 Kutasi Kovács Lajos: *Tél a Balatonnál*. In: Összetartás. 1944. január 9. 7. oldal.

Unalomig ismert az írás íve: romantikus képpel indított, ezután felvetett egy komoly társadalmi problémát, majd a bűnösöket és a (széthasadt ködkárpiton átcsillanó) reményt is felmutatta. Talán még a kezdő uszítók és propagandisták példaképe, a „nagy" Goebbels[19] is elégedetten csettintett volna: Wunderbar, Herr Kutasi – még a zsidóság bűnös szenvedélyét is sikerült belepréselni a publicisztikába (nem csupán a kávéházakban, a nyaralókban is kártyáztak, ráadásul festett hajjal!).

Kutasi Kovács és a „zsidófeleséges Fodor Józsefek"

Kutasi Kovács nem csupán a *„tüzelő melegénél"* meghúzódó kis magyar családokat figyelte. Ha kellett, a tihanyi fafaragókat is megvédte[20]: *„Megnyugtató volt ez. Valamikor a magyar tehetségeket a zsidó reklámhajsza karolta fel, olyan módon, hogy önmagának jó üzletet csinált vele! Ugyanakor nem érdekelte a magyar tehetség sorsa. Amikor lehuzta róla a hasznot, akkor beletaszította a kétségbeesett magyar »zsenisorsba«. Akkor a faragó magyar már nem találta meg az utat nyájhoz, a falujába, de nem tudott előre sem menni, mert a zsidóság elzárta előle az utat."*

Következő írása is a kultúrharc jegyében fogant. Ebben a cikkben[21] a fiatal újságíró a színház és az irodalom világát vizsgálta át, és már első mondatában döntő következtetésre jutott: *„A Színházi Élet betűi mögött megbujt zsidó tollnokok voltak a fő konkolyhintők* – kezdte, majd derűsebb dallamra váltott: – *Azóta változtak az idők. Izraelita vallású színész-»nagyjaink« csak a Goldmark teremben*[22] *vagy a Conti-utcában*[23] *dobogtathatják meg a pesti polgár szívét. A Színházi Magazinnak*[24] *sincs módjában propagandát csinálni már ezek mellett a letűnt »csillagok« (zsidó-csillagok) mellett, legfeljebb a zsidófeleséges vagy baloldalra tévedt magyar színészek mellett állhat ki kardosan. Az irodalomban sajnos más a helyzet. Erről meggyőz mindenkit a Színházi Magazin egyik januári száma. Mert íme: mit is látunk?*

19 Joseph Goebbels (1897–1945) Adolf Hitler nemzetiszocialista Németországának propagandaminisztere.

20 Kutasi Kovács Lajos: *Faragó juhászok munkái Tihanyban*. In: Összetartás. 1944. január 21. 7. oldal.

21 Kutasi Kovács Lajos: *A Színházi Magazin „könyvslágerei"*. In: Összetartás. 1944. január 23. 9. oldal.

22 Goldmark terem, azaz a „száműzöttek színháza", az utolsó előadást 1944. március 19-én tartották.

23 A *Népszava* Conti utcai szerkesztőségben több „illegális" előadást szerveztek.

24 Színházi Magazin (1938–1944): Budapesten megjelenő művészeti folyóirat.

Az egyik oldalon ez a cím áll: Ujévi könyvslágerek. Négy fénykép, amelyről négy, kétségtelenül bájos leányarc mosolyog az olvasóra. Ez a négy mosolygó szépség mindegyike egy-egy könyvet tart kezében. Az olvasó megörül: nahát milyen kedves! Fiatal lányok csinálnak propagandát a magyar irodalom mellett! Mert bizonyára egy magyar színházi újság, Magyarországon magyar könyvet, magyar írót, betüt, kiadót, nyomdát propagál a magyar olvasónak! [Ötször leírni egy mondatban a magyar szót, jár a gratuláció, kedves fiatalember!]

És nem akarunk hinni a szemünknek!

Az egyik hölgy kinai történeteket tart szép kezében, a másik a »magyar« Kaczér Illés hírhedt Ikongóját[25], és a harmadik – Maxim Gorkij 3 ember[26] című művét […]

Nem tudom mit csinál az olvasó: felháborodik, vagy – fáj valami a lelkében! Nekünk – fájt…

Fájt, hogy van Magyarországon egy színházi lap, amelynek nem ér meg annyit a magyarságunk, hogy legalább magyar író művével fényképeztesse le szépségeit? Hát olyan szegény, olyan rongy [rongy, mindig ez a rongy] *a magyar író a Színházi Magazin szemében, hogy csak kínai történeteket, emigrált, »magyar« zsidókat tud ajánlani a magyar olvasónak? Talán bizony a nagy magyar sorskérdéseket a zsidó Kaczér-Kacz néger csodabogarain keresztül tudjuk megoldani? Talán nem is a Don-partját öntözte a magyar vér az elmúlt évben Maxim Gorkij előretörő csordáival szemben?*

Mikor ezt a szemérmetlen és aláváló reklámozást láttuk, csak azt tudtuk mondani, amit Bosnyák Zoltán[27] már régóta hirdet: Könyvkiadókamarát, hogy ne kerüljön minden szemét a magyar olvasók kezébe! Fertőztek már éppen eleget! Tünjenek el végre a magyar életből!" [Nyugodj meg, kedves Kutasi Kovács, a németek már régen megalkották a végső megoldást.]

„Fertőztek már éppen eleget" – írta Kutasi Kovács Lajos. Ebben az időszakban ilyen sorokat írni – szerintem felér egy háborús bűnnel.

25 Kaczér Illés (1987–1980) magyar író, újságíró, Ikongo nem hal meg című kétkötetes regénye Pozsonyban jelent meg 1936-ban.

26 Makszim Gorkij (1868–1936) orosz író, drámaíró, Három ember című regénye 1900-ban jelent meg.

27 Bosnyák Zoltán (1905–1952) tanár, újságíró, a nyilasok egyik fő ideológusa.

Piac a „kiválasztott faj" nélkül

Látjuk, hogy az ekkor még húszas évei elején járó újságíró dicséretesen érett volt, fiatal kora ellenére átlátta, hogy mi mozgatta a világot. Mindegy miről írt, a végkövetkeztetés nem maradhatott el: *„Ma már kizárólagos magyar érték Herend. Nem olyan régen még a zsidó hatalom tartotta rajta a kezét"* – jegyezte meg a világhíres porcelánt dicsérő cikkében[28], de jóval kevésbé volt elégedett a veszprémi piaccal (mégiscsak szülővárosáról volt szó). Már a riport[29] alcíme sokat ígért: *„Panaszkodnak a kisiparosok a fekete-piacra. – Zsidók nélkül is lehet vásárolni"*.

„Tovább megyek. Itt bazáráruk vannak, ott sajtárok sorakoznak. Sehol sem látni ordítozó, kunyeráló zsidó arcokat" – kezdte a riporter, aki ekkor még vidáman fütyörészhetett, de rögtön elkomorodott, miután szóba elegyedett a drága alapanyagról panaszkodó magyar kádárral: *„»Hogyan tud mégis dolgozni?« »Ócskavasat veszek«. »Feketén persze lehetne venni újat is?« Méregbe jön. Belepirul. »Lehet. Nyolcszoros, tízszeres áron Pesten a zsidónál!«"* Hát igen, a szokásos. Hiába örült szegény újságíró a csöndes, barátságos légkörnek, a gonosz ott vicsorgott a háttérben. *„Hol a hiba?"* – tette fel közcímként az álkérdést, majd megválaszolta: *„A zsidók azt gondolják – esküsznek rá (?)* [a kérdőjel jogos, nyilván még esküdni sem tud ez a „fajta"]– *hogy a híres kirakodó vásárok azért vesztettek régi pezsgésükből, mert a zsidó árusokat eltiltották a vásároktól. Szinte látja az ember a tekintetükben: lássátok, mire mentek nélkülünk?*

Igaz, hogy a zsidóság nem vesz ma tevékeny részt a vásárokban. Nem hallani fülsértő, rekedt ordítozásukat, nem csapják be a derék falusi magyart. De nem hiányoznak! A magyar iparos, kereskedő megállja a helyét és hogy nem rajta mulik a mai vásárok szürkesége, az biztos. A mai nehéz időkben is igyekszik előteremteni mindent, hogy a vevőnek juttasson. Ellenben igenis a zsidókon, a zsidók által fenntartott aljas fekete-piacon mulik az, hogy nincs elég áru és megfelelő minőség! […] De hisszük, hogy a győztes háború után minden megváltozik … Akkor ismét színes, eleven, szinte ünnepélyes lesz a vásár, csak éppen – a kiválasztott faj nélkül."

„A kiválasztott faj nélkül" – ehhez nehéz lenne hozzáfűzni valamit.

28 Kutasi Kovács Lajos: *Ahol a világhírű Herendi porcelán készül.* In: Összetartás. 1944. január 25. 7. oldal.

29 Kutasi Kovács Lajos: *A híres kirakodó vásáron…* In: Összetartás. 1944. február 3. 5. oldal.

Kedves faluja, Szentkirályszabadja

Kutasi Kovács rendületlenül uszított, és közben kitavaszodott. Volt egy kedves faluja, Szentkirályszabadja, a *„zsidómentes”* településsel két cikkben is foglalkozott. Először akkor, amikor a faluba tartó, nyilasokkal teli, „kommunistamentes” munkásvonatról írt idillikus beszámolót[30]. Kutasi Kovács itt már egészen közvetlen tónust használt, a nyilas retorika szerint „testvéreinek” nevezte riportalanyait: *„Kovács István műszaki segédmunkás négy gyermeknek az apja […] Tőle hallom azt ragaszkodást, amely a munkásság körében Vajna Gábor képviselőtestvér [31] iránt megnyilvánul. Ez a magyar munkástömeg volt az, amely nemzetiszocialista képviselőt küldött a parlamentbe …”* Ezt követően a riporter elbeszélgetett a többi „testvérrel” *(„azután a zsidókra panaszkodnak”)*, majd véget ért a csodálatos utazás. *„ […] már alkonyul … A vonat átcsattog a váltókon. Beértünk Szentkirályszabadjára. Egyik testvér még a kocsi lépcsőjéről visszakiált: – Kitartás![32]”* Micsoda pillanat!

Érthető, hogy a kaland után ismét visszatért a megújult Szentkirályszabadjára: *„Régen volt egy zsidó nagybirtokos is, de az már eltűnt. Nem találni itt most már zsidó boltost, vagy kocsmárost sem. Pedig valamikor elképzelhetetlen volt ezek nélkül a falu”* – jegyezte meg lelkesen[33]. Ahhoz, hogy megértse az olvasó, micsoda fejlődésről volt szó, elég belenéznie az újságíró másik cikkébe[34]. A „kevésbé szerencsés” Adász-Tevel sorsát Kutasi Kovács szerint a *„rátelepülők”* tették tönkre: *„az üzleti szellemet szimatoló zsidóság rögtön rátelepedett a kis falura és annak idején mintegy kétszáz zsidó lakosa volt Adász-Tevelnek”* – írta, majd riportjának aggodalmaskodó hangvételét egy biztató közcímmel dobta fel: *„Életerős a fajtánk!”*.

De még milyen életerős! Ugyanebben a számban (1944. március 13.) az utolsó oldalon közölték *„A magyarországi zsidó írók teljes névsorát”*, amelyet a *„Magyarországi Zsidókutató-Intézet[35]”* állított össze Bosnyák Zoltán vezetésével. Ő volt az, aki Kutasi Kovács korábbi cikkében *Könyvkiadókamará*val akart fellépni a *„fertőzés ellen”*, amiben annyira reménykedett a kultúrharcossá fejlődött újságíró. Bosnyák élete egyébként filmre kívánkozik: 1952-ben annak ellenére kivégezték, hogy

30 Kutasi Kovács Lajos: *A munkásvonaton…* In: Összetartás. 1944. február 11.
31 Vajna Gábor (1891–1946) nyilas belügyminiszter.
32 „Kitartás! Éljen Szálasi!” – a nyilasok ismert köszöntése.
33 Kutasi Kovács Lajos: *Riport egy ezeréves magyar faluból – Szentkirályszabadja.* In: Összetartás. 1944. március 3.
34 Kutasi Kovács Lajos: *Ősmagyar faluban, Pápa közelében…* In: Összetartás. 1944. március 13.
35 Vagy: Zsidókérdéskutató Magyar Intézet: Bosnyák Zoltán alapította „szellemi műhely”.

felajánlotta magát (és értékes dossziéit) a kommunista rezsimnek. Azóta sem tudni, mi történt a háttérben, mit szedtek, mit nem szedtek ki belőle.

Német megszállás, sárga csillag

Néhány nappal Kutasi Kovács *„életerős"* cikke után a német hadsereg megszállta Magyarországot. A hazánkba érkező Adolf Eichmann[36] vezetésével azonnal megkezdték a „zsidókérdés" végső megoldásának előkészületeit. A következő hetekben vezették be azokat a törvényeket, amelyek a végleges jogfosztáshoz, kiszolgáltatottsághoz vezettek. Kutasi Kovács és nyilas testvérei nyilván ünnepeltek, én most inkább egy páriává, érinthetetlenné tett áldozat naplójához fordulok[37]:

„Ma egész nap lestem az újságokat, hogy megtudhassam, hogy a miniszteri tanácson mit határoztak rólunk[38]. Az esti újságban benne van: zsidó nem tarthat cselédet. Fellélegeztem, ha csak ez, ezt kibírjuk. De a 9.40-es híreknél bemondja a sárga csillagot. Először a vér az arcomba szökik, érzem, nagyon piros lettem, majd egy nyilallást érzek a hasamban. Szegény gyerek, csak ez ne ártson meg neki. Bámulok a levegőbe, nem tudom elhinni. Pedig talán számítottam is rá, de most a valóság nem megy a fejembe. Mi jöhet még? Mit kell még megélnünk. Istenem, adj erőt, hogy azt is mind kibírjam. Késő van már, nem tudok elaludni" – írta naplójába Krausz Józsefné Steller Margit. Az ismeretlen hölgy következő bejegyzése egy feledésre ítélt korszak borzalmas, könnyen átérezhető életképe:

„Tegnap is megszégyenítettek, még most is vér szökik az arcomba, ha rágondolok. A villamoson egy nő átadta a helyét nekem, két nő megszólalt: nézd, milyen fontos, hogy a zsidó leüljön. Az kérdezem, nem látja-e hogy állapotos vagyok, azt felelte, na és, de zsidó! Vártam, hogy valaki szólni fog mellettem, de még az a nő is, aki átadta a helyét elfordította a fejét" – jegyezte le májusban.

Vidéken sem volt jobb a helyzet: *„Két szentendrei paraszt jelentkezik a volkbundista[39], magyarul is beszélő SS-őrszemnél. Előadják, hogy bajuk van egy falubeli zsidóval, aki állítólag becsapta őket egy lóvásárnál. Engedélyt kérnek, hogy hazatérve*

36 Adolf Eichmann (1906–1962) német SS-főtiszt, a zsidódeportálások egyik fő szervezője.

37 Szívós Erika: *Kismama sárga csillaggal: egy fiatalasszony naplója a német megszállástól 1945 júliusáig*. Forrás: [online]<http://holocaust.archivportal.hu/sites/default/files/essay/doc/szivos_erika_kismama_sarga_csillaggal.pdf>.

38 A naplóbejegyzés 1944. március 30-án készült, előző nap fogadták el az újabb zsidóellenes rendeleteket.

39 Volksbund: a magyarországi német kisebbség szervezete, tagjai közül sokan beléptek a Waffen-SS-be (náci fegyveres osztag).

megverhessék a zsidót. Az SS-ember megnyugtatja őket, hogy nyugodtan megverhetik, ezért ma nem jár büntetés. De a két paraszt ragaszkodik az írásos engedélyhez; s mikor ez nem kapják, elégedetlenül távoznak. A történet jellemző, s nem csak a két szentendrei parasztra az. Az egész magyar szélsőjobb társadalom akkor mert csak szíve szerint, istenigazában hozzálátni a zsidóveréshez, mikor írásos engedélyt kapott hozzá a németektől" – írta[40] a pokolba szállást pontosan, híven lejegyző Márai Sándor.

Akad humanista, aki vitatná Márai ítéletét? *„Úgy nézni mindazt, ami most történik – most? Örökké, halálig! –, mint aki bíró és elítélt egyszerre."* – fogalmazott Naplójában[41].

„Riport a zsidó hatalomról"

A német megszállás Kutasi Kovácsék számára is felért egy „írásos engedéllyel", nem véletlen, hogy a történelmi fordulópont után megjelent első cikkével (*„Nincs zsidó – nincs háborúság"*) ismét emelt a téten. A förmedványből már idéztem a fejezet elején, nem lenne értelme megismételni.

Következő írása (*„Riport a zsidó hatalomról és – öntudatról …"*[42]) is menthetetlen, ebben egy állítólagos gyerekkori visszaemlékezés ürügyén uszított: *„Érdekes visszanézni ezekbe az időkbe, amikor a zsidóság teljes hatalmi tudatában, annak megingathatatlanságába vetett hitével állt a magyar élet felett […] Milyen érdekes volt, az, hogy elítéltek embereket azért, mert véletlenül leírták az újságban azt a szót: zsidó. Vagy mert azt állították, hogy a magyarországi zsidó nem vallás, nem felekezet, hanem faj"* – emlékezett a régi, „rongy" időkre dőlt betűvel szedett bevezetőjében, majd a gonosz osztálytárs személyében feltálalta az „örök ellenséget" az amúgy is feltüzelt olvasóknak.

„A magyar nemzetiszocializmus még gyermekcipőben járt, amikor egy vidéki kisvárosban voltunk diákok. Járt velünk – természetesen egy zsidó gyerek is, a Neu Gyuri, aki »jó« tanuló volt. A legjobb az osztályban. Igaz később az érettséginél kiderült, hogy Neu nem is a tudásával irta meg a jeles dolgozatokat, hanem a más tollával ékeskedett […] Volt az osztályunkban egy fiú, aki színésznek készült. Határozott

---

40 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 113. oldal.
41 Uo. 115. oldal.
42 Kutasi Kovács Lajos: *Riport a zsidó hatalomról és – öntudatról…* In: Összetartás. 1944. április 22. 8. oldal.

tehetség volt, de a tanulmányaiban nem mutatott fel valami nagy eredményt. […] Csak egy nagy nesztora [itt: támogatója] *volt: Neu György, a zsidógyerek.*

Egy alkalommal volt szerencsénk hallani, amikor a következő tanácsot adta »pártfogoltjának«: – Ha színész akarsz lenni, menj fel a Góth-hoz[43]*. Ő legnagyobb pesti színész, szívesen fogad minden fiatalembert. Szívesen támogat. A magyar színészet nesztora. Keresd fel bizalommal, majd beajánlunk neki. Így mondta Neu Gyuri, aki már meg akart játszani egy magyar tehetséget a zsidók számára."* Már ez a rész után is pszichológust érdemelne a fiatal újságíró, és akkor mit mondjunk a folytatásról: *„Ez a zsidógyerek egy tudatos, büszke példánya volt a valutasiber, nemzetközi, kapitalista és plutokrata fajtájának. Egyik szép hajtása, amely a fajitesti tulajdonságokon kívül – mint a kampós orr stb. – magában viselte fajtájának minden lelki tulajdonságát is […] Öntelt zsidó volt Neu Gyuri …"*

Önmagában is visszataszító a cikk, de könnyen lehet, hogy kitaláción alapult. Kutasi Kovács szerint egy *„vidéki kisvárosban"* voltak diákok, ott érettségiztek. Hivatalos életrajza[44] szerint az író Budapesten járt gimnáziumba, amúgy meg veszprémi volt. A fiatal propagandista állítólagos „visszaemlékezésében" egyébként a jól bevált, már általa is használt gyűlölködő toposzokra építkezett: a „gonosz zsidó" felkarolta az „ártatlan magyar tehetséget", akit kihasznált, majd eldobott. Még vissza is fogta magát, igazán beleírhatta volna még azt is, hogy „Neu Gyuri" uzsorakamatra adta el osztálytársainak a vajas zsemlét, esetleg szándékosan elrontotta a kis Kutasi Kovács dolgozatát.

Következő írásában a zsidótörvények és a német megszállás „áldásos" következményeit taglalta, *„Amikor még sok volt a zsidó"* – című riportjában[45] egy balatoni hajó kormányosával beszélgetett. *„Bizony kérem, nagyon sok volt itt a zsidó még a múlt nyáron is! – mondja az öreg bosszúsan. – Én nem tudom, hogyan csinálták az akkori urak Pesten, de a zsidótörvénynek nem volt semmi látszata. Sőt talán még jobban tüntettek mint a multban, a zsidótörvény előtt. Egy darabig eltűntek, nagyon csendesen voltak, de mikor az angolok* [1943-ban] *partraszálltak Olaszországban egyszerre kinyilt megint a szájuk. Arrogánsak voltak. Szemtelenek. Nekünk persze nem lehetett véleményt nyilvánítani, meg kellett hajolni a zsidók előtt.*

43 Góth Sándor (1869–1946) színész, rendező, színészpedagógus.

44 Például a Magyar Katolikus Lexikonban. Forrás: [online]<http://lexikon.katolikus.hu/K/Kutasi%20Kov%C3%A1cs.html>.

45 Kutasi Kovács Lajos: A*mikor még sok volt a zsidó*. In: Összetartás. 1944. április 26.

8 ÖSSZETARTÁS Szombat, 1944. április 22.

Riport a zsidó hatalomról és - öntudatról...

(Most, hogy nagy nyikorgással, nagy fordulattal a magyar élet új utakra ér, érdemes visszanézni a multba. Érdemes fellapozni a régi emlékeket, hogyan is volt akkor, amikor még mindenki kótyagos, idegen eszmében fetrengő, guruló márkáktól megrészegült idióta volt, aki nacionalista, nemzetiszocialista világrendet akart a Duna medencéjében is.

Érdekes visszanézni ezekbe az időkbe, amikor a zsidóság teljes hatalmi tudatában, annak megingathatatlanságába vetett hitével állt a magyar élet felett és még a hatalmi szó is elnémitotta — vagy legalább is igyekezett elnémítani — azt a hangot, amely felelősségrevonást, a zsidó befolyás és szellemiség teljes kiküszöbölését hirdette és követelte a magyar életben.

Milyen érdekes volt, az, hogy elitéltek embereket azért, mert véletlenül leirták ujságban azt a szót: zsidó. Vagy mert azt állitották, hogy a magyarországi zsidó nem vallás, nem felekezet, hanem faj. Nem volt akkor nagyobb bűn ennél Magyarországon. Hogyne, békés felekezeteket izgatott egymás ellen az izgága szélsőséges jobboldali elem. Mert a zsidókérdést akkor még úgy tekintették, mint egy kevésbbé súlyos felekezeti kérdést, amelynél sokkal súlyosabb, sokkal javithatatlanabb a magyar, keresztény felekezetek, a protestánsok és a katolikusok kérdése.

Zsidó üzleti számitás volt az, amely a különböző magyar keresztény felekezetek közötti különbséget mint a legnagyobb magyar problémát tüntette fel, hogy ezzel mintegy gátat emeljen a magyarságból ösztönösen feltörő antiszemitizmus elé.)

Góth úr, mint a magyar szinészet násztora

A magyar nemzetiszocializmus még gyermekcipőben járt, amikor egy vidéki kisvárosban voltunk diákok. Járt velünk — természetesen egy zsidó gyerek is, a Neu Gyuri, aki „jó" tanuló volt. A legjobb az osztályban. Igaz később az érettséginél kiderült, hogy Neu úr nem is a tudásával irta meg a jeles dolgozatokat, hanem a más tollával ékeskedett. De egy filoszemita tanárunk jóvoltából azért „jól" érett lett. Jellemző eset történt egy alkalommal, ami fényesen bizonyitja azt, hogy a zsidók mennyire a maguk oldalára igyekeztek terelni minden tehetséges magyar embert.

Volt az osztályunkban egy fiú, aki szinésznek készült. Határozott tehetség volt, de a tanulmányaiban nem mutatott fel valami nagy eredményt. Önképzőkörön szerepelt minden alkalommal, de még az önképzőköri szereplései alapján sem tudott legalább a tehetségének egy kis elismerést kivívni. Csak egy nagy nesztora volt: Neu György, a zsidógyerek.

A zsidó tőke mindig megmutatja hatalmát...

Egy alkalommal volt szerencsénk hallani, mikor a következő tanácsot adta „pártfogoltjának":

— *Ha szinész akarsz lenni, menj fel Góth-hoz.* Ő a legnagyobb pesti szinész, szivesen fogad minden fiatalembert. Szivesen támogat. A magyar szinészet nesztora. Keresd fel bizalommal, majd beajánlunk neki.

Igy mondta Neu Gyuri, aki már meg akart játszani egy magyar tehetséget a zsidók számára. Hiszen a zsidók nem féltek semmiféle új eszmétől, semmiféle uj áramlattól, semmiféle tehetségtől, ha az ő kezükben volt a kezdeményezés, ha ők álltak mögötte.

De történt Neu Györggyel épületesebb eset is.

Hiszen ez a zsidógyerek egy tudatos, büszke példánya volt a valutasiber, nemzetközi, kapitalista és plutokrata fajtájának. Egyik szép hajtása, amely a fajitesti tulajdonságokon kivül — mint a kampós orr stb. —, magában viselte fajtájának minden lelki tulajdonságát is. Öntelt zsidó volt Neu Gyuri, aki büszke volt zsidó voltára, mert meggyőződése volt az, hogy a zsidóság hatalmát nem lehet megtörni. Hiszen óriási erő áll mögötte: a tőke. Egy alkalommal a szemünkbe is vágta gőgösen:

— Hiába zsidóztok! A zsidó pénz, a zsidó tőke mindig megmutatja a hatalmát!

Igy, ilyen faji öntudatban nevelkedett a magyarországi zsidó fiatalság! Azért tudtak céltudatosan tért hóditani, azért fészkelték be magukat mindenhova! kereskedelembe, művészetbe, irodalomba. Azért nem tudta a magyarság holmi „első" és „második" zsidótörvénnyel lerázni, kiszoritani a zsidóságot, amely egyre jobban, egyre nagyobb súllyal fojtogatóan nehezedett rá. Minden zsidó már gyerekkorában azt tanulta, hogy a zsidóságnak megdönthetetlen hatalma van: a pénz, a tőke. Nem gondoltak arra, hogy a világot átalakitó erők között sokkal nagyobbak is vannak: *a hit, az akarat!* A becsületesség és a munka!

És ezen omlik össze a fiatal Európa, az uj Ázsia súlyos pörölycsapásai alatt a zsidó, plutokrata-nagykapitalista hazug világ...

K. K. L.

Minden tizedik amerikai katona néger

Szerdán hivatalos közlemény jelent meg, amely szerint az Egyesült Államok hadseregében szolgáló négerek arányszámát a jelenlegi 9 százalékról 10.4 százalékra emelik fel. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy minden tizedik katona, aki a csillagos lobogó alatt harcol, néger. A néger katonáknak körülbelül a fele már harcba van vetve a különböző tengerentúli hadszintereken.

Ki hadiözvegy, hadiárva, kire vonatkozik a honvédelmi miniszter mentesitése

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

A zsidókra vonatkozó rendelkezésekkel, helyesebben az azok alól megállapitott kivételekkel kapcsolatban meglehetős tájékozatlanság mutatkozik a nagyközönség körében két vonatkozásban, nevezetesen abban, hogy kit kell érteni a jelenlegi háború hadiözvegyei és hadiárvái alatt és hogy a honvédelmi miniszter által az 1942:XIV. t. c. 6. §-a, illetőleg az 55.000-1942. H. M. számú rendelet alapján adott kivételező okirat a zsidó rendeletek alól mentesitést ad-e.

Ezekre vonatkozóan illetékes helyről nyert felvilágositás alapján közöljük a következőket:

1. A 4970-1942 .M. E. számú rendelet 2. §-a szerint a jelenlegi háború özvegyei és árvái közül a „*hadiözvegy*", illetőleg „*hadiárva*" elnevezés csak azt illeti meg, akinek férje, illetőleg szülője hősi halált halt. A jelenlegi háború egyéb özvegyeit és árváit a „*honvédelmi özvegy*", illetve „*honvédelmi árva*" elnevezés illeti meg. Az, hogy valakit hősi halottnak kell tekinteni, a halotti anyakönyvben errevonatkozó bejegyzéssel lehet igazolni. Az anyakönyvi bejegyzésnek a 3770-1940. M. E. számú rendelet 8. §-a értelmében a honvédelmi miniszter értesitése alapján van helye.

Akinek ilyen igazolása nincs, az legfeljebb honvédelmi özvegynek vagy honvédelmi árvának minősülhet és azt a zsidó rendeletekben megállapitott kivételezett helyzet nem illetheti meg, tehát például a sárga csillag viselésére köteles és a vagyoni bejelentést is megtenni tartozik.

2. A honvédelmi miniszter által a fenti jogszabályok alapján kiadott mentesités kizárólag a mentesitettnek a m. kir. honvédségen belül elfoglalt helyzetét szabályozza, tehát csak azt dönti el, hogy az illető kivételezett személynek katonai behivása alkalmával nem kisegitő szolgálatot, hanem rendes katonai szolgálatot kell teljesitenie és a honvédségben esetleg elért rangját sem veszti el. Az emlitett kivételezettek azonban egyéb vonatkozásban, a zsidó rendeletek pl. sárga csillag, vagyoni bejelentés stb.) hatálya alól csak akkor mentesülnek, ha az illető zsidó rendeletekben megállapitott valamely kivétel alá esnek (pl. arany vitézségi érem, két nagyezüst vitézségi érem, vagy a kardokkal ékesitett III. oszt. vaskoronarend birtokosai). Más szóval tehát a honvédelmi miniszter által kiadott kivételezési bizonyitványok önmagukban a zsidó rendeletek hatálya alól semmiféle mentesitést nem biztositanak.

Serényi Miklós a Kállay-klikk és a marxisták kapcsolatairól

Az „Összetartás" mult vasárnapi számában megjelent *Vajna Gábor* országgyűlési képviselő beszéde a *Szociáldemokrata Párt feloszlatása tárgyában és Kállay* Miklós volt miniszterelnöknek az arra adott válasza. Annak elhangzása után azonnal interpellációt jegyeztem be a miniszterelnöknek az adott válasza tárgyában. Ebben többek között ezeket mondottam:

A miniszterelnök úr azt mondotta, hogy minden párt szabadon fejtheti ki tevékenységét, amig az ország rendjével és közérdekével, a nemzeti célai szembe nem kerül s a nemzeti célokat nem veszélyezteti. Miután azonban a miniszterelnök úr igen jól tudja, hogy a szociáldemokrata pártban és a szakszervezetekben zsidó és bolsevista propaganda folyik, nyilvánvaló, hogy ezt a propagandát nem tartja az ország rendjére és közérdekére veszélyesnek. Viszont veszélyesnek tartja úgy látszik a nemzetiszocialista szervezkedést, mert máskülönben mért vonultatja fel a kormányában lévő belügyminiszter úr legkisebb tagértekezleteinkre a rendőrök, csendőrök és detektivek hadát. De ha ez így van, akkor vallja be nyiltan a miniszterelnök úr, hogy a baloldali irányzatnak hive, mint ahogyan azt a kormány támogatása alatt álló kisgazdapárt jelenlegi vezére, Tildy Zoltán Komáromban nyiltan bevallotta. Ő ugyanis azt a kijelentést tette, hogy azok, akik arról beszélnek, hogy a magyar falu népének távol kell tartania magát a baloldali irányzattól, azok nem tudják, hogy alakul a világ. Ez legalább egy őszinte szó volt. Ugyanilyen őszinteséget elvárunk azonban a miniszterelnök úrtól is, mert akkor legalább tudni fogjuk, hányadán állunk. De ebben ez esetben a miniszterelnök úrnak kell vállalnia a felelősséget egy ujabb 1918-ért

Egy 1920. évben történt miniszteri megállapitás szerint a szociáldemokrata szakszervezet gazdasági, szociális és kulturális egyesülésnek számit. Ha a belügyminiszter úr ezt a megállapitást 1943-ban még mindig fonntartja, azzal óriási tájékozatlanságról tesz tanubizonyságot. (Zaj és mozgás.) Ez azt jelenti, hogy ugyanakkor, amikor a belügyminiszter úr a nemzetiszocialistáknak minden legkisebb megmozdulását ellenőrizteti, a szakszervezetek teljes ellenőrzés nélkül állanak, mert egyébként már régen tudná, mi folyik azokban.

Erre legjobb bizonyiték a Népszava vasárnap, november 14-én megjelent vezércikke, melyben Peyer elvtárs *Előre a szakszervezetekért* cimű cikkében ezeket irja: „Munkásról munkásra induljon meg a meggyőzés, minden dolgozó jöjjön közénk és vegyen részt a szakszervezet munkájában. November 15-én indul meg a szervezésnek ez a nagyjelentőségű munkája. Agitációs hónap kezdődik, amelyet győzelmesen kell befejeznünk.

Kérdezem, mi ez, ha nem fokozottabb felhivás a szociáldemokrata és bolsevista szervezkedésre, melynek győzelmes befejezéseképpen Peyer elvtárs valószinűleg egy 1918-hoz hasonló győzelemre számit.

— A „Népszava" rendkivül módon örült a miniszterelnök úr válaszának, ami abból is kivilágllik, hogy a f. hó 11-iki számában öklömnyi betükkel közli, hogy a nyilasok a szociáldemokrata párt és szakszervezetek feloszlatására irányuló követelésekre milyen alapos választ kaptak a miniszterelnök úrtól. De ha a miniszterelnök úr azt hiszi, hogy a szakszervezetekben Peyerék diktálnak, akkor nagyon téved, mert amint már az előbb is emlitettem, azokban már 1940. év óta zsidók és kommunisták vannak túlsúlyban, akik győzelmük esetén a miniszterelnök urat éppen úgy fel fogják akasztani, mint a nemzetiszocialista eszme képviselőit.

Ezekután arra kérem a miniszterelnök urat, valljon szint és döntse el, mit akar, nemzetiszocializmust, vagy bolsevizmust, mert középút nincs. Várjuk a miniszterelnök úr válaszát. Addig is tudni fogjuk kötelességünket a nemzettel szemben.

SERÉNYI MIKLÓS

Már Szent László király megtiltotta a keresztény és zsidó vegyesházasságokat

A zsidóságnak tervszerű elkülönitése és a gazdasági életből való visszaszoritása a történelem során már számtalan esetben volt törvényes intézkedések tárgya. Sajnos, hogy erőskezű uralkodók intézkedéseit a később kiadott rendelkezések sokszor erőtlenitették, minek következtében a alkalmazkodásáról és elaszticitásáról ismert zsidóság, mindig megtalálta a visszavezető utat. Már a XI. században megindult a zsidóság elleni védekezés. Már akkor nem *tartották a keresztény országok és társadalmak kivánatosnak a zsidókkal való együttélést és Európa-szerte* különböző intézkedések látták napvilágot, amelyek mind, a zsidóságtól való szeparizálást célozták.

VII. Gergely pápa az 1078 november 19-én tartott római zsinaton kimondotta azt az elvet, hogy *„de Judeis non praeponendis Christianis"* azaz

a zsidókat nem szabad a keresztények elé helyezni

Hogy a zsinati határozatot ilyen formában kellett megfogalmazni, annak valószinű oka az volt, hogy a zsidóság már akkor, azokban az országokban, ahol megtürték — a keresztény lakosság fejére nőtt.

A zsidó hatalmi törekvésekre enged következtetni az a pápai felszólitás is, amelyet 1081-ben Castilia királya VI. Alfonz kapott a szentatyától és amely arra vonatkozott, hogy a *király ne engedje országában a zsidókat a keresztények felett uralkodni.*

Az általános európai hatás alól Magyarország sem vonhatta ki magát. Amig Szent István király törvénykönyve, nem ismer a keresztényen kivül más hitet az országban, addig Szent László király idejében *már több hit van elterjedve, igy a* zsidó is. A zsidók ekkor németországi fajtestvéreikkel már *szorosabb gazdasági kapcsolatban állanak és az ország kereskedelmének* az izmaelitákkal (mohamedán kereskedők) együtt főirányitói.

A zsidóknak a magyar társadalomba való bejutása ellen Szent László király idejében már gátat kellett vetni. Előfordultak ugyanis vegyes házasságok és a szent király ezek megakadályozására hozott törvényt: *megtiltotta, hogy zsidó kereszténnyel összeházasodjék.*

Szent László azonban még tovább is ment, amennyiben

a zsidókat eltiltotta a keresztény rabszolgák tartásától

és ha zsidónál ilyet találtak, azt felszabaditották.

Kálmán király folytatta Szent László ilyenirányu intézkedéseit. A belső kereskedelem szabályozására a zsidók részére külön törvényt adott ki, amely *szabályozta az adás-vételi ügyletek formaságait és az ilyen ügyekben való tanuskodási pereknél a zsidó tanúskodását „alábvalónak"* jelentette ki a keresztényénél.

Ha meggondoljuk, hogy Szent László királyunknak a zsidó vegyesházasságokat tiltó törvénye tulajdonképpen 1895-ig érvényben volt, amikor ugyanis az 1894. évi XXXIV. t.-c., *a polgári házasságról szóló törvény, életbe lépett — láthatjuk, hogy alig* 50 év alatt a zsidóság milyen óriási mértékben áramlott be a magyar társadalom vérkeringésébe.

Reméljük, hogy az új Európában véglegesen megoldódik majd a 900 éves probléma és ennek a korszaknak intézkedésein nem vághatnak megint olyan rést, amelyen *a zsidóság ismét beszüremkedhetik az európai népek társadalmaiba.*

Cs. Ö.

Tölgyfalombadományozás

A Führer a vaskereszt lovagkeresztjéhez a tölgyfalombot adományozta Hogrebe századosnak, az 1944. január 29 i rajna-westfaliai 26. gyaloghadosztály egyik gránátosezrede zászlóaljparancsnokának. Hogrebe százados a 454. tölgyfalombbal kitüntetett katonája a német véderőnek.

ÖSSZETARTÁS
politikai napilap.
Felelős szerkesztő: Szöllősi Jenő
Felelős kiadó: dr. Regéczy-Kiss Zoltán
Szerkesztőség: Bpest, VI. Andrássy-út 60. (Hűség Háza) Tel.: 120-424. Kiadóhivatal: Bpest, VIII., Gyulai Pál-utca 14. Szerk. tel.: 146-245, 146-246, 144-848. Kiadóhiv. tel. 146-243 144-422. Előfizetés: Egy hónapra 5.60, negyedévre 16.— P. Postacsekk száma: 37.640.

Nyomatott a Centrum Kiadóvállalat Rt. körforgógépein. Budapest, VIII., Gyulai Pál-u. 14. sz. — Felelős: Czollner László.

A cikk talán kitaláción alapult (Forrás: Széchényi Könyvtár)

Reméljük, hogy erre már nem kerül sor. – Megnyugtatjuk az öreget" – írta Kutasi Kovács, majd ezzel a magyarázattal egészítette ki a cikket: *„A Halászati Rt.-nél akkor még nagyon sok zsidó volt. Egy alkalommal fizetésemelést kért a többiek nevében. Azzal utasították el, hogy ha csak a saját nevében kért volna, megadták volna. Így azonban nem. Ilyen világ volt akkor. Még a Magyar Tenger is a zsidók életét, a zsidók gazdagságát szolgálta minden kincsével, szépségével együtt."*

„Szégyen élni. Szégyen a napon járni. Szégyen élni" – jegyezte le Márai Sándor[46], de tudjuk, másoknak tetszett ez a szép új világ. A fiatal „Denoix" (mert érzésem szerint a majdani ügynök már ekkor lényének része volt) kihasználta a helyzetet, egyre többet írt, tudta, hogy feljebb emelkedhet a szerkesztőségi ranglétrán, ha mestere lesz a mocskolódásnak. Májusi cikkében[47] már arról ömlengett , hogy a zsidóság *„soraiból zseniális emberek, igazi értékek és nagyságok nem kerültek ki soha"*, ezért futtatták fel a *„közepes tehetségű"* magyarokat. *„A zsidóság nagy hatalma és bomlasztó ereje abban rejlett, hogy minden szellemi támaszpontot megszerzett […] Emlékszünk még a közelmúltból is a zsidó sajtó nagy hatalmára, amikor közepes tehetségeket – vagy teljesen tehetségtelen dilettánsokat – mert az ő céljaikat szolgálták, nagy művészekké kiáltottak ki. Nincs szükség most nevekre, de megemlíthetjük a színészek közül Karádi Katalint[48], Jávor Pált[49] és még sok – »zseniális csillagot« – művészt, akiket a liberális sajtó emelt az úgynevezett legjobbak közé […] A zsidóság teljesen tisztában volt azzal, hogy az ő soraiból zseniális emberek, igazi értékek és nagyságok nem kerülnek ki soha. […] Éppen ezért az ő soraikba igyekeztek »besorozni« tehetséges és sajátosan magyar művészeket, akiknek robusztus árnyékában az ő gyenge tehetségeik is fényt kaptak. Ennek egyik módja volt a tehetségek felfedezése és a zsidó-magyar házasságok létrehozása."*

Kutasi Kovács csak e hosszúra nyúlt bevezető után tért rá a témájára, az egykori „méregkeverő-központra", a Fészek-klubra[50]: *„Amikor az Otthon és a Fészek megalakult, papíron a művészek, írók, újságírók egyesülete volt. A tagok között nagy nevek, kiváló magyar művészek szerepeltek, hiszen nem volt annak a kornak egyetlen igazi magyar tehetséges sem, aki mit sem sejtve az egyesületek valódi céljáról be*

46 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 114. oldal.
47 Kutasi Kovács Lajos: *Üres a „Fészek".* In: Összetartás. 1944. május 9.
48 Karády Katalin (1910–1990) színésznő.
49 Jávor Pál (1902–1959) színész.
50 Fészek: a budapesti művészvilág 1901-ben alakult klubja.

ne lépett volna, sőt tisztséget ne vállalt volna. Ezek mögött a magyar nevek mögött aztán megbujtak a kis zsidó tollnokok, piktorok, komédiások. Lassan, ahogy fordult az idő kereke a klubok képe fokozatosan változott át. Mindig több lett a zsidó és mindig kevesebb a magyar.”

Kutasi Kovács irományában (*„Üres a „Fészek” – Néhány szó a zsidó „művész”-klubokról”*) két ismert *„közepes tehetséget”/„dilettánst”* említett név szerint (bár pontosan nem határozta meg melyik skatulyába tartoztak), tragikus sorsukra érdemes visszatekinteni, főleg Kutasi Kovács aranyéletének árnyékában. Karády Katalint a német megszállás után ellehetetlenítették, dalait letiltották, majd 1944. április 18-án letartóztatták kémkedés vádjával[51]. Három hónapig a Gestapo[52] fogságában volt, megkínozták, kis híján agyonverték. A *„dilettáns”* a visszaemlékezések szerint a Duna-parton egy egész gyerekcsapatot mentett meg a kivégzéstől – ékszert és aranyat adott Kutasi Kovács „testvéreinek”.

Az újságírónk meghatározása szerint *„zsidófeleséges”* Jávor Pált csak később, október tizenötödikén, a nyilas hatalomátvétel napján – Kutasi Kovácsék örömünnepén – fogták el, először szabadon engedték, de ezután őt is letartóztatta a Gestapo[53]. Több társával együtt Sopronkőhidára[54], majd Németországba került. Karádyhoz hasonlóan túlélte a vészkorszakot, de ő sem válhatott a kommunista diktatúra ünnepelt csillagává. Talán mert nem tudták beszervezni?

De térjünk vissza 1944 tavaszához: *„Hideg május. Didergek a napfényben. Az emberekkel nincs mit beszélni. Mint ahogy részeggel vagy őrültekkel nem lehet vitatkozni: a magyar középosztály megőrült és berúgott a zsidókérdéstől. Az oroszok Kőrösmezőnél, az angolok és az amerikaiak Pest fölött, és ez a társadalom eszelősen és tajtékozva nem akar, nem tud másról beszélni, csak a zsidókról”* – írta Márai[55], és látjuk, hogy Kutasi Kovács alaposan kivette a részét a magyar középosztály lerészegítéséből.

---

51 Forrás: [online]<http://www.szineszkonyvtar.hu/contents/k-o/karadyelet.htm>.

52 A Harmadik Birodalom politikai titkosrendőrsége.

53 Zsurkán Mariann: *Jávor Pál gyűlölte a fasizmust, bátran szembeszállt a nyilasokkal*. Forrás: [online]<http://www.hetek.hu/arcok/201009/a_szinesz_aki_az_eletevel_jatszott>.

54 Sopronkőhidai Fegyház és Börtön, mások mellett ott végezték ki Bajcsy-Zsilinszky Endrét is.

55 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 115. oldal.

Interjúval készült a „gyökeres megoldásra”

„Ezek kitagadhatnak, befogadhatnak, az én »nemzetem« nem kiabál le a könyvespolcról, hogy mars büdös zsidó, hazám tájai kinyílnak előttem, a bokor nem tép rajtam külön nagyobbat, mint máson, a fa nem ágaskodik lábujjhegyre, hogy ne érjem el gyümölcsét. Ha ilyesmit tapasztalnék – megölném magam, mert másként, mint élek, élni nem tudok, s mást hinni és másképp gondolkodni sem” – írta Radnóti Miklós[56] Komlós Aladár[57] szerkesztőnek 1942. május 17-én hazaszeretetét oly gyönyörűen megfogalmazva[58]. Szinte napra pontosan két évvel később, 1944. május 20-án vitték el harmadszor munkaszolgálatra, ahonnan már sohasem térhetett haza.

A dátum fontos, ekkoriban készíthette Kutasi Kovács azt az interjút, ami egy nappal később, május 21-én jelent meg[59]. A székesfehérvári polgármesterrel készült beszélgetésben már a *„zsidókérdés gyökeres megoldása”* is szóba került. *„Hogyan oldjátok meg a zsidókérdést?”* – tért rá a lényegre Kutasi Kovács az interjú közepén, amire a városvezető Kerekes Lajos így felelt: *„Ma az első probléma a zsidókérdés gyökeres megoldása és ezzel ama előfeltétel megteremtése, hogy a többi feladatokat zavartalanul és egységes magyar szellemben lehessen megoldani. A zsidókérdést pár napon belül megoldjuk. A keresztény társadalom egységét ezzel biztosítjuk.”*

Német feljegyzések szerint július kilencedikéig több mint négyszázezer magyar zsidót hurcoltak a haláltáborokba. Kerekes ígéretének megfelelően Székesfehérváron „pár napon belül” megoldották a „zsidókérdést”. A hónap végére gettóba költöztették a város zsidó származású lakosait, majd június 14-én bezsúfolták őket a vagonokba[60]. Történetünk szempontjából sem lényegtelen, hogy a székesfehérvári polgármestert – Kutasi Kovácshoz képest – valamennyire megbüntette a sors, a háború után egyéves börtönbüntetésre ítélték. Miért? Kutasi Kovácshoz, Csonka Emilhez és megannyi más írástudó gazemberhez szól ez az ítélet: *„sajtó útján elkövetett népellenes bűntett miatt*[61]*”*.

---

56 Radnóti Miklós (1909–1944) költő.

57 Komlós Aladár (1892–1980) író, irodalomtörténész.

58 Forrás: [online]<http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=1&chapter=14_1_3&type=content&print=true>.

59 Kutasi Kovács Lajos: *Szent István városában nem áll meg az élet.* In: Összetartás. 1944. május 21. 5. oldal.

60 Bővebben: *A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája, I. kötet.* Szerk.: Randolph L. Braham, Park Könyvkiadó, Budapest, 2010. 438-455 oldal.

61 *„Egy nép kiáltott. Aztán csend lett.” Az 1956-os forradalom Székesfehérvárott*. Szerk.: Csurgai Horváth József. Kiadta: Székesfehérvár Önkormányzata. 1996. 266. oldal.

Márai Sándor így örökítette meg[62] *„keresztény társadalom”* „egységesítését”: *„A gettókat általánosan és kötelezően megvalósítják, minden tízezernél magasabb lélekszámú magyar városban, ahová beterelik a környékbeli falvak zsidait is. Losoncon ma reggel kezdték meg az átköltöztetést. Amíg írok, ablakom előtt zörögnek a kordék, melyeken nyomorult emberek tolják szegényes, rongyos holmijukat. Úgy érzem magam, mint Josephus Flavius[63], mikor Titus[64] és Vespanianus[65] elküldték Jeruzsálem falai alá, hogy lássa és írja le Jeruzsálem pusztulását. Ha túlélem, leírom. […] Attól tartok, a legrosszabb következik be; az, ami Lengyelországban és Oroszországban történt a kitelepített osztrák, német, szlovák és lengyel zsidókkal.”*

A „legrosszabb” Kutasi Kovács számára az új, idillikus idők eljövetele volt, június elsején meghatódva számolt be[66] az elmaradhatatlan könyvnapról: *„Most először lett a magyar könyvnap valóban a zsidó szellemiségtől mentes, megtisztult magyar irodalom ünnepe”* – zengte, majd ismét leutazott az „új arcú” Balatonhoz.

„ […] Nem az elmult nyarak megszokott képe fogad, hiszen, akik most itt sétálnak, napoznak a magyar tenger szép fürdőhelyén, nem nagypénzű, semmit nem tevő dőzsölők, hanem dolgozó magyarok. […] Komolyabb és magyarabb lett a Balaton partja [ezt a mondatot kiemelte a szerkesztő]. *A régi világra már semmi sem emlékeztet. Nem látni sehol a csillaggal megjelölt faj fiait. És csak most látni csak, hogy milyen szép fürdőhely Siófok, így komolyan, megtisztultan.”*

„Komolyan, megtisztultan” – írta Kutasi Kovács[67]. Ugyanerről Márai[68]: *„Szombat éjjel tizenkettőkor[69] lezárták a pesti gettóházakat. Több mint kétszázezer ember él e borzalmas tömegszállásokon, s várja, hogy vagonban deportálják a lengyel telepekre. Látogatni nem szabad többé őket. E tömegszerencsétlenség nem érkezett váratlanul; s mégis, senki nem hitte igazán, hogy bekövetkezhet. Méreteit, emberi jelentőségét e pillanatban felfogni sem tudjuk. A magyar történelem egyik legförtelmesebb fejezete minden nap, melyet átélek. S már nem ragaszkodom többé az élethez. Teljes közöny van bennem és elszántság, elfogadni mindent, amit a sors még hozhat.”*

62 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 113. oldal.
63 Josephus Flavius (37 körül–100 körül) zsidó történetíró és hadvezér.
64 Titus római császár (39–81).
65 Vespanianus római császár (9–79).
66 Kutasi Kovács Lajos: *A magyar szellem diadala.* In: Összetartás. 1944. június 1.
67 Kutasi Kovács Lajos: *Siófok új arca.* In: Összetartás. 1944. július 12. 4. oldal.
68 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 126. oldal.
69 1944. június 16-án.

Kutasi Kovácsot is elkeserítette a fővárosi helyzet, persze egészen más okból. Július közepén azon sopánkodott[70], hogy sárga csillag éktelenkedett azon a házon, amelyben Kisfaludy Károly[71] és Vörösmarty Mihály[72] élte utolsó napjait töltötte. *„Öreg nagybajuszú magyarral találkozunk. Ő a ház mostani felügyelője. […] – Ki most a ház tulajdonosa? – Dr. Meller Viktorné, Hercfelder Rózsi és Hercfelder Pál. Lefelé botorkálunk a lépcsőn. Az öreg magyar kikisér a kapuig és egyre panaszkodik. Mikor búcsút mondunk az öreg falaknak, ahol a két nagy magyar költő* [Kutasi Kovács testvér egészen biztosan lenyomoztad őket, nem volt valamelyik „zsidófeleséges"?] *élte napjai, visszapillantunk a nagy kapura, amely felett kiábrándítóan, kegyeletsértően »díszlik« a – sárgacsillag. Ők ma a ház lakói …"* [Az utolsó mondatot kiemelte, dőlt betűvel szedette az *Összetartás* szerkesztője.]

Lábjegyzet helyett: a Kutasi Kovács által említett több száz éves műemléképületről (korábbi tulajdonosa után Kappel-házként[73] ismerték) végül lekerült a „sárga csillag" – de nem biztos, hogy úgy, ahogyan az újságíró kívánta. Az épületet Budapest ostroma alatt komoly bombatalálat érte, ami egyszerűen „leborotválta" az emeleteket. A torzót (mementót) végül a hatvanas években bontották le.

„A bolhák ostroma"

„Fekszem a deszkán, férgek közt fogoly állat, a bolhák / ostroma meg-megujúl, de a légysereg elnyugodott már. / Este van, egy nappal rövidebb, lásd, ujra a fogság / és egy nappal az élet is. Alszik a tábor. A tájra / rásüt a hold s fényében a drótok ujra feszülnek, / s látni az ablakon át, hogy a fegyveres őrszemek árnya / lépdel a falra vetődve az éjszaka hangjai közben" – írta[74] Radnóti Miklós 1944 júliusában a Heidenau lágerben élet és halál között lebegve. A *„fertőző irodalom"* e tehetségtelen képviselőjével szemben (hiszen Kutasi Kovácstól is tudjuk, hogy a zseniális emberek, *„igazi értékek"* még véletlenül sem kerültek ki a magyar zsidóság soraiból) antihősünknek még a nyaralásra is maradt ideje: július vége felé a magyarországi

70 Kutasi Kovács Lajos: *Egy pesti öreg ház, ahol Kisfaludy Károly és Vörösmarty élt és meghalt.* In: Összetartás. 1944. július 16. 11. oldal.

71 Kisfaludy Károly (1788–1830) költő, drámaíró.

72 Vörösmarty Mihály (1800–1855) költő.

73 Egy Kappel nevű bankár volt az első tulajdonosa.

74 Radnóti Miklós *Hetedik ecloga* című költeménye a magyar irodalom alapműve. Forrás: [online]<Mek.niif.>hu.

fürdőzést és a megújuló strandkultúrát magasztalta. Ne legyünk kicsinyesek, ne irigyeljük ezt a röpke élvezetet a gyűlölet megfáradt zsoldosától, megdolgozott a pihenésért: *„Közmondás mondja, hogy a tisztaság félegészség"* – kezdte feltűnően gyönge felütéssel a cikkét[75], majd az andalító beszámoló végén jött a csattanó: *„Tény, hogy amíg a ma sárgacsillaggal megjelölt faj fiai ott sütkéreztek a fövényen, addig az egész strandra rátelepedett valami nyomasztó árnyék, de most, hogy őket kiküszöböltük a strandélet is megtisztult".*

Kiküszöböltük – igen! A cikk egészen pontosan július 18-án jelent meg, ekkora már az utolsó vagon is elindult vidékről a koncentrációs táborok felé. Rejtő Jenő[76] már másfél éve halott volt. Szerb Antalnak[77] és Radnóti Miklósnak csupán hónapjai voltak hátra. Szegény P. Howard[78] utolsó napjait Rajna János visszaemlékezésből[79] ismerjük:

„Rajna [János artista, Rejtő társa és támasza az ukrajnai munkaszolgálatban] *1942. szilveszter napján reggel elhagyja a fagyos, fűtetlen helyiséget, estig foglalkoztatják. Ma is legalább negyven fok hideg van. Több fordulóval viszi ki a hullákat egyesével, estig. Este pedig fáradtan, és barátja iránt érzett mély és reménytelen aggodalommal tér meg a Rejtő melletti ágyra. » – Rajna, …te fogsz kivinni? – Én. – Nehéz leszek. – Nem baj.« Jóval később: » – Hanem… a Nagy Regényből nem lesz semmi. Pedig…készen van. Itt bent, érted – ujjával a homlokára bök. – Csak hát… hiába, …te is tudod, hogy hiába.«"*

„Hungarista zászlók az ősi vár tornyán"

A Nagy Regényből semmi sem lett, hazánk végzete felé száguldott, de volt, aki ekkoriban is a fellegekben járt: Kutasi Kovácsot nagy öröm érte, amikor szeptemberben megszületett első gyermeke. *„Gyerekeink közül Szabolcs az egyetlen, aki Magyarországon született, 1944 szeptemberében, Vácott* – írta évtizedekkel később az *Összefirkált térkép*ben[80]. Az újdonsült apa a következő hetekben optimista írásokkal jelentkezett, megrendelt, fizetett derűlátás volt ez, el kellett terelni

75 Kutasi Kovács Lajos: *Strand*. In: Összetartás. 1944. július 18.
76 Rejtő Jenő (1905–1943) író.
77 Szerb Antal (1901–1945) író, irodalomtörténész.
78 Rejtő Jenő írói álneve.
79 Rajna János elbeszélésére több forrás hivatkozik, én ezt használtam: [online]<http://www.szineszkonyvtar.hu/contents/p-z/rejtoelet.htm>.
80 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 99–100. oldal.

a figyelmet az ország végromlásáról, a – Nabokov[81] regényének címét kölcsönvéve – *Végzetes végjáték*ról.

Ezután elérkezett 1944. október tizenötödike, huszadik századi történelmünk egyik legsötétebb napja. A nyilasok sikeres puccsot hajtottak végre, és átvették a hatalmat a megöregedett, több komoly hibát elkövető, a megbocsáthatatlan bűnökhöz asszisztáló Horthy Miklós kormányzótól[82]. Szálasi Ferencék hatalomátvételét a magyar emigrációban később rehabilitált Csonka Emil is megörökítette – belülről, Szálasi egyik kedvenceként. Csonka betiltott ömlengése[83] – *Szálasi küzdelmeiből: hogyan történt a hatalom átvétele* – szerint fegyveresen vett részt a küzdelemben.

A sorsdöntő nap Horthy Miklós rádióbeszédével kezdődött, amelyben a kormányzó bejelentette a fegyverszünetet. Ennek hatását is megörökíti meg Csonka visszaemlékezése: *„Láttam a vérre éhes, bosszútól lihegő zsidóság ördögi arcát, amint féktelen bosszúvágyába kisgyermekek elé fordítja a megtorlásra már régen rejtegetett fegyvereit. Egyesek ökleiket rázzák a Vár felé, mások magatehetetlenül zokognak. Mire a Margit-hídhoz érek, ott már tódulnak kifelé a zsidók a házaikból, letépik a sárgacsillagot és zsibonganak szemtelenül! »Megálljatok kutyák! – meg fogtok dögleni!« – ordítom szörnyű elkeseredésemben”* [és ezt az embert fogadta be a legendás Szabad Európa Rádió, ez a derék újságíró kísérte útjain Mindszenty József bíborost …[84]] .

Csonka elkeseredése elhamarkodott volt, bár Horthy végig bízott emberei, katonái lojalitásában, csúnyán elszámolta magát: *„A hidak szabadok. Szorongás, izgalom. Végre megérkeztem Pasarétre! […] Kezdődik a harc! Ragyogó arcok fogadnak. A készletben helyezett zöldingek hatalmas csomagjait bontjuk szét. Vége a földalatti működésnek, újra felvehetjük harci öltözékünket. Előkerülnek a fegyverek* – folytatta visszaemlékezését Csonka. – *Magas, derék százados érkezik. Keresi a parancsokló ezredest. Jelentést tesz: az első hadtest átállt! Budapest a kezünkben van! Újabb jelentés: a rendőrség és a csendőrség átállt. Követik Szálasit! Végtelen ujjongást váltanak ki a jelentések. Hatalmas Tigris[85] gördül elő. Mögötte harci gépkocsi. Kovarcz testvér[86]*

81 Vladimir Nabokov (1899–1977) orosz származású amerikai író, *Végzetes végjáték* című regénye 1930-jelent meg.

82 Horthy Miklós (1868–1957) Magyarország kormányzója 1920 és 1944 között.

83 Csonka Emil: *Szálasi küzdelmeiből – Hogyan történt a hatalom átvétele*. Hungarista Könyv és Lapkiadó Rt., 1944.

84 Csonka Emil: *A száműzött bíboros*. Új Európa, München, 1976.

85 A német hadsereg híres tanktípusa.

86 Kovarcz Emil (1899–1946) nyilas politikus, 1946-ban kivégezték.

beül – siet a Vezérhez, aki Budán van, a Várban. Izgalmas percek, lelkes, mámoros órák következnek. Felvonul a pártszolgálat. Kiosztják a fegyvereket. Parancsok, utasítások hangzanak […] Lassan sötétedni kezd. Néhány óra telt csak el – és mindenki tudta, hogy miénk a hatalom.[87]"

Csonka tehát Budán hősködött, azt nem tudjuk, hogy társa, Kutasi Kovács merre járt, valószínűleg Veszprémben tartózkodott. Ezt erősíti néhány nappal később megjelent lelkendező cikke[88], amely a *„Hungarista zászlók az ősi vár tornyán"* címet kapta. Írása szokás szerint hemzseg a romantikus, negédes jelzőktől, irodalmi képecskéktől, de azért átitatja a „testvéri" harciasság: *„Este mikor a Vezér, Szálasi Ferenc hadparancsa elhangzott a rádióban, a veszprémi hungaristák könnyes boldogsággal fogadták a hírt. Győztünk! Harcolunk tovább. Mostmár a végső győzelemig. A Vezér személye és a Hungarista nemzetiszocialista Magyarország a záloga ennek a győzelemnek. Egész éjjel mostmár boldog izgalommal ültünk mindnyájan a rádió mellett és hallgattuk az újabb és újabb híreket. Soha nem volt még ilyen boldog izgalommal megtöltött éjszaka a Bakony alján. És mikor reggel a nap első sugarai bearanyozták az őszbe hullt hegyeket* [még nem hósipkásak?], *a rozsdabarnává vált erdőket, az ég meredeken kúszó, fehér villanású sziklákat – csodálatos reggelre ébredtek az ősi város lakói. A pártfeloszlatáskor lefoglalt Hungarista zászlók előkerültek […] Még a jutasi erdő örökzöld fenyvesei is azt súgják: Kitartás! Éljen Szálasi!"*.

Bevallom, Kutasi Kovács életművéből – idevéve a nyilas-, emigráns- és ügynök-korszakát – ez utóbbi a kedvenc mondatom. Egyszerűen csodálatos. *„Kitartás! Éljen Szálasi!"* – suttogták az újságíró fái, de azért voltak, akik süketek voltak e szép üzenetre. Márai Sándor a nagy esemény kapcsán inkább a „nemzetvetető" elmebaját hangsúlyozta[89]: *„Este kilenckor Szálasi »Hadparancsa«. Ez a történelem leghosszabb »hadparancsa«. Dagályos, bombasztikus, értelmetlen, üres szócséplés; svádáján érzik, hogy az elmebajos, aki sokáig hallgatott, örül, mert végre beszélhet. […] Gömbös[90], aki pontosan ilyen üres, dagályos szólamokkal bűvölte a nemzetet, s a paralitikus Sztójay[91] után az elmebajos Szálasi talán utolsó e karénekben."*

---

87 Csonka Emil: *Szálasi küzdelmeiből – Hogyan történt a hatalom átvétele*. Hungarista Könyv és Lapkiadó Rt., 1944 80–81. oldal.

88 Kutasi Kovács Lajos: *Hungarista zászlók az ősi vár tornyán.* In: Összetartás. 1944. október 19. 6. oldal.

89 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 180. oldal.

90 Gömbös Gyula (1886–1936) vezérkari tiszt, politikus, 1932 és 1936 között Magyarország miniszterelnöke.

91 Sztójay Döme (1883–1946), politikus, háborús bűnös, rövid ideig miniszterelnök.

6 ÖSSZETARTÁS Csütörtök, 1944. október 19.

Fegyverek és történelem

Az eszmék erejét és győzelmét mindig a fegyverek biztosították a történelem végtelen útján. Az eszmei megalapozás után a fegyverek döntötték el a világ sorsát.

Ki ne tudná például, hogy Attila és a honfoglaló ősök könnyű lovasságukkal nyerték meg a csatákat... Még korábban — Hannibál elefántjaival rendítette meg a rómaiak uralmát. Az avarok szekértáborukkal állították leküzdhetetlen feladat elé az ellenségeiket. Dzsingisz és Batu kánok irtózatos méretű lovas hadseregeikkel tartották rettegésben a világot. Azután a puskapor feltalálása változtatta meg lényegesen a háborúkat. Persze a fejlődés rohamosan ment előre, új és új találmányokat hozott. Königrätznél például a hősiesen küzdő osztrák-magyar hadsereg elöltöltő fegyverei miatt vesztette el a háborút. Mert a poroszoknak már hátultöltő puskái voltak.

A mostani háborúk legjelentősebb újításai, a tank és repülőgép.

A torpedó és akna az előző háború óta van csak „forgalomban", de egyre fejlődik és beláthatatlan jövője van. A német tengerészet például a háború kitörésekor nagy hátrányban volt ellenségeinkkel szemben, mert becsületesen betartotta a tengerészeti egyezményt. De mégis eredménnyel és diadalmasan vette fel a harcot különleges, új fegyvereivel.

A világtörténelemben számtalan példa van arra, hogy kiváló újításokkal s fegyverekkel döntötte el hirtelenül a maga javára a viselt háború sorsát. Például már az ókorban Krisztus előtt 480-ban Themistokles görög vezér a perzsák ellen viselt háborúban, mivel megtudta, hogy a perzsáknak hatalmas hajóhada van és a háború csak tengeren dőlhet el — kísérleteket kezdetett és akkor alkalmazták először a hajósüllyesztő sarkantyút s végül az ellenség kezdeti fölénye ellenére győzelmesen fejezte be a háborút. A hetedik században találták fel a gyujtóbombát a keletrómaiak. Ez döntötte el az akkori háborúk sorsát.

Ez a mult. De bizonyíték a jelenre, hogy nincs vesztett csata, nincs elvesztett háború az igazságért küzdők számára — mégha a látszat mást mondana is.

Bizonyítja a történelem. S mert a törvényei öröktől valók, a mult ismétlődik.

A m. kir. Ipari Anyaghivatal textilipari osztálya felhívja a budapesti telephellyel vagyg irodával rendelkező textilgyárakat és gyárszerű konfekcionálókat, hogy a f. év szeptemberi termelésükre vonatkozó forgalombahozatali engedély — a gyorsabb ügyintézés érdekében — a textilipari osztály áruforgalmi csoportjánál (Bp. II., Fő-utca 68. V. 15.) személyesen vehető át. A f. hó 20-ig át nem vett forgalombahozatali engedélyek postán továbbíttatnak.

A magyar vidék arca a nagy átalakulás első óráiban

Igy fogadta Vajna Gábor városa a nagy fordulatot

(*Az Összetartás munkatársától.*) *Veszprém október hó.* A festőművész ecsetjére kívánkozó színes bakonyi ősz aranyos reggellel vett körül bennünket vasárnap. Csendes ünnepi járta végig az évezredes város utcáit. a fák megsárgult levelei is mintha újra éledtek, újjászínesedtek volna.

Valami szokatlan volt a levegőben.

Remek jó eső. És vasárnap. Ismerte mindnki az angolszász terrorbombázók módszereit: az Úr napján szórják a legnagyobb gyilkos dühvel bombáikat a békés magyar városokra, otthonokra. *És most mégsem jöttek.* A rádió egész délelőtt úgyszólván zavartalanul adta le műsorát. Az emberek közül sokan azok a bizonyos jobbra-balra nézők, arról suttogtak, hogy nem lesz már bombázás. Folynak a béketárgyalások. Hallotta. Ettől, attól. És egy kikeresztelkedett zsidó ügyvédet, egy zsidófeleséges tisztviselő nevét emlegették.

Délben kijött a váratlan hír. Valaki hozta.

— *Magyarország fegyverszünetet kért.*

Egyik nagy vendéglőben hallottuk.

Nem! Ez nem lehet igaz! Tiltakozott ellene minden idegszálunk. Hogyan lehetne az, hogy az évezredes harcokban becsületesen megedzett magyarság éppen most, ebben a nagy élet-halál harcban tenné le a fegyvert és dobná el magától az élet egyetlen lehetőségét.

Bekapcsoltuk a rádiót.

Indulókat játszott.

Valaki mondta is.

— *Ugye, hogy nem igaz a fegyverszünet. Akkor nem játszanának indulókat! — Keserűen mosolyogtunk. Ki tudja?*

És két órakor hallottuk a legszörnyűbbet, a legszégyenteljesebbet, ami magyar ember ajkáról elhangzhatott: a kormányzó kiáltványát.

Ezért harcoltunk?

Mindenkinek arcába szökött a vér, ökölbe szorultak a kezek. Úgy éreztük, mint összekötözött, tehetlen óriások. Akiket a törpék akarnak legyűrni hátulról, árulással. Pillanatok alatt szakadtak fel az érzések. Nem lehet igaz! Nem szabad meghátrálni! *Hiszen mi nem akarjuk, hogy férfiaink millióit Szibériába hurcolják, hogy asszonyainkat, leányainkat meggyalázzák, otthonainkat felégessék, kiraboljták, eltiporjuk évezredes nemzeti életünket.*

Megrendítő volt, mikor egy fiatal magyar hadapródőrmester, aki huszonhét hónapot töltött a fronton, háromszor sebesült, megszerezte a vitézségi érmet a vaskeresztet, most hallotta a hírt. Élő vádként kérdezte:

Hát ezért harcoltunk? Ezért hogy most prédának dobjanak mindnyájunkat!

És mintha az ő magatartásában önmagunkat láttuk volna:

— Megyek vissza a Tiszántúlra és harcolok, amíg lesz golyóm és amíg élek!

Igen! Alig hangzott el a kormányzói kiáltvány, máris megerősödtünk abban a hitünkben hogy mi a fegyvert nem teszszük le. Nem. Inkább válasszjuk a becsületes halált, mint a becstelen életet. *Megmarkoltuk a pisztolyok agyát, mert tudjuk, hogy nem lehet mást tenni, csak harcolni. És mi itt a Bakony alján ellenállunk!*

A hadapródőrmester — *Csider Miska*, mezőtúri fiú — összevágta a bokáját, keményen a szemünkbe nézett, tisztelgett és még egyszer elköszönt:

— *Testvér, megyek a Tiszántúlra és harcolok! Tovább!*

Igen. Tovább! Harcolni kell!

A kisváros utcáin megriadt a csend. Mint temetéskor. Mi lesz? Kiürültek a vendéglők. Elnéptelenedtek az utcák. Csak néha koppantak lépések. Akik járkáltak, olyanok voltak, mint az eleven kérdőjelek. Mi lesz?

Egy korai gyűlés

Alig hangzottak el a kormányzói kiáltvány *szégyenteljes* szavai, a kisváros megbújt, eddig árnyékban lopakodó kommunistái máris gyűlést hívtak össze. *A zsidómentes magyar vidék józan magyarjai között kevés ilyen bomlasztó baktérium akadt, de ezek páran nagyszájú fenyegetésekkel és listákkal hirdették, hogy most eljött az ő idejük.*

A Nyilaskeresztes Párt megyevezetőjének, dr. Schiberna Ferenc ügyvédnek az irodájában akkor már gyülekeztek a veszprémi testvérek. Egyöntetű volt az elhatározás, hogy minden árulás dacára kitartunk és várjuk, hogy a fővárosban meginduljon a mi forradalmunk a nemzetiszocialista, Hungarista Magyarországért. Három óra körül már hír jött arról, hogy a fővárosban megindult a mozgalom gépezete. *Tudtuk és éreztük, hogy a magyar honvédet semmiféle paranccsal sem lehet arra kényszeríteni, hogy a fegyvert kiadja kezéből.*

Rádió szünet nélkül játszotta az indulókat, néha zavaró repülés volt, mi pedig vártunk.

A kisváros utcáin fegyveres nemzetőrök jártak, mert már hivatalosan is híre érkezett a budapesti eseményeknek. A nacionalista nemzetiszocialista gondolkodású vidéki vezetők és hatóságok egyöntetűen kiadták a parancsot, a harc megy tovább, megállás nincs és aki mást tesz, mint ami kötelessége — hazaáruló.

Délutánra az utcák megteltek emberekkel.

A csendet halk moraj váltotta fel. Senki nem tudott semmi biztosat, de egyre nagyobb körökben terjedt el a hír, hogy a kormányzói kiáltvány dacára a harc folyik tovább, a fővárosban új kormány alakult — és mindenki sejtette azt is, hogy az új kormány csak az új diadalmas világnézetnek, a nemzetiszocializmusnak lehet megtestesítője.

Hungarista zászlók az ősi vár tornyán

Este, mikor a Vezér, Szálasi Ferenc hadparancsa elhangzott a rádióban, a veszprémi hungaristák könnyes boldogsággal fogadták a hírt.

Győztünk! Harcolunk tovább. Mostmár a végső győzelemig. A Vezér személye és a Hungarista nemzetiszocialista Magyarország záloga ennek a győzelemnek.

Egész éjjel mostmár boldog izgalommal ültünk mindnyájan a rádió mellett és hallgattuk az újabb és újabb híreket. Soha nem volt még ilyen boldog izgalommal megtöltött éjszaka a Bakony alján.

És mikor reggel a nap első sugarai bearanyozták az őszbe hullt hegyeket, a rozsdabarnává vált erdőket, az ég felé meredeken kúszó, fehér villanású sziklákat — csodálatos reggelre ébredtek az ősi város lakói.

A pártfeloszlatáskor lefoglalt Hungarista zászlók előkerültek.

És az ősi városház barokk épületének homlokzatán a háromszínű lobogó mellett a nyilaskeresztes zászlót lengette a szél. Az a szörnyű nyomás, amely az emberek lelkére az előbbi nap delén nehezedett, most felszabadult és mindenki megkönnyebbülten a győzelem örömében megittasultan fogadta a diadalmas nap eljöttét.

A karszalagos pártszolgálatosok együtt mentek a nemzetőrökkel, a karok fegyelmezetten lendültek a magasba és mind gyakrabban hangzott el a köszönés — Kitartás! Éljen Szálasi!

A legnagyobb öröm és kitüntetés mégis akkor érte Veszprém városát, amikor a rádióban az új kormány névsorát hallottuk. *A belügyminiszter Vajna Gábor, Veszprém képviselője.*

Az a közszeretetben álló katona vette át a magyar élet belső irányítását, akit Veszprémben mindenki ismer, mindenki szeret. Akit a munkásság körülbálványozott, aki olyan közel van a szívekhez.

A bakonyi szél vidáman játszik a hungarista obogóval az ősi vár őrtornyán, a Tűztoronyban. Szimbólum ez, örök szimbólum. Szent István városa felett, az ezeréves falak felett lobog a Hungarista lobogó. Az új világ zászlója.

És még a jutasi erdő örökzöld fenyvesei is azt zúgják: Kitartás! Éljen Szálasi!

Kutasi Kovács Lajos

Az Országos Vitézi Szék felhívása

„A honvédelmi miniszter és a honvéd vezérkar főnökének parancsa a Vitézi Rend tagjai részére is.

A Vitézi Rend parancsot ad minden vitéz részére, hogy a nemzet válságos óráiban arról a vitézségről és fegyelemről tegyenek tanubizonyságot, amellyel fajtájuknak tartoznak. A Vitézi Rend tagjai legkiválóbb harcos egységei annak az országnak, amely válságos pillanatban soha nem sajnálta vérét áldozni a hazáért. Megparancsolom minden vitéznek, hogy a honvéd vezérkar főnökének parancsa értelmében a harcot tovább folytassa, a belső rend fenntartási munkájában példaadóan, áldozatot nem kímélve úgy járjon elöl, mint annakidején a csaták viharában.

Az összes vitézi szervekhez beosztott tisztek, tisztviselők, alkalmazottak azonnal kötelesek szolgálati helyükön jelentkezni és olyan munkát kifejteni, hogy a magyar nemzetiszocialista munkaállamban azt a méltó helyet foglalhassák el, amely érdemeik következtében méltán megilleti őket.

Az Országos Vitézi Szék főszéktartója, mint megbízott OVSz vezető.

Kitartás! Éljen Szálasi!"

Közellátási tudnivalók

A TEJJEGYEK BEVÁLTÁSA. A székesfőváros közélelmezési ügyosztálya közli, hogy Budapesten és környékén a tejjegyekre a kereskedők 19-én, csütörtökön a következő mennyiségeket szolgáltatják ki: az A jegyre 4 decit, a B, C, D, Azs és Bzs jegyekre tejet nem szolgáltatnak ki.

A KENYÉRELSZÁMOLÁS MEGVÁLTOZÁSA. A közélelmezési ügyosztály felhívja a sütőiparosokat és a kenyérárusítással foglalkozó kiskereskedőket, hogy az október 17-e előtti (50 dkg-os két napi), az október 17-e, 18-i érvényességű (45 dkg-os két napi) és az október 18-a utáni (40 dkg-os két napi) jegyszelvényeket, valamint külön kell csoportosítani az egyéb kenyérszelvényeket (pótjegyek, hetijegyek, utalványok, stb.)

A szelvények csomagoló lapjain és az átvételi jegyzéken fel kell tüntetni a fentiek szerint csoportosított egyes szelvényfajták darabszámát és az ebből adódó kenyérsúlyt kilogrammban.

A BURGONYAJEGYEK BEVÁLTÁSA. A közélelmezési ügyosztály közli, hogy Budapesten és környékén a burgonya vásárlására szolgáló szelvényív 28. számú szelvényére október 18—24-ig szelvényenkint két kilogramm burgonya vásárolható, illetve szolgáltatandó ki. A nagybudapesti vendéglátóipari, stb. üzemek részére kiadott burgonya vásárlási igazolvány 9. számú szelvényére szelvényenkint a kék színűre (I.) 200 kg., a rózsaszínűre (II.) 150 kg, a narancssárgára (III.) 90 kg, a galambszürkére (IV.) 30 kg burgonyát kell kiszolgáltatni.

A kereskedők a megfelelő mennyiségű újabb kiosztásra kerülő burgonyát az általuk beszedett 28. számú szelvények ellenében a burgonya nagykereskedőknél október 31-ig vásárolhatják meg. (MOT)

ELVESZETT

egy barna sárgafoltos, Kócsög nevű kis tacskó, zöld nyakörvvel, október 16-án este a városban. [illegible] jutalmat kap. Ugyanott a Szénatér környékén talált bozsszürke sárga tacskó várja gazdáját, Horthy Miklós bástyasétány 1. szám alatt.

Debrecenben az arcvonalak helyzete változatlan

Berlin, október 17. A debreceni csata térségében az arcvonal lényegében ugyanaz maradt. A Szovjet rendkívül erős támadásokat indított, ezeket azonban az ellenségnek nagy veszteséget okozva sikerült visszaverni. (MTI)

Töretlen a honvéd csapatok harci szelleme

A magyar hadszíntérről jelenti az Interinf:

A legutóbbi napok politikai eseményeinek ellenére a honvédhadsereg túlnyomó részének harci szelleme töretlen maradt. A magyar csapatok valamennyi arcvonalszakaszon folytatják a harcot a segítségükre érkezett német csapatok oldalán. Igy egy magyar páncélos hadosztály a Tisza alsó folyásától nyugatra elszánt védelemben visszaverte a szovjet erőket, ezzel egyidejűleg pedig egy lovashadosztály merész ellentámadással felmorzsolt több bolsevista felderítő nehéz fegyvereket zsákmányolt. Német csatarepülők megszakították vagy zavarták a szovjet átkelési forgalmat a Tiszán és tiszai között megsemmisítettek 77 teljesen megrakott teherkocsit és 45 ellátó járművet.

A pusztában, Debrecentől délre erős német és szovjet páncélos kötelékek, amelyek kölcsönösen egymás átkarolására törnek, nem csapnak össze. Kabától északnyugatra tigrisek és rohamlövegek a bolsevisták oldalába támadtak és ezzel átcsoportosításra kényszerítették őket. Berettyóujfalu és Derecske előtt összeomlottak a bolsevista rohamok. A derecskei vasutállomás előtt 40 támadó páncélos közül 28 áldozatul esett a német páncéltörő ágyuknak. Innen délnyugatra is megélénkült hogy összpontosítsák erőket. a harc.

A legidőszerűbb könyv:

SZÁLASI FERENC ORSZÁGJÁRÁSA

Irta: CSONKA EMIL

A könyv az idei könyvnap legnagyobb sikere volt. Ismerteti SZÁLASI FERENC 1943/44-es országjárásait és az országban tett megnyilatkozásait.

KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RT. KIADÁSA

Ára: 10 pengő Kapható a

KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RT. ÜZLETEIBEN:

VIII. Rákóczi-út 27/b

IV. Pilvax-köz 7.

VI. Andrássy-út 60. [illegible] Nyilas Bolt.

Az újságíró ekkor még bizakodott (Forrás: Széchényi Könyvtár)

Végzetes végjáték – Kutasi Kovács visszavonul

Bár Kutasi Kovács és az ország Szálasi vezetésével a végső győzelem felé menetelt, az újságíró valamiért mégis hátrébb húzódott. Az *Összetartás* nem sokkal később megszűnt (lett belőle *Budai Összetartás*), Kutasi Kovács már csak egy jelentősebb cikket írt[92]. Ebben a megtisztult Budapestnek örvendezett: *„A nagy fordulat óta felszabadultabbak az emberek […] Az őszi kabátok előkerültek már. Mindenki hordja. Férfiak, nők. Nem csoda, hiszen olyan borús az ég, olyan kegyetlen szelek jönnek a Duna felől, hogy minden jó emberbe belefagyna a lélek. […] Mégis a legfeltünőbb ami pesti utcák képét megváltoztatta, hogy nem találkozunk csatangoló, fölényeskedő, gúnyosan ránk nevető sárga csillagos zsidókkal, a kitömött vállú, semmittevő jampecek[93] is eltűntek. Helyettük a Nyilaskeresztes Párt párszolgálatosainak fegyelmezett egyenruhásai adnak egy új színt a pesti utcának. De nagyon gyakran lendülnek a karok magasba és hallatszik a hungarista köszönés: – Kitartás! Éljen Szálasi […] Így köszönnek a villamosokon a kalauzok, az üzletekben a kereskedők, a poszton Kiálló rendőrök. Mindenki. Csak elvétve lehet még hallani a régi megszokott tipikusan pesti vagy inkább a zsidó köszönést: – Alázatos szolgája …”.*

A papíron bizakodó – valószínűleg már a menekülésre, túlélésre készülő – Kutasi Kovács idézett cikke – *Budapest arca tíz nappal a fordulat után – Zavartalanul folyik az élet a nemzetiszocialista fővárosban* – 1944. október 26-án jelent meg. *„Kegyetlen szelek jönnek a Duna felől”* – írta, s nem nehéz a folyóba lőtt emberekre gondolni. Márai ugyanerről az időszakról[94]: *„Pesten már tömegével terelik a fagyos vesztőhelyek felé a zsidókat. Háromszázezer ember életéről döntöttek e napokban a német hóhérok és magyar sintéreik. […] A nemzet mindezért nem felel többé; s ez az egyetlen vigasz. Mégis, szomorú, hogy akadtak magyarul beszélő emberek, ha mégoly nyomorultak is, akik vállalták a német rohamkések parancsára ezt a szerepet. Ilyen ember nem akadt Finnországban, Bulgáriában, Romániában sem. S ez nagy különbség.* [Ebben feltétlenül tévedett Márai, elég a román Vasgárda[95] rémtetteire gondolni.] *Ez az ország őszintén reakciós és németbarát. Minden csizmás, formaruhás reakció tetszik itt a bugrisnak; gyáva hozzá, hogy önként elszánja magát e szerepre, de ha rákényszerítik, örül és tapsol neki.”*

---

92 Kutasi Kovács Lajos: *Budapest arca tíz nappal a fordulat után.* In: Összetartás. 1944. október 26.
93 Jiddis eredetű szlengszó, jelentése: feltűnően öltözködő, léha fiatalember.
94 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 181. oldal.
95 Nacionalista, antiszemita és magyarellenes mozgalom.

Úgy érzem, az utolsó a sorokat akár Kutasi Kovácsnak is címezhette volna, de hatásos az is, ahogyan elénk festi[96] a nyilas újságíró szerint oly csodálatos pesti utcákat: *„Pest kissé vadregényes e napokban; nappal nem tanácsos az utcán mutatkozni, sok az egyéni feljelentés. Zöldinges, csizmás fiatalemberek sétálnak az utcán, géppisztollyal. A terror teljes, feltétlen."* Terror – s most idézzük fel Halmi levelét, amelyből elénk billegett a zöld inges, bilgeri csizmás, géppisztolyos Kutasi Kovács.

Antihősünk lassan eltűnik a szemünk elől, bár Veress D. Csaba már említett hadtörténeti munkája szerint a *Veszprémvármegye* olvasói még november vége felé is találkozhattak a nevével. Az újság november 19-én jelentette meg Kutasi Kovács *„Utolsó menet"* című lelkesítését. *„Elértük november elejét! A háborút még mindig nem tudták befejezni a szövetségesek. És ezzel - el is vesztették a második világháborút! Mert amit most a keleti és nyugati fronton láthatunk, az már csak a végső erőfeszítése mind az angolszászoknak, mind a szovjeteknek! Viszi őket a kétségbeesett lendület, hogy az utolsó menetet – megakadályozhassák!"* – idézte Veress D. Csaba a hagymázas írást, majd hozzátette: *„A legmagasabb katonai és politikai vezetés azonban korántsem volt olyan derűlátó, mint Kutasi Kovács Lajos veszprémi nyilas újságíró"* – írta 1976-ban[97]. (Szegény nem sejthette, hogy közel negyven év múlva éppen a városi múzeum rendez életmű-kiállítást a nyilas /és ügynök/ Kutasi Kovácsról. Igazán megkérdezhették volna mondjuk a könyvkiadás[98] előtt.)

Nyilas hordák járták a lakásokat

Valószínű, hogy mámoros soraival ellentétben Kutasi Kovács sem hitt már akkor a végső győzelemben. Ez már a menekvés, az elbújás időszaka volt a fő bűnösök és cinkosaik számára, akik nem akartak elpusztulni a reménytelen küzdelemben. Az újságíróra gondolva olvastam Márai sorait: *„Néhány kompromittált közéleti ember menekül, s a kicsik is, akik pártokban vagy a zsidórablásban ügyeskedtek nemrégen; a sarki kocsmáros, egy ügyvéd, hangos színészek és újságírók sündörögnek a végek felé".* Sündörögtek, igen. És vitték, amit tudtak: *„[…] a menekülő nyilasve-*

96 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 186. oldal

97 Veress D. Csaba: *A balatoni csata. Veszprém megye felszabadításának katonai története*, Veszprém Megyei Tanács, Veszprém, 1976. 281. oldal.

98 A veszprémi múzeum adta ki 2005-ben Kutasi Kovács Lajos: *Vasárnapok, hétköznapok* című kötetét. Veress D. Csaba 2014-ben hunyt el, a múzeum hosszú nekrológgal búcsúztatta ([online]<http://www.vmmuzeum.hu/hirek/veressdcsaba2014/veressdcsaba2014.html>).

zérek vásárolják izgatottan az aranyat, a valutákat. […] A rablás éjjel-nappal tart a városban; nyilas csordák járják a lakásokat, túszokat szednek, egyszerű feljelentésre letartóztatnak embereket és kirabolják a lakást, az üzleteket […] A fosztogatás intézményes, alapos és lelkes. Az orosz ágyúk tüzében gondterhes arcú különítmények járják az utcákat és kémlelnek, hol rabolhatnak valamit? […] A zsidókat tízezrével deportálják, s az ismerősök üdvözlés után mellékesen, darálva közlik, hogy anyjuk, apjuk vagy sógoruk a sintérek kezére jutott […] A szakadás teljes: egyik oldalán a nyilasok, másik oldalon a magyar társadalom egésze." – jegyezte le Márai[99].

Nem tudom, mennyire mélyen merült el a mocsokban Kutasi Kovács – jelleméből, cikkeit olvasva sok jót nem feltételezhetünk róla. „Testvérei" rémtetteit – részben – megörökítették, s ezzel együtt néhány igazi hős neve is fennmaradt: *„Pesterzsébeten Dusák Antal gyári munkás kiserdei lakásán több zsidót bújtatott. A nyilasok rátörtek otthonára. Védenceit elhurcolták, Dusákot agyonlőtték. Zuglóban hasonlóan, két munkaszolgálatos rejtegetéséért a lakásán agyonlőtték Prebich József cipészmestert. Zsidóbujtatás címén – bár a rejtőzőket a razziakor nem találtak – golyóval végeztek a helyszínen Kende Béla műszaki tanácsossal, Dénes Mária takarítónővel, Mestrics Gyulával és Berki József 27 éves cigányzenésszel […] Gáncsos Zoltán »megtorlásvezető-helyettes«[100] zsebnaptárába december második felében bejegyezte: »15-én 62, 19-én 14, 21-én 12 zsidó usztatása«"* – olvasható Szita Szabolcs *Üldöztetés és embermentés* című tanulmányában[101].

Az ördögi bűnökről máshol[102]: *„1944 december közepe táján egy este Szelepcsényi László[103] utasítására valamennyi, akkor a pártházban tartózkodó fegyveres pártszolgálatos levonult a pincébe, az ott fogva tartott üldözötteket bántalmazták, majd kettesével átvitték a mosókonyhába, ahol hasra fektették, és tarkólövéssel kivégezték valamennyiüket. Kivégzés közben a holttesteket a fal mellett egymásra rakták. Ekkor az üldözöttek között két 4-5 éves kisgyermek is volt, akik a mosókonyhában sírtak édesanyjuk holtteste mellett. Szloboda Vilmos[104] pártszolgálat vezetőt idegesítette a gyer-*

99 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 198–199. oldal.

100 Gáncsos Zoltán műszerész, 1948. december 21-én kivégezték.

101 Szita Szabolcs: *Üldöztetés és embermentés* In: Rubicon 2004/11.

102 Máthé Áron: A zuglói nyilasok pere (1966–1967): értelmezési lehetőségek. Kutatóhely: Terror Háza Múzeum. 2012. Forrás: [online]<http://real-phd.mtak.hu/313/1/M%C3%A1th%C3-%A9%20%C3%81ron_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf>.

103 Pártszolgálatos, 1967-ben távollétében tizenöt év börtönre ítélték.

104 Pártszolgálatos, december elejéig ő volt a pártszolgálat vezetője, utána Németországba távozott.

meksírás, ezért szólt a jelenlevő Erős Jánosnak[105]*, hogy hallgattassa el a gyermeket, mire Erős János kijelentette, hogy nincs már nála a pisztolya. Ekkor Szloboda Vilmos azt mondta Erős Jánosnak, hogy »fojtsd meg«, mire Erős János szó nélkül felemelte anyja mellől a kisgyermeket és két kézzel megfojtotta. Ugyanekkor történt, hogy Németh Lajos*[106] *a másik síró kisgyermeket a vízzel teli mosódézsába fojtotta. Az éjszakai órákban a holttesteket teherautóra rakták, a Duna-partra vitték és a Dunába dobálták."*

Ez történt a folyónál, ahonnan olyan *„kegyetlen szelek"* fújtak. Homályos, hogy Kutasi Kovács és családja hol vészelte át az utolsó hónapokat, az biztos, hogy 1945-ben hagyták el az országot. Önéletrajzi műve szerint fiúkat *„hat hónapos korában"* vitték el Magyarországról, ezek szerint tavasszal történhetett az emigrálás. Bárhogyan és bármikor: jó oka volt menekülni.

Részben megismert előtörténete alapján újra meg kell rágni az állambiztonsági iratokban megőrzött vádakat, miszerint Kutasi Kovács „n*yilas katonatisztként"*, felesége *„nyilas motozónőként"*[107] vett részt Szálasi terroruralmában. Igaz vagy sem (az ügynök feleségére vonatkozó állambiztonsági információtöredékre semmiféle bizonyíték nincs), Kutasi Kovácsnak már cikkeiért sem járhat bocsánat. Úgy vélem, ha fegyverrel talán nem, alattomos, manipulatív, az emberiesség legalapvetőbb értékeit szembeköpő írásaival részt vett a népirtásban.

A két hold „zsidóföldet" megtarthatom?

Végszóként: *„Az országúton egy ember sodródik mellém. Lajosmizséről menekült; nagyon bánja, »bedőltem a propagandának«, mondja. Megnyugtatom, hogy nemsokára hazatérhet. Zavartan motyogja: »Van két hold zsidóföldem, mit tetszik gondolni, megtarthatom? …« A menekültek motyójában mindig akad ilyen két hold zsidóföld vagy valami hasonló."* – írta Márai[108]. Lezárásnak csúf és tökéletes.

105 Pártszolgálatos, 1967-ben tizenöt év börtönre ítélték.

106 Fegyveres pártszolgálatos vezető, 1967-ben a zuglói nyilasperben halálra ítélték és kivégezték.

107 A nyilas pártszolgálatosok mellett nők végezték a motozást, akik az előírás szerint az áldozatok hüvelyét is átkutatták.

108 Márai Sándor: *Napló 1943–1944*. Helikon Kiadó, Budapest, 1945. 213. oldal.

III. Megbújva, Brazíliában

Mennyit változhat a Balaton egy év alatt? Kutasi Kovács a nyolcvanas években így emlékezett[1]: *„És 1943 őszén, fiatal házasként Almádiban béreltünk lakást egy villában. Rég elutaztak az utolsó nyaralók, elmúlt a »vénasszonyok nyara«, a villákat bezárták és a parti sétány kopasz platánjai alatt csak én sétáltam fiatal feleségemmel. Őszi ködök ereszkedtek a tóra, elmerült a túlsó part. Álltunk a móló végén, és azt mondtam Rózsának: »Olyan, mint a tenger!«"*

Már kezdene bepárosodni a szemem, amikor eszembe jut az újságíró egy évvel későbbi remeke[2]: *„A régi világra már semmi sem emlékeztet. Nem látni sehol a csillaggal megjelölt faj fiait. És csak most látni csak, hogy milyen szép fürdőhely Siófok, így komolyan, megtisztultan."* [Olyan, mint a tenger – mondhatta volna Rózsának: – Mint a *zsidómentes* tenger.]

A nyilas uszító és a romantikus andalgó – lassan egymásba simulnak az arcélek, és elénk toppan Kutasi Kovács „Denoix" Lajos. Nem az, akit még tavaly is nagy utazóként, indiános emberként ünnepeltek, hanem a hungaristából lett besúgó. Az író fenti *„őszi ködös"* idézetét az *Összefirkált térkép*ből vettem. Említettem már, hogy az 1987-ben állambiztonsági támogatással kiadott, részben lejáratás céljából írt mű úgy hamis, ahogy van. Mégis mankó, ha az emigráns életét kutatjuk. Nem célom Kutasi Kovács gyerekkorát vizsgálni, az az időszak érdekel, ami 1945 után történt. Átalakulása: hogyan lett nyilasból konzervatív, aztán baloldali, végül a hírszerzés homunculusa. Az *Összefirkált térkép*ből természetesen semmit sem tudunk meg háborús múltjáról. Most már világos, miért nem írt a negyvenes évekről – egyedül gyermeke születését említette meg –, annál többször emlékezett a brazíliai évekre.

Mielőtt Dél-Amerikába kalandoznánk, le kell szögezni valamit: Kutasi Kovácsot nem a kétségbeesés, a szegénység, a bezárt ajtók, a kiúttalanság hajszolta a nyilasok közé. Apja jómódú vendéglős volt Veszprémben[3], az ifjú Kutasi Kovács már huszonegy évesen megnyert egy irodalmi pályázatot[4], hogy aztán az *Összetartás*nál

1 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép.* Magvető, Budapest, 1987. 25. oldal.
2 Kutasi Kovács Lajos: *Siófok új arca*. In: Összetartás. 1944. július 12. 4. oldal.
3 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 30. oldal.
4 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép.* Magvető, Budapest, 1987. 31. oldal.

elsajátítsa a szakma fogásait. A többit – bár csak egy oldalról megvilágítva, nyilván vázlatosan és valamelyest torzítva – már ismerjük. Most nézzük az emigrálás, a menekülés időszakát: *„1945 tavaszán-nyarán Európa útjai tele voltak menekülőkkel, akik önszántukból vagy kényszerből hagyták el szülőföldjüket. Ebben az időszakban több százezer magyar tartózkodott menekülttáborban (dp-camp). Voltak köztük deportált zsidók, kivezényelt katonák, kihajtott leventék, menekülő csendőrök és nyilasok egyaránt. A Nyugatra menekült, illetve ott maradt nyilasok és családtagjaik létszámát a különböző források csak becsülni merik: 40.000 fő körül adják meg. Ők az emigráción belül egy teljesen különálló, másokkal is alig-alig érintkező, ugyanakkor egymással állandó vitában és harcban álló csoportot alkottak"* – írta Kovács Tamás történész[5] erről a vegyes emberáradatról. Kutasi Kovácsék is egy németországi menekülttáborban éltek, amíg útra nem keltek Brazíliába. Miért éppen oda? Kézenfekvő volt. Bár Kutasi Kovács visszaemlékezésében az indián történetek varázsára hivatkozik, volt azért egy másik oka is: *„A magyar nyilasok egy része – hasonlóan német bajtársaikhoz – Dél-Amerikát tekintette az egyik legjobb búvóhelynek, ahol amúgy is tárt karokkal várták őket"*[6].

A szélsőjobboldaltól a Kádár-rendszerig

A kezdeti éveket leginkább Kutasi Kovács állambiztonsági dolgozatából – *Magyarok Brazíliában* – ismerhetjük meg. A családos újságíró új hazájában is a szélsőjobboldalnál próbálkozott, bár ezt az említett iratban próbálta szétkenni. Egészen pontosan így emlékezett: a nyilas Varga István *„1950 elején Egyeség címmel lapot alapított, amelynek főmunkatársa Csűrös Zoltán, tördelő szerkesztője Kutasi Kovács Lajos lett*[7]*. A lap jobboldali szellemben indult, de már a harmadik számnál kiderült, hogy kifejezetten szélsőjobboldali eszméket szolgál, ezért Kutasi Kovács a lapot ott hagyta s az a negyedik szám után meg is szűnt"* – írta a *Magyarok Brazíliában*[8]. Szép, de nevetséges legenda. Kutasi Kovács az említett Vargát ugyanebben az állambiztonsági munkában háborús bűnösnek nevezte, és Csűrösről is említettem, hogy nyilasok „Vezérlő Tanácsának" tagja volt. El tudjuk képzelni, hogy ez a díszes trió konzervatív újsággal próbálkozott, ami hirte-

5 Kovács Tamás: *A nyilas emigráció*, 1945–1998. In: Rubicon. 2008/01.

6 Kovács Tamás: *A nyilas emigráció*, 1945–1998. In: Rubicon. 2008/01.

7 Az állambiztonsági iratokban, jelentésekben teljesen megszokott a távolságtartó, E/3-ban történő lejegyzés.

8 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 29–55. oldal.

len, varázsütésre már a harmadik szám után szélsőjobboldalivá változott, majd rögtön meg is szűnt? Kutasi Kovács nem gondolkodott túl sokat ezen a mesén. A már idézett *Hídfő*-cikk ismeretlen szerzője (szerintem szintén Halmi Dezső lehetett) felvázolt egy sokkal valószínűbb forgatókönyvet: egyszerűen *„elfogyott a kisemberek pénze”*[9], így Csűrösék becsődöltek, Kutasi Kovács pedig otthagyta a süllyedő hajót.

Ami bizonyos, ekkor lélekben is levetette nyilas egyenruháját (talán elmormogott még egy búcsú „kitartást” a tükör előtt), és újabb varázsütésre mérsékelt újságíró, szerkesztő lett. Hogyan is írta ő maga állambiztonsági dolgozatában: *„A Dél-Amerikai Magyar Hírlap szerkesztője 1950 márciusában Kutasi Kovács Lajos lett, külpolitikai szerkesztője pedig a Pesti Hírlap és a Magyar Nemzet egykori munkatársa, Neller Mátyás*[10]*”* – fogalmazott szűkszavúan[11]. Az *Összefirkált térkép*ben már azzal büszkélkedett[12], hogy ő maga „tolta” baloldalra a lapot: *„A Dél-Amerikai Magyar Hírlap az akkori nyugati magyar sajtóban valahol középütt állt a valóságban nem sokat jelentő »keresztény-magyar« világnézetével. Jobbról nézve baloldali lapnak tűnt, balról meg jobboldalinak, de Neller Matyi halálát is túlélte az újság liberális szelleme, s ahogy a kolóniában elterjedt, évek során az én káros befolyásomra »egyre inkább balra tolódott«.”*

Milyen csodálatos lény az ember! Antihősünk néhány évvel azelőtt még a zsidók gettósítását, a kiirtásukra kitalált végső megoldást ünnepelte, de az ötvenes években már a haladó, baloldali, liberális eszmék lánglelkű apostola lett! Az embereket is máshogy látta. Az *Összefirkált térkép*ben hosszan méltatta a zsidó származású Neller Mátyást, a nála jóval tekintélyesebb, ismertebb újságíróra csak *„Neller Matyi”*-ként hivatkozott. Mire rímel ez a becézés az életművéből? *„Öntelt zsidó volt Neu Gyuri …”*[13].

9 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Feljegyzés* Budapest, 1974. szeptember 23. 92. oldal.

10 Neller Mátyás (1909–1957) újságíró.

11 *Magyarok Brazíliában.* In: ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1. 29–55. oldal.

12 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 212. oldal.

13 Kutasi Kovács Lajos: *Riport a zsidó hatalomról és – öntudatról…* In: Összetartás. 1944. április 22. 8. oldal.

Bródy Sándor barátsága

Kutasi Kovács igazi kaméleon volt, nem csoda, hogy a *Délamerikai Magyar Hírlap*nál is hamar elvegyült a szerkesztőségben. A lap a magyar bencéseké volt, ők voltak, akik „Denoix" hírszerzői vizsgamunkája szerint hősökként fogadták a háborús bűnösöket, hogy aztán létrehozzanak egy középen egyensúlyozó lapot a liberális „Neller Matyival". Életképes forgatókönyv volt ez is … Tény, hogy Kutasi Kovács ezekben az években új barátokat szerzett, és eltávolodott az értéktelenné, kellemetlenné vált ismerősöktől. Így mesélt erről később[14] – igazságtartalma kérdéses: *„[…] ötvenhat után bennem megváltozott valami: emberként is, lapszerkesztőként is kezdtem másképp megítélni az itthoni eseményeket, mint ahogyan azt az ottani emigráció elvárta volna tőlem. A döntő fordulat akkor következett be az életemben is, az elveimben is, amikor barátságba keveredtem doktor Bródy Sándorral[15], a volt szociáldemokrata képviselővel. Ő volt az, aki engem teljesen átformált, hogy úgy mondjam, a helyes irányba fordított. Addig-addig, amíg én, szinte anélkül, hogy észrevettem volna, egyszer csak a másik oldalon találtam magamat".* [Minden így történt vele az életben? „Anélkül, hogy észrevette volna nyilas lett/jelentkezett ügynöknek/s a többi, s a többi."]

Legenda vagy sem, Bródy Sándor szerepét az *Összefirkált térkép*ben is kiemelte[16]: *„Sándor sorsszerűen, a legjobbkor lépett az életembe. […] Hosszú, éjszakába nyúló esti beszélgetéseink során Sándor valóságos történelmi-társadalmi-politikai szemináriumot tartott nekem. Megváltoztatta a világról, a magyar közelmúltról alkotott képemet, és végleg eltávolított attól a társadalomtól, melyhez neveltetésem révén kötődtem."*

Kutasi Kovács a sorsfordító Bródyval kapcsolatban megemlítette, hogy *„fontos tanúja volt az Eichmann-pernek Izraelben"*[17]. Bródy Sándor története önmagában is különleges, Kutasi Kovács nyilas múltjának ismeretében különösen az. Szerencsére Bródy megmenekülését is felidézte az *Összefirkált térkép*ben: *„Csaknem áldozata lett Eichmann egyik akciójának, melyet nem foghatott a »Führerre« vagy Himlerre[18]. 1944. július 14-én Eichmann legényeivel körülvette a kistarcsai*

14 *22 távoli történet. Magyarok a nagyvilágban*. Szerk.: Halász János. Budapest, 1988.
15 Bródy Sándor (1900–1963) politikus, könyvkiadó.
16 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 214. oldal.
17 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 214. oldal.
18 Heinrich Himmler (1900–1945), az SS vezetője.

internálótábort, és a foglyokat bevagonírozta deportálásra. A tábor magyar parancsnoka, egy tisztességes rendőr százados kiszöktette a táborból Sándort, aki az internáltak között volt, hogy vigyen hírt a történtekről a Zsidótanácson és az ellenállási mozgalmon keresztül ifjú Horthy Miklósnak[19], illetve a kormányzónak. Ez volt az egyetlen deportálószerelvény, melyet Horthy parancsára Hatvannál megállítottak és visszafordítottak. Eichmann természetesen nem nyugodott bele a kudarcba, és július 19-én helyettese, Novak[20] szállta meg a tábort, elvágva még a telefonvezetéket is, teherautókkal hurcolta el az internáltakat a haláltáborba[21] […] Sándor akkor már nem volt a táborban[22].”

Bródy Sándor bátorságának és szerencséjének köszönhetően túlélte az 1944. július közepén lebonyolított kettős deportálást, és a Széchényi Könyvtár archívumának hála azt is tudjuk, mit tett ekkoriban Kutasi Kovács. Cikket írt a a *„megtisztult”* strandokról. Eszébe jutott, mialatt Bródy visszaemlékezését hallgatta Brazíliában? Vagy akkor, amikor arról mesélt, hogyan élte túl az úsztatást? *„Széles válla, hatalmas mellkasa, roppant izomzata sejtette herkulesi erejét. Erős fizikumának köszönhette, hogy alaposan lefogyva ugyan, de visszakerült a frontról, pedig a keretlegények megúsztatták a jeges Dnyeperben is”* – írta róla[23] az *Összefirkált térkép*ben. És most használjuk képzelőerőnket: vajon mit tett volna ez a „herkulesi” művész akkor, ha megtudja, kinek is mesélte el ezeket a történeteket?

Máshogy alakult, Bródy Sándor – ha igaz – barátjává fogadta Kutasi Kovácsot, aki utolsó napjain is vele volt[24]: *„Hét végére terveztem, hogy bemegyek a kórházba, és megbeszéljük, vasárnap mikor megy haza. Kért, hogy akkor is legyek vele. De vasárnap már a szép São Pauló-i zsidó temetőbe kísérhettem csak el. Szövődmények léptek fel néhány nappal a műtét után, az erős szervezetet legyőzte a halál”.* Akár meg is hatódhatnánk ezeken a sorokon, de ez lehetetlen. Így folytatódik a visszaemlékezés[25]: *„Még 1959 karácsonyán megajándékozott egy szép, Veszprémről*

---

19 Ifjabb Horthy Miklós (1907–1993) diplomata. Mérsékelt konzervatív-liberális nézeteket vallott, 1944. január 1-jén átvette a „kiugrási iroda” vezetését.

20 Franz Novak (1913–1983) SS-százados, 1944-ben ő volt felelős a magyar zsidók deportálásához szükséges vasúti kapacitás megszerzéséért.

21 A történtekről bővebben itt: [online]<http://www.irodalmiszemle.bici.sk/lapszamok/2012/2012-augusztus/1395-filep-tamas-gusztav-szabalyosan-rkiloptakl-bennuenket-magyarorszagrol>.

22 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 214. oldal.

23 Uo.

24 Uo. 225 oldal.

25 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 226–227 oldal.

szóló könyvvel. Azzal a reménnyel dedikálta, hogy megtalálom az »igazi utat«, mely egyszer »biztosan Veszprémbe is elvezet«. Így írta alá: »Az útkaparó Bródy Sándor.« […] Amikor 1971 nyarán befordultam a Múzeum körút sarkán a Bródy Sándor utcába[26]*, hogy a Gondolat Kiadónál aláírjam a szerződésemet első hazai kötetemre, rá gondoltam."*

Most már tudjuk, hogy Kutasi Kovács első hazai kötetét az állambiztonság segítségével, támogatásával adta ki. Azzal is tisztában vagyunk, hogy milyen áron került le a feketelistáról. Egykori nyilasként, leendő titkos ügynökként érkezett haza – kár volt ebbe belekeverni Bródy Sándor emlékét kedves „Denoix".

Bródy nem érdemli meg, hogy ezzel az álnok emlékképpel búcsúzzunk tőle. Szerencsére Kutasi Kovács megörökített[27] tőle egy gyönyörű részletet, megszívelendő életfilozófiát: *„Belőlem Ukrajnában sem tudták kiverni a magyarságomat a keretlegények. Az én magyarságom nem olyan, mint a kabát, amit, ha nem tetszik, levetek, ha tetszik, felveszek. A bőrömből nem bújhatok ki, és ha megnyúznak, akkor is magyar maradok."* Kár, hogy „Denoix" semmit sem tanult ebből az emberi tartásból.

Egyenesen a Magyar Népköztársaság kebelére

Írásom elejéből világossá vált, hogy Kutasi Kovács a hatvanas évek elején kezdett közeledni a Magyar Népköztársasághoz, főként anyagi gondjai, sikertelensége miatt. Ahogyan *„legközvetlenebb barátja"*, Raboczkai Tibor fogalmazott: *„elfáradt, csalódott ember, aki huszonegynéhány év után semmire sem jutott"*. Aztán azzal, hogy lakásába hívta a kádári kádert, Komornyikot, a Magyarok Világszövetsége őrnagy-diplomatáját, végképp leírta magát. Így emlékeztek erre az időszakra (valószínűleg antihősünk elmondása alapján) a *Magyarok a nagyvilágban* című kötetben[28]: *„1964-et írtunk, s ettől kezdve számított Kutasi Kovács Lajos a jobboldali körökben »árulónak, zsidóbérencnek, bolsevik ügynöknek«. És körlevél ment a São Paulo-i magyar kolónia tagjaihoz: ezt az embert pedig ki kell golyózni!"*. Bolsevik ügynök – ismét megelőlegeztek a bizalmat.

Itt tartott a majdani „Denoix" a hatvanas évek közepén. Dolgozott az amerikai hírszolgálatnak, közeledett a Magyar Népköztársasághoz, cikkeket írt és az

26 Amelyet természetesen az író Bródy Sándorról (1863–1924) neveztek el.
27 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 225. oldal.
28 *22 távoli történet. Magyarok a nagyvilágban*. Szerk.: Halász János. Budapest, 1988.

indiánok kultúráját kutatta. Nem keresett túl jól, és már rengetegen kiismerték. Bár nem ismerjük a nyilas emigráció pontos nagyságát, Brazíliában elég sokan lehettek, akik olvasták az *Összetartás*ban megjelent cikkeit, még többen voltak tanúi pálfordulásainak. A hungaristák már nem bíztak az egykori *testvér*ben, de a konzervatív emigránsok és a bencések is ferde szemmel néztek rá. Ideje volt – ismét – új életet kezdenie. Kisatírozott lappal. A szerencse ekkor sem kerülte el, lánya összeházasodott a híres, sikeres és jómódú Vásáry Tamással, ráadásul a zongoraművész nagyon megkedvelte apósát.

„Vásáry és felesége azt tanácsolták Kutasinak, hogy települjön át Angliába, amihez anyagi támogatást is biztosítottak számára" – írta Házi Vencel londoni nagykövet későbbi (már idézett) jelentésében[29], Kutasi Kovács pedig fogta a bőröndjét, belepakolta a nyilas Kutasi Kovácsot, a konzervatív Kutasi Kovácsot, az indiánrajongó Kutasi Kovácsot, szépen lenyomkodta, begyömöszölte őket, majd nagy nehezen lezárta a táskát, és Európa felé vette az irányt. Beszervezését, első ügynöki éveit már láttuk. Most nézzük, hogyan dolgozott (bizarr kép következik) a nyilas hernyóból lett állambiztonsági pillangó.

29 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/1. *Feljegyzés* London, 116–117. oldal.

IV. A pótolhatatlan ügynök

A hetvenes évek közepére Kutasi Kovácsból megbízható ügynök lett, olyan hálózati munkatárs, akire lehetett számítani. Vadhajtásait lenyesegették, és olyanynyira elégedettek voltak vele, hogy fizetésemeléssel jutalmazták. A Hídfőben megjelent 1975-ös cikknek és a nyilasvádnak nem lett folytatása, és még abban az évben, három évvel beszervezése után új szerződést kapott[1]. *„[…]1972. márciusában – itthontartózkodása alatt – megtörtént »Denoix« beszervezése. 1972. március 29-én az együttmüködésről »megállapodást« írt alá. A megállapodás kb. 3 éves időtartamra szólt, így lejártnak tekinthető […] A most javasolt »megállapodás« az alábbi új vonásokat tartalmazza: – Beszervezésekor jóváhagyott havi 100 dolláros juttatás helyett 3.000 – ÖS[2].-nek megfelelő összeget javaslunk. / Ezt a nemzetközi pénzügyi helyzet indokolja./ – 1976. II. felében tervezett végleges hazatérése esetén az új »megállapodás«-ba javasoljuk egy lakás biztosítását bevenni […] – Az uj megállapodás tartalmazza egy, az emigrációs irodalmat bemutató és leleleplező könyv megírását, valamint külföldön történő kiadását."*

A hálózat ismét adott és kért: a kiemeltebb díjazás kijárt az egyre jobban dolgozó ügynöknek, a meglebegtetett hazaköltözésen túl a megrendelt könyv az igazán érdekes. Mivel „Denoix" dossziéjában ez a megállapodás[3] is megmaradt, kiderült, hogyan képzelték el a bomlasztó anyag megjelentetését: *„Készítse el egy külföldön kiadandó könyv végleges szinopszisát, majd a könyvet amelynek jellegéről, tartalmi és szerkezeti vonatkozásáról személyesen megbeszélést folytattunk; megfelelő időben érdeklődjön a könyv kiadásának lehetőségeiről, feltételeiről, hogy az, az Ön végleges hazatérése előtt külföldön megjelenhessen. Az emigráns életet bemutató, ill. leleplező könyv megjelentéséhez – szükség esetén – anyagilag is hozzájárulunk. […] Hazatérése után elősegítjük a hazai társadalomba való beilleszkedését, irói-ujságírói tevékenységének itthoni megkezdését […] Segítséget nyujtunk abban, hogy hazatelepülése után lakáshoz jusson. Kivánságainak megfelelően lakásvásárlását, vagy – az akkori helyzetnek megfelelően – un. tanácsi lakáshoz juttatását biztosítjuk."*

1 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Javaslat* Budapest, 1975. március 12. 102–103 oldal.
2 ÖS: osztrák schilling.
3 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Megállapodás* Budapest, 1975. március 12. 104. oldal.

Kutasi Kovács március 15-én írta alá a megállapodást, néhány nappal később le is adta a lejárató könyv szinopszisát. Részletesen kidolgozta a propaganda-anyag tervét, amely – nem meglepő módon – az emigráció konzervatívabb, a Magyar Népköztársasággal továbbra is ellenséges, de legalábbis bizalmatlan rétegét pellengérezte volna ki:

„Útkeresés és útvesztés

(Jegyzetek a nyugati magyar irodalomról).

Az emigráns lelkiállapot. *Szellemi zűrzavar, tájékozatlanság, illuziók.*

A mult felmérése *(Ölvedi[4], Bakó[5], Ajtay[6], Wass[7])*

A mult igazolása *(Nyírő[8], Szitnyai[9])*

»Harmadik utas« illuziók *(Ölvedi, Bakó, Wass)*

A polgári demokrácia délibábja (*Márai, Cs. Szabó[10])*

Menekülés a miszticizmusba *(Nyírő, Wass, Vaszary[11])*

Ötvenhat után – újabb zűrzavar *A mosakodók (Aczél[12], Méray[13]), A vádaskodók (Tollas[14], Szász[15], Pálóczi-Horváth[16]), »A demokratikus szocializmus« (Irodalmi Ujság[17], Népszava[18]), még egyszer a »harmadik út« (Kovács Imre[19], Gombos Zoltán[20]), A »mindent vissza« (szabadságharcosok)*

A »hideg háború« élesztői. *Szabad Európa[21]*

Zsákutcában *Halász Péter, Határ Győző[22]*

---

4 Ölvedi János (1914–1983) újságíró.
5 Bakó Elemér (1915–2000) nyelvész, tanár.
6 Ajtay Miklós (1899–1987) esztéta, újságíró.
7 Wass Albert (1908–1998) író.
8 Nyirő (vagy Nyírő) József (1889–1953) író, politikus.
9 Szitnyai Zoltán (1893–1978) író.
10 Cs. Szabó László (1905–1984) író.
11 Vaszary Gábor (1897–1985) író, újságíró.
12 Aczél Tamás (1921–1994) író, újságíró.
13 Méray Tibor (1924–) író, újságíró.
14 Kecskési Tollas Tibor (1920–1997) költő, a Nemzetőr főszerkesztője.
15 Szász Béla (1910–1999) újságíró, lapszerkesztő, a Rajk-per egyik mellékvádlottja.
16 Pálóczi-Horváth György (1908–1973) publicista, író.
17 Irodalmi Újság (1950–1989) irodalmi és művelődéspolitikai hetilap.
18 Amerikai Magyar Népszava: a legrégibb amerikai magyar lapok egyike, 1898-ban alapította Berkó D. Géza.
19 Kovács Imre (1913–1980) politikus
20 Gombos Zoltán (1905–1984) lapkiadó, az Amerikai Magyar Népszava tulajdonosa-főszerkesztője.
21 Szabad Európa Rádió.
22 Határ Győző (1914–2006) író, költő.

Akik hazatalálnak *Zilahy Lajos*[23]

Terjedelme kb. 100-120 gépelt oldal. Határidő: 1975 szeptember vége."

A szinopszis[24] munkaalcímeiből is látni, hogy Kutasi Kovács kíméletlen művet tervezett. Egyértelmű volt, hogy ezzel az anyaggal végképp kiírta volna magát az emigránsok közül – végül éppen ez ijesztette meg.

Aczélék udvari költője

Láttuk, hogy Kutasi Kovács akár egy cigányprímás, annak játszott, aki megfizette, ha kellett, dalokat (cikkeket, könyveket) költött, máskor megrendelt műveket adott elő. Nyilasoknak, bencéseknek, Kádáréknak – a megrendelő keveset számított. Ebben az időszakban kezdtek megjelenni azok az újságcikkek, amelyeket tartótisztjei megrendeléseire írt. Ezeknek az írásoknak a nagy részét a Kádár-rendszerrel feltűnően lojális *Amerikai Magyar Népszavá*nak adta le. Többségük burkolt reklámanyag volt: hol szégyentelenül lelkendezve, hol kicsit visszafogottabban magasztalta a gulyáskommunizmus Magyarországát. Ahogy korábban a *„megtisztult"* Balatont, ekkor már az *„ujarcu társadalmat"* ünnepelte.

Mivel Kutasi Kovács jó tanulóként – és bizonyítékként – mindig kivágta és leadta a tartótisztjeinek az említett publicisztikákat, ezért ma is megtekinthetőek a dossziéiban. Érdemes feleleveníteni néhányat: *„Harminc évvel ezelőtt hagytam el Magyarországot és huszonöt év után tértem vissza először* [jól tudjuk már, hogy milyen alkuk árán], *amikor is megismerhettem az uj Magyarországot!* – kezdte egyik 1975-ös írását[25], s első mondatát rögtön egy felkiáltójellel nyomatékosította. – *Hogy ez az ország milyen nagy utat tett meg három évtized alatt, azt csak az tudja igazán, aki tudta azt is, hogy honnan indult el 1945-ben. A »három millió koldus« országából – ahogy a népi írók, falukutatók, szociológusok meghatározták a két háború közti Magyarországot – nemcsak korszerű, mezőgazdasági nagyüzemekké szerveződött virágzó szövetkezetek országa lett, hanem ipari ország […] S a fővárossal párhuzamosan nőtt a vidék: gyárak, üzemek, egyetemek, uj lakónegyedek, megifjódott falvak, melyek mind az átalakuló életformát és az ujarcu társadalmat*

23 Zilahy Lajos (1891–1974) író.

24 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Útkeresés és útvesztés (Jegyzetek a nyugati magyar irodalomról),* 112. oldal.

25 Kutasi Kovács Lajos: *Londonból Budapest*. Megjelent az Amerikai Magyar Népszavában. Forrás: ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. 128. oldal.

ÚTKERESÉS ÉS ÚTVESZTÉS

Kutasi Kovács Lajos

(Jegyzetek a nyugati magyar irodalomról)

Az emigráns lelkiállapot.

Szellemi zűrzavar, tájékozatlanság, illúziók.

A mult felmérése

(Ölvedi, Bakó, Ajtay, Wass)

A mult igazolása

(Nyírő, Szitnyai)

"Harmadik utas" illúziók

(Ölvedi, Bakó, Wass)

A polgári demokrácia délibábja

(Márai, Cs.Szabó)

Menekülés a miszticizmusba

(Nyírő, Wass, Vaszary)

Ötvenhat után – újabb zűrzavar

A mosakodók (Aczél, Méray)

A vádaskodók (Tollas, Szász, Pálóczi-Horváth)

A "demokratikus szocializmus" (Irodalmi Ujság, Népszava)

Mégegyszer a "harmadik út" (Kovács Imre, Gombos Zoltán)

A "mindent vissza" (szabadságharcosok)

A "hideg hábbrú" élesztői

Szabad Európa

Zsákutcában

Halász Péter, Határ Győző

Akik hazatalálnak

Zilahy Lajos

Terjedelme kb. 100-120 gépelt oldal.

Határidő: 1975.szeptember vége.

Szinopszis a lejáratáshoz (Forrás: ÁBTL)

jelzik. Erre a megujult Budapestre, a felépült Magyarországra gondolok a Thames-parton" – merengett.

Már önmagában ezek a sorok is megérték a Kutasi Kovácsba fektetett schillingeket, de „Denoix" biztos, ami biztos a maradi emigránsokba is belerúgott: *„[…] uj életforma és uj társadalom született a Duna-tájon, a születés minden gyötrelmével. Multját az ember nem lépheti át könnyen s van, aki képtelen is rá. Régi, megkövesedett nézeteknek kell szétporladniuk. S az ötvenes évek emigráns illuzióit elfujta az idő szele"* – számolt le „Denoix" a *„megkövesedett"* eszmékkel. A következő idézetből kiderül, hogy ezeknél az írásoknál valójában ki vezette az újságíró tollát: *„A cikk vázlatát, mondanivalóját kidolgoztam, majd megbeszéltem »Denoix«-val, aki a cikket annak alapján elkészítette"* – írta Porosz Ottó[26]. Fölötte megjegyzés: *„A cikk az Amerikai Magyar Népszava 1975 május 2.-i, 18. számában megjelent!!"*. Két felkiáltójel, valaki nagyon boldogan körmölt a hírszerzésnél.

Volt, hogy több cikket rendeltek meg egyszerre. Egy 1977-es téli találkozón hármat csatolt a jelentéséhez[27], az anyagok közül (*Londoni levél /a neutronbomba ellen/, Budavári séta, Az Őskaján /Ady/*), talán a középső a legérdekesebb. Nyilas múltja ismeretében különösen vérlázító minden egyes sor: *„Hálás vagyok a sorsnak, hogy a háború után nem láttam Budapestet – romjaiban …* [Hiszen elmenekültél a harc elől, miután „testvéreiddel" belöktétek a legmélyebb bugyorba az országot.] *Hisz a megvert német csapatok, magyar cinkosaikkal az utolsó töltényig védték Buda szétomló falai között* [szemben veled, aki még időben elfutottál]*– a náci haláltáborokat, az eszelős Führer gyilkosságokra épített államgépezetét […] Amikor negyedszázaddal a háború után először mentem Magyarországra, már büszkén magaslott a Duna felett a királyi Vár, a partok között keményen feszültek a hidak, nemcsak az ujjáépített Lánchid és a többi, hanem a szépvonalu, uj és elegáns Erzsébet-híd is. A múlt században annyira gyűlölt Citadella[28] a Gellért-hegyen szállodává, étteremmé és kilátóvá szelídült"*. Szelídült – pontosan úgy, ahogyan a szerző. A cikk összes betűje gonoszul, kajánul (*ős kajánul*) cseng. Közhelyek és hazugságok minden sor mögött – mindez a Kádárék (és az *Amerikai Magyar Népszava*) kontójára.

---

26 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3. *Jelentés* Budapest, 1975. március 18. 113. oldal.

27 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4. 40. oldal (melléklet).

28 „Gyűlölt Citadella": a Gellért-hegy tetején fekvő erőd, melyet az 1848–49-es szabadságharc leverése után, 1854-ben emelt a Habsburg uralkodóház. A második világháború végén légvédelmi bázisként használták.

Rejtett propaganda az Amerikai Népszavában

Kutasi Kovács másik trükkös módszere az interjúkészítés volt, a riporter szerepét felvéve észrevétlenül kifaggatta a gyanútlan alanyokat. Ezeket a beszélgetéseket aztán mind tartótisztjének, mint az *Amerikai Magyar Népszavá*nak elküldte – utóbbiban meg is jelentek. Többek között 1980-ban is így végezte el egyik aktuális feladatát, a BBC magyar osztályának feltérképezését[29]: *„»Denoix« egy az Amerikai Magyar Népszavának irandó cikksorozat ürügyén, hangszalagra rögzített vele* [Jotischky Lászlóval[30], az osztály vezetőjével] *egy beszélgetést, amelynek során a kérdések egy részét úgy fogalmazta meg, hogy képet kaphassunk a BBC magyar osztályának belső életéről, működési mechanizmusáról, munkatársi gárdájáról stb”.*

Két évvel később Sárközi Mátyással beszélgetett el ugyanígy[31], miután feladata volt az „ellenséges emigráns" megfigyelése: *„Április 5-én látogattam meg Sárközi Mátyást […] Interjut készitettem vele az »Amerikai Magyar Népszava« számára, mint Molnár Ferenc[32] unokájával."* Majd 1983 februárján egy másik ismert emigráns következett: *„3-án Czigány Lórántnál[33] voltam, akivel interjút készitettem az Amerikai Magyar Népszava számára angol nyelvü magyar irodalomtörténete ürügyén;"[34]*. Íme, Kutasi Kovács újságíróügynök teljes fegyverzetben.

Miután az újságíró szorgalmasan szállította a Kádár-kori Magyarországot dicsérő cikkeket és a remek interjúkat, érthető, hogy az *Amerikai Magyar Népszava* tulajdonos-főszerkesztője Gombos Zoltán alkalmazni akarta a szerkesztőségben. S mivel Gombos mind az amerikai, mind a magyarországi üzleti és politikai életben feltűnően otthonosan mozgott, az 1977-es lehetőség a hírszerzés számára is kecsegtetőnek tűnt. „Denoix" is bizakodott[35]: *„[…] ha elfogadná az ajánlatot – rövid időn belül szabad kezet szerezhetne Gombos-tól a lapok vezetésében, Gombos-t ugyanis jelenleg politikai ambiciók hajtják, szeretné kihasználni Carterhez[36] meglévő jó kapcsolatait".*

Az 1978-ban megejtett amerikai út végül csalódást okozott, Gombos egyszerűen túl keveset ajánlott, és tulajdonképpen Budapesten sem erőltették a dolgot.

29 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés,* 1980. július 14. 147–165 oldal.
30 Jotischky László (1933–2014) újságíró.
31 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1982. június 7. 311–313 oldal.
32 Molnár Ferenc (1878–1952) író.
33 Czigány Lóránt (1935–2008) író, irodalomtörténész.
34 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése. In: ÁBTL 3.2.3 MT-2290/3 149. oldal.
35 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés,* 1977. június 30. 197–210 oldal.
36 James Earl „Jimmy" Carter (1924-) amerikai elnök.

„Amerikai utam során a clevelandi kirándulás és a Gombossal folytatott tárgyalások után arra a meggyőződésre jutottam, hogy a »Liberty Publishing«[37] *nem igér semmi reális lehetőséget. Gyerekeim álláspontja is ez. Igy az amerikai áttelepülés terve lekerült a napirendről, tehát mindent át kell rendezni"* – jelentette[38] némileg csalódottan. Feladatát azért teljesítette, körbenézett Gomboséknál: *„Megmutatta a szerkesztőségi archivumot és a levelezést is. Azt a levelet is, melyet Vajda Albert*[39] *írt s bejelentette, hogy nem ért egyet a lap szerkesztésével, mert »egyes munkatársak társutasként írnak« s nem azért jött el Magyarországról, hogy írói szabadságát korlátozzák. Gombos ugyanis egyik erősen politikai jellegű »humoreszkjét« erősen meghúzta és a címet is átírta. (A cikk címe ez volt: »Miért vagyok hálás a Szovjetuniónak?«; Gombos csak ennyit hozott belőle: »Miért vagyok hálás?«) […] Gombos kijelentette, hogy az ő lapjaiban soha nem fog megjelenni olyan cikk, mely támadná vagy gúnyolná a mai Magyarországot, Kádárt s a többi magyar politikai vezetőt …"*

Gombos nem kért a kritikából, ezt a hozzáállást látva érthető, miért nem volt olyan égető szükség a szerkesztőségben „Denoix"-ra. Megbízható partner volt az ügynök jelenléte nélkül is.

Az állambiztonsági bonviván kalandjai

Kutasi Kovácsot nem törte össze a kútba esett amerikai lehetőség, hamisítatlan életművészként (vagy inkább túlélőművészként) mindig voltak új tervei. Miután új tartótisztjének – a Porosz Ottóékat követő Dalmady Györgynek[40] – elmesélte az amerikai kudarcot, egészen őszintén beszélt arról, hogy teljes mértékben jómódú vejéhez akar igazodni[41]: *„Jövendő terveim és lehetőségeim szorosan kötődnek vejem további pályafutásának alakulásával. Még amerikai utunk előtt emlitette Ildikó lányom, hogy házat akarnak venni Svájcban […] Ebben az esetben lehetőségünk lenne arra, hogy az év egyrészét Svájcban, másrészét Angliában töltsük. Tamás igen gyorsan felivelő karmesteri karrierje is azt sugalmazza, hogy valahol a közelükben maradjunk. Amikor Pestről beszéltem telefonon feleségemmel, legutobb említette, hogy felmerült az a gondolat: megszerzik számunkra az angliai letelepedést és állandó lakást bérelnek számunkra".*

37 Gombos kiadója.
38 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés,* 1978. november 8. 115. oldal.
39 Vajda Albert (1919–1991) író, újságíró.
40 Az ő története is megérne egy regényt. Vagy kettőt.
41 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés* Budapest, 1978. november 8. 110–115. oldal.

A terv sikerült[42]: *„1979 julius 3- augusztus 1. között találkozó-sorozatot tartottam »Denoix« fn. hirszerző ügynökünkkel Budapesten [. . .] Családi helyzetéről és utazási terveiről az alábbiakat jelentette: A veje és leánya ez év márciusában a svájci Locarnoban / a Sole Monte hegy oldalában/ megvásároltak egy kétszobás összkomfortos lakást 100 ezer svájci frankért, s így valóra vált az a terv, hogy minden évben 2-3 hónapot – megosztva – Svájcban tölt a család valamelyik része. Egyébként »Denoix« és felesége Londonban is »függetlenitette« magát, ugyanis elköltöztek a lányuktól, s a Village Road-on /tehát azonos utcában és a korábbi lakhelytől 2 percnyi távolságra / vettek ki egy lakást, amelynek költségeit /rezsi, stb./ persze szintén Vásáry Tamás és a lányuk fedezik."*

„Függetlenítette" – tette idézőjelbe Dalmady, majd hozzátette: *„persze szintén"*, s idáig érezzük a maró gúnyt. Miután Kutasi Kovács anyagilag biztonságba került, teljesen az írásnak szentelhette magát. Az egyik könyvet *„akciós céllal"* írta[43]:

„Jelentette »Denoix« azt is, hogy a »Fekete Istenek – fekete emberek« c. könyve a Gondolat Kiadó gondozásában már nyomdakész és valószínű, hogy még ez évben, vagy a jövő év elején megjelenik[44]. Az akciós céllal vele megiratott »A Mohikánok visszatérnek« c. könyv[45] kéziratát igéretéhez hiven elkészitette, magával hozta és tanulmányozásra, valamint véleményezésre átadta. / A könyv megirásában az 1978. novemberi találkozón állapodtam meg vele. A mű központi témája az indián polgárjogi harcok, valamint az indiánok emberi jogainak története. Megállapodásunk értelmében a könyv megirásáért az ügynök külön honoráriumot szervünktől nem kért./"

Nem kért külön honoráriumot: *„hang fennakad, Lehellet megszegik[46]"* –, a bonvivánból előtört a gáláns lovag. Egy pillanatra még térjünk vissza erre a könyvre. Kutasi Kovácsot egy korábbi találkozón arra utasították, hogy írjon az amerikai indiánkérdésről, nyíltan kritizálva az Egyesült Államok mindenkori vezetését, ő viszont a polgárjogi küzdelmet csak a könyv részletének szánta. Szakmailag érthető: melyik magyar átlagolvasó akart elolvasni egy több száz oldalas művet az indiánok modern kori problémáiról? Ezért aztán előállt a következő ötlettel: *„A tervezett könyvnek azt a cimet adtam: »A mohikánok visszatérnek«. A cím eleve*

42 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/5 *Jelentés* Budapest, 1979. augusztus 23. 41–71. oldal.
43 Uo.
44 Kutasi Kovács *Fekete istenek – Fekete emberek – Az afro-brazil világ* című könyve 1980-ban tényleg megjelent.
45 *A mohikánok visszatérnek* végül 1986-ban jelent meg.
46 Részlet Arany János: *A walesi bárdok* című költeményéből.

asszociál az »utolsó mohikánnal« s nyomban arra utal, hogy a »mohikánok« nem haltak ki […] Azt hiszem, ebben a könyvben ki tudok térni az indián polgárjogi harcokra s ez sokkal célszerübb, mintha kifejezetten egy könyvet szentelnék ennek a témának" – jelentette 1978 őszén[47]. A könyvet végül 1986-ban adták ki.

Az ügynök meggondolja magát

Kutasi Kovács élete a hetvenes évek végére valamelyest révbe ért. A jelentésekből megtudhatjuk, hogy veje és lánya (meg persze az állambiztonság) gálánsan támogatta az írót, a szülők egyrészt svájci házukat is használhatták, másrészt új, londoni lakásuk költségeit is kifizették. „Denoix" szakmailag is elfogadtatta magát, egyre jobban beépült a Szabad Európa Rádió és a BBC magyar osztályának belső köreibe, utazgatott és jelentett, jelentett és utazgatott. Miért is költözött volna haza Londonból? Talán soha nem is akart.

Mivel lemondott a végleges hazatelepülésről, az 1975-ben kötött új megállapodás is kényelmetlenné vált: ha tényleg elkészítette volna az emigrációt nyíltan lejárató művet, azzal kiírta volna magát az emigráns közösségekből. Erről szó sem lehetett. Első lépésként időt kért: *„Miután »Denoix« nem szándékozik 1980-nál előbb hazatelepülni, azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy a könyv megjelentetésének időpontját is ennek megfelelően változtassuk meg, azaz 1980-ban tervezett hazatérése előtt jelenjen meg"* – jelentette 1977-ben[48] a szerencsétlenkedő Porosz Ottót váltó Dalmady.

A tartótiszt megörökítette Kutasi Kovács logikus érvelését: *„Az eddigi barátok /Hanák, Gombos, Klamár, stb./, a jól hasznosítható hírforrások, elfordulnának tőle. – Úgy ítéli meg, hogy az angol hatóságok sem mennének el szó nélkül a kérdés mellett és ez különösen a vejére nézve volna nagyon kellemetlen. Fél, hogy a könyv hatására esetleg elveszítené amerikai vizumját. – Kellemetlenségei támadhatnak a BBC-nél is. – Úgy ítéli meg, hogy a könyv megjelenése után várható visszhanggal kapcsolatos reagálása ilyen esetben csak szánalmas védekezésnek tűnne, a tervezett hatást nem érnénk el."*[49]

Egyértelmű, hogy az 1980-as határidő csak lebegtetés volt, indokaival világossá vált – tartótisztjének se lehettek kétségei –, hogy sohasem akart Magyarországra

47 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés* Budapest, 1978. november 8. 110–115. oldal.
48 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés* Budapest, 1977. február 18. 174–180 oldal.
49 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés* Budapest, 1977. február 18. 174–180 oldal.

jönni. Túl sok volt a veszítenivalója, túl kényelmes volt a polgári élet. Valójában persze a kádári hírszerzés sem ragaszkodott a hazatéréséhez, az ügynök Nyugaton volt értékes, főleg miután korábbi emberüket elveszítették.

„Barrois" és „Denoix" a BBC-ben

Kutasi Kovácsnak már a hetvenes évek elejétől meg kellett figyelnie a brit *BBC* magyar osztályának tagjait, de különösen azután vált fontossá a munkája, hogy a hírszerzés *„Barrois"* fedőnevű ügynöke 1980 környékén „kiesett". „Denoix"-nak ekkor ismét „új barátokat" kellett szereznie, azaz bizalmába kellett férkőznie a BBC munkatársainak. A következő jelentésből[50] feltárul az ügynök munkamódszere:

„Tekintettel arra, hogy perspektivikusan gondoskodni kell alosztályunk »Barrois« fn. ügynöke [talán egyszer kiderül, kit takart a fedőnév] *tevékenységének pótlásáról a BBC vonatkozásában, »Denoix« fn. ügynökünknek a korábbiak során feladataként határoztuk meg: törekedjen arra, hogy a BBC magyar osztályán, valamint általában a BBC-nél történtekről közvetlen hírforrás révén jusson direkt információkhoz. Ennek a feladatnak a végrehajtása érdekében merült fel Siklós István[51] és Jotischky László személye olyan meggondolásból, hogy »Denoix« közelítse meg őket és tőlük szerezze meg a szükséges információkat. »Denoix« kisérleteket tett mindkét személy irányában, aminek eredményeként leszűrhettük: Siklós alapvető emberi tulajdonságai, szélsőséges politikai és emberi megítélései miatt* [lefordítva: Siklós átlátott az ügynökön] *nem engedi közel magához ügynökünket, azaz »Denoix« nem tudott vele olyan kontaktust létesíteni, amely megfelelne érdekeinknek. Másképpen alakult kapcsolata viszont Jotischkyval, aki nem tért ki ügynökünk »barátkozási szándéka« elől, s mint »Denoix« jelentette: »Barátságuk« napról napra mélyül".*

Barátságuk napról napról mélyült. A „jó cimborát" Kutasi Kovács a korábban már bemutatott módszerrel faggatta ki: „amerikai népszavás" interjút készített az áldozatával *„hogy képet kaphassunk a BBC magyar osztályának belső életéről, működési mechanizmusáról, munkatársi gárdájáról stb. is."* Sőt: *„Kapott Jotischkytől egy un. »menükártyát« is /mellékelve/, amelyben az angolok meghatározzák a magyar osztály számára azokat a témákat, amelyekkel foglalkozhatnak, illetve amelyekkel esetleg foglalkozniuk kell "*[52].

50 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1980. július 14. 147–165. oldal.
51 Siklós István (1936–1991) költő, műfordító.
52 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1980. július 14. 147–165. oldal.

Miután „Denoix"-t megbízták a BBC *Monitoring Service*-ének[53] tanulmányozásával, az ügyben saját lánya segítségét kérte. Ez a módszer sem volt különleges Kutasi Kovácsnál, gyanútlan gyermekét – akit a visszaemlékezések szerint mindenki kedvelt – máskor, például Ignotus Pál behálózásánál is bevetette.

„A lehallgató osztály Reading-ben[54] müködik, elkülönülten a BBC-től. Müködési szisztémájuk a következő: Hangszalagra veszik a budapesti rádió / és természetesen más rádiók/ minden adását, amelyeket azután – témától függően – vagy leforditanak teljes egészként angolra vagy csak tartalmi összefoglalót készitenek. A szolgálatnál dolgozó magyar személyekről »Denoix« jelenteni nem tudott, mert ez ideig nem talált csatornát hozzájuk. Jelentette viszont, hogy röviddel a találkozó előtt jutott a tudomására, hogy a fenti szervezetnél foglalkoztatják Szentgyörgyi Katalint, a Nóbel-dijas Szentgyörgyi professzor[55] unokahugát / aki az ő lányának régi barátnője/, így a jövőre nézve biztositva látja az igényeinknek megfelelő információk megszerzését. / A baráti kapcsolat nemrégiben ujult fel, s mostanában kezdték el egymást látogatni. Az ügynök ezen a találkozón az igényeknek megfelelően ujabb részletes utasitást kapott, hogy Szentgyörgyi Katalin és leánya barátságát felhasználva szerezze be részünkre a szükséges információkat."[56]

Látjuk, hogy Kutasi Kovácsnak ekkor már semmi és senki sem volt szent. Miért lepődnénk meg azon, hogy végül nem csupán Jotischkit, de Siklóst is behálózta? Vagy azon, hogy a kapcsolat elmélyítésében (állambiztonsági megfogalmazás szerint: *„kimélyítés"*) vejének és lányának is szerepet szánt? Nézzünk csak egy tipikus, amúgy már 1983-as jelentést[57]:

„Február 12-ig maradtam Londonban. Igyekeztem személyes kapcsolataimat kimélyiteni Siklós Istvánnal, Sárközi Mátyással, Czigány Lóránttal és a BBC magyar osztályával. Január 22-én vejemmel és lányommal partyt rendeztünk, melyen részt vettek Siklósék, Sárköziék, Czigányék és Fehérváriék[58]. A BBC magyar osztályával jól alakult a kapcsolat, december közepén két, januárban egy programot készitettem (két brazil és egy észak-amerikai téma). Február 1-jén Sárközi Mátyást kerestem fel Hampstead-i galériájában, 3-án Czigány Lórántnál voltam, akivel interjút készitettem az Amerikai

53 Az *MS* az egyes országok helyi médiáját figyelte és elemezte.
54 Angliai város Berkshire megyében.
55 Szent-Györgyi Albert (1893–1986) Nobel-díjas orvos és biokémikus.
56 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés,* 1980. júl. 9. 172–173. oldal.
57 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése. In: ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 149. oldal.
58 Fehérvári Géza (1926–2012) művészettörténész, régész és orientalista.

Magyar Népszava számára angol nyelvü magyar irodalomtörténete ürügyén; február 10-én a BBC-ben Siklós Istvánnal és helyettesével, Pál Miklóssal ebédeltem."

Dicséretes ez a szorgalom, szinte naponta újabb bevetésekre indult, ebédek, találkák, partik ürügyén csalta ki az információkat a BBC munkatársaiból. Íme, az állambiztonság kis gömböce, aki szépen bekebelezte a közszolgálati adó magyar osztályát. Miután a nyugat-európai emigráció szinte összes fontos körébe beépült, már felettesei sem akarták hazacsábítani. Megtalálta a helyét.

Gyertyatartók a kitartó ügynöknek

Viszolygásunkat legyőzve meg kell állapítani, hogy Kutasi Kovács kiváló munkatársa volt a hírszerzésnek. Az évek során egyre hasznosabb, érettebb ügynöké vált, feladatait teljesítette, önálló ötletei voltak, igazán megérett a jutalomra. Hallottam olyan ügynökről, aki a rendszerváltás hajnalán ezüsttálcát kért és kapott a szolgálataiért, így talán még most is azon kínálgatja a kávét és desszertet korábbi áldozatainak. „Denoix"-t gyertyatartókkal jutalmazták – a tartótisztek sem az ízlésükről vagy ötletességükről voltak híresek.

„»Denoix« 1972 óta végez részünkre információszerző munkát. Tevékenységével nagyban segitette az irodalmi-értelmiségi vonal munkájának eredményességét, s jelenleg ő az egyetlen aktiv ügynök ezen a területen. [Ebből is látjuk, hogy mennyire fontos volt.] *Munkájáért eddig egy alkalommal /1977./ javasoltuk tárgyjutalomra, amit meg is kapott. Az azóta elmúlt öt év eredményeire tekintettel /»Akadémikusok« fn. akció* [sajnos máig nem tudni, mit takart], *folyamatos ismeretek az irodalmi értelmiségi emigrációról / javasolom, hogy »Denoix«-t nyári beutazása alkalmával részesitsük 2-3000. Ft értékben tárgyjutalomban"* – javasolta Dalmady[59], akitől Kutasi Kovács kénytelen volt elbúcsúzni.

A jutalmazás csak a búcsú, az átadás egyik kellemes mellékzöngéje volt, Kutasi Kovács újabb tartótisztet kapott[60]: *„Jelentem, hogy – megbeszéltek szerint idehaza tartottunk 1982. julius-augusztusban találkozó-sorozatot »Denoix« fn. ügynökünkkel. A találkozók célja az volt, hogy az ügynök átadását az irodalmi vonalnak zökkenőmentesen realizáljuk. Jelentem, hogy a fenti célt elértük, ugyanis 1982. augusztus 18-án bemutattam »Denoix«-nak Simon Gusztáv r. alezredes elvtársat, aki a jövőben tartani fogja az ügynököt. Az átadást az előzetesen kialakitott taktika sze-*

59 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/7 *Javaslat* Budapest, 1982. június 7. 58–63. oldal.
60 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/7 *Jelentés* Budapest, 1982. október 27. 71–72. oldal.

rint fogadtattuk el »Denoix«-val, nevezetesen; arra való hivatkozással mutattam be neki Simon elvtársat, hogy tartósabb kihelyezés előtt állok, s így a jövőben nem tudok vele folyamatos kapcsolatot tartani. »Denoix« a magyarázatot elfogadta, bár kifejtette: reméli, hogy a jövőben még találkozunk, mint munkatársak [ismét a ragaszkodás]. *A találkozó adta lehetőséget kihasználva, vezetőim, és a magam nevében* [micsoda ünnepélyes pillanat!] *megköszönve eddigi tevékenységét, átadtam az ügynöknek azokat a tárgyakat, melyeket jóváhagyott javaslat alapján vásároltam, mint tárgyjutalmat részére. / Közelebbről: 1 db asztali és 2 db fali-gyertyatartó 3000, – azaz Háromezer Ft. Értékben/."*

Megható kép: ott állt Kutasi Kovács a találkozó után, a kezében gyertyatartók, megilletődve, talán kissé szomorkásan figyeli jó barátja, Dalmady elvtárs távozását. Előbb Csákány, aztán Porosz, végül Dalmady. *Miért hagytok el kedves tartótisztjeim?*

És persze felmerül egy kérdés: vajon megvannak még ezek a gyertyatartók, s ha igen, talán lekerülnek az utcára a következő lomtalanításkor?

„Indiánokról írt munkámat szétkapkodták"

Hiába figyeltek az állambiztonságnál arra, hogy Kutasi Kovács a lehetőségekhez képest megőrizzen valamit a hiteléből a nyugati emigráció szemében, előfordultak komolyabb hibák, figyelmetlenségek. Erről árulkodik az a feljegyzés, amelyben a Dalmadyt követő Simon Gusztáv azon háborog, hogy a *Magyar Hírek*ben (a Magyarok Világszövetsége szinte biztosan bekötött[61] lapja) ömlengő riport jelent meg az ügynökről és családjáról. Az egész cikk (*„Családregény helyett"*) abszurd, maga a főszerkesztő, Szántó Miklós[62] jegyezte. A szocializmus ünnepelt szociológusa volt az, aki a hatvanas években Komornyik Zoltánnal felkereste Kutasi Kovácsékat brazíliai otthonukban.

„A cikk Kutasi Kovács Lajost és családját mutatja be igen pozitiv formában – jelentette Simon Gusztáv[63]. – *A cikk tartalma alkalmas arra, hogy az emigrációban jelenleg is tevékenykedő Kutas Kovács Lajos ellen a hivatalos Magyarországgal való jó kapcsolata miatt a jobboldali emigráció támadást inditson. Kutasi és fiainak*

61 Kutasi Kovács dossziéiból is egyértelmű, hogy a Magyarok Világszövetségét a hírszerzés saját szervezetének tekinthette. Hivatalos újságja az *Ifjúsági Magazin*hoz hasonló propaganda kiadványként működött.

62 Szántó Miklós (1916–2015) szociológus.

63 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/7 *Feljegyzés* Budapest, 1982. október 29. 76. oldal.

magatartása, viszonya az óhazához s ennek a cikkben való propagálása megnehezítheti a jövőben a MVSZ számára végzett tevékenységüket[64]*. A cikk megjelentetéséről nem volt tudomásunk. /Cikk mellékelve/".*

Se Szántó elvtárs, se Kutasi Kovács nem egyeztette a pr-cikk[65] előkészületét a hírszerzéssel, ami mindenkinek kínos volt. Simon Gusztávékat nem a riport bizalmaskodó, „sógor-koma" hangvétele zavarta – megszokott tónus volt ez a hazai újságírásban és még ma sem sikerült kiirtani –, hanem az ostoba, indokolatlan öntömjénezés és lejáratás. Szántó Miklós és Kutasi Kovács csodálatos párosnak bizonyult, mintha Lakat T. Károly[66] készített volna interjút Szegő Andrással[67] – vagy fordítva…

A két cimbora az emlékezetes megismerkedés felidézésével kezdte: *„Önök voltak az első vendégek: Komornyik Zoltán* [a jó „Békés" őrnagy] *az MVSZ akkori főtitkárhelyettese, és ön: a sokat támadott* [ezt minek hangsúlyozták ki?] *Magyar Hírek főszerkesztője"* – hozta szóba Kutasi Kovács a brazíliai találkozást, majd a következő, egészen nevetséges magasztalással folytatta: *„A jelenlevőkről ne essék szó: a főtitkárhelyettes lénye olyan vonzó volt, olyan derűs, okos, megértő – a feleségem szerint van férfibáj* [te jó ég] *is – amelynek évekig megvolt a hatása"* – lelkendezett az író, és ezt olvasva igen nehéz megszabadulni a Komornyikról álmodozó házaspár rémképétől.

Sokatmondó az is, ahogyan „Denoix" önmagáról beszélt, az önelégültség és önhittség láttán talán még *A tanú* Bástya elvtársa is szerénységre intené[68]. Nézzük csak az ügynök önképét: *„Magamról annyit, hogy könyveim sorra jelentek meg Budapesten. Magyar író vagyok. Talán nem szerénytelenség, ha megjegyzem, hogy az indiánokról írt munkáimat szétkapkodták. Magyarországon az egyik legnépszerűbb hetilap a Füles című rejtvényújság*[69]*. Igazi tömeglap. Egyik legutóbbi számában, mint rejtvény szerepelt a nevem és sok tízezer megfejtés érkezett. Groteszk példa, de jól jellemzi itthoni írói helyzetemet".*

Kutasi Kovács elárulta legfőbb mozgatóit, siker, csillogás és fény. Kicsit halványabb, kicsit gyöngébb, de akkor is: fény. Néhány üres rubrika a *Füles*ben – hála az állambiztonság segítségével kiadott könyveknek.

---

64 Már önmagában ez a mondat is felettébb érdekes, milyen tevékenységet végeztek pontosan Kutasi Kovácsék a *Magyarok Világszövetsége* számára?

65 PR-cikk: „fizetett cikk", de itt inkább szöveges reklám.

66 Lakat T. Károly újságíró, a Napkelte korábbi főszerkesztője.

67 Szegő András (1948–) újságíró.

68 Bástya elvtárs (Both Béla feledhetetlen alakításában) *A tanú* című filmben: „Szerénység! Ha én valamit szeretek magamban, az a szerénység".

69 1957. február 3-a óta megjelenő rejtvényújság.

A riport második felében Kutasi Kovács „Denoix" gyerekeiről és unokáiról beszélt, de ezzel sem mentette meg a helyzetet. Az ügynök éppen azzal büszkélkedett el, ami amúgy is gyanússá tette. Sorra megjelenő könyvek, a Kádár-káderek méltatása, ezt nem igazán gondolták át. A cikkből készített feljegyzésből is látni, hogy a hírszerzésnél kényesen ügyeltek Kutasi Kovács felemás hírének megőrzésére. Nem véletlen, hogy végül az emigrációt lejárató könyv ügyében is engedtek.

Belepiszkított a saját fészkébe

„Denoix" több kisebb, nagyobb ügyben segítette sikerrel a kádári hírszerzést, de volt egy „akció", amire kifejezetten büszke volt. Nagy Kázmér[70] író, újságíró hazacsábítására. *„Megjegyezte »Denoix«, hogy ugy erzi, abban, hogy Nagy K. eddig* [Magyarországra költözés és hazai könyvkiadás terve] *tudott eljutni, neki jelentős szerepe van"* – jelentették még 1974-ben[71]. Az ügynök kiemelt feladata volt követőket találni, rá kellett vennie ismert emigránsokat arra, hogy Magyarországra jöjjenek. Az utolsó fejezetben külön foglalkozom majd a jelentősebb ügyeivel, Cs. Szabó László és Ignotus Pál sikeres, Sárközi Mátyás sikertelen manipulációjával, Nagy Kázmér esete viszont több okból sem illeszthetem máshová. Emigránstársának sorsa Kutasi Kovácsra is komoly hatással volt – az ügynök miatta sem választotta azt az utat, amelyet elsőre kijelöltek a számára.

Kutasi Kovács *Összefirkált térképé*ből és jelentéseiből is tudjuk, hogy Londonba érkezésekor három barátja élt az angol fővárosban: Ignotus Pál, Tábori Pál[72] és Nagy Kázmér. „Denoix" mindhármukról jelentett, de az állambiztonsági játszmákba csak Ignotust és Nagyot tudta belevonni, mivel Tábori Pál még 1974-ben elhunyt. Nagyra viszont azonnal ráállították: *„Denoix-val megbeszéltem, hogy rendszeres levelezést folytasson Nagy Kázmérral, melynek során térjen ki olyan levelezés útján felvethető témákra, kérdésekre, amelyek bennünket érdekelnek. Konkrétan a Szepsi Csombor Kör életére, Nagy Kázmér véleményére egyes kérdésekben, az irodalmi ujságban közölt cikkének visszhangjára, londoni emigrációs irodalmi körökre, személyiségekre"* – jelentette még a régi, kedves Csákány őrnagy 1971 őszén[73].

---

70 Nagy Kázmér (1920–1985) író, újságíró.
71 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés,* 1974. május 9. 186–187 oldal.
72 Tábori Pál (1908-1974) író, újságíró.
73 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés,* 1971. november 17. 69–71 oldal.

Kutasi Kovács a parancs szerint rátapadt az állítólagos jóbarátra, és 1973-ben már a következő örömhírről számolt be[74] János barátjának (Csákány őrnagynak): *„Nagy Kázmér Londonban legjobb barátaim egyike. […] beültünk egy kávéházba és hosszasan elbeszélgettünk. A legnagyobb dolog az volt, amikor Kázmér nagy lelkesedéssel, szemmel láthatóan nagy örömmel és olyan megkönnyebbüléssel ujságolta, hogy »Lajos, mehetek haza«. Hogy-hogy, kérdeztem. »Tudod, hogy a BBC-nél nem nézik jó szemmel, ha valaki hazamegy Magyarországra, aki a BBC munkatársa és emigráns. Most, hogy volt a Nixon moszkvai látogatása[75], felmentem a BBC vezetőjéhez, és azt mondtam, nem járja, hogy ha Nixon elutazhat Moszkvába, akkor én miért ne utazhatnék Budapestre. Beleegyezésüket adták, hogy hazamehetek.«”*

Nagy Kázmér 1974 elején valóban hazalátogatott, hogy itthon (vagy már előbb) megkereste-e az állambiztonság, rejtély, mindenesetre a könyvkiadásról már a januári utazás során megállapodott. Kutasi Kovács esetében már pontosan tudjuk, hogy mi volt a nyilvánosság ára, és Nagy ügye gyanúsan sok pontban hasonlít a „Denoix”-akció forgatókönyvére. Kutasi Kovács barátja ugyanazokon a lépcsőfokon haladt végig, az elmagányosodást a kapcsolatfelvétel, majd az emigrációt lejárató könyv megírása követte.

„Február 2-án kaptam levelet Londonból dr. Nagy Kázmértól, a BBC munkatárásától. Beszámolt magyarországi útjáról (jan. 19-től 26-ig) melynek során megállapodott a Gondolat Kiadóval Skóciai Szent Margitról írt könyvének kiadásában[76]. Azt írja levelében: »a mai London után Bpest a béke, a bőség és a ragyogás, nó meg a meleg«” – jelentette „Denoix” 1974 februárján[77], néhány hónappal később pedig ezzel jelentkezett[78]: *„London Nagy Kázmér februárban megküldte az »Elveszett Alkotmány« című könyvét, a politikai emigráció történetéről. A könyvet nyomban elolvastam, rövid levélben gratuláltam és jeleztem, hogy az Amerikai Magyar Népszavában írni fogok róla.”*

Abból, hogy Kutasi Kovács rögtön gratulált, és betervezte a cikket az *Amerikai Magyar Népszavá*ba, már sejthetjük, milyen volt az *„Elveszett Alkotmány”* hangvétele. Az is árulkodó, hogy „Denoix” szerint Nagy Kázmér ezután már folyamatosan panaszkodott a sok támadásra, s emiatt már nem zárta ki a *„végleges hazatérés*

74 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés,* 1972. szeptember 6. 98–102. oldal.
75 Richard Nixon (1913–1994) amerikai elnök 1972-ben látogatott Moszkvába.
76 Nagy Kázmér *Skócia pannóniai királynéja* című műve eredetileg Münchenben jelent meg 1971-ben.
77 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés* Bécs, 1974. február 8. 78–82. oldal.
78 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés* Bécs, 1974. május 4. 73–79. oldal.

gondolatát"[79]. Tény, hogy 1974-ben Münchenben megjelent *Elveszett alkotmányban* Nagy nekiment az emigráció jobboldali, konzervatív szárnyának, s ezzel igen jó szolgálatot tett a Kádár-rendszernek is.

„A legnagyobb feltűnést és a legszenvedélyesebb vitát az Elveszett alkotmány (München 1974) című emigrációs »helyzetértékelése« keltette. […] Leleplezőek azok a sorai, melyek a jobboldali csoportok és szervezetek olykor élclapba illő hiú reménységeiről, propagandájáról szólnak" – olvasható a műről az 1982-ben megjelent, így távolságtartást igénylő *Magyar Irodalom Történeté*ben[80]. A hírszerzésnél nyilván érzékelték az 1974-ben megjelent könyv által gerjesztett indulatokat, nem véletlen, hogy nem sokkal később, 1975-ben Kutasi Kovácsot is felkérték egy hasonló anyag megírására.

Nagy Kázmér még sokáig, évekig tépelődött a hazaköltözésen, de miután a BBC-től nyugdíjba ment, 1980-ban már lakást keresni jött Magyarországra: *„A jelenleg itthon tartózkodó Nagy Kázmér 3 hónapot szándékozik Magyarországon tölteni. Ezt az időt arra akarja felhasználni, hogy körülnézzen, milyen lakás és munkalehetőség nyilik számára, amikor majd hazatelepül. Semmi szin alatt nem akar Pécsen élni, ragaszkodik Budapesthez"* – jelentette „Denoix"[81] 1980-ban, s ebből az állambiztonság számára is világossá váltak az emigráns „feltételei". Nem tudom, hogy Nagy Kázmért végül beszervezték-e, de az összkép elég gyanús. Miután 1981-ben hazaköltözött, azonnal megjelentek újabb könyvei, előbb a *Változó Anglia* (1982), majd az *Elveszett alkotmány* (1984) újrakiadása. Itthon a „tékozló fiút" maga Aczél elvtárs fogadta vissza, ezt abból a jelentésből tudjuk meg, amit Kutasi Kovács 1983 nyarán Magyarországon adott le[82]: a *„közeli napokban többször beszélt telefonon Nagy Kázmérral, majd felkereste lakásán is és együtt ebédeltek. Nagy a beszélgetés során igen pozitiv benyomást tett rá, egészségileg rendbejött, helyzetével igen elégedett, van munkája – perspektivája, s elmondta bár már korábban döntött volna úgy, hogy végleg hazatér. Itthoni fogadtatása minden várakozását felülmulta, s még Aczél György is teremtett lehetőséget, hogy véleményt cseréljenek."*

79 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés,* 1974. május 9. 186–187 oldal.
80 A magyar irodalom története 1945–1975 IV.. Szerk.: Béládi Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.
81 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés,* 1980. július. 9. 175. o.
82 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/8 *Jelentés* Budapest, 1983. július 27. 21–22. oldal.

Tudjuk, hogy aki önkritikát gyakorolt, azt befogadták. Az 1984-ben újra kiadott és kibővített *Elveszett alkotmány* fülszövegében[83] ez olvasható: *„Nagy Kázmér jelenleg a Magyar Nemzet munkatársa. Publicisztikai írásai ott, valamint az Élet és Irodalom, a Társadalmi Szemle, a Kritika, a Vigília és a Jel-Kép hasábjain jelennek meg."* Nem világos, hogy Nagy Kázmér milyen gesztusokat tett a hatalom felé az emigrációs könyveken túl. Az is lehet, hogy semmit. Se így, se úgy nem élvezhette sokáig a hazatérést: még 1985-ben meghalt.

Tanult barátja sorsából

Ideje rátérni arra a könyvre, amely „Denoix" sorsát is meghatározta. Nagy Kázmér az *Elveszett alkotmány* megjelenése, s főleg az újrakiadása után páriává vált. Kutasi Kovács világosan átlátta a helyzetet, hiszen éppen neki kellett összegyűjtenie a lesújtó véleményeket. Jól tudta, hogy rá éppen ez várna, ha megjelentetné a még 1975-ben megrendelt anyagot. Ezért aztán ezek a jelentések hozzá is szóltak:

„Nagy Ernő Franciaországban élő gyáros[84] *felháborodottan beszélt Nagy Kázmér könyvéről, melyet megkapott. Szerinte természetesen »hazai megbizásból« írta és »beleronditott abba a fészekbe, ahonnan kikerült«. Csaknem azt válaszoltam, hogy Méray* [85]*több mint huszonöt éve mást se csinál – de nem akartam vele a kapcsolatot megszakitani"*[86] [hiszen a jövőben is jelentened kellett róla].

Kutasi Kovács szerint mások sem voltak megértőbbek[87]: *„Szöllősi Árpád*[88]*, Svájc. Kifejtette, hogy Nagy Kázmér könyvének sok részletével egyetért, de nem tartja tárgyilagosnak. A könyv több részlete is azt a látszatot kelti, mintha hazai befolyásra iródott volna* [ugyanaz a vád] *Siklós István Nagy Kázmér könyvével kapcsolatban elmondta, hogy ismeri ennek eredeti angol nyelvü kéziratát, melyet igen jó munkának tartott, de az ebből készült magyar változat szerinte polémikus, pontatlan és botrányosan rossz könyv* [innen is valószínű, hogy Magyarországon átírta, átíratták vele]. *Valósággal sértőnek érezte a maga számára amikor Nagy Kázmér benyuj-*

83 Nagy Kázmér: *Elveszett alkotmány. A magyar politikai emigráció 1945–1975*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.

84 Nagy Ernő franciaországi vállalkozó, gyáros, az Irodalmi Újság kiadója, az emigráció egyik mecénása.

85 Méray Tibor (1924–) író.

86 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés* Budapest, 1983. április. 11. 62. oldal.

87 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés* Budapest, 1983. április 8. 51. oldal.

88 Szöllősy Árpád (1918–2006) nemzetközi jogász, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem egykori elnöke.

totta a Szepsi-Csombor Körnek a magyar változat kéziratát, hogy annak kiadásáról tárgyaljon […].”

Belerondítás, hazai befolyás, befolyásolás, botrányosan rossz könyv – nem csoda, hogy Kutasi Kovács megijedt. A kritikákat hallva, a jelentéseket megírva dönthette el, hogy semmiképpen nem fogja megírni a berendelt munkát. Így is lenézték elegen, semmiképpen nem akart belepottyantani az említett fészekbe. Áruló – ha valamire nem vágyott a fény (legyen az természetes vagy mesterséges) nélkül boldogtalan ügynökíró, akkor az ez a címke volt. Már csak azért sem, mert egész élete az árulásokról szólt. Látta, hogy milyen támadások érték az általa manipulált emigránsokat, és nem kért ebből a harcból. Inkább kitalált egy félmegoldást, egy olyan könyvet, amelyben ügyesen el tudta rejteni a konzervatív emigrációt becsmérlő sorokat. Ez lett az *Összefirkált térkép*.

„»Denoix« tájékoztatott, hogy három hazai kiadóval tárgyalt és konkrét megállapodásra jutott: – Magvető; Mohikánok visszatérnek c. könyvét fogadta el, s adja ki; – Gondolat; Amerikai bölcsője[89] *c. könyvét adja ki; – Szépirodalmi; az Összefirkált térkép c. velünk már korábban egyeztetett, az emigrációról szóló munkáját jelenteti meg*[90] – jelentették 1983 nyarán[91]. – *A könyvet Szentmihályi Szabó Péter*[92] [az író, újságíró neve rózsaszín filctollal aláhúzva] *lektorálta, s javasolta kiadásra. Témája az emigráció szatirikus ábrázolása, konkrét nevek nélkül* [ez a lényeg]. *A kiadó vezetője Illés Endre*[93] *a javaslatot elfogadta, s a minél előbbi kiadás érdekében utasitotta az ügy előadóját Konya Juditot*[94]*, hogy más lektor is nézze meg a könyvet. – Szentmihályi a közeljövőben 1 évre vendégprofesszornak meg a californiai egyetemre Los Angelesbe* [ezek szerint ő sem volt egy elnyomott művész…]. *»Denoix« kérte, mivel már korábban beszéltünk, s lényegében a mi inspirálásunkra irta az emigrációval foglalkozó könyvét, hogy ha kiadással kapcsolatban probléma merülne fel, segitsünk. Őt kb. 3-4 hét mulva értesitik a Szépirodalmi kiadótól az ügy állásáról. Megállapodtunk, amennyiben szükséges a közbeavatkozásunk, úgy Judit ügyére hivatkozva jelzést küld a hazai levélcimre.”*

Gondolom, hogy a nemrégiben elhunyt Szentmihályi Szabó Péter sem lehetett büszke az *Összefirkált térkép* lektorálásra (és ajánlásra). A rendszerváltás után

89 Az *Amerika bölcsője* 1985-ben jelent meg.
90 Az *Összefirkált térkép*et végül 1987-ben adták ki.
91 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/8 *Jelentés* Budapest, 1983. augusztus 10. 24–25. oldal.
92 Szentmihályi Szabó Péter (1945–2014) író, költő.
93 Illés Endre (1902–1986) író, könyvkiadó.
94 Kónya Judit irodalomtörténésznek több életrajzi műve megjelent.

konzervatív (mások szerint inkább szélsőjobboldali) publicista olyan műhöz adta a nevét, amely alattomosan, kifigurázva járatta le a teljes brazíliai jobboldali magyar emigrációt. Például így: *„Nekünk csak grófjaink, báróink, lovagjaink voltak s néhány olyan »primor« és »lófő« székely, aki éppúgy elvárta a »méltóságos« címet, mint a »magyar királyi honvédség« tisztjei, alezredesektől felfelé és a »kormányfőtanácsosok«. A kedves, öreg Keglevich*[95] *gróf írói-festői becsvágya mellett a szakállát növesztette, mert megfogadta, nem borotválja le addig, amíg Magyarország »fel nem szabadul«. (Szakállasan temették el.) Nem állt egyedül efféle fogadalommal. Az egyik dacos szittya minden évben feltűnően végigülte a Magyar Segélyegylet*[96] *»szeretetbálját« – melynek tekintélyes jövedelme a magyar szeretetház fenntartását biztosította –, mert megfogadta, hogy nem táncol addig, amíg az öreg Keglevich le nem vágja a szakállát … Volt, aki fogadalomból nem ivott vörös bort vagy fehéret, esetleg nem mosott lábat"*[97].

Kilóg a lóláb az utolsó mondatnál – íme, a bolond, fogadalmakat tevő büdös lábú szittyák, akik nem táncolnak, nem borotválkoznak, amíg Magyarország „fel nem szabadul". Hasonló módszerrel írta meg a szerző az egész könyvet, végigandalgott múlton, földrészeken, előadott hosszabb, rövidebb anekdotákat, és közben szinte észrevétlen bele-beleszúrt az emigráció támadni kívánt tagjaiba. Nem nyíltan, személyre szabott fejezetekkel, ahogy nagyképű szinopszisában ígérte, hanem trükkösen, elrejtve, sorok közé rejtett szilánkokkal. Márai Sándorról csak úgy megjegyezte[98]: *„A bogaras, egész világra sértődött író"*, majd suhant is tovább: *„Felületes szemlélő számára úgy tűnhetne, hogy a »mi kis városunk« hangulata a könnyű műfajéhoz tartozott, anakronisztikus operetté vagy daljátéké volt, pedig erről szó sincs. Talán inkább »commedia dell'arte« lehetett volna, vagy groteszk haláltánca egy szétomlott társadalmi rendnek, mely reflexeiben még tovább élt"* – írta[99] São Pauló-i magyar közösségéről.

Haláltánc – középen egy vidáman fintorgó, álnok bohóccal.

95 Valószínűleg gróf Keglevich Gábor (1910–1968) filozófus, közgazdász.
96 Máig működő jótékonysági egyesület.
97 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 160. oldal.
98 Uo. 218 oldal.
99 Uo. 163. oldal.

A pók és az ő hatalmas hálója

„A hálózat, csulafülű… – Petrina erre a szóra felkapta a fejét. – Érted már? – Megálltak, szembefordultak egymással, Irimiás kissé előredőlt. – Az Irimiás-féle nagy, országos pókháló… Világosodik már a tompa agyad? Bárhol… rezdül… valami…”[100]

„Denoix” az állambiztonsági haláltánc ceremóniamestereként nem unatkozott, az évek során egyre több embert és szervezetet csavart, ragasztott bele a pókhálójába. Utazott, írt, beszélgetett, kedélyeskedett, s főleg: jelentett. A legtöbb emigráns találkozóra munkaköri kötelessége volt eljárnia, így rendszeresen részt vett a londoni *Szepsi Csombor Kör* estjein és a hollandiai *Mikes Kelemen Kör* konferenciáin. Ha akarta, ha nem, fel kellett kerekednie, s végig kellett ülnie az összes előadást, kipeckelt szemekkel, pontosan megfigyelve, megjegyezve az elhangzott szavakat. A maga módján elképesztő az az alaposság, ahogyan dolgozott: hosszú oldalakat írt tele, részletesen felidézve mindent. Jellemző buzgalmára, hogy egyszer, amikor az utolsó előadást már nem tudta megvárni, odament az előadóhoz, és megkérte egy rövid összefoglalásra. Egy hosszabb részjelentéshez az is elég volt.

Éber ragadozóként megérezte a fonalak legapróbb rezdüléseket is. A találkozókon rendszeresen húsz-harminc oldalas jelentéseket adott le tartótisztjének, pedáns volt, sorra vette a célszemélyeket, szépen egymás után. Csak mutatóba, így nézett ki az egyik 1983-as jelentéséhez[101] csatolt listája: *„»Cs. Szabó László – London«; »Siklós István – London«; »BBC – London«; »Sárközi Mátyás – London«; »Czigány Lóránt – London«; »Szöllősi Árpád – Svájc«; »Kerényi Magda*[102] *– Svájc«; »Garamvölgyi Antal – Svájc«; »Marosvölgyi Lajos – Hollandia«; »Sozán Mihály*[103]*– USA«; »Vezényi Pál*[104] *– Svájc«; »Zolcsák István*[105] *– Brazília«; »Ribánszky László*[106]*– SZER, München«; »Hanák Tibor – Bécs«; »ITT-OTT*[107] [emigrációs kiadvány] – *USA«”*

Nem középiskolás fokon űzte a mesterségét.

100 Krasznahorkai László: *Sátántangó.* Magvető Kiadó, Budapest, 1985. 237. oldal.
101 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése. In: ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 149–173. oldal.
102 Kerényi Magda (1914–2004) művészettörténész, Kerényi Károly (1897–1973) klasszika-filológus özvegye.
103 Sozán Mihály antropológus és szociográfus.
104 Vezényi Pál író.
105 Zolcsák István (1921–2008) pilóta, mérnök.
106 Ribánszky László (1941–) újságíró, rádiószerkesztő, a Szabad Európa Rádió igazgatója.
107 Az ITT-OTT jórészt magyar, kisebb részben angol nyelvű folyóirat volt.

E L I S M E R V É N Y

Alulirott elismerem, hogy a mai napon 150 angol fontot utazási költségek fedezésére, 6.000 osztrák schillinget az 1985. év szeptember-október hónapokra járó juttatásaként, valamint 6.000,-Ft-ot az 1986. év január-február hónapra járó juttatásaként átvettem.

Budapest, 1986. március .....7.(20)

....

Bt-3726/8
88/4

„Denoix" egyik elismervénye (Forrás: ÁBTL)

„Denoix" köddé válik

Kutasi Kovácsot a nyolcvanas évek elején ráállították a Nyugaton egyre aktívabb és ismertebb magyar szamizdatosokra[108], majd a rendszerváltás hajnalán már több ismert ellenzékiről, például Konrád Györgyről[109], Petri Györgyről[110] vagy Krassó Györgyről[111] is jelentett (bővebben az utolsó fejezetben). Az az igazság, hogy mindig képes volt szintet lépni, utolsó jelentései szerint a magyarországi ellenzéki körökbe is beépült. Ezt még régi-új tartótisztje, Dalmady György (ez itt a Györgyök terepe) is kiemelte 1987-es jelentésében[112]: *„[…] az utasitások szerint folyamatos kapcsolatot tart Mózsi Ferenc-cel[113], a Chicagóban megjelenő Szivárvány c. folyóirat tulajdonosával is. Mózsi szervezi a »Magyar Független Sajtó Baráti Köre« elnevezésü, ellenzéki beállitottságu társaságot, melyhez – beutazásai során – Magyarországon is támogatókat, illetve tagokat toboroz. Többek között Csóori Sándor[114]* [helyesen: Csoóri] *és köre tartozik az általa idehaza »célbavett« személyek közé. Tekintettel arra, hogy ügynökünk beszámoltatásakor Mózsi is éppen Magyarországon tartózkodott / és információkkal rendelkeztünk egy konkrét összejövetelről a fentebb jelzett kör és Mózsi között/, megbiztuk »Denoix«-t, hogy azon megfelelő legendával vegyen részt. »Denoix« a feladatot eredményesen végrehajtotta, az összejövetelen szerzett ismeretekről külön jelentettünk* [sajnos ez egy elveszett (?) munkadossziéban lehet] *Személyét elfogadták, s nem kezelték bizalmatlanul."*

Dalmady elégedett volt: *„Értékelés: »[…] Az általa megszerzett ismeretek segitik az irodalmi vonal munkájának naprakészségét is. A MÓZSI-féle szervezkedésbe történt sikeres beépülés pedig azt a lehetőséget hordozza, hogy az ügynököt – korábbi profilja mellett – az ellenzéki mozgalom területén is eredményesen foglalkoztatjuk«."*

Tartótisztje szerint „Denoix" megőrizte jó formáját (*„»Denoix« egyéni körülményei változatlanul kiegyensulyozottak, s az ügynök – idős kora ellenére is – jó*

108 Szamizdat: illegális kiadvány a kommunista rendszerekben, alkotói, terjesztői az ún. szamizdatosok.
109 Konrád György (1933–) író, szociológus.
110 Petri György (1943–2000) költő, újságíró.
111 Krassó György (1932–1991) közgazdász, politikus 1986-tól a Szabad Európa Rádió munkatársa.
112 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/8 *Jelenté*s, 1986. szeptember 16. 75–80. oldal.
113 Mózsi Ferenc (1947–2007) író, költő, a Szivárvány folyóirat alapítója és szerkesztője.
114 Csoóri Sándor (1930–) költő, író, politikus.

kondicióban van.[115]*"*, így aztán 1987 szeptemberében újabb feladatot kapott: *„[…] megbiztam, hogy vegye fel a kapcsolatot mindazokkal az ellenzéki beállitottságu / főleg irodalmár/ ismerőseivel, akiket el tud érni. A velük lefolytatott beszélgetések során pedig az ellenzéki általános terveken tul, szerezzen információkat az ellenzéknek a parlament jelenleg folyó őszi ülésszakával kapcsolatos megnyilatkozásairól, az ezzel összefüggő esetleges terveikről."*[116]

Az utolsó lényeges irat „Denoix" nyolcadik (!) beszervezési (BT) dossziéjában található, és 1988 februárján készült[117]. *„Jelentem, hogy »Denoix« fn. ügynökünk kellő időben jelezte képeslapon /»Turista« fn. levélcimen keresztül/, hogy 1988. február 10-én Magyarországra érkezik. Az ügynök a jelzésnek megfelelően meg is érkezett és telefonon 1988. február 12-ére találkozót kért. A találkozót – nyilvános helyen – meg is tartottuk. A találkozó célja az volt, hogy »Denoix« átadja további kiegészittetés céljából a mellékelt jelentést* [sajnos ez sem maradt meg]*, valamint, hogy megbeszéljük; itthontartózkodása során kikkel vegye fel a személyes kapcsolatot. […] felkértem, hogy lépjen érintkezésbe információszerző céllal Szilágyi Sándor-ral*[118]*, akitől szerezze be a legutóbbi időszakban idehaza kiadott uj szamizdat kiadványokat is. »Denoix« a feladat végrehajtására igéretet tett.*

Megjegyzés: Tanulmányozás céljából mellékelem az ügynök anyagait, s kérem, hogy a következő találkozóig a hazai ellenzékkel kapcsolatos esetleges igényeket 1988. február 17-ig megismerhessem. Jelentem egyuttal, hogy a következő találkozót nem 17-én tartjuk, miután e napon a »Somody« fn. ügyben vidékre utazom. Az uj dátumot /feltehetőleg 18-t/ »Denoix«-val telefonon egyeztetni fogom. Dalmady."

Így végződik „Denoix" története. A többi néma csend. Az ügynök alakja elveszett a ködben, felfalta a homály. Nem tudjuk, hogy mi történt 1988-ban, találkozott-e Kutasi Kovács a *Beszélő* alapító-szerkesztőjével, Szilágyi Sándorral vagy sem. Könnyen lehet, hogy az „idősödő ügynök" már el sem ment a Dalmadyval tervezett találkozóra. Közeledett a rendszerváltás (állambiztonsági iratokban „modellváltás") időszaka, sokan érezték már az új szeleket (tudjuk, a Duna felől), éppen a mindig időben köpönyeget forgató „Denoix" ne vette volna

115 ÁBTL 3.2.1 BT-3726/8 *Jelentés,* 1987. szeptember 17. 84–85. oldal.
116 Uo.
117 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/8 *Feljegyzés,* 1988. február 15. 86–87. oldal.
118 Szilágyi Sándor (1954–) fotográfus, a *Beszélő* szerkesztője.

észre a változást? „Denoix" eltűnt, felszívódott a dosszié utolsó lapján, aktáját lezárták, mintha ott sem lett volna.

Kutasi Kovács köztiszteletben álló íróként, elismert emigránsként élte le utolsó éveit. Ha tartott is attól, hogy felfedezik az árnyékát, erre életében nem került sor – az ő esetében is elmaradt a számonkérés. Egy cikk szerint kacagva hunyt el – talán ez volt az erkölcstelen átváltozóművész utolsó bohóctréfája. *„A remek hangulatú és igazán emlékezetes beszélgetés után még Budapesten találkoztunk egyszer, s eljuttathattam neki Karinthy Ferenc háromkötetes naplóját is. Nagyon vágyott rá. Aztán már csak a felesége hívott, hogy ezt a könyvet olvasva, nagyokat kacagva nyomta el egy délután az örök álom"* – írta Antall István[119] az *Érdi Újság*ban[120]. Igen: nagyokat kacagva.

119 Talán megegyezik Antall István (1953–2015) kulturális újságíró, szerkesztő-riporterrel.

120 *Érdi Újság.* XXII. évfolyam, 45. szám, 2012. november 15. 3. oldal. Forrás: [online]<http://www.erd.hu/data/cms662161/2012_11_15_45.szam.pdf>.

V. „Denoix" munkafüzete

A legtöbb ügynök történetét hézagosan vagy egyáltalán nem ismerjük. Van, hogy egyetlen dossziét sem találni, máskor a beszervezési (BT) vagy éppen a munkadossziék (MT) hiányoznak. Esetleg néhány igen fontos lap. Vagy pár még lényegesebb mondat, amelyeket a levéltári dolgozók szépen kisatíroztak. Kutasi Kovács Lajos esetében szerencsém volt, belenyúltam abba az ügybe, amelyben szinte mindent megőriztek. Beszervezését, árulásait, ügynökké válását már bemutattam, most következzen néhány „munkája", „Denoix" életművének esszenciája.

Állambiztonsági szótár: a szivar bajt jelent

Kutasi Kovács beszervezési dossziéiban páratlanul értékes dokumentumok hevernek, közéjük tartoznak azok a térképes tervek és beszámolók, amelyekkel megörökítették az ügynöki találkozókat. Az állambiztonság munkatársai mindenre ügyeltek, új és új legendákat, fedőtörténeteket költöttek, külön a besúgóknak és a tartótiszteknek. Utóbbiak a most bemutatott bécsi portyázáson turistáknak álcázták magukat, a találkozó időpontja nagyjából lényegtelen, a forgatókönyv mindig hasonló volt:

„Végrehajtási Terv[1] *[…] A találkozó helye: Schönbrunner és a Grünberg str. sarkán, ideje: 1977. szept. 24 11 ó (bizt: 12 ó*[2]*). Egy alkalommal tervezünk találkozót, mely előreláthatólag három-négy órát vesz igénybe […] Az akció szinhelyére »Denoix« a találkozó előtt egy nappal érkezik repülőgéppel a London-Bécs utvonalon. »Denoix« az utazáshoz brazil utlevelét használja. Távollétét a családja és környezete előtt megfelelően legendázni tudja annak felhasználásával, hogy korábban Bécsben éltek és Angliába történt elutazásukkor sok holmijukat hagyták egy barátjuknál /Sinó József bécsi hegedűművésznél/ böröndökbe csomagolva. Megállapodásunk értelmében az utazást ugy állítja be, hogy ezeknek a bőröndöknek egy részéért megy Bécs-be"* – a fedőtörténetből látszik, hogy az alkotófolyamatban az ügynök is részt vett. A tervet mindig az előző találkozón egyeztették, a bőröndös ürügyet nyilván Kutasi Kovács találta ki.

1 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Végrehajtási terv*, 17–24. oldal.

2 Mindig rögzítették a biztosító találkozó időpontját, amire akkor került sor, ha a soros találkozón valamelyik fél elsősorban konspirációs okokból nem tudott megjelenni.

A diplomatáknak álcázott hírszerzők hétvégi körutazásnak tüntették fel akciójukat : *„[…] Szabó*[3] *és Dalmady*[4] *elvtársak diplomatautlevél felhasználásával 1977. szeptember 23-án diplomata forgalmi rendszámú gépkocsival Hegyeshalom-Bécs utvonalon utaznak az akció szinhelyére. A célországban történő tartózkodás idejére – tekintettel arra, hogy az akció végrehajtása hét végén történik – az elvtársak turisztikai jellegü legendát alkalmaznak. A legenda értelmében Szabó elvtárs Bécs néhány nevezetes helyére elviszi Dalmady elvtársat, aki még nem járt a városban."*

Nagyon ötletes. Most lássuk, hogyan térképezték fel együtt a helyszínt: *„[…] A találkozó napján 9,30-ig együtt maradnak, majd külön, külön végeznek önellenörző mozgást, melynek kedvező eredményéről a mellékelt térképen feltüntetett ellenörző pontot /lásd. I-el jelölve/ megjelenésükkel tájékoztatják egymást* [hogy hogyan, az nem sokára kiderül]. *Amelyikük ellenőrzést tapasztal, az elkerüli a ellenőrzési pontot és a találkozók helyét. Ebben az esetben a találkozó biztositó rendszere lép életbe*[5]*. Amennyiben zavaró körülményt nem észlelnek /mindketten megjelennek a I. sz. ellenőrzési ponton / Dalmady elvtárs megközeliti a találkozó helyét és felveszi a kapcsolatot »Denoix«-val. Ezt Szabó elvtárs álló figyeléssel ellenőrzi."*

Már ezt a jelenetet sem volt nehéz filmszerűen elképzelni, de a következő igazán vászonra kívánkozik. A terv szerint Dalmady és Kutasi Kovács húsz percig egymást mellett sétálnak, amíg Szabó (vagyis Virág) ellenőrzi őket: *„A kapcsolatfelvétel után Dalmady elvtárs és »Denoix« kb. 20 percig gyalogos mozgást végeznek együtt, miközben Szabó elvtárs környezetüket párhuzamos és követő figyeléssel ellenőrzi. Ennek eredményéről a mellékelt térképen meghatározott helyeken a megbeszélt jelzésekkel tájékoztatja Dalmady elvtársat […] Miután az elvtársak a fentebb vázolt módon meggyőződtek arról, hogy a hálózati személy sem áll ellenőrzés alatt, Dalmady elvtárs a meghatározott étteremben /a Schönbrunner str. és a Rotenmühl g. sarkán/ megkezdi a találkozó lebonyolítását […]."*

Természetesen az egymás figyelmeztetésre kitalált jelrendszert is részletezték: *„Az alábbi jelzéseket használják:*

– minden rendben: cigaretta a szájban

– az ellenőrzés jelenléte egyértelmű, az akció nem hajtható végre: szivar a szájban

– gyanus jelek, további önellenörzésre van szükség: semmi a szájban

3 Szabó neve mindenhol kihúzva, helyére írva: Virág.
4 Dalmady György, Kutasi Kovács akkori tartótisztje.
5 Azaz délben találkoznak ugyanott.

– veszély-jel, az akciót meg kell szakítani: a biztositást végző op. ti.

[tehát Virág elvtárs] *az étteremben bemutatja magát."*

A végrehajtási terv végén összeírták a bécsi kiruccanás költségeit: *„Az akció várható anyagi kihatása: 2 személy utazási, tartózkodási, operativ és találkozási költsége, valamint biztonsági tartaléka: 10, 000 Ösch. A kapcsolat utazási, szállodai tartózkodási költsége: 150 angol font A kapcsolatnak kifizetendő havi juttatás szeptember-október-november-december hónapokra: 12, 000 Ösch. Személygépkocsi előkészítésére, ellenőrzésére, üzemanyag biztositására: 1500 Ft."* Aláírás*: Virág Ferenc r. alezr. alosztályvezető és Dalmady György"*

Nem kukacoskodtak, a valutával különösen szűkmarkúan bánt a szolgálat, de „Denoix"-nak mindig jutott. Valahogy így festett egy átlagos találkozó, legendák, önellenőrzések és némi füst. Ha valaki nyugtalankodott volna, az említett akció sikerült. Virág elvtárs elégedetten cigarettázott, amivel azt üzente, minden rendben. „Denoix" aláírt nyugtái szerint 1977 szeptemberében megkapta négyhavi fizetését, és természetesen utazását, szállodáját is kifizették. Talán még a bőröndöket is hazavitte magával.

A hírszerzés légypapírja

Említettem, hogy Kutasi Kovács Lajosnak több fontos hírszerzői feladata volt. Egyrészt meg kellett figyelnie a nyugati magyar emigrációt, másrészt csaliként, légypapírként használták. Nem árt hangsúlyozni, hogy a Kádár-rendszer a neves magyar emigránsok hazacsábításával (is) próbálta legitimálni magát. Ismert íróknak, szerkesztőknek, művészeknek könyvkiadást, megjelenést ígértek (ahogyan ez Nagy Kázmér esetéből is kiderült), sokan elcsábultak, és ebben „Denoix"-nak is komoly szerepe volt. Meg persze a *Magyarok Világszövetségé*nek (MVSZ). Kutasi Kovács dossziéiból is egyértelmű válik, hogy a nagy múltú szervezetet bekebelezte a kádári hírszerzés, vezetői, kulcsfigurái között állambiztonsági tisztek voltak (például Komornyik „Békés" Zoltán őrnagy), és a szövetségnek kulcsszerep jutott a különböző titkos játszmákban. Volt az MVSZ-nek egy külön állambiztonsági csoportja („Honfitársak rezidentura"[6]), amely kimondottan az emigránsok megkörnyékezésével, behálózásával foglalkozott.

6 A rezidentúráról bővebben: Bank Barbara *Egyharmad és III/I. Hírszerzés és gazdasági manipuláció az 1980-as évek végén,* a Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet kiadványa, Budapest, 2014.

A hírszerzés célja világos volt, így akartak éket verni[7] az amúgy is megosztott emigrációba. Kutasi Kovácsot több ismert emigráns meggyőzésével, puhításával is megbízták, Sárközi Mátyásnál hiába próbálkozott, de Cs. Szabó Lászlót és Ignotus Pált sikeresebben manipulálta. Még akkor is, ha Ignotust végül nem sikerült hazahozni.

Elárult barát: Ignotus Pál behálózása

Létezhet borzalmasabb vég? Idegen országban haldokolni, úgy, hogy halálos ágyunknál a ránk állított ügynök szaval verseket. Néha összemosolygunk – már amennyire a fájdalom engedi –, a besúgó pedig lejelenti az egészet. Ignotus Pállal éppen ez történt. A legendás *Szép Szó*[8] alapítója 1978 április elsején – tréfának rettenetes – hunyt el, Kutasi Kovács ekkora már nagyon közel férkőzött hozzá, a tekintélyes szerkesztő talán már barátjának hitte. Bár a hírszerzés az évek során egyre biztosabb volt abban, hogy az ügynök segítségével hazahozza Ignotust, „Denoix" 1978-as jelentése[9] után már lemondott a tervről: *„»Denoix« jelenlegi információi Ignótuszról a tervbevett akció szempontjából nem kedvezőek, ugyanis: Ignótuszt 1977 novemberében megmütötték és megállapították, hogy rákbetegségben szenved. A betegség /Ignótus-nak tudomása van róla/ igen elterjedt stádiumban van, Ignótus-nak a legjobb esetben is csak hónapjai lehetnek hátra.*" Pedig milyen biztatóan indult az akció.

Ignotus Pál kiemelt célpont volt. A zsidótörvények elől Angliába menekült szerkesztőt egyszer már rászedték, 1949-ben hazacsalták, hogy börtönbe zárják. *„Kémkedés"* és *„szociáldemokrata szervezkedés"* vádjával tizenöt évet kapott, csak 1956-ban rehabilitálták, akkor is szabadult. A forradalom leverése után ismét Londont választotta, képzelhetjük, mekkora propagandaértéke lett volna annak, ha ismét hazaköltözik. Írhattak bármit a *„Kutasi Kovácsok"*, Ignotus lépése legitimálta volna igazán a Kádár-rendszert.

---

7 Ezt az ék-módszert máskor is bevetették, így uszították egymás ellen a rendszerváltás hajnalán a „népi" és „urbánus" ellenzéket, bővebben Hankiss Ágnes: *Állambiztonsági játszmák 1988–1989*, a Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet kiadványa, Budapest, 2012.

8 A Szép Szó 1936 márciusa és 1939 júniusa–augusztusa között jelent meg, eredetileg Ignotus Pál és József Attila (1905–1937) voltak a felelős szerkesztői.

9 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés* Budapest, 1978. február 23. 53–67. oldal.

„Denoix" már 1970-es Európába költözése után felvette vele a kapcsolatot. *„Londonba érkezésemkor három barátom élt a fővárosban, akik közül csak egyet ismertem személyesen, Tábori Pált* – írta az *Összefirkált térkép*ben[10]. – *De csaknem húsz éve barátom volt Nagy Kázmér, akivel levelezés során szövődött barátságunk […] A másik ilyen levelező barátom Ignotus Pál volt […] első személyes találkozásunk után igen meleg barátság alakult ki közöttünk. Gyakran és mindig szívesen jött hozzánk ebédre, vacsorára, és a jóízű ételeket éppúgy élvezte, mint a jóízű beszélgetéseket. Kivált a vadasan elkészített marhahúst kedvelte, zsemlegombóccal. Ha jött hozzánk, s megkérdeztem telefonon, mit főzzön Rózsa, válasza mindig az volt: – Rozálka – így hívta Rózsát – készítsen egy olyan finom »vadmarhát«."*

A vadmarha igen finom lehetett, szegény Ignotus nem sejtette, hogy vendéglátója nem csupán ügynök, de a nyilas sajtó korábbi uszító szakmunkása, aki 1944-ben még meg akarta szabadítani a magyar kultúrát az *„Ignotus-félék"* jelenlététől. Nem hallgathatom el, hogy a „szakács" személye is érdekes, Kutasi Kovács feleségét természetesen megilleti az ártatlanság vélelme, de a korábban már idézett állambiztonsági iratban közölt megjegyzést (*„felesége pedig nyilas motozónő"*[11]) azért nehéz elfelejteni.

Tény, hogy Ignotus rendszeresen megfordult Kutasi Kovácséknál, erről a következő 1975-ös jelentés árulkodik[12]: *„A londoni magyar irók között Ignotus Pállal van a legközvetlenebb kapcsolatom. Sokszor összejövünk és hosszan szoktunk beszélgetni. Ignotus soha nem beszél anyagi helyzetéről, de az az érzésem, hogy elég szükös viszonyok között él. Nagyon lassan és keveset dolgozik, különböző angol lapoknak […] Pali azt mondta, hogy nem szívesen ir már az Irodalmi Ujságban, s igen szellemesen azt jegyezte meg, hogy az emigráció helyzete ma már olyan, hogy az embernek az emigrációból kell – emigrálnia."*

Az emigrációból emigrálni – kulcsmondat. Ki lehet ennél jobban fejezni az otthontalanságot? Ignotus tépelődése jellemző volt sorstársaira is. Sokuk életét megnehezítette ez a kettősség, ez az ellentét. Szemben álltak a Kádár-rendszerrel, szabadabban éltek, de ennél is erősebb volt a vágy, hogy hazatérjenek, otthon alkossanak. *„[…] hogy látva lássanak"*[13]. Nem véletlen, hogy

10 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 303–304. oldal.
11 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/1. *Feljegyzés* Budapest, 1965. március 28. 40/5–6. melléklet.
12 ÁBTL 3.2.3 MT-2290/1 *Jelentés* Budapest, 1975. október 29. 232–234. oldal.
13 Részlet Ady Endre: *Sem utódja, sem boldog őse …* című verséből.

Ignotus elsőként gratulált Kutasi Kovács kiadott könyvéhez, utóbbi 1971-es jelentése[14] szerint azt mondta: *„ő is valami ilyesmit képzelt és szeretett volna megvalósitani".*

Amikor az ügynök előre tervez

„Denoix" látta, hogy Ignotus elgyengült – mind fizikailag, mind lelkileg –, s egyre jobban beleerősített: *„Többször faggattam, hogy miért nem megy haza látogatóba. Mindig azt a választ adta, hogy most már azt várná, a magyarok tegyenek feléje egy gesztust és hivják meg"* – jelentette 1975 őszén[15], egy későbbi jelentésben[16] pedig már a könyvkiadás is szóba került: *„Ignotus Pál december 10-én eljött hozzánk vacsorázni. Beszélgetésünk során úgy láttam, hogy Ignotus igen örülne annak, ha otthon meg tudna állapodni valamelyik kiadóval, hogy »emlékiratait« vagy »visszaemlékezéseit« kiadják. Azt tervezi, hogy májusban egy hónapra haza látogat Budapestre."*

Budapesti út – újabb fontos lépés a játszmában. „Denoix" nem is tétlenkedett. Korábban is láttuk, hogy lelkiismeret-furdalás nélkül felhasználta a családját, ezúttal is lányához fordult:[17] *„»Denoix« jelentette, hogy a napokban telefonbeszélgetést folytatott Londonban élő lányával, aki férjével együtt a hónap elején néhány napig Magyarországon tartózkodott. Visszautazása előtt megkérte lányát, lépjen érintkezésbe Ignótusszal, és érdeklődjön budapesti utazásának időpontjáról […] »Denoix« lánya elmondta, hogy beszélt Ignótusszal, aki közölte, hogy magyarországi útjára csak ősszel kerülhet sor. Hozzátette, hogy szeretné, ha valamilyen magyar társadalmi szerv meghívná őt.[…]»Denoix« hozzáfűzte, hogy miután Ignótus az Exil PEN[18] tagja, meggondolandó, hogy valamilyen meghívás Ignótus részéről való elfogadása nem eredményezhetne-e számunkra kedvező szituációt."*

Kutasi Kovács ezután tényleg akcióba lendült, kitalálta, hogy Ignotust a *Magyarok Világszövetségé*n (MVSZ) keresztül kellene behálózni, ha már őt is a szövetség kádere, Komornyik Zoltán őrnagy „fedezte fel". Ezért amikor 1976 nyarán szokása szerint Magyarországon nyaralt, saját szakállára felkereste az MVSZ főtitkár-

14 ÁBTL 3.2.3 MT-2290/1 *Jelentés* Budapest, 1971 november 16. 74. oldal.
15 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés* Budapest, 1975. október 29. 232–234. oldal.
16 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1976. január 28. 63–64. oldal.
17 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1976. június 25. 96. oldal.
18 Német nyelvterületre menekült írók szövetsége.

helyettesét, Molnár Istvánt[19]: *„»Denoix« elmondta az MVSZ-ben azt – a nekünk már jelentett körülményt –, hogy Ignótus kifejezésre juttatta: szívesen fogadna el meghivást valamilyen magyarországi szerv részéről. Kifejtette azt az elképzelését is, hogy egy ilyen meghivás – ez év szeptemberében, amikor Ignótus utazni szeretne – az ellenforradalom[20] 20. évfordulójával összefüggésben, bizonyára hasznos lenne, különösen, ha számitásba vesszük azt a tényt, hogy Ignótus tagja az Exil PEN-nek."*[21]

Kutasi Kovács ekkor már vérbeli hírszerzőként gondolkodott. Érezte, hogy Ignotus meggyőzhetősége ellenére sem tenné meg az első lépést, és még az időzítést is kitalálta: a forradalom huszadik évfordulója, micsoda remek alkalom! *„A világ szeme rajtunk, csodálja forradalmunk tisztaságát, ne essék rajta folt."* – írta 1956. november elsején írótársaival Ignotus Pál[22], és erre itt volt a lehetőség, hogy húsz évvel később „körbehordozzák" az országon. Mit üzenne ez? Ideje elfeledni azokat a bolond napokat, keblünkre ellenforradalmárok, jut mindenkinek a hamis gulyásból!

Bár „Denoix" minden bizonnyal büszke volt trükkös tervére, felettesei hamar lehűtötték (ahogyan korábban „Dékány" titkos megbízottat éppen az ő ügyében). Ahogy sok csavar, Kutasi Kovács is elfelejtette, hogy csupán alkatrész (*„szem a láncban"*[23]): *„Közöltem »Denoix«-val, hogy fentieket az MVSZ bizonyára megfontolja, azonban világos, hogy egy pozitiv döntés esetén sem képzelhető el, hogy Ignótust a vele folytatott megbeszélésre hivatkozva hivják meg. Ugy gondolom, hogy az ügyben Ignótusnak kell valamilyen kezdeményező lépést tennie.* [Erre minden ügyben ügyeltek.] *Megállapodtam »Denoix«-val abban, hogy Ignótusnak elmondja* [a következő legendát]*; a MVSZ-ben folytatott beszélgetés során Ignótus személye is szóbakerült. »Denoix« ugy látja, – bár ez konkrétan nem merült fel – hogy amennyiben Ignótus levélben fordulna a kérdésben az MVSZ-hez, bizonyára meghivnák őt […] Ammenyiben Ignótus meghivására valóban sor kerülne, feltétlenül módot kell találni arra, hogy ezt a tényt megfelelő módon hasznositsuk. Ez a Magyar Hirekben* [a Szántó Miklós vezette MVSZ-es lap] *megjelenő egyszerü sajtóközleménytől Ignótus sajtó- és TV interjujáig különböző formákban képzelhető el.*[24]"

19 Feltehetőleg neki is volt fedőneve…
20 Azaz az 1956-os forradalom.
21 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1976. július 2. 97–98. oldal.
22 A Magyar Írók Szövetségének 1956-os nyilatkozata.
23 Részlet Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című verséből.
24 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1976. július 2. 97–98. oldal.

James „Denoix” Bond és az ellopott tanulmány

A helyzet egyértelmű volt, Ignotus jöhet, a felhajtást megkapja. Nyilván nem ünnepelték volna olyan látványosan, mint a szintén „visszafogadott” Puskás Ferencet[25], de nagyon is hasonló koreográfiát képzeltek el. Egy feltételből viszont ezúttal sem engedtek: neki kellett kinyújtania a kezét. Ne féljen bepiszkolni, ha szívességet akar. S ez még nem minden: a Párt látni akarta, hogy mivel készül Ignotus a József Attila-évfordulóra. A szerkesztő a költő egyik legközelibb barátja volt, együtt alapították meg a *Szép Szó*t 1936-ban, kapcsolatuk mélységére jellemző, hogy még egy nappal öngyilkossága előtt is beszéltek egymással. Ignotus éppen ezért volt veszélyes, jól ismerte József Attilát, tudta, hogy élete vége felé messze nem volt akkor híve a *Kommunista Párt*nak[26], mint ahogyan a propaganda hirdette. Ezért „Denoix” újabb feladatot kapott, meg kellett szereznie Ignotus tervezett tanulmányát[27]: *„Felkeresi Ignótus Pált, elkéri tőle azt a tanulmányt, amelyet az idei József Attila évfordulóra írt. Ignótus tudomása nélkül másolatot készít az anyagról és az áprilisi találkozóra magával hozza.”*

Bár „Denoix” felkészült arra, hogy Ignotusnál eljátssza James Bond szerepét, az élet közbeszólt: *„Ignótus Pál-lal kapcsolatos feladatának csak részben tett eleget. Ignótus ugyanis még nem készítette el József Attiláról tervezett tanulmányát, illetve megváltoztatta elképzeléseit és a már eddig általa megírt József Attila tanulmányokat akarja 1 kötetbe rendezni. Jelenleg csak a válogatásnál tart.”* A jelentés[28] folytatásából kiderül, hogy Kutasi Kovács remekül improvizált: *„ Ignótusnak problémát jelentett magyar gépírót találni, ezért »Denoix« felajánlotta, hogy a felesége leírja Ignótus anyagát. »Denoix« a felesége által leírt anyagból fog egy példányt a rendelkezésünkre bocsátani. Ignótus reménykedik, hogy a József Attila évfordulóra meghivást kap hazulról »Denoix« véleménye szerint »már holnap« hazaindulna.”*

Bár az ügynök jelentése szerint Ignotus ekkor már felkészült a hazaútra, a sors végül közbeszólt. Ebben az esztendőben – 1977-ben – az idős szerkesztő már súlyos beteg lehetett, Kutasi Kovács jelentései[29] szerint egyre kevesebbet dolgozott: *„Ignótus Pál-ról elmondta »Denoix«, hogy sem tervbevett életrajzi munkáját, sem a*

---

25 Puskás Ferenc (1927–2006) minden idők legjobb magyar labdarúgója, s talán a legismertebb magyar a világon.

26 Kommunisták Magyarországi Pártja: az első magyarországi leninista kommunista párt.

27 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés,* 1977. február 18. 174–180. oldal.

28 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés* Budapest. 1978. február 23. 197–210 oldal.

29 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés* Budapest, 1977. szeptember 28. 30–38. oldal.

202

- 6 -

bõven/, de a magas nyomdai költségek miatt képtelenek véghezvinni ezirányu terveiket. CZIGÁNY LÓRÁNT részt vesz a III. Anyanyelvi Konferencián.

3. IGNÓTUS PÁL-lal kapcsolatos feladatának csak részben tett eleget. IGNÓTUS ugyanis még nem készitette el JÓZSEF ATTILÁ-ról tervezett tanulmányát, illetve megváltoztatta elképzeléseit és a már eddig általa megirt JÓZSEF ATTILA tanulmányokat akarja 1 kötetbe rendezni. Jelenleg csak a válogatásnál tart. IGNÓTUS-nak problémát jelentett magyar gépirót találni, ezért "DENOIX" felajánlotta, hogy a felesége leirja IGNÓTUS anyagát. "DENOIX" a felesége által leirt anyagból fog egy példányt a rendelkezésünkre bocsátani. IGNÓTUS reménykedik, hogy a JÓZSEF ATTILA évfordulóra meghivást kap hazulról, "DENOIX" véleménye szerint "már holnap"hazaindulna.

4. A BBC magyar osztályán a HATÁR GYÕZÕ nyugdijazásával és SÁRKÖZI MÁTYÁS kiválásával megüresedett helyeket gyorsan betöltötték. Programjaikat a jövõben sem tudják bõviteni, anyagi kereteik szükek. A két uj munkatárs: SOMOGYI GYÖRGY és JÁVOR ÁGNES.

SOMOGYI 1956-ban disszidált. A rádiónál a "pop müsor"-ért felel. Nem tartják rokonszenves embernek, a rádióhoz való kerülése elõtt bárzongorista és idegenvezetõ volt. Kb. 2 évvel ezelõtt fél évet töltött idehaza és ekkor nõsült. Londonba való visszatérése után a felesége elvált tõle. SOMOGYI-

ÁBTL 3.2.1. Bt-3726/3 28.

Ha kellett, minden trükköt bevetett (Forrás: ÁBTL)

József Attila válogatást nem kezdte el. Munkakedve erősen csökkent, nem dolgozik rendszeresen. »Denoix« szerint szellemileg, egészségileg friss, nagyon reménykedik abban, hogy ősszel Budapestre jöhet."

Itthon szeretett volna meghalni

Most már tudjuk, miért vágyott ennyire a hazatérésre: Ignotus Pál itthon szeretett volna meghalni, de legalábbis látni akarta még egyszer a hazáját. Hiába reménykedett ebben ő, Kutasi Kovács és az állambiztonság (más-más érdekből), a visszatérés elmaradt. „Denoix" 1978 elején, telefonon tudta meg a szörnyű hírt, azonnal jelentette is[30]: *„ [...] jelenlegi információi Ignótus-ról a tervbevett akció szempontjából nem kedvezőek, ugyanis: Ignótus-t 1977 novemberében megmütötték és megállapították, hogy rákbetegségben szenved. A betegség /Ignótus-nak tudomása van róla/ igen elterjedt stádiumban van, Ignótus-nak a legjobb esetben is csak hónapjai lehetnek hátra. Dolgozni már nem tud /a tervezett József Attila tanulmány nem készült el/, utazásra nem mer vállalkozni."*

Természetesen Kutasi Kovács a magáról költött legendagyűjtemény (*Összefirkált térkép*) írása kapcsán sem feledkezett meg erről a telefonbeszélgetésről. Miért is tette volna? Ignotus barátsága igen jól mutatott az önéletrajzában: *„Utoljára 1977 őszén volt nálunk. Panaszkodott, hogy betegeskedik, kezelésre jár. Télen már heteket töltött kórházban, és amikor 1978 elején felhívtam, hogy boldog új esztendőt kívánjak, s állapota felől érdeklődjem, közölte velem: – Lajoskám, egy eléggé elterjedt rákom van. De még élek, és élvezem az életet, ahogy és ameddig lehet."* – emlékezett „Denoix"[31].

Ugyanebből a műből ismerjük az érzelmesként megörökített, de megbecstelenített utolsó találkozást is: *„Budapestre készültem azon a tavaszon, s mielőtt elutaztunk volna, meglátogattuk Rózsával. Az amúgy is sovány ember mintha felére fogyott volna, nehézkesen járt. De szelleme, minden iránt való érdeklődése éber volt. Nem sokkal előbb fejezte be írását a Times Literarynak, melyben az Ignotus család történetét vetette papírra. Heltai Jenő verseskötetét kereste elő, s megkért, hogy olvassak fel a költő szellemes humoros verseiből. Jóízűen nevetett ezeken a verseken, és kortyolgatta a whiskyt. Mikor elbúcsúztunk, hosszan szorítottunk kezet. Mindketten tudtuk, hogy utoljára találkozunk.*

30 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/4 *Jelentés* Budapest, 1978. február 23. 53–67. oldal.
31 Kutasi Kovács Lajos: *Összefirkált térkép*. Magvető, Budapest, 1987. 307. oldal.

Még jóval elutazásunk előtt meghalt".

Ignotus Pál 1978 április elsején hunyt el Londonban, hetvenhét évesen. Kutasi Kovács jelentéseiben is emlegetett önéletrajzi műve (*Csipkerózsa*) végül csak 1989-ben jelent meg („hű barátja" már jóval előbb kiadhatta a sajátját). *„Életem nagy művéből semmi sem lett, hacsak nem az volt életem nagy műve, hogy József Attilával aznap délután - irónia nélkül használom a szót - összeesküdtem. Kivert kutyák voltunk mind a ketten, szegények, elszigeteltek, elvadultak, eszméink miatt megbélyegzettek és erkölcsi halálraítéltek; ő ráadásul nyomorgott, én pedig zsidó voltam"* – írta önmagáról és József Attiláról a *Csipkerózsá*ban[32]. Nem sejtette, hogy élete alkonyán olyan emberrel hozta össze a sors, aki kétszer is elárulta. Először akkor, amikor vállalhatatlan, uszító cikkeket írt a magyar zsidóság lejáratására, másodszor pedig akkor, amikor bizalmába férkőzve manipulálta és kihasználta. Szomorú az élet: ezt következő áldozatával, Cs. Szabó Lászlóval is megtette, megtehette.

„Bomlás és meghasonlás" – Cs. Szabó története

„1970-hez viszonyítva új jégkorszak felé csúszunk. Nyílt titok, hogy a magyarországi hatóságoknak ez sem elég. Bomlást és meghasonlást próbálnak szítani köztünk; vannak annyira tájékozottak, hogy ismerjék az ősi jelmondatot: divide et impera." Részlet Cs. Szabó László *Még vagyunk* című tanulmányából, megjelent 1976-ban[33].

„Oszd meg és uralkodj[34]" – a művelt Cs. Szabó László világosan átlátta a Kádár-rendszer szándékát. Egy dolgot nem sejtett az író, hogy ő, éppen ő, az emigráns értelmiség egyik legtekintélyesebb tagja is az állambiztonsági játszma része lett. Végül ő is bekerült Kutasi Kovács „Denoix" hálójába.

Az 1948-ban emigrált Cs. Szabó hosszú évtizedek után 1980-ban tért haza Magyarországra, és ezzel rengeteg ellenséget szerzett. Személyes kiegyezése után sokan árulónak, kollaboránsnak tartották, pedig korábban azon kevesek közé tartozott, akiket az amúgy megosztott emigránsok nagy többsége elfogadott. Lépésével zűrzavart (az ő szavaival: *„bomlást és meghasonlást"*)

32 Ignotus Pál: *Csipkerózsa*. Múzsák Közművelődési Kiadó, 1989. Az idézet forrása: [online] <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/jozsefa/ignotusp.htm>.

33 *Nyugati Magyar Irodalom*. Kiadta a hollandiai Mikes Kelemen Kör. Amszterdam, 1976. 33 oldal.

34 A latin *divide et impera* kifejezés a Római Birodalom politikai módszerét kifejező elv.

keltett – éppen az történt, amire a hírszerzés számított. Ahogyan az ügynök fogalmazott: *„Az irodalmi-értelmiségi emigráció soraiban Cs. Szabó tavalyi pesti látogatása zürzavart és tétovázást keltett. Ezt tovább fokozza az, hogy Cs. Szabó ismét Budapestre készül –* jelentette „Denoix" 1980-ban[35]. *– Hanák Tibor elmondása szerint – aki a Bécsi Napló karácsonyi számában két teljes oldalt szánt Cs. Szabónak, annak 75. születésnapjára tekintettel – a szám megjelenése előtt sok levelet és telefont kapott, amelyekben tiltakoztak Cs. Szabó ünneplése ellen. A tiltakozók Cs. Szabó »árulására« hivatkozva / hiszen korábban mindig ellenezte a hazautazásokat/ követelték, hogy a BN a továbbiakban ne adjon helyet Cs. Szabó irásainak."*

A folytatásnak még jobban örültek a Budapesten: *„»Denoix«-nak az a véleménye, hogy Cs. Szabó ujabb hazautazása / a hosszabbra tervezett itthontartózkodás, valamint a különböző előadások megtartása/ a Cs. Szabó megitélésében kialakult zavart tovább fokozza és megosztja azt az emigráns csoportot, amely a nyugati magyar irodalom »great old man«[36]-jét látja, illetve látta /eddig/ benne".*

Íme, egy igaz ember tragédiája. *„Great old man"*, a mentor, az iránytű – „Denoix" jelentését olvasva is láthatjuk, kit sikerült „kihalászni". Cs. Szabó László – barátainak, így az őt eláruló Kutasi Kovácsnak csak *„Csé"* – hazatérése után sokan átértelmezték az addigi „ellenállást". „Denoix" csupán kis hal volt. Az, hogy a *„vörössé vedlett"* ügynök rendszeresen hazajárt, majd kiadták a műveit, keveseket érdekelt, egészen más volt az üzenete annak, amikor Cs. Szabó is leült egy asztalhoz Aczél[37] elvtársékkal.

Apró jelek: az író talán elcsábítható

Cs. Szabót először 1977 januárján említette érdemben[38] „Denoix", amikor a *BBC* magyar osztályán belüli ellentétekről jelentett. Kutasi Kovács ekkor még csak felületesen ismerte a nála jóval ismertebb pályatársat: *„Előzetes jelzéseinket alátámasztva »Denoix« fn. ügynökünk is kitért a Cs. Szabó László és Siklós István, a BBC*

35 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1981. március 17. 208–209. oldal.
36 Itt: a nagy öreg.
37 Aczél György (1917–1991) kommunista politikus, a Kádár-korszak legfőbb ideológusa.
38 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1977. január 28. 111–112. oldal.

magyar osztályának helyettes vezetője között fennálló ellentétre, ellenséges viszonyra. […] Cs. Szabó nem tartja sokra Siklóst, sem mint költőt, sem mint szerkesztőt, mégis, neves iró létére el kell türnie, hogy az, az általa elfogadott kéziratokba belejavit, töröl, hozzáír. [Ezután következett az igazán fontos rész:] *»Denoix« is megerősitette, hogy Cs. Szabó is azok közé az emigráns irók közé tartozik, akik életük alkonyán szeretnék kapcsolatukat rendezni hazájukkal, akik szívesen olvasnák müveiket hazai kiadásban."*

Bár a hírszerzést nagyon is érdekelték az emigráns csörték, viszályok (erre építettek), igazán Cs. Szabó magyarországi tervei keltették fel a figyelmüket. Az íróval kapcsolatos állambiztonsági sakkjátszma részleteit egyelőre nem ismerjük pontosan, az biztos, hogy néhány év múlva hazalátogatott. Baranyai Katalin irodalomtörténész szerint[39] Cs. Szabó László két feltételhez ragaszkodott: ahhoz, hogy művei szabadon, csonkítás nélkül megjelenhessenek, valamint ahhoz, hogy a magyar hadsereg ne vonuljon be Lengyelországba[40]. Mindkettő teljesült, viszont megvolt az ára a kiegyezésnek: sokak szemében páriává vált.

A hírszerzés éppen erre épített, Cs. Szabó elmagányosodása kapóra jött „Denoix"-nak, aki rögvest közelebb férkőzött az íróhoz: *„Emberi kapcsolatuk megjavult. Cs. Szabó sokkal közlékenyebb vele szemben, mint korábban volt."* – számolt be a változásról[41] Kutasi Kovács 1981 őszén. A jelentés folytatása is ígéretes volt: *„A következőket mondta el »Denoix«-nak: […] Rendkivül jól érezte magát Budapesten, ahol két könyvre kötött szerződést /a Gondolat Kiadónál válogatott tanulmányai[42], a Magvetőnél elbeszélései[43] jelennek majd meg, mindkét kötet kb. 500-500 oldalon / ujdonság számára, hogy a könyvekért honoráriumot kap / mint mondta: ő eddig ugyan soha nem fizetett a könyvei megjelentetéséért Nyugaton semmit, de nem is kapott értük semmit."*

Világos, hogy Cs. Szabónál is a szokásos jutalmazást választották: megjelent cikkek, könyvek, honorárium – mindez óriási ajándék lehetett a kényszerű nyugati visszhangtalanság és csönd után. Miután látták, hogy az emigránstársai által kritizált, elmagányosodott Cs. Szabó viszonylag egyedül maradt, azonnal ráállí-

39 Baranyai Katalin: *Hazatérés*. Forrás: [online]<http://www.patakarchiv.hu/crbst_53.html>.
40 Lengyelországban 1981 decemberében vezették be a hadiállapotot.
41 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1981. november 11. 234–235 oldal.
42 Valószínűleg erről a kötetről volt szó: *Alkalom (Esszék irodalomról, művészetről)*. Gondolat Kiadó, 1982.
43 Feltehetően ez: *Közel s távol*. Magvető Kiadó, 1983.

tották a gátlástalan Kutasi Kovácsot: *„[…] feladatai közé tartozik Cs. Szabó László figyelemmel kisérése, különös tekintettel arra, hogy milyen hatást vált ki egyrészt az irodalmi-értelmiségi emigrációban Cs. Szabó MNK-hoz*[44] *való közeledése, másrészt Cs. Szabóban az emigrációban róla ujabban kialakult vélemények. Ezen tulmenően ügynökünk figyelemmel kisérte Cs. Szabó tevékenységét, utazásait és terveit is […] Viszonya Cs. Szabóval napról, napra javul. Ennek »Denoix« szerint az az oka, hogy amióta hazai kapcsolatai kiépültek, hazalátogat és könyvei jelennek meg itthon, bizonyos emigráns körök – amelyek eddig esküdtek rá – elfordultak tőle és most minden baráti közeledésért hálás […] Rendszeresen ir a Kortárs-ba és a Nagyvilág-ban*[45]*…"* – olvasható az 1982 márciusán készült jelentésben[46].

Ebben a jelentésben összefoglalták az ördögi játszma minden részletét. A *„minden baráti közeledésért hálás"* Cs. Szabó László egyre jobban belegabalyodott a hírszerzés és „Denoix" hálójába.

„Két út van előttem, melyiket válasszam"

Bár teljesen felesleges és méltatlan lenne ítélkeznünk nyelvünk páratlan mestere, művésze felett, nem árt világosabban látni azt a határvonalat, amit Cs. Szabó László hazalátogatásával és szereplésével átlépett – „szembe kerülve" mondjuk Márai Sándorral. A két író életében és irodalmi pályájában sok közös pont található, de életük keresztútján különböző döntést hoztak[47]. Érdekes, hogy „Denoix" egyik jelentése[48] is megörökítette Márai hajthatatlanságát: *„[…] Senkivel nem tart kapcsolatot, még a testvérével, Radványi Géza*[49] *filmrendezővel sem, amiért az idehaza filmet forgatott. Megtagadta az emigráns antológiában való szereplést is, mert az abban idézett irókat kollaboránsoknak tartja"* – olvasható az 1982 nyarán készült iratban. A dokumentumot ismerve eltűnődhetünk Cs. Szabó döntésén, amellyel akaratlanul is egy oldalra került Kutasi Kováccsal. Aki ezt nem meglepő módon alaposan kihasználta.

„Denoix" természetesen visszaélt az idősebb pályatárs sebezhetőségével, a kö-

44 MNK: Magyar Népköztársaság.
45 Irodalmi-kulturális folyóiratok.
46 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1982. március 17. 278–279. oldal.
47 Örökségük is más, amíg a Kádár-rendszer által feledésre ítélt Márait a rendszerváltás után újrafelfedezték, addig Cs. Szabó – méltatlanul – bekerült a ködlovagok közé.
48 ÁBTL 3.2.3 MT-2290/2 *Feljegyzés* Budapest, 1982. június 8. 321. oldal.
49 Radványi Géza (1907–1986) filmrendező.

vetkező iratból elénk tárul kedvelt módszere. A kedélyes, színlelt melegség álcája mögé bújva fosztotta ki áldozatait. Ebben az esetben éppenséggel veje svájci házában, a festői Locarnóban:

„Cs. Szabó meglepően jól nézett ki, sokkal jobb állapotban volt, mint amikor haza utazása előtt beszéltem vele Londonban. Nemcsak fizikailag, lelkileg-szellemileg is jó állapotban volt, élénken, sokat beszélt, »vitte a társaságot«, tréfálkozott, jóízüeket nevetett, jó étvággyal evett. Én ilyen oldott hangulatban még nem találkoztam vele és ilyen közvetlen hangon se beszélgettünk eddig […] Bár érintette, hogy a könyve nem jelent meg a könyvhétre a Gondolat Kiadónál, már látta a kinyomtatott kötetet, amely szeptemberben kerül a könyvesboltokba […] Tisztázta a »Magvető«-vel szerződését. Lelkesen mesélte, hogy amikor felment a szerzői jogvédőhöz, kiderült, hogy sokkal több honorárium [újabb apró figyelmesség Aczél elvtárséktól] *várja, mint amire számított. Ezzel kapcsolatban persze az emigráns könyvkiadásra terelődött a szó. Elmondta, hogy külföldön megjelent könyveiért soha nem kapott honoráriumot […] Igen jót mulatott, amikor Határ Győzőt hoztam fel példának, aki »maga írja, maga szedi, nyomja, köti és olvassa a könyveit«. »Úgy van, maga olvassa« – mondta nagy nevetve Cs. Szabó.”*[50]

Kutasi Kovács munkában. Az ügynök az utasítások szerint alaposan kifaggatta a betegeskedő Cs. Szabót, majd egy olcsó viccért kigúnyolta Határ Győző költő-írót, hogy még jobb kedvvel ünnepelhessék vendége magyarországi megjelenését. Mindehhez meg voltak a kellékek: kellemes színhely, amelyet „Denoix” veje biztosított apósának, finom vacsora – lehet, hogy Ignotus kedvenc „vadmarhája”? –, s talán néhány pohár bor. A neves író sohasem hallott „közvetlen hangon” beszélt az őt megértő, támogató „Denoix”-val, aki mindent szépen lejegyzett, majd lejelentett. A métely hatott, Cs. Szabó elszigetelődött, a kör bezárult.

Jelentések egy haldoklóról

Kutasi Kovács jelentéseiből is végigkövethető Cs. Szabó László halálos betegsége, emberileg teljesen érthető, hogy Ignotus Pálhoz hasonlóan ő is szeretett volna még hazatérni. Sorsa ebből a szempontból is hasonlít a neves pályatársához, és éppen emiatt különleges undorító Kutasi Kovács ügynöki ténykedése. Legyengült,

50 ÁBTL 3.2.3 MT-2290/2 *Jelenté*s, 1982. november 11. 346–362. oldal.

beteg embereket manipulált. Egyre *„gyengébben érzi magát"* – jelentette az íróról[51] 1982 tavaszán, majd idézte is Cs. Szabót: *„»Olyan ez a betegség, mint a rák. Egyszer csak ráborulok az iróasztalomra és vége«"*. Érthető, hogy már végrendeletét is megírta[52]: *„Londonban érdeklődtem Cs. Szabó László állapota felől. Igen gyenge állapotban volt […] két hétig volt kórházban. Most már jobban van, de igen gyenge és ujabb vérátömlesztésre lesz szüksége […] Közli velem, hogy a végrendeletét aláirta, teljesen rendben van, ez megnyugtatja. E szerint könyvtára a sárospataki kollégium birtokába kerül halála után."*

Említettem, hogy Kutasi Kovács a nyolcvanas évek elejére, közepére tökéletesre szőtte azt a hálót, amellyel szinte egész Európát lefedte. Rengeteg kapcsolata volt, így ha nem tudott közvetlenül a célszeméllyel beszélni, közvetett úton szerezte be a kívánt információt. *„Miután december 1-jén érkeztem vissza Londonba, Cs. Szabó László pedig december 8-án Piazza Katival[53] Bécsbe repült s előtte orvosi kezelésen volt, személyesen nem tudtam vele találkozni, csak egy alkalommal beszéltem vele telefonon elég hosszan. Később, bécsi tartózkodásáról, egészségi állapotáról és munkásságáról közös barátaink – dr. Németh Vilmos orvos, Czigány Lóránt, Siklós István, Kerényi Magda – tájékoztattak"* – számolt be az ügynök[54] 1984-ben a Cs. Szabó-ügy állásáról, „Denoix"-t még Kerényi Magda művészettörténész szívinfarktusa sem hátráltatta. *„Kerényi Magdával személyesen nem találkoztam, mert kisebb szivinfarktusa volt, nemrég került haza a kórházból, lábadozik, noha az orvosok megnyugtatták, hogy nincs aggodalomra oka. Locarnóba visszatérve február 13-án beszéltem vele elég hosszan telefonon. Megkérdeztem tőle, mi a véleménye a Cs. Szabóval kapcsolatban megjelent »nyílt levelekről« […] Bécsben igen éles visszhangot váltott ki a Koncz-féle nyílt levél"* – folytatta a jelentést.

Kutasi Kovács dossziéiból tudom, hogy az említett *„Koncz-féle"* nyílt levél a *Nemzetőrben*[55] jelent meg, de nem ez volt az egyetlen Cs. Szabó elleni publicisztikai támadás. Az ügynök – még mindig ugyanebben a márciusi jelentésben – megörökítette az író teljesen érthető és átélhető kifakadását, amelyből érezhetjük, milyen mélyre fúródtak ezek a tüskék: *„Megemlíti a Katolikus Magyarok Vasár-*

51 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1982. június 7. 323–324. oldal.
52 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés,* 1983. november 9. 115–116 oldal.
53 Cs. Szabó legszűkebb baráti köréhez tartozott az akkoriban Svájcban élő Piazza Péter és felesége, Hunyor Katalin.
54 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés,* 1984. március 13. 187–188. oldal.
55 Ismert müncheni emigráns folyóirat.

napja[56] *hasábjain megjelent »nyílt levelet«, melyet külön levélben is elküldtek neki. »Olyan ez – mondta –, mintha egy részeg ember leokádott volna. Az ilyet lemossa az ember és tovább megy. A nevét is elfelejtettem annak a gyalázatos cikkírónak. Ezek azt mondják, dögöljön meg az egész magyar nép, az egész Magyarország, ha ezen az áron pusztulhat csak el a rendszer. Őrültek«."*[57]

Az író állapota ebben az évben – 1984 – végzetesen rosszra fordult, Kutasi Kovács utoljára ősszel jelentett róla[58], miután összefutottak a londoni *Szepsi Csombor Kör* szeptemberi előadásán. *„Meglepett, hogy milyen jó testi-szellemi kondicióban van, a hangja is a régi. Telefonon több alkalommal, hosszan elbeszélgettünk, de csak Amerikából való visszatérésem után, mert áprilisban kisebb műtéten esett át, beteg volt, napokat töltött kórházban […] Megkérdeztem, mi a véleménye arról, hogy az idén Konrád Györgynek*[59] *ítélték oda a Herder-díjat. »Nagyon vegyes érzéssel fogadtam« – mondta, ami egyértelműen azt jelenti, hogy nem helyesli. […] »Az első könyve (A látogató*[60]*) jó volt, azóta könyvről-könyvre gyengébb«."*

Bár Kutasi Kovács meglepődött az író jó állapotán, Cs. Szabó László néhány héttel később, 1984. szeptember 28-án elhunyt. Végakarata szerint Sárospatakon temették el, gyűjteménye azóta is a híres könyvtárt gazdagítja. Sírjánál Csoóri Sándor búcsúztatta el[61]: *„Gyönyörű ősz van a Hegyalján, Cs. Szabó László, gyönyörű ősz. Olyan, amilyent Illyéssel együtt ti nagyon szerettetek. El kell hogy búcsúztassalak ettől az ősztől. A világ minden olyan magyarja nevében búcsúztatlak el tőle – írók nevében és olvasók nevében egyaránt –, akik tudták, ki vagy – haragodban, pöreidben és szeretetedben. De azok nevében is el kell hogy búcsúztassalak, akik majd ezután, halhatatlanságodban ismernek meg. A halál némán és nagyvonalúan visszaadta útleveledet, személyi igazolványodat. Mostantól kezdve újra itt vagy közöttünk, velünk, világoddal és elmúlásoddal együtt."*

„Denoix" is elköszönt: *„Vándor volt, aki hazájának érezte egész Európát, aztán visszament szűkebb hazájába, Budapestre – meghalni"* – írta az *Összefirkált térképben*. Lelke rajta.

---

56 „Katolikus magyar kivándorlók és menekültek észak-amerikai hetilapja".
57 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés*, 1984. március 13. 187–188. oldal.
58 Kutasi Kovács írásos jelentései ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 200-215 oldal.
59 Konrád György (1933–) író.
60 Konrád híres műve 1969-ben jelent meg.
61 Csoóri Sándor: *Búcsúszavak Cs. Szabó Lászlótól*. Forrás: [online]<http://dia.pool.pim.hu/html/muvek/CSOORI/csoori00246a/csoori00394/csoori00394.html>.

Akinél hiába próbálkozott

„Azt mindig tudtam, azaz itt Londonban mindannyian tudtuk, hogy Kutasi Kovács Lajos 1944-ben újságíróként hogyan szolgálta a nyilasokat, és én ezért, ha csak tehettem, kerültem a társaságát. Amúgy sem volt rokonszenves személyiség: nagyképűsködő, kellemetlenül nyájaskodó férfiú volt, és gyenge író. De nem sejtettük, hogy besúgó" – írta Sárközi Mátyás író, szerkesztő, miután cikkem megjelenése előtt megkerestem a róla is jelentő besúgóval kapcsolatban. Őt hiába próbálta „Denoix" manipulálni.

Sárközi Mátyás a hetvenes években a BBC magyar osztályán dolgozott, így került a hírszerzés és a kezdő ügynök célkeresztjébe. „Denoix" egyik angliai feladata az angol közszolgálati adó megfigyelése és a rádiónál dolgozó Nagy Kázmér, Siklós István és Sárközi Mátyás tanulmányozása volt[62]. Nagy már régóta a barátja volt, de Siklóshoz és Sárközihez csak nehezebben tudott közelebb férkőzni. Erre utal, hogy utóbbiról csupán egy-két mondat szerepelt a korai jelentéseiben[63]. *„Sárközi Mátyás nem akar már sokáig a rádiónál maradni. A Hamstead-i galériája igen szépen megy és mint Molnár Ferenc örökös is szép összeget kap a nagyapai jogdíjakból. Londoni házuk mellé most nemrég Franciaországban vásároltak Sárközyék egy vidéki nyaralót"* – jelentette 1975-ben, két évvel később pedig arról informálta[64] a hírszerzést, hogy otthagyta a BBC-t: *„»Denoix« véleménye alapján a BBC Magyar Osztályának hangvétele az utóbbi időben liberálisabb lett. Továbbra is antikommunista propagandát folytatnak ugyan, de hazánkkal se pro, se kontra nem foglalkoznak […] Nagy meglepetést keltett, hogy Sárközi Mátyás felmondott a BBC-nek. /Festőművészként működik tovább./"*

Sárközitől tudom, hogy bár együtt dolgoztak, sohasem bízott meg Kutasi Kovácsban: *„Kutasival sajnos együtt kellett dolgoznom, mert közösen szerkesztettük az Októberi Tükör[65] című londoni lapocskát, Pátkai Róbert evangélikus püspök[66] kiadványát. Lajos legalább a tördeléshez értett, mint szélnek eresztett brazíliai lapszerkesztő"*. – emlékezett levelében az író, akivel hiába barátkozott „Denoix" ügynök: *„Egyszer voltunk nála vendégségben, veje Vásáry Tamás szép házában, London Golders Green városnegyedében, ami a jómódú zsidók kellemes kert-*

62 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Információs jelentés* Budapest, 1975. október 22. 226–227. oldal.
63 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/1 *Jelentés* Budapest, 1975. október 28. 229–231. oldal.
64 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* Budapest, 1977. január 28. 113–114 oldal.
65 Októberi Tükör negyedévente jelent meg.
66 Pátkai Róbert (1930–) nyugalmazott püspök.

városa. Lajos biztosan nem örült, hogy sok pajeszos ortodox zsidó jár arrafelé az utcákon[67], de szerény jövedelmű ember lévén elfogadta, hogy Vásáryék villájában lakjon. A felesége szobrászkodni kezdett, nekünk pedig, a feleségemmel, műkereskedésünk volt a Golders Greennel szomszédos Hampstead művésznegyedben[68], és Kutasiné szerette volna, ha a szobrai is bekerülnek a galériánkba. Nem sokat mondó márvány formákat készített, és magas árakat szabott, tehát nem vettünk be tőle szobrot bizományba."

Ez a „visszautasítás" sem erősíthette meg a kapcsolatot. Kutasi Kovács érzésem szerint igazán sértődékeny, nehéz ember volt a felöltött álca mögött, de már csak másodállása miatt sem engedhette meg a távolodást. Miután tartótisztje még 1982-ben arra utasította[69] (több más feladat mellett), hogy: *„Folytassa Sárközi Mátyás, Czigány Lóránt és Gömöri György[70] tanulmányozását /készitsen jelenlegi arculatukról jellemzéseket"*, Kutasi Kovács már a következő nyáron előállt egy alaposabb elemzéssel[71]:

„[…] feladatai közé tartozik Sárközi Mátyás tanulmányozása. Ennek megfelelően épiti és tartja vele a kapcsolatot. Ujabb ismereteiről – amelyek segitik Sárközi személyének, személyiségének megitélését – ügynökünk a következőket jelentette: »Április 5-én látogattam meg Sárközi Mátyást […] Interjut készitettem vele az 'Amerikai Magyar Népszava' számára, mint Molnár Ferenc unokájával [most már tudjuk, hogy Kutasi Kovács bevett trükkje volt ez a kettős interjú] *Sárközinek igen sulyos komplexumot jelent neves irodalmi rokonsága […] nyilván a neves irodalmi elődökkel kapcsolatos kisebbségi érzését igyekszik levezetni úgy, hogy egyéni állásfoglalásait kihangsulyozza. Ugy látom, igen mély nyomokat hagyott benne a német megszállás* [aminek a fiatal Kutasi Kovács úgy örült]*, amikor sárga csillag viselésére kötelezték* [amit a fiatal Kutasi Kovács úgy ünnepelt]*, apját elhurcolták és neki, anyjával bujkálnia kellett* [Kutasi Kovács testvérei és talán a fiatal újságíró elől]. *Ez a gyerekkori zsidókomplexszum is meghatározza magatartását, noha keresztènynek született és az apja[72] is az volt* [és keresztényként halt meg a munkaszolgálatban].«"

67 Utalás Kutasi Kovács fiatalkori antiszemitizmusára.
68 Ahogy ez „Denoix" jelentéseiben is szerepelt.
69 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/7 *Jelentés,* 1982. február 28. 36–42. oldal.
70 Gömöri György (1934–) irodalomtörténész, költő.
71 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés; Tárgy: Sárközi Mátyás,* Budapest 1982. június 7. 311–313. oldal.
72 Sárközi György (1899–1945) költő.

Bár nyilas múltja ismeretében még viszolyogtatóbbak az ügynök sorai, a hírszerzést inkább a jelentés folytatása érdekelte, amelyből kiderült, hogy Sárközinek esze ágában sem volt kiegyezni Kádárékkal: *„A Magyar Irószövetségben történt változásokat igen kedvezőnek tartja, de hozzáfüzi: »Most már csak Aczél Györgynek kellene mennie«* – folytatta „Denoix". – *Arra kérdésemre, hogy »soha nem akarsz hazamenni?«, azt válaszolja, hogy a »soha« kissé tulzás, de »amig ez a banda van«, s olyan dolgok történnek mint a felesége vizumügye*[73]*, addig semmiképpen*[74]*."*

Látjuk, hogy Kutasi Kovács Sárközinél is feltette a kötelező kérdést (*„Soha nem akarsz hazamenni?"*), de az író határozott véleményével leszerelte. Így egészítette ezt ki nekem: *„A hazatérésemről biztosan kérdezgetett, de én 1956 november 29-én, amikor átsétáltam Ausztriába (ott tudtam meg, hogy egy aláaknázott mezőn keresztül), megfogadtam, hogy amíg a forradalmat, életem nagy pozitív történelmi élményét (mert korábban negatív élményeim is voltak) nem forradalomnak nevezik, ami volt, hanem »ellenforradalomnak«, addig még csak el sem látogatok Magyarországra. Így harminchárom év után először tűntem fel Budapesten, 1989 októberében, hogy ott lehessek október huszonharmadika első szabad megünneplésén"* – ezzel a tartással sem az ügynök, sem a hírszerzés nem tudott mit kezdeni.

Nem véletlen, hogy „Denoix" kifejezetten lekicsinylő, rosszindulatú jelentéseket adott róla. Miután világosan kiderült, hogy Sárközinél szóba sem jöhetett a hazatérés, Kutasi Kovács nem is nagyon próbálta manipulálni, bár megfigyelését folytatnia kellett. Kitüntető figyelmét bizonyítja, hogy a nyolcvanas évek közepén az író nevét is felírta arra az egészen rövid listára, amelyet a hírszerzés számára készített az *„ellenséges elemekről"*[75].

---

73 A vízumügyről bővebben cikkemben (*Sárközi Mátyás: Tudtuk, hogy Kutasi nyilas volt, de nem sejtettük, hogy besúgó is*).

74 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés; Tárgy: Sárközi Mátyás,* Budapest 1982. június 7. 311–313. oldal.

75 *„A találkozó során felkértem »Denoix«-t, hogy készitsen részünkre egy összeállítást az angliai irodalmi-értelmiségi emigráció azon prominens személyeiről, akik még jelenleg is a potenciálisan az ellenséges emigrációhoz tartoznak, illetve akiket sulyuknál fogva célszerü a jövőbe is figyelemmel kisérni. »Denoix« a listát össze is állitotta a következő személyekről: Siklós István Sárközi Mátyás Gömöri György Czigány Lóránt Schöpflin György."* ÁBTL 3.2.1 BT–3726/8 *Jelentés,* 1984. november 12. 48–55. oldal.

„Denoix” a Szabad Európa Rádióban

Kutasi Kovács számtalan emigráns szervezetről, médiumról és társaságról jelentett. Többek között megfigyelte az itthon kevésbé ismert angliai *Szepsi Csombor Kör*t, az ausztriai *Bécsi Magyar Híradó*t, a hollandiai *Mikes Kelemen Kör*t, az angliai *BBC* magyar osztályát vagy éppen a *Szabad Európa Rádió*t (SZER). „Denoix”-nak mindenhol voltak kapcsolatai, s mivel a Vasfüggöny keleti oldalán messze a SZER-t tartották a legveszélyesebbnek, talán érthető, hogy azon jelentéseivel folytatom, amelyek a kultikus rádióról szóltak.

A SZER-nek dolgozni nem volt veszélytelen, elég csak megemlítenem Georgi Ivanov Markov[76] esetét. A bemondó „árulása” olyannyira fájt a bulgáriai diktatúrának, hogy a szovjet KGB segítségével egyszerűen eltették láb alól. Markovot mérgezett esernyővel ölték meg – úgy, ahogyan a filmekben látjuk –, s bár a magyar állambiztonság nem ment el ilyen messzire az ellenséges rádiósok ügyében, azért mindent megtettek a SZER-alkalmazottak lejáratására, esetleges beszervezésére.

Kutasi Kovács finoman szólva sem volt meghatározó alakja a rádiónak, ennek megfelelően mindössze a névsorban szerepel Borbándi Gyula[77] megkerülhetetlen művében[78]. Az ügynök tizenegy évig volt a SZER külső munkatársa, s az utasításnak megfelelően egyre jobban beépült a magyar osztály belső köreibe. Szétfeszítené ezt az írást, ha hosszabban foglalkoznék a rádió történetével, az egykori szerkesztő Borbándi két mondatban összefoglalta a lényeget: *„Márai Sándor szerint »ablak volt a Nyugat felé«. Ezen át pillantott hallgatósága egy olyan világba, amelynek sok országában az emberek szabadságban és jólétben éltek.”*[79]

Érthető, hogy a szocialista országok és titkosszolgálataik mindent megtettek az ablaküveg bepiszkításáért, összemocskolásáért, ha már a spaletta bezárására képtelenek voltak. Kutasi Kovács első jelentéseit még „Boldog” és „Békés” elvtársaknak adta le [80]a SZER-ről. A rádiós Halász Péter már korábban felbukkant „Denoix” történetében, ő volt az, akivel annak ellenére „összebarátkozott”, hogy nem igazán kedvelték egymást. Említettem, hogy ez volt az egyik vizsgafeladata, és a későbbi ügynök végül teljesítette a megbízást. Az első években így Halászból és

76 Georgi Ivanov Markov (1929–1978) bolgár kommentátor és író.
77 Borbándi Gyula (1919–2014) történész, író, a SZER-munkatársa.
78 *Magyarok az Angol Kertben – A Szabad Európa Rádió története*. Európa Könyvkiadó, 1996.
79 Uo.: *Előszó*.
80 Például: ÁBTL 3.2.1 BT–3726/1 *Jelentés* London 1971. július 8. 163–169. oldal.

Vajda Albertből szedte ki azokat az információkat, amire a hírszerzésnek szüksége volt. Ezekből az iratokból is látszik, hogy a Szabad Európa Rádió magyar osztályának két nehézséggel kellett megküzdenie: a széthúzással és az anyagi bizonytalansággal. Erre utal „Denoix" következő jelentése[81]:

„Vajda és felesége igen nagy szeretettel és meleg barátsággal fogadtak. Nyoma se volt náluk annak a tartózkodásnak, visszautasításnak, melyet 1970 nyarán tapasztaltam, amikor megtudták, hogy Magyarországon jártam. Teljesen megváltozott magatartásuk a mai Magyarországgal kapcsolatban […] a Szabad Európa Rádiónál továbbra is bizonytalanság van, mert számolnak azzal, hogy ha az amerikai-szovjet közeledés továbbra is eredményes lesz, a rádiót megszüntetik, esetleg egyik napról a másikra. Az uj főnök, Szabados[82] sokkal rokonszenvesebb, haladóbb és baloldalibb, mint korábban Bede[83] volt. Szabados szerint a rádiónak egyetlen célja az informálás és nem a szembenállás. Vajda emlitette, hogy amikor tavaszszal hirt kaptak arról, hogy Budapesten március 15-én az egyetemi ifjuság körében nyugtalanság volt, Szabados nem engedte, hogy ezt a rádió kilovagolja."

Szabados „hatalomátvétele" örömre derítette a hírszerzést, hiszen a „rokonszenves" új főnök igen megértően viszonyult a Magyar Népköztársasághoz. Vajda információja szerint éppen Szabados utasítására nem *„lovagolták ki"* azt a márciusi *„nyugtalanságot"*, amikor a szocialista rendőrség gumibotokkal támadt a megemlékezőkre, majd több mint hatszáz embert előállítottak[84]. Lehet, hogy ez belefért a haladó baloldaliságba?

Egy-egy ilyen elhallgatás komoly ellenérzéseket keltett, logikus, hogy a szerkesztőség két pártra szakadt[85]: *„A Rádió müncheni szerkesztőségében nincs lényeges változás. Állandó viszont a surlódás az idősebb /Feketekuthy[86], Ölvedi[87] stb./ konzervatív jobboldaliak és a fiatalabb /Szabados/ baloldaliak között. Mint*

81 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/3 *Jelentés,* 1973. november 14. 20–26. oldal.

82 Szabados József (1927–2004) közgazdász, rádiós szerkesztő 1973-tól 1984-ig vezette a SZER Magyar Osztályát.

83 Bede István (1904–1978) diplomata, rádiós szerkesztő 1957-től 1973-ig vezette a magyar osztályt.

84 Az 1973. március 15-i tüntetésről bővebben itt: [online]<http://mult-kor.hu/cikk.php?id=8590>.

85 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés* 1976. január 28. 67–69 oldal.

86 Feketekúty László (1914–?) alkotmányjogász, történész, szerkesztő, ekkoriban Szabados helyettese.

87 Ölvedi János (1914–1983) újságíró.

Hanák[88] mesélte, Szabados még arra is ügyel, hogy nyersebb jelzőket töröljenek a szövegekből.

Pikáns, hogy Hanák Tibor szerint a SZER-nél kialakult jobboldali csoportot Kutasi Kovács régi harcostársa, Csonka Emil vezette. Szálasi Ferenc egykori „legjobb tanítványa" ekkoriban már demokrataként erősítette a SZER-t. *„A magyar osztályon belül klikkek alakultak ki* – jelentette „Denoix"[89]. – *A jobboldali klikk Csonka Emil körül csoportosul, a »baloldali« Borbándi és Szabados körül. Feketekuthy tulajdonképpen jobboldali konzervatív, de sokkal óvatosabb annál, hogy ilyen módon nyiltan állást foglalna. Bár hivatalosan Szabados helyettese Feketekuthy, a rádiónál a második ember Borbándi […] Müncheni utja során Szabadostól hallotta Hanák, hogy ismét felmerült a SZER-nek Münchenből az USA-ba történő áttelepitése. Állitólag jövő évben dől el, hogy ez megtörténik-e."*

Egyre közelebb Borbándi Gyulához

Tudjuk, hogy Kutasi Kovács túlélőművészként mindig jól átlátta, értékelte a helyzetet. Látta, hogy *„vörössé vedlett"* újságíróként a konzervatív szárnyhoz már hiába közeledne (képzeljük el, ahogy összepillantanak Csonkával …), ezért a „baloldalinak" nevezett munkatársakat kereste meg: *„Ezúttal többször és hosszabban nyilt alkalmam beszélgetni Borbándi Gyulával, a Szabad Európa Rádió magyar osztályának helyettes vezetőjével. E beszélgetések alapján a következő feljegyzéseket készítettem: A Szabad Európa Rádió öt hullámhosszon dolgozik. Egész napos adást csak Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia felé sugároznak, a román és a bulgár adás félnapos. E mellett egy tucat nyelven van rövid program a Szovjetunióban él ő nemzeti kisebbségek nyelvén"* – jelentette 1982-ben[90].

„Denoix" még arra is képes volt, hogy a maga módján kiálljon[91] a *Népszabadság*ban megtámadott szerkesztő mellett: *„Borbándival is alkalmam volt néhányszor röviden beszélgetnem. Kitért a »Népszabadság«-ban ellene megjelent cikkre és azt hangoztatta, hogy soha nem volt semmiféle szélsőjobboldali pártnak a tagja, s a cikk egyébként is több sulyos tévedést tartalmaz. Sajnálja, hogy a cikkre egyáltalán reagált. / Nem tudom, ki volt a cikk irója és nem ismerem a cikket, de én is úgy látom,*

88 Hanák Tibor újságíró (1929–1999), Kutasi Kovács egyik bécsi „forrása".
89 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/2 *Jelentés,* 1976. június 3. 84-86 oldal.
90 *„Denoix" eredeti jelentése*, ÁBTL 3.2.1 BT–3726/7 65 oldal.
91 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés,* 1983. július 15. 78–79. oldal.

ismervén jól a háboru utáni nyugati magyar emigrációt, valóban vaskos elirások vannak benne. Véleményem szerint nem célszerü éppen Borbándit támadni szélsőjobboldali előjellel, hiszen a Szabad Európa Rádiónál és az Uj Látóhatárral[92] *ő képviseli a legbaloldalibb irányzatot az emigrációban."*

Morbid túlzással: ne lőjünk a mieinkre, elvtársak, inkább az ellenséget vegyük célba! Kutasi Kovács példát mutatott, amikor kifejezetten rosszindulatú jelentést adott Halász Péterről[93]: *„A legnegativabb hangot Halász Péter üti meg, saját neve és Vándor Péter név alatt irt cikkeiben. Legutóbb »Innen nézve« cimmel több folytatásban megjelent sorozatot irt az európai békemozgalmak ellen. Cikkének hangneme olyan volt, hogy jobban illett volna a »Nemzetőr« vagy a »Katolikus Magyarok Vasárnapja« hasábjaira. Ugy tudom – Garamvölgyi* [94]*is megerősitette –, a Szabad Európa Rádió müsorában is Halász képviseli a legélesebb jobboldalt […] Ugy vélem, Halász Péter, aki mindig igen megkeseredett ember volt, rossz házassága, fia sikertelen pályafutása miatt, egyre jobban »becsavarodik« s ez nyilvánul meg egész irói és emberi magatartásában, egyre jobban elvesztve tárgyilagosságát, melynek egy évtizede még hangot adott."*

Hanák Tibor és a magyar kémelhárítás

Bár „Denoix" remekül beépült a SZER-be, néha az állambiztonság is megnehezítette a munkáját. Kifejezetten érdekes az az irat[95], amely a Hanák elleni kémelhárítási (III/II) akcióról árulkodik. A „kóstolgatás" hatására az újságíró visszabújt a csigaházába, s ezért Kutasi Kovács egy darabig hiába kereste: *„Hanák Tibor a SZER bécsi tudósítója, a Bécsi Napló c. emigráns lap szerkesztője a közelmultban arról tájékoztatta egyik bizalmas kapcsolatunkat, hogy már két alkalommal megkereste őt a magyar kémelhárító szervezet, s ezt nagyon nem szereti. Ezért megváltoztatta és titkosította a telefonszámát, levelezését postafiók útján bonyolítja, nem fogad látógatokat és ha csengetnek nem nyit ajtót. Mindezt nem üldözési mániából teszi, hanem mert a »biztonsági emberek« ezt írták elő számára. Ha majd a SZER ismét nyit irodát a számára Bécsben, ahol többedmagával fog dolgozni, – mondta – akkor talán ismét elérhető lesz, addig nem."*

Az említett „bizalmas kapcsolat" természetesen „Denoix" volt, ő továbbította

92 A magyar emigránsok irodalmi és politikai folyóirata (1950–1989).
93 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés,* 1983. november 9. 128. oldal.
94 Garamvölgyi Antal svájci emigráns.
95 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Információs jelentés,* 1984. március 7. 176. oldal.

Hanák levelét a tartótisztjének[96]: „*Úgy vélem, legjobb, ha az egész levelet ide másolom:* [jelentette a mindig pedáns ügynök] *»Kedves Lajos, nem kallódtam el, csak tengeralattjáró lettem, lemerültem egy kicsit. Nem tudom, te miket élsz meg Magyarországon vagy hogyan bánnak veled és birod-e gyomorral. Ez a te dolgod. Viszont engem most már két alkalommal megkeresett a magyar kémelhárító szervezet s ezt nagyon nem szeretem. Képzelheted. Meg is mondtam nekik: nem vagyok kém, se valaki, akit el kellene hárítani […] Szóval ezért. Telefonszámom titkos. Általában a postafiókra kérem leveleimet, látogatókat nem fogadok, nem is találnak meg, ha csöngetnek, nem nyitok ajtót. Ez nem üldözési mánia. Ezt biztonsági embereink írták elő. Ha majd ismét nyitnak irodát számomra, ahol többedmagammal ülök, talán ismét elérhető leszek. Addig nem …«.*"

A levél olvasása után Kutasi Kovács ismét elővehette híres összefirkált térképét, és kihúzhatta belőle Hanák nevét, hogy odafirkantson Bécshez egy kérdőjelet (ki lesz az új informátora?): *„Azt hiszem a Hanák-féle kapcsolatot ezzel lezárhatom, miután személyes találkozásra, beszélgetésre nincs lehetőség, annak viszont semmi értelmét nem látom, hogy éppen a »Bécsi Napló« hasábjain jelenjék meg a nevem"* – írta jelentése végén[97] a csalódott „Denoix", aki következetesen ügyelt „írói hírnevére". Bécsi Napló? Még mit nem!

Szegény „Denoix", ha Hanák nevét ki is kellett satíroznia a füzetéből, rögtön „felvett" egy új embert a helyére. Közel férkőzött Ribánszky Lászlóhoz[98], aki később a SZER Magyar Osztályának vezetője lett. A viszonylag bizalmas viszony a jelentéseken is meglátszik, a gyanútlan igazgató információi alapján „Denoix" részletesen elemezte[99] az ellenséges rádiót: *„A Reagan-adminisztráció[100] jelentős összeggel megemelte a Szabad Európa Rádió támogatását* – jelentette 1984 márciusán. – *Jelenleg a müncheni központ átszervezés és korszerűsítés alatt áll. Ribánszky szerint »éppen ideje«, mert a szerkesztőségek technikai felszerelése elavult. Most az egészet korszerűsítik, igen gyors ütemben, huszonnégy órán keresztül folyik a munka, egymást váltják a munkás csoportok. A legkorszerűbb technikai berendezésekkel cserélik fel az elavultat. De más irányu átszervezés is folyik. Elsősorban a Szabadság*

96 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése. In: ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 171. oldal.
97 Uo.
98 Ribánszky László (1941–) újságíró, rádiószerkesztő, a Szabad Európa Rádió igazgatója.
99 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Információs jelentés,* 1984. március 13. 174. oldal.
100 Ronald Reagan (1911–2004) republikánus politikus, 1981 és 1989 között az Egyesült Államok elnöke.

Rádiónál. Rájöttek például az amerikaiak, hogy a bolgár szekciónak hatvan tagja van, míg az ukrán szerkesztőségben csak tizenheten dolgoznak, holott négyszer annyi ukrán van, mint bolgár; így most az ukrán szerkesztőség létszámát fel akarják emelni kb. száz főre.

A magyar osztályon jelenleg mintegy hetvenen dolgoznak. Szabados Ribánszky szerint bürokrata, Borbándi Gyulának pedig koránt sincsen akora beleszólása a műsorpolitikába, mint pl. Garamvölgyi gondolja. Egyébként is az év közepén Borbándi nyugdijba megy. Nem tudják még, hogy ki lesz az utódja […] Áprilisban vonul nyugdíjba Vajda Albert, – aki miután felvette az amerikai állampolgárságot – Floridába költözik át […] A következő két évben nyugdíjba vonul Skultéty Csaba[101]*, Halász Péter és Gergelyfi Sándor*[102]*. Az utánpótlás gondot okoz, mert a hazulról disszidáltakat az amerikai nem veszik fel, miután az egyik előfeltétel a folyékony angol nyelvtudás."*

Ribánszky László megkörnyékezése

Miután több korábbi kiváló információs forrás (Vajda, Halász és Borbándi) is nyugdíjazás előtt állt, „Denoix" feltalálta magát: különleges gesztussal húzta magához közelebb Ribánszkyt[103]: *„Április 13-tól 21-ig nálunk lakott Ribánszky László ujságíró a Szabad Európa Rádió munkatársa, feleségével; studió-lakásunkban […] Megemlíti, hogy a SZER magyar munkatársai között egész pánik hangulat van, mert a nyugdíjba vonult és a nyugdij előtt állók közül többen váratlanul meghaltak a közelmultban. Ribánszky nem politikai meggondolásból ment át a BBC-től a Szabad Európához, noha erősen antikommunista és szovjet-ellenes, hanem mert nem volt más lehetősége, hogy Nyugat-Németországban újságíróként elhelyezkedjék […] Münchenben nincs baráti körük, de itt Londonban is maguknak élő emberek voltak. Egészen véletlen, hogy velünk jóba lettek s ebben szerepet játszott az is, hogy Tamás vejemmel és Ildikó lányommal is jóba vannak […] Néhányszor együtt vacsoráztunk velük és ilyenkor a beszélgetés során a rádió ügyeit is érintettük. E beszélgetések alapján a következőkben foglalhatom össze az információimat: »A Szabad Európa Rádió igazgatója a magyar származású George Urbán*[104]*, aki korábban ugyancsak a BBC munkatársa*

101 Skultéty Csaba (1920–2015) író, újságíró, publicista.
102 Helyesen: Gergelyfy Sándor, a SZER munkatársa.
103 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése, ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 200–215. oldal.
104 George Urban vagy Urbán György (1921–1997) író a SZER vezetője volt.

volt. (Igyekszem róla majd pontosabb adatokat szerezni). Magyar belpolitikai kérdésekkel elsősorban Szabados foglalkozik, Ribánszky szerint igen óvatosan és mérsékelten; otthon sokkal élesebben vetnek fel bizonyos problémákat. Halász Péter politikai kommentárjai, szerinte, teljesen dilletáns dolgok, érzelmi motivumokkal átszőve. A magyar osztály munkatársai között elég rossz a hangulat; mondhatnám rossz a közérzetük. Nincsenek barátságok, mindenki tart mindenkitől, mert senki sem tudja, mikor lesz valami újabb szanálás és ki kerül sorra? Ez még a 'nagy leépítés' idejéből rögzödött meg a munkatársakban …«" – jelentette Kutasi Kovács. Látjuk, hogy a SZER ügyében is felhasználta saját lányát és vejét.

Az ügynök utolsó értékelhető jelentését[105] 1984 őszén adta a rádióról, amikor beszámolt az újabb vezetőváltásról. Kutasi Kovács a *Mikes Kelemen Kör* egyik konferenciáján (ezekre is mindig eljárt és jelentett) ismerkedett össze Kasza Leventével[106], aki szoros kapcsolatban állt a magyar szamizdatosokkal, és rögtön kiszedett belőle néhány fontosabb információt: *„Kasza szerint a magyar osztály vezetője, Szabados József nem értett egyet a Reagan-i külpolitikával és a Rádió igazgatójával, Urbán Györggyel, s azért, idő előtt nyugdíjaztatta magát. Még hat-hét éve lett volna aktív szolgálatban […] A magyar osztály új igazgatója Ribánszky László lett. Róla több alkalommal írtam részletesen, miután nemcsak ismerem, de baráti kapcsolatban is vagyok vele. Az idén locarnoi lakásunkat engedtük át Ribánszkyéknak* [ó, a gáláns ügynök] *két hétre márciusban, áprilisban pedig nálunk laktak Londonban tíz napig."*

Íme, az ördögi kör: Kutasi Kovács szabadon használhatta veje svájci házát, amit felajánlott Ribánszkynak, hogy ezt a barátságot használva jobb jelentéseket adhasson a célpontról.

A Szabad Európa Rádió magyar osztálya végül 1993 őszén adta le utolsó adását. Néhány hónappal később Borbándi Lajos *A világ térképe a nyugati magyar irodalomban* címmel előadást tartott a hévízi irodalmi napokon[107], ahol Kutasi Kovácsról is elismerően beszélt. Nem sejtette, hogy a belülről jelentő „Denoix" munkásságát méltatta**.**

105 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése, ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 231–252. oldal.

106 Kasza Levente (1937–) újságíró, aki *Mókusok az Angolkertben, ügynökök a Szabad Európánál* címmel írt dokumentumregényt a kérdésben.

107 Borbándi Gyula: *A világ térképe a nyugati magyar irodalomban.* Elhangzott a hévízi irodalmi napokon, 1994. július elsején.

Jelentések Petriről, Konrádról

Sokan és sokat foglalkoztak már a magyarországi szamizdattal, szamizdatosakkal, már csak azért is, mert több egykori „ellenzékiből" befolyásos politikus, értelmiségi lett. Ők már megírták, megíratták a saját történetüket, esetleg legendájukat, most nézzük az „ellenséges értelmiségieket" „Denoix" ügynök szemével. Az emigráns két, korábban már bemutatott bőkezű mecénást is megismert, Nagy Ernő franciaországi gyáros és Mózsi Ferenc „amerikás" üzletember is nagyvonalúan támogatta a magyar szamizdatosokat. Nagy Ernővel Kutasi Kovács még Svájcban találkozhatott, amikor veje locarnói házában pihente ki az ügynök-újságíró lét fáradalmait.[108]

„Feladatai közé tartozik annak vizsgálata, hogy milyen módon tudná locarnói házukat [mármint a vejéét] *és svájci tartózkodásait felhasználni arra, hogy közelebb kerüljön a svájci emigrációs körökhöz, s ezen keresztül a szamizdat irodalom és szamizdat termékek »előállitóihoz«, illetve terjesztőihez és a szamizdat mögöttes erőihez* – olvasható egy 1979-es jelentésben. – *A feladat végrehajtásának érdekében ismerkedett meg Nagy Ernő franciaországi gyárossal […] aki aktiv anyagi támogatója az emigrációs sajtótermékeknek / Nemzetőr, Irodalmi Ujság, Uj Látóhatár, Bécsi Magyar Hiradó stb./, mint a Magyar Füzetek*[109] *c. szamizdat kiadványnak. […] az alábbiakat állapitotta meg: […] 1956-ban hagyta el az országot és Franciaországban telepedett le. Giromagny-ban van saját üzeme, ahol 30 munkást foglalkoztat. Erős kapcsolatot tart minden emigráns szervezettel, de főleg irókkal és irodalmi körökkel. /Afféle mecénásként tartják nyilván./ […] Nézeteit tekintve »Denoix« nem tudott összefüggő képet adni, csak annyit jegyzett meg; » […] Nagy szabadkőmüves.«"*

Frappáns befejezés. A másik nagyvadat, Mózsi Ferencet Kutasi Kovács a már említett 1983-as Mikes-konferencián ismerte meg, ahol beszélt az ügynöknek a Szabad Európa Rádióban történt vezetőváltásról. Mózsi a konferencián az állambiztonság által megfigyelt Eörsi István[110] és Konrád György társaságában mutatkozott. A két ismert értelmiségi előadást tartott Hollandiában, erről „Denoix" kétszer is beszámolt. Először lejelentette, aztán elküldte cikk formájában az *Amerikai Magyar Népszavá*nak.

108 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/5 *Jelentés,* 1979. november 8. 89–102. oldal.
109 Magyar Füzetek (1978–1988), párizsi kiadvány, amit becsempésztek Magyarországra is.
110 Eörsi István (1931–2005) író, költő.

Kezdjük a jelentéssel[111]: *„A hollandiai Mikes Kelemen Kör az idén, szeptember 8-11 között rendezte meg tanulmányi napjait Eefde-ben. A tanulmányi napok cime és mottója Orwell[112] hires regényének cime: »1984 - ?« volt". […] Nagy érdeklödés elözte meg Konrád György szereplését, melyet az is aláhúzott (volna), hogy a másik két hazai meghivott elöadó, Mészöly[113] és Fehér Márta[114] elöadása elmaradt. Elöadásának cime a program szerint „Utópia és antiutópia" lett volna, azonban Konrád korántsem vette magának azt a fáradtságot, hogy a Mikes konferenciára külön elöadást irjon, helyette készülő, önéletrajzi motivumokkal átszött regényéből olvasott fel néhány részletet. Konrád igen rossz elöadónak bizonyult. Hosszú és unalmas, összefüggéstelen regényrészleteket olvasott fel halkan és monotonan […] Nemcsak mint elöadó, mint ember is ellenszenves volt. Egész magatartásában volt valami fölényes pökhendiség, szemmel láthatólag félvállról vette az egész társaságot és konferenciát. […] Marosvölgyi Lajossal, a Mikes titkárával is beszéltem telefonon s kimondva vagy ki ne mondva, a Mikes vezetösége is sajnálta, hogy meghivta Konrádot, aki nyilván csak azért jött el a konferenciára, mert az utiköltségét fizették és vendégül látták".*

„Denoix" Eörsi előadását egy fokkal érdekesebbnek találta: *„A Mikes konferencia utolsó elöadását Eörsi István tartotta »A személyiség alternativája« cimmel. Elöadásának mottója Orwell regényének[115] utolsó mondata volt: »Szeretem a Nagy Testvért«. Ebböl kiindulva azt elemezte, hogy az Orwell-regény azt illusztrálja, a totális hatalom miképpen igyekszik megkaparintani az embert. […] A mai magyarországi helyzetet »átmenetnek« tekinti és »reformált sztálinizmusnak« nevezi. Nagy a különbség a meghirdetett és valóságos cél között. Magyarországon az öncsalás és a cinizmus jellemzi az emberek magatartását és az új generáció nem tudja, hogy elárulják a szocializmust. Amit a pártnak érdeke, hogy ötvenhat »ellenforradalom legyen«, addig nem lehet az ötvenhatos felkelést glorifikálni. […] Elmondja, hogy az ötvenes években ö maga is irt Sztálin és Rákosi-verseket, de rájött az ellentmondásra a között, ami van és amit hinni kell. Lukács Györgyöt[116] mesterének tekintette, de nem talált magyarázatot arra, hogy Lukács a szovjet koncepciós pereket jogosultaknak tartotta és a szovjet koncentrációs táborokat megbocsáthatóknak […] Ami Ma-*

111 Kutasi Kovács Lajos géppel írt jelentése, ÁBTL 3.2.3 BT–3726/8 26/2–21. oldal.
112 George Orwell (1903–1950) angol író, az *1984* szerzője.
113 Mészöly Miklós (1921–2001) író.
114 Fehér Márta (1942–) filozófus.
115 Természetesen az *1984*-nek.
116 Lukács György (1985–1971) marxista filozófus.

gyarországon van az kevésbé rossz, mint ami korábban volt. De – teszi fel a kérdést – miért kell elfogadni a kevésbé rosszat, amikor lehetséges egy harmadik alternativa is?"

Kutasi Kovács nem csupán a hírszerzésnek, az Amerikai Magyar Népszavának is tudósított az emigráns konferenciáról. Jelentését csak kicsit dolgozta át (cikkének kivonata is a dossziéjában maradt meg[117]), egy jellemző részlet: *„Nagy várakozás előzte meg s épp ezért nagy csalódást keltett az utóbbi időben kivált Nyugaton körülharangozott Konrád György szereplése […] előadás helyett készülő regényéből olvasott fel kiragadott, összefüggéstelen részeket. Monoton előadásmódja még inkább aláhúzta a mondanivaló unalmát. Nem volt sokkal sikeresebb a másik hazai előadó, Eörsi István felolvasása sem."*

Kutasi Kovács kettős munkáját elvégezve – „tudósításáért" az újság és az állambiztonság is megfizette – tanulmányozta új ismerősét, Mózsi Ferencet[118]:

„Mózsi Ferenc USA-ban élő emigráns utazási iroda tulajdonos Chicagóban. Ismételten részt vett a hollandiai Mikes Kelemen Kör tanulmányi napjain. Az egyik előadás előtt propagálta az általa szerkesztett Szivárvány c. lapot[119] és a Duray -féle[120] novellás kötetet· Mózsi 1970-ben disszidált, Chicagóban átvett egy jól bevezetett utazási irodát, mely elsősorban a Magyarország felé irányuló turizmus szervezésével foglalkozik. Horváth Elemérrel közösen alapitotta és szerkesztette a »Szivárvány« c. irodalmi folyóiratot. […] A Duray könyvet ő adta ki, és ezuttal szeretne honoráriumot fizetni a szerzőnek aki szerinte ujabb pernek néz elébe. A könyv miatt, de főként a Csoori előszó miatt tudomása szerint több diplomáciai jegyzékváltás történt Magyarország és Csehszlovákia illetve a Szovjetunió között. Az volt a terve, hogy a konferencia után Magyarországra utazik de azon aggodalmaskodott, hogy a második Duray könyv miatt – ami szerinte már eljutott a hazai illetékesekhez – azt is tudják, hogy a »Framo Publis Hing« voltaképpen ő és esetleg kiutasitják az országból. Mozsi nem tartozik a rokonszenves emberek közé. Azoknak a nótáját fujja akiket Nyugation ellenzékieknek tartanak. A konferencia ideje alatt főként Eörsivel és Kasza Levente SZER alkalmazottal – a SZER »ellenzék« felelősével – érintkezett.

117 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Feljegyzés* Budapest, 1983. november 14. 129–130. oldal.
118 ÁBTL 3.2.3 MT–2290/3 *Jelentés* Budapest, 1983. november 10. 113–114. oldal.
119 *Szivárvány* (1980–1992), negyedévente megjelenő irodalmi folyóirat.
120 Duray Miklós (1945–) felvidéki író, politikus. a *Kutyaszorító* szerzője.

Megjegyzés: Mozsi Ferenc a hazai ellenzék egyik pártfogója s lapját a Szivárványt egyre inkább a rendelkezésükre bocsátja. A lapot igyekeznek minél nagyobb példányszámban bejuttatni, a lap formátumában, szerkesztésében azonos az Uj Látóhatár c. lappal. Figyelemre méltó, s megvizsgálandó idegenforgalmi kapcsolata Magyarországgal."

Mózsi Ferenc tényleg „nagy fogás" volt. Az említett Duray Miklós-mű (*Kutyaszorító*) 1982-ben jelent meg New Yorkban, és szokatlanul, még inkább megengedhetetlenül őszintén szólt a felvidéki magyarság helyzetéről. Ennek köszönhetően sem Csehszlovákiában, sem a baráti Magyarországon nem aratott osztatlan sikert. A könyv híres előszavát Csoóri Sándor írta – az írót egyéves szilenciummal jutalmazta a hatalom. Kutasi Kovács jelentéséből a magyar hírszerzés megtudta, hogy egy olyan mecénás állt a felforgató mű kiadása mögött, aki magyarországi turistautakból fedezte a Magyar Népköztársaság elleni „támadásokat". Abszurd helyzet. Érthető, hogy „Denoix"-t azonnal ráállították Mózsira, és rajta keresztül a magyar szamizdatosokra.

Kutasi Kovács utolsó jelentéseiben már nem a „klasszikus" emigráns folyóiratokkal vagy a Szabad Európa Rádióval, hanem az egyre ismertebb ellenzékiekkel foglalkozott. Új feladatának megfelelően 1986 tavaszán részletesen beszámolt arról a Petri György[121]-interjúról, amely Mózsi Ferenc lapjában, a *Szivárvány*ban jelent meg. „Denoix" jelentését[122] olvasva csak csodálhatjuk a költő őszinteségét: *„Petri szerint Magyarországon nem demokrácia, hanem demokratizálási folyamat van. Ez azt jelenti, hogy kezdünk Magyarországon elviselhetően élni [...] a kádárizmus lényegéhez tartozik a szorongás fönntartása. Egy jog nélküli szabadságról van szó, amelynek megadása mindig a rendszer vezetőinek pillanatnyi jóindulatán mulik. A szabadságmorzsákat manipulativ célból adják. Elég erősek ezek a kelet-európai diktatúrák ahhoz, hogy akármit meg tudjanak csinálni. Egy tollvonással, egy gépfegyver sortüzzel visszaforditható minden. Nyilvánvaló, hogy az az iszonyatos rendőrapparátus, ami Magyarországon működik, két nap alatt fel tudná számolni az egészet. Pillanatnyilag nem akarják [...]."*

Petri szavai leleplezték a gulyáskommunizmus hamisságát (hamis gulyás, hús nélkül), nem véletlen, hogy Kutasi Kovács akkori (régi-új) tartótisztje, Csákány János a saját szemével akarta látni a hírhedt lapszámot: *„Megkértem »Denoix«-t,*

121 Petri György (1943–2000) költő, az SZDSZ egyik alapítója.
122 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/8 *Jelentés,* 1986. április 26. 67–71. oldal.

hogy a legközelebbi találkozóra hozza el a Szivárvány azon számát, amelyben a cikk megjelent, mert véleményem szerint az elhárítás illetékes osztálya hasznositani tudja Petrivel szemben[123]".

„Denoix" később egy másik híres ellenzékit is felkínált az állambiztonságnak, az 1985 óta Londonban élő Krassó Györgyről[124] is használható információkat hozott. Az ötvenhatos elítélt Krassó lejáratása a belső elhárítás egyik kiemelt feladata volt a nyolcvanas évek elején (lásd a *„Lidi"* dossziékat[125]), lecsukni valószínűleg már nem akarták, így tulajdonképpen még örültek is annak, amikor Angliába távozott. Megfigyelését ott sem hagyták abba: *„[...] Az ellenzéki témába vág »Denoix« azon információja is, mely szerint a jelenleg Londonban tartózkodó Krassó György ellenzéki iró ebben az évben – korábbi terveivel szemben – nem kiván hazatérni. A szükséges hazai engedélyek megszerzése után ezt annál is könyebben megteheti, mert egzisztenciális gondjainak megoldását egyrészt az Angliában tevékenykedő szélsőjobboldali magyar emigráció néhány vezető alakja, másrészt különböző cionista alapitványok[126] vállaltak magukra* [ez az együttműködés elég szürreálisnak hangzik], *amelyek ösztöndjat biztositanak Krassónak. Krassót a magyarok egyébként Londonban mint prominens ellenzékit tartják számon (több interjút közölt vele a BBC), de az angolok is hasonlóan értékelik."*[127]

„Denoix" következő, 1986 őszén készült jelentésében[128] is hosszan értekezett Krassóról: *„Krassó Györgyről a következőket jelentette »Denoix«: Krassó, amíg Londonban tartózkodott, élettársával Háy Ágnes[129]-sel együtt a nem régen elhunyt bátyja lakásában élt. A lakást az időközben abszolvált amerikai ösztöndíj idejére sem adták fel, s az USA-ból történt visszatérés után – mint saját ingatlant – ujra elfoglalták. Krassó a BBC Magyar osztályának vezetője szerint hivatalosan kap anyagi támogatást az angol kormánytól, emellet a BBC rendszeresen foglalkoztatja. A különböző interjuk mellett egy hosszabb tanulmányt irt a hazai ellenzékről / ezt belső munkaként bizalmas iratként kezelik/, valamint 1956-os emlékeiről. BBC-s körökből származik az az információ is, mely szerint Krassó véglegesen döntött, – nem kiván hazatérni –,*

123 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/8 *Jelentés,* 1986. április 26. 67–71. oldal.
124 Krassó György (1932–1991) közgazdász, életművész, politikus, a hazai ellenállás egyik legismertebb alakja.
125 Lásd: Modor Ádám: *Célkeresztben Krassó*. Kairosz Kiadó, 2006.
126 A cionizmus a XIX. század második felében elindult zsidó nemzeti mozgalom és ideológia.
127 Uo.
128 ÁBTL 3.2.1 BT–3726/8 *Jelentés,* 1986. szeptember 16. 75–80. oldal.
129 Háy Ágnes (1952–) grafikus.

s politikai menedékjogot kért az angol hatóságoktól.[…] Ügynökünk szerint Krassó Londonban sem maga iránt, sem az ellenzéki mozgalom iránt rokonszenvet kelteni nem tudott. Szereplései kapcsán többször elhangzott az a vélemény, hogy: »… ha ilyen ember az ellenzék vezető személyisége, akkor milyen lehet az ellenzék?«".

Nem feltétlenül kell hitelt adni – ezúttal sem – Kutasi Kovács jelentésének, az utolsó mondatok inkább irigységéről árulkodnak – az ügynök mindig ferde szemmel nézett a meg nem alkuvó emigránsokra.

Az utolsó iratokból tudjuk, hogy „Denoix" Mózsiék akaratlan segítségével végül a hazai ellenzékhez is közel jutott. Legutolsó feladata szerint meg kellett környékeznie Szilágyi Sándort, a *Beszélő* folyóirat alapító-szerkesztőjét. A találkozó esetleges létrejöttéről csak a szereplők tudnának beszélni. Ezután nem sokkal „Denoix" eltűnt, utolsó hírszerző dossziéját mindenesetre lezárták.

Hosszabb lezárás helyett elégedjenek meg ennyivel: Kutasi Kovács sorsa jellemző, sem nyilas bűneiért, sem besúgásáért nem lett számon kérve soha. Ha dossziéi nem maradnak meg, és nem lesznek kutathatóak, valószínűleg sohasem tudtuk volna meg, ki is volt valójában. Mialatt kutattam, írtam és szerkesztettem ezt a munkát, végig a fejemben járt: vajon hány hasonló embert tüntettek ki, hányan ülnek könyvespolcunkon, hányan állnak szoborba öntve a sarkon? Kellemetlen belegondolni a válaszba.

Tartalom